

Tom Selänniemi

Matka ikuiseen kesään

Kulttuuriantropologinen
näkökulma suomalaisten
etelänmatkailuun

SKS

Matka ikuiseen kesään

Tom Selänniemi

Matka ikuiseen kesään

Kulttuuriantropologinen näkökulma
suomalaisten etelänmatkailuun

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA • HELSINKI

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 649

Verkkoversio julkaistu tekijän ja
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran luvalla.

URN:ISBN:978-952-86-0243-9
ISBN 978-952-86-0243-9 (PDF)

Jyväskylän yliopisto, 2024

ISBN 951-717-926-X
ISSN 0355-1768

Miktor 1996

ALKUSANAT

Bronislaw Malinowski kirjoitti klassisen tutkimuksensa *Argonauts of the Western Pacific* (1961 [1922]: xv) alkusanoissa:

Ethnology is in the sadly ludicrous, not to say tragic, position, that at the very moment when it begins to put its workshop in order, to forge its proper tools, to start ready for work on its appointed task, the material of its study melts away with hopeless rapidity. Just now, when the methods and aims of scientific field ethnology have taken shape, when men fully trained for the work have begun to travel into savage countries and study their inhabitants - these die away under our very eyes.

Sitten Malinowskin aikojen kulttuuriantropologit ja etnologit ympäri maailman ovat todistaneet kulttuurisen diversiteetin kukoistavan, ja pelko kulttuurien katoamisesta on asteittain vaihtunut ihmisten kulttuurisen kekseliäisyyden ihailuun. Kulttuurit muuttuvat ja ovat aina muuttuneet. Sisäiset ja ulkoiset vaikutteet ja innovaatiot antavat elinvoimaa kulttuureille ja ehkäisevät eristäytymisestä johtuvaa näivettymistä. Kulttuuriantropologinen tutkimuskin on kokenut merkittäviä muutoksia Malinowskin jälkeen. Tutkimuksen fokus ei välttämättä enää ole kaukaisissa ja eksoottisissa kulttuureissa, vaan kulttuuriantropologi saattaa tutkia oman kulttuurinsa piirteitä. Antropologien harrastama itsereflektio on johtanut jopa koko ammattikunnan rinnastamiseen käsillä olevan tutkimuksen kohteeseen, turisteihin. Kun tutkimuskohteenani ovat turistit, en voi jakaa Malinowskin ilmaisemaa huolta tutkittavien nopeasta katoamisesta. Turistit eivät näytä ainakaan lähiaikoina katoavan minnekään - vaikka massaturismiin kriittisesti suhtautuvat niin saattavatkin toivoa.

Tämän tutkimuksen keskiössä ovat suomalaiset turistit, etenkin ne turistit, jotka matkustavat jo perinteiseksi muodostuneella konseptilla. Tämä konsepti on etelänmatka, jota ei suomalaisille juuri tarvitse selittää, mutta joka voi jonkun muun kulttuurin jäsenelle olla hyvinkin outo lomanviettotapa. Tulen tässä tutkimuksessa osoittamaan, kuinka tärkeä henkireikä etelänmatka suomalaisturisteille on, ja myös

kuinka pinnalliseksi ja epäautenttiseksi leimattu massaturismi voi turistille itselleen tarjota merkittäviä ja syviä kokemuksia.

Keräsin tutkimuksen aineiston kuuden eri kenttätöön aikana vuosina 1991-1994. Kaksi ensimmäistä kenttätöitä tein Ateenassa, jonka jälkeen vuorossa olivat Rodos, Bodrum, Playa del Ingles ja Akaba. Aineistonani on näissä kohteissa tehdyt havainnot, suomalaisturistien kirjoittamat päiväkirjat, kyselylomakkeet, ajankäyttöhaastattelut, valokuvat, muistiinpanot keskusteluista turistien kanssa sekä omat kokemukseni kohteista. Tästä aineistosta nouseva eräänlainen motto seuraaville sivuille voisi olla vaikkapa: "on olemassa ilmiö nimeltä massaturismi, mutta ei massaturistia - on vain massaturismin palveluja hyväkseen käyttäviä yksilöitä".

Tavoitteenani oli tutkia, keitä suomalaiset etelänmatkajat ovat ja mikä on se etelä, jonne he matkustavat. Pysin esittämään kulttuuriantropologisen ymmärtävän selityksen tälle ilmiölle hyödyntäen tieteenalamme keskeisiä ja klassisia teorioita siirtymäriitistä ja liminaalisuudesta. Tulevilla sivuilla tarjoan tulkintani siitä, miten etelä koetaan ja miksi etelässä koetaan asioita eri tavoin kuin kotona. Tutkimukseni muodostui - itsellenikin hieman yllättäen - myös kannanotoksi keskusteluun turismin pinnallisuudesta ja turismin ja kestävä kehityksen suhteesta. Elitistisen kriittinen näkökulmani massaturismiin sekä idealistinen suhtautumiseni vaihtoehtoiseen/yksilölliseen turismiin ovat karisseet tutkimusta tehdessäni ja muuttuneet etelänmatkailua ymmärtäväksi ja kansainväliseen turismiin realistisesti asennoituvaksi katsantokannaksi.

Olen kiitollisuudenvelassa lukemattomille henkilöille siitä, että tämä tutkimus on mahdollistunut. Osoituksena kiitollisuudestani suomalaisia turisteja, tutkimukseni informantteja kohtaan, olen kirjoittanut tämän kirjan suomeksi. Erityisen kiitoksen haluan osoittaa niille suomalaisturisteille, jotka kirjoittivat pyynnöstäni lomapäiväkirjan matkaltaan. Osa näistä päiväkirjoista on julkaistu tässä tutkimuksessa.

Haluan kiittää Finnmatkoja ja erityisesti yhtiön entistä markkinointipäällikköä, nykyistä Nordic-Hotelsin markkinointijohtajaa Antti Poikosta, kenttätökohteitteni kohdepäälliköitä sekä oppaita. Antti Poikonen on tukenut tutkimustani graduvaiheesta alkaen turvaten kenttätömahdollisuudet ja toiminut kosketuspintanani matkailuelinkeinon sekä ollut innostava keskustelukumppani. Olen hyvin kiitollinen saamastani avusta, etenkin kun avun vastineeksi ei koskaan asetettu vaatimuksia tutkimukseni suuntauksiin.

Erityisen runsaat kiitokset osoitan Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen apulaisprofessorille Päivikki Suojaselle, jonka tiukasta mutta

ymmärtävästä ohjauksesta olen saanut nauttia usean vuoden ajan. Muistan varmaan ikuisesti, kun tulin pala kurkussa Päivikki Suojasen vastaanotolta ensimmäinen tutkimussuunnitelmani täysin auki riepotehtuna - lausettakaan ei ollut jätetty käsittelemättä, mutta kritiikin henki oli rakentava. Olen (toivottavasti) oppinut jotakin sitten noiden päivien. Kiitän myös dosentti Seppo Knuutilaa saamastani kannustavasta palautteesta. Kalifornian Berkeleyn yliopiston kulttuuriantropologian professori Nelson Graburnia haluan kiittää hyvästä ohjauksesta, kannustuksesta ja virikkeellisistä keskusteluista. Kalifornian Chicon yliopiston kulttuuriantropologian professori Valene L. Smithille haluan osoittaa kiitokset siitä, että hän otti minut "siipiensä suojaan" vastavalmistuneena maisterina, ja on siitä lähtien kannustanut minua tutkimuksissani. Ulkomaisista kollegoista haluan vielä erikseen kiittää Wisconsin-Stoutin yliopiston professoria ja *Annals of Tourism Researchin* päätoimittajaa Jafar Jafaria, jonka kollegiaalinen suhtautuminen kohotti nuoren tutkijan itsetuntoa ensimmäisessä kansainvälisessä kokouksessani Nizzassa syksyllä 1992.

Suomen kauneimmassa yliopistorakennuksessa, Villa Ranassa, toimiva Jyväskylän yliopiston etnologian laitos on tarjonnut minulle työhuoneen ja virikkeellisen ilmapiirin. Tuore professorimme Bo Lönnqvist yllätti minut positiivisesti olemalla hyvin perillä turismitutkimuksen relevanssista kulttuuriantropologiassa - asenne, joka ei ole itsestään selvä antropologien piirissä. Kiitän koko laitoksen henkilökuntaa ja erityisesti kahta viimeisintä amanuenssiamme Maritta Jokiniemi-Talvistoa ja Eeva Uusitaloa sekä Terttu Kovasta tuesta, keskusteluista ja käytännön asioiden hoitamisesta. Kiitän myös professori Asko Vilkunaa tuesta tutkijanurani alkuvaiheessa. Jyväskylän yliopisto on avustanut minua tutkimustyössäni tutkimusassistentin viran ja kahden yksivuotisen apurahan muodossa. Vuoden 1995 alusta olen toiminut etnologian laitoksella antropologisten ja etnologisten tieteitten tohtorikoulutusohjelmassa tutkijana. Kiitän saamastani taloudellisesta tuesta, joka on myös luonut uskoa omiin kykyihin.

Haluan kiittää kaikkia lähipiiriini kuuluvia henkilöitä, jotka ovat varmaan välillä ihmetelleet toisaalta aiheestaan innostuneen tutkijan palavaa paasausta ja toisaalta umpiväsyneen siviiliminän sekaviakin höpinöitä. Ilman vanhempieni, Irja ja Erik Selänniemen tukea en kirjoittaisi tätä tässä ja nyt. Kati-Maria Selänniemi läheltä seurannut väitöskirjan kanssa painiskelevan tuskaa ja iloa, ja on myös kärsivällisesti lukenut useita tekstiversioita. Kiitän myös onneani siitä, että satun harrastamaan tutkimustoimintaa näinä tietotekniikan ihmeellisinä aikoina. Nostan hattuani kaikille niille, jotka ovat naputtaneet

kirjoituskoneella tai kirjoittaneet käsin väitöskirjastaan version toisensa jälkeen.

Kaikesta huolimatta, tai ehkä juuri siksi, menneet noin kuusi vuotta suomalaisia turisteja käsittelevän kulttuuriantropologisen tutkimuksen parissa ovat olleet innostavaa, iloista ja positiivista aikaa. Toivon, että tästä kirjasta välittyy ainakin osa tästä edelleen palavasta innostuksesta lukijoilleni.

Helsingissä juhannusaattona 1996

Tom Selänniemi

SISÄLLYS

1. HYPPÄÄ SIIVELLE	11
Ulkomaanmatkailun laajuus	12
Tutkimuksen keskeiset kysymykset	14
Tutkimuksen keskeiset käsitteet	18
Aineisto ja menetelmät	23
Antropologi turistina	27
Turismi kulttuuriantropologiassa	40
2. ARKADIANKADULTA ATEENAAN, REISJÄRVELTÄ RODOKSELLE - SUOMALAISIA ETELÄSSÄ	50
Suomalaisen massaturismin alkuvaiheita	50
Tutkimuskohteiden suomalaisturistit tilastollisen materiaalin valossa	59
3. HIEKKARANNOILTA ANTIIKIN RAUNIOILLE - TUTKITTUJEN LOMAKOHTTEIDEN KIRJO	73
Playa del Ingles - hiekkadyynejä, Kulta-mokkaa ja Frederik .	73
Rodos - apukerhosta Ellin boksiin	78
Bodrum - Halikarnassoksen mausoleumista diskokadun sykkeeseen	84
Akaba - vilahdus "Toisesta"	88
Ateena - näe Akropolis ja kuole	93
4. KOKEMUKSIA ETELÄSTÄ - LOMAPÄIVÄKIRJAT KERTOVAT	96
Lomaviikko turistikuplassa	97
Matka ikuiseen kesään	112
Irti arjesta ja kodista	121
Ei pelkästään auringon takia	137
Kulttuurimatkailijoita ja pyhiinvaeltajia	149

5. KOHDESIDONNAINEN JA MIELIKUVA-	
SIDONNAINEN TURISTI	166
Moderni turisti postmodernissa maailmassa?	167
Romanttinen etiikka ja mielikuvasidonnaisen	
turismin henki	172
Protestanttinen etiikka ja kohdesidonnaisen	
turismin henki	174
Pako arjesta	177
6. VIIKKO LIMINOIDITILASSA - PAIKKA JA AIKA	
ETELÄNMATKAILUSSA	184
Paikka ja paikattomuus	184
Etelä liminoidina alueena	194
Aikaa myytävänä	201
7. AISTIVA TURISTI	212
Paikan aistiminen	212
Ruumiinturismi	217
8. PALUU ARKEEN - TUTKIMUKSEN YHTEENVETO	225
Havaintoja matkan varrelta	225
Epilogi: etelänmatkailu ja kestävä kehitys	231
LÄHTEET	237
SUMMARY	248
ABSTRACT	269
KUVALIITE	

The design of a book is the pattern of a reality controlled and shaped by the mind of the writer. This is completely understood about poetry and fiction, but is too seldom realized about books of fact. And yet the impulse which drives a man to poetry will send another man into the tide pools and force him to try to report what he finds there. Why is an expedition to Tibet undertaken, or a sea bottom dredged? Why do men, sitting at the microscope, examine the calcareous plates of a sea-cucumber, and, finding a new arrangement and number, feel an exaltation and give the new species a name, and write about it possessively? It would be good to know the impulse truly, not to be confused by the "services to science" platitudes or the other little mazes into which we entice our minds so that they will not know what we are doing.
 John Steinbeck. 1990 (1951) *Log From the Sea of Cortez*. London: Mandarin Paperbacks. p.63.

I. HYPPÄÄ SIIVELLE!¹

Turismi ja turistit ovat lähes jokaiselle suomalaiselle tuttuja joko oma-kohtaisten kokemusten kautta tai ainakin tuttavien ja sukulaisten kertomuksista. Puhtaan tilastollisesti tarkasteltuna jokainen suomalainen on tehnyt useita ulkomaanmatkoja Keihäsmatkojen kukoistuskaudesta lähtien vajaat kolmekymmentä vuotta sitten. Tilastollinen harha on tietenkin ilmeinen. Kaikki suomalaiset eivät suinkaan matkusta, mutta se suuri osa kansastamme, joka matkustaa, on matkustanut useita kertoja.

Suomalaisten turistimatkat, etenkin kieleemmekin vakiintuneen termin saaneet *etelänmatkat*, ovat parina viime vuosikymmenenä ja varsinkin 80- ja 90- lukujen taitteessa olleet niin yleisiä, toistuvia ja laajoja kansanryhmiä koskettavia, että on perusteltua puhua etelänmatkoista olennaisena osana suomalaista kulttuuria. Etelänmatkailu ei ole vain osa nykyistä "kansankulttuuriamme" - tosin talouslaman vaikutuksesta matkailusta jälleen tuli varakkaamman väestönosan etuoikeus vaan suomalaisturistit, samoin kun muutkin turistit, muodostavat vierailtavassa kohteessa oman turistisen kulttuurinsa. Tämä turistinen kulttuuri, johon tarjoan opastetun kiertoajelun tässä tutkimuksessa, on tuttu, mutta sijaitsee normaalin kontekstinsa, suomalaisen kulttuurin, ajan ja paikan ulkopuolella. Kulttuurista puhuttaessa tarkoitetaan yleensä tiettyyn paikkaan ja aikaan sidoksissa olevaa yksilöiden sosiaali-

---

¹Hassen Matkat Oy:n käyttämä mainoslause.

sen toiminnan verkkoa, kontekstisidonnaista opittua käyttäytymistä. Mutta on olemassa myös kulttuurisia ilmiöitä tai kulttuureita, jotka aktualisoituvat vain normaalin paikan ja ajan ulkopuolella. Pyrin tässä tutkimuksessa osoittamaan, että turismi ja turistinen kulttuuri voidaan ymmärtää tällä tavalla.

Ulkomaanmatkailun laajuus

World Travel and Tourism Council:in (WTTC) mukaan turismi nousi maailman suurimmaksi liiketoiminnan alaksi vuonna 1992 lähes millä tahansa mittareilla mitattuna ja kasvu on sen jälkeen jatkunut. Tuolloin alan kokonaisliikevaihto oli \$3500 miljardia eli yli 12% koko maailman kulutuksesta. Työllistäjänä turismielinkeino liitännäisineen oli suurin 130 miljoonalla työpaikallaan, mikä on 7% kaikista työpaikoista maailmassa. Koko maailman yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta 6% tuli turismista. (Theobald 1994.)

World Tourism Organizationin vuonna 1991 julkistaman turismin kasvutilaston mukaan turistien määrä ja heidän käyttämänsä rahamäärä on kasvanut erittäin nopeasti vuodesta 1950 alkaen (taulukko 1.):

	Saapumiset miljoonina	Kasvu %	Turistien käyttämä rahamäärä miljardeina USD	Kasvu %
1950	25,3		2,1	
1960	69,3	173,9	6,9	229
1970	158,7	145,0	17,9	159
1980	204,8	29,0	102,4	472
1990	425,0	107,5	230,0	125

Taulukko 1. Turistien määrän ja heidän käyttämänsä rahamäärän kasvu 1950-1990. (WTO 1991 lähteessä Eadington ja Smith 1992.)

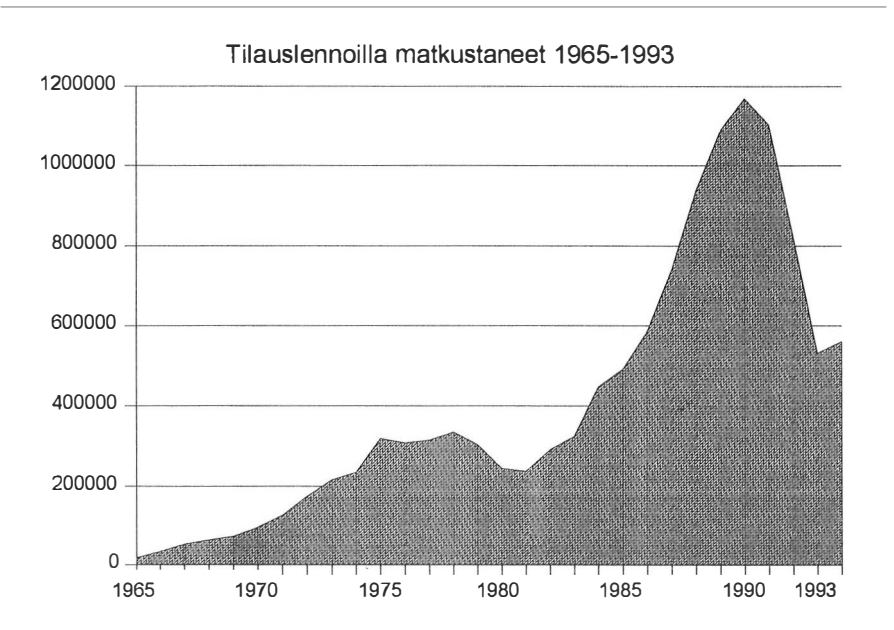
WTO:n sihteeristön mukaan kasvu on jatkunut edelleen. Vuonna 1994 528 miljoonaa turistia matkusti lomalle ulkomaille ja kulutti matkansa aikana 1540 miljardia markkaa (noin \$320 miljardia). Vuonna 1995 kasvuvauhti hidastui hieman. Tuolloin 567 miljoonaa turistia matkusti lomamatkalle ja kulutti lomallan noin 372 miljardia dollaria. Verrattuna taulukossa oleviin vuoden 1990 lukuihin on turistien määrä kasvanut n. 33% ja heidän käyttämänsä rahamäärä n. 61%. 1990-luvun

puolivälissä saapuvien turistien määrän kasvu hidastui selvästi Euroopan maissa, kun taas Lähi-Idässä, eteläisessä Aasiassa ja Kauko-Idässä kasvu on ollut voimakasta. (Lähde:WTO TOURISM RESULTS 1995, TRINET-L@uhccvm.uhcc.Hawaii.Edu: 25.1.1996.)

Maailmalla turismi siis kasvaa koko ajan, mutta suomalaisten ulkomaanmatkailuinnostusta on heikentynyt taloudellinen tilanne rajoittanut huomattavasti - tai kenties olisi parempi puhua matkustamismahdollisuuksien pienenemisestä, koska innostus saattaa yhä olla tallella. Etelänmatkailua koskevissa tilastoissa eli seuramatkojen tilauslennoilla Suomesta ulkomaille matkustaneiden lukumäärissä on 90-luvun alussa tapahtunut selvä taitos. Kuviossa 1. näkyy selvästi suomalaisen ulkomaanmatkailun kaksi ekspansiovaihetta (ks. Jokinen 1987), joista ensimmäinen alkoi 60-luvun lopulta jatkuen koko 70-luvun tyrehtyen lopulta öljykriisiin aiheuttamiin jälkimaininkeihin (mm. polttoaineiden rajut hinnankorotukset). Toinen kasvukausi oli huomattavasti voimakkaampi, suorastaan räjähdysmäinen. Viidessä vuodessa, 1985 - 1990, suomalaisten tilauslentomatrustajien määrä kasvoi 138% (491.200 - 1.168.914).

1991 oli vielä huippukautta, mutta romahdus tuli kahtena seuraavana vuotena. Pudotusvauhti oli vielä rajumpi kuin kasvuvauhti. Vuodesta 1990 vuoteen 1993 (532.795) tilauslentomatrustajien määrä putosi peräti 119%. Kuviossa 1. olevan käyrän muoto 80- ja 90-luvuilla on surullisen tuttu lähes miltä tahansa liiketoiminnan alalta. Matkatoimistoalaltakin monet pienet yritykset karsiutuivat kiristyvässä kilpailussa pois markkinoilta. Usein unohdettu aspekti keskustelussa suomalaisten ulkomaanmatkailun romahtamisessa on se, että ne lomakohteet, jonne suomalaiset matkustivat suurina joukkoina, kärsivät myös Suomen taloudellisesta tilanteesta. Tämä kävi ilmi mm. keskusteluissa rodoslaisien hotelli-, ravintola-, ja matkamuiistomyymäläyrittäjien kanssa. Vuoden 1994 edellisvuotta suurempi luku on arvio, joka perustuu Ilmailulaitoksen tilastoihin tilauslentomatrustajien kokonaismäärästä (464.035) ja arvioon Kanarian saarille matkustaneiden määrästä. Kanarialle matkustaneiden määrä on arvio siksi, että lokakuun 1994 lopussa kaikki tilauslennot näille saarille muutettiin reittilennoiksi verotussyistä. Arvio perustuu alkuvuoden noin 15-20% edellisvuotta pienempiin lukuihin, joten Kanarialle matkustaneiden määrä on pyöreästi 100.000.

Kuvio 1. Seuramatkojen tilauslentoilla Suomesta ulkomaille matkustaneet 1965-1993. (Lähteet: Suomen Matkatoimistoyhdistys, Ilmailulaitos, MEK B:25 1994 ja MEK B:23 1992.)

Tutkimuksen keskeiset kysymykset

Tämän tutkimuksen ongelmanasetteluvaiheessa nousi esiin joukko avainkysymyksiä ja niihin liittyviä pienempiä kysymyksiä. Nämä kysymykset toimivat läpi koko tutkimusprosessin työtä ohjaavina ideoina, kuten abduktiivisessa päättelymallissa johtoaajatusten tulisikin toimia. Keskeinen avainkysymys, joka pitkälti hahmotti perusinformaation etsintää, oli *kuka ja mikä on ulkomaille matkustava suomalaisturisti*. Tästä poiki pienempiä kysymyksiä, jotka strukturoivat mm. kyselylomakkeiden muotoilua. Tästä perustavanlaatuisesta kysymyksestä johtui loogisesti toinen tutkimuksen avainkysymyksistä: *mikä on suomalaisturistin etelä?* Toinen avainkysymys suuntasi mielenkiintoa turistien erilaisuuteen/samanlaisuuteen, kohdevalintaan liittyviin tekijöihin ja itse turistikohteiden luonteeseen - *onko olemassa Turisti homogeenisena kulttuurisena kategoriana vai pitäisikö käyttää hienojakoisempaa kategorisointia? Matkustavatko erilaiset turistit erilaisiin kohteisiin ja jos matkustavat, miksi?* Näihin avainkysymyksiin liittyvät olennaisesti myös pohdinnat vierailtavan paikan merkityksestä turismissa: *mikä on vierailtavan paikan merkitys etelänmatkailussa, vai onko sillä merkitystä? Jos vierailtavan paikan merkitys on vähäinen, miksi etelään matkustetaan?* Myöhemmin, aineiston

analyysivaiheessa keskeisiksi kysymyksiksi nousivat: *miten suomalaisten etelänmatkailu kulttuurisena ilmiönä on ymmärrettävissä? Tarjoaako kulttuuriantropologinen teoria avaimia massaturismin ja etelänmatkailun hermeneuttiseen tulkintaan?*

Hermeneuttisesta tulkinnasta kulttuuriantropologiassa puhuttaessa ei voi ohittaa Clifford Geertzin (1973) Gilbert Ryleltä lainaamaa paradigmaattiseksi muodostunutta syvän tulkinnan käsitettä. Käsitän hermeneuttisen tulkinnan tarkoittavan antropologiassa kulttuurin jäsenten toiminnan ymmärtämistä toiminnan taustalla olevien kulttuuristen ja ekologisten realiteettien ja niiden dynamiikan selvittämisen kautta. Tämä on hyvin lähellä sitä tapaa, jolla Wilhelm Dilthey alunperin käsitti hermeneutiikan eli prosessina, jossa tekstin tai toiminnan tulkitsija pyrkii rekonstruoimaan toimijan tai kirjoittajan subjektiiviset intentiot (Ulin 1992: 254). Ryle (ja Geertz) käyttää esimerkkinä oikean silmäluomen sulkemista esittäessään eron fenomenalistisen ja ”syvän” tulkinnan välillä. Silmäluomen liike rekisteröityy samanlaisena kameramaisessa rekisteröinnissä, mutta koska syvässä tulkinnassa otetaan huomioon liikkeen taustalla vaikuttavat seikat, pystytään pakkoliikkeet, salaliittolaisuus, matkiminen ja pelleily erottamaan toisistaan. Kulttuurinen toiminta erottuu tahattomasta liikkeestä siinä, että sillä on jokin kulttuurisidonnainen sisältö. Syvän tulkinnan esimerkki voidaan myös siirtää tähän tutkimukseen. Jos rekisteröidään valokuvamaisesti etelän lomakohteen aurinkoranta saadaan tulokseksi se, että auringossa oleskelee esimerkiksi tuhat ihmistä, joista on tietty osuus naisia, miehiä ja lapsia. Toiminnasta rannalla voidaan myös päätellä, että he harrastavat auringonottoa mitä todennäköisimmin vapaa-ajallaan ja poissa kotoaan. Mutta onko kaikilla sama motiivi tulla tänne rannalle? Kokevatko kaikki olotilansa samalla tavalla? Ovatko kaikki stereotyyppisiä massaturisteja vai ovatko he yksilöitä, joiden yksilöllisistä ja kulttuurisidonnaisista toimista syntyy makroilmiö, jota kutsutaan massaturismiksi? Näiden kysymysten vastaamiseen ei ohut tulkinta enää riitä, vaan on mentävä syvemmälle tutkittavaan ilmiöön, sisälle turistiseen kulttuuriin.

Kulttuuriantropologiassa Diltheyn hermeneutiikan distinktiota ymmärtämisen ja selittämisen menetelmien välillä vastaa epistemologinen distinktio emistisen ja etisistisen tutkimusotteen välillä. Tätä distinktiota ei pitäisi kuitenkaan ymmärtää dikotomiaksi. Yksinomaan etisistiseen selittämiseen tukeutuva antropologi sulkee silmänsä siltä, että kulttuuri-ilmiöt ovat intentionaalisia, ne syntyvät ja saavat identiteettinsä intersubjektiivisuuden kautta. Toisaalta pelkästään emistiseen katsantokantaan tukeutuva antropologi käsittää kulttuuri-ilmiön toimijoiden subjektiivisten intentioiden loogiseksi rekonstruktioksi,

jolloin merkitys samastetaan kontekstiin. Molemmissa tapauksissa on kyse epistemologisesta pelkistyksestä. (Ulin 1992: 254, 266.)

Tutkimuksessani olen pyrkinyt välttämään dikotomian emisistisen ja etisistisen menetelmän välillä rekonstruoimalla suomalaisturistien “etelän” antaen tutkittavilleni puheenvuoron (emic) ja tuomalla esiin omat tulkintani ja selitykseni tutkimastani “etelästä” (etic). Olen halunnut tuoda rinnakkain esille “oikean”, emisistisen kuvan suomalaisturistien etelänmatkailusta ja abstrahoidumman etisistisen selityksen tästä kulttuurisesta ilmiöstä. Toisaalta olen pyrkinyt säilyttämään distinktion emisistisen ja etisistisen otteen välillä erottamalla pääpainoisesti emisistisen näkökulman omaavat osuudet tekstistä omaan lukuunsa (4.) erilleen kirjan muista osista, joissa tuon esiin emisistisen näkökulman ohella myös etisistisiksi luokiteltavissa olevia teorioita ja kategorisointeja. Korostan kuitenkin tutkimuksen pääpainon olevan emisistisen kuvan luonnissa suomalaisesta etelänmatkaajasta ja hänen harrastamastaan etelänmatkailusta.

Syvään tulkintaan ja hermeneuttiseen otteeseen antropologiassa liittyy olennaisesti kulttuurirelativismi tai pikemminkin suhteellinen tai relativistinen kulttuurirelativismi. Tutkittavan kulttuurin tai kulttuuri-ilmiön ymmärtäminen ei merkitse sen hyväksymistä. Ajatus kulttuurirelativismista on syvällä antropologisessa tutkimustraditiossa oleva pulma, joka herkästi saattaa tutkijan vaikeaan tilanteeseen. Kuinka reagoida tutkimansa kulttuurin piirteeseen, joka sotii omaa moraalialia ja etiikkaa vastaan? Mielestäni kulttuuriantropologeilla on velvollisuus ymmärtää, mutta ei hyväksyä kulttuuripiirteitä. Massaturismia tutkiesani olen ollut tekemisissä oman kulttuurini edustajien kanssa, tutkimaassa oman kulttuurini yhtä ilmiötä. Tutkimusprosessin kautta olen oppinut ymmärtämään suomalaisten etelänmatkailua ja myös hyväksymään sen kulttuurisena ilmiönä, vaikka en sen aivan kaikkia piirteitä hyväksykään sekä kulttuurisista että ekologisista syistä.

Tutkimusongelman hahmottaminen sarjana avainkysymyksiä ja niistä johtuvia sekundaarikysymyksiä liittyy olennaisesti hermeneuttisen kehän ajatukseen. Abduktiivisessa tutkimusmallissa yhdistellään deduktiota ja induktiota luovasti. Aluksi muotoillaan johtoajatuksia deduktiivisesti - ne eivät ole kuitenkaan hypoteeseja, joita lähdetäisiin testaamaan - jotka aineistonkeruuvaiheessa ohjaavat tutkijan havainnot tiettyyn aihepiiriin. Kerätystä aineistosta pyritään induktion kautta luomaan uutta tietoa ja muodostamaan uusia teorioita. Itse asiassa abduktio on vain hienompi nimitys sille, mitä antropologit ovat aina tutkimuksissaan tehneet - abduktiivinen tutkimusasetelma on etnografisen tutkimusprosessin teoreettiseksi jalostettu malli. Tuskin kukaan etnografista tutkimusta tehnyt on koskaan edes kuvitellut etenevänsä

puhtaan induktiivisesti, koska se edellyttäisi tutkijalta rajatonta havainnointikykyä ja oletuksista puhdasta mieltä. Olen hahmottanut tutkimusprosessini *hermeneuttiseksi spiraaliksi*, osittain siksi että hermeneuttisen kehän ajatukseen sisältyy implisiittisenä paikallaan pysymisen idea. Hermeneuttisessa spiraalimallissa tutkimus lähtee liikkeelle joukosta johtoajatuksia, joiden avulla aineistonkeruu suunnataan lupaavimpaan suuntaan jättäen kuitenkin varauloskäytävät avoimiksi. Aineistonkeruun suuntaaminen on edellytys tutkimuksen onnistumiselle - olisi itse paljon mieluummin jatkanut kenttätöiden tekemistä Ateenassa, mutta siten en olisi saanut juuri mitään suomalaisten etelänmatkailua käsittelevää aineistoa. Tutkimusprosessi noudattaa hermeneuttisen kehän ideaa poiketen siitä vain siinä, että lähtökysymykseen A palattaessa ollaan edetty spiraalissa yksi kierros kohtaan A'. Tämä kuvastaa sitä, että tutkimuksessa on edetty ylöspäin, uutta informaatiota on kumuloitunut ja peruskysymyksen on mahdollisesti modifioitunut samalla, kun prosessissa on muotoutunut uusia kysymyksiä, joita lähdetään selvittämään uudella kierroksella. Etnografisessa tutkimuksessa kenties osuvampi metafora olisi alaspäin suuntautuva spiraali, jossa lähdetään ilmitason tai pintatason johtoajatuksista ja tutkimusprosessissa kiertytään spiraalissa yhä syvemmälle tutkittavaan ilmiöön. Näin tutkimusprosessi etenee A-A'-A''-A'''-A'''' jne. tiedon, teorian ja kysymysten kumuloituessa koko prosessin ajan. Jokaisella kierroksella saadaan uusia vastauksia ja tuloksia, mutta ainakin omasta mielestäni masentavaa "loppuratkaisua" ei ole. Aina löytyy prosessin kautta lisää kysymyksiä ja lisää tulkintoja. On tutkijan harkinnassa, milloin on järkevää leikata spiraali poikki ja tulostaa raportti ulos. Spiraalin viehättävyys on osaksi siinäkin, että kerran katkaistuun spiraaliin voi, ainakin ideaalitapauksessa, syöksyä jälleen sisään etsimään uusia tulkintoja tutkittavasta ilmiöstä. Tämän voi mahdollisesti tehdä jopa joku muu tutkija, mikäli hän voi edeltäjänsä teksteistä rekonstruoida tutkimusprosessin kulun siihen saakka.

Koska kysymyksiin vastauksen etsiminen oli minulle jännittävää ja mielenkiintoista, halusin välittää jotakin omasta innostuksestani ja tutkimusprosessin kiehtovuudesta myös lukijalle. Näin muotoutui kirjan kahtiajakoinen luonne empiiris-etnografiseen osaan ja teoreettisempaan osaan. Hyvä tieteellinen kirjallisuus on sukua salapoliisiromaanille, jossa lukija temmataan mukaan ratkaisemaan alussa asetettua ongelmaa rikoksen sijasta. Tällainen on myös ominaista etnografiselle tutkimuskirjallisuudelle. Ensin levitellään aineisto ja johtolangat yleisön eteen, jotta kukin voi arvioida tutkijan tulkintaa (tai kuten dekkareissa -yrittää ratkaista mysteeri) ja vasta sitten esitellään oma päättelyketju ja tulkinnat eli murhaajan nimi. Tämäntyyppiseen ratkaisuun olen

päätynyt tässäkin kirjassa.² Luvussa 2. esittelen suomalaisturistit kenttätökohteissani tilastollisen materiaalin valossa. Luvussa 3. esittelen kenttätökohteina olleet suomalaisten lomakohteet ja kuvailen lyhyesti turistien ajankäyttöä kohteissa ajankäyttöhaastattelujen pohjalta. Luvussa 4. pääsevät tutkimani turistit ääneen kirjoittamiensa lomapäiväkirjojen kautta. Välttääkseni liiallista toistoa ja päällekkäisyyttä näissä luvuissa, olen kirjoittanut analyysini ja kommenttini päiväkirjoista kumuloituvasti - en siis välttämättä toista samoja huomioita, vaikka eri turistien ja eri kohteissa kirjoitettujen päiväkirjojen välillä onkin suuria yhtäläisyyksiä. Toivon näin tuovani selvästi esiin myös turistien ja heidän kokemustensa yksilöllisyyden. Viidennessä luvussa keskityn tarkastelemaan aineistoani sosiologisen linssin läpi, joka on kuitenkin vaihdettava antropologiseen linssiin kuudennessa luvussa, jotta tulkinnaissa ei hukattaisi itse turistia. Kuudes luku onkin koko tutkimuksen avainluku, jossa esitän antropologisen tulkintani suomalaisten etelänmatkailusta. Seitsemännessä luvussa tutkitaan tarkemmin sitä, kuinka turisti aistii lomakohteensa. Viimeisessä luvussa koittaa aika pakata matkalaukut kotiinpaluuta varten. Tuossa luvussa arvioin tutkimuksen tuloksia ja luon katsauksen massaturismin ja kestäväen kehityksen väliseen suhteeseen.

Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Turisti ja turismi

Yrjö Hirn kirjoitti jo vuonna 1924 kirjassaan *Erakoita ja vaeltajia seuraavan varsin osuvan määritelmän* turistista, joka on hämmästyttävän lähellä nykyisiä turistin määritelmiä:

Nykyaikainen turisti matkustaa kieltämättä paljon mukavammin kuin vanhat toivoretkeläiset. Häntä ei paina muu, kuin suunnitelma, jonka hän on laatinut omaksi huvikseen ja josta hän voi mielin määrin poiketa milloin haluttaa. Hän matkustaa saadakseen uusien vaikutteiden tuottamaa virkistystä tai lepoa, ja hän on tahallaan työntänyt luotaan kaikki velvollisuudet ja varsinkin kaikki työtehtävät. (Hirn 1924: 24-5.)

---

²Jos haluaa tietää suomalaisturistien "profiilin" etnografisen ja tilastollisen materiaalin valossa voi lukea vain ensimmäiset neljä lukua, jos taas on kiinnostunut turismin antropologisen tutkimuksen teoriasta ja tutkimukseni tulkinnallisesta puolesta, voi hypätä suoraan loppulukuihin. Mutta jos haluaa ymmärtää suomalaisten etelänmatkailua ilmiönä ja sitä selvittänyttä tutkimusprosessia, suosittelen molempien osien lukemista.

Turisti³ määritellään antropologisessa ja sosiologisessa tutkimuksessa useimmiten väliaikaisella vapaa-ajalla vapaaehtoisesti pois kotoa matkustavaksi henkilöksi, jonka suhteellisen pitkän matkan tarkoituksena on vaihtelun ja uusien asioiden kokemisen nautinto. Turisti määritellään suhteessa työhön tai muuhun pakolliseen ajankäyttöön, joka ei ole vapaa-aikaa (Cohen 1974: 533; Smith 1989: 1). Tällä tavalla työmatkat rajautuvat turismin ulkopuolelle, vaikka esimerkiksi antropologien kenttätömatkoilla on paljon turistisia piirteitä (ks. Selänniemi 1992). Ruotsalainen antropologi Ulla Wagner (1977: 46) tarjoaa edellisestä hienovaraisemman määritelmän, joka lähtee liikkeelle turistina olemisen sisällöstä eikä muodosta:

...I would suggest that being a tourist involves an individual making a voluntary move out of the social time and the social structure of the society in which a major part of his/her life is spent. Since both time and structure, as socially perceived an ordered, are inherently bound up with a geographical area, this moving out also entails actual physical movement.

Wagnerin määritelmä sopii hyvin suomalaisten rantalomailuun, kuten tulevaisuudessa luvuissa käy ilmi. Etelänmatkailussa on usein kyseessä jokapäiväisestä sosiaalisesta ajasta ja rakenteista irtautumisesta matkustamalla johonkin lomakohteeseen.

Turismi voidaan parhaiten ymmärtää valtavana liiketoimintana tai teollisuudenalana, jossa turisti on samanaikaisesti kuluttaja ja tuote. Turisti on tuote siinä mielessä, että turismiteollisuus tavallaan luo turistin synnyttämällä halun matkustaa tiettyyn paikkaan tai pois kotimaasta mainonnan avulla. Kun tämä turismiteollisuuden välillinen tuote ryhtyy tyydyttämään tarvettaan matkustaa, hän ostaa turismiteollisuuden varsinaisia palveluja matkan ja matkakohteen

---

³Nyky-suomen sanakirjan vierassanojen etymologinen sanakirja johtaa sanan 'turisti' seuraavasti:

"**turisti** matkailija < ruots. turist (1852) lähinnä < saks. Tourist (1787) < engl. tourist (1780: 'turneella olevan urheilujoukkueen jäsen'; n. 1800: 'matkailija'); vrt. saks. Tourist (1787) ja ransk. touriste (1803). Engl. tourist on johdos sanasta tour (n.1320: 'vuoro, järjestys'; 1477: 'kiertäminen, kierto'; 1555: 'keino'; 1643: 'kiertomatka, matka'; 1656: 'huvimatka') < ransk. tour (1080: 'täys-, äkkikäännös'; n.1170: 'ympärys'; 1226: 'pistäytyminen'; 1640: 'kierros, matka'), jonka lähtökohdaksi oli verbi tourner (980: 'siirtää, palata'; n.1170: 'kiertää, vääntää'; 1200-l.: 'hioa, sorvata'; 1500-l.: 'muotoilla'; 1680: 'kääntyä ympäri, kiertää') < lat. tornare 'sorvata, kääntää, muodota' < tornus 'sorvi' < kreik. tornos 'harppi, sorvi', jonka indoeur. juuri on *ter- 'hangata' (vrt. **trauma**). (...) Näin aikojen kuluessa alkupe- räisistä merkityksistä 'harppi, sorvi' ja 'sorvata, kiertää' on päädytty johdoksen nykyaikaiseen merkitykseen "maankiertäjä", 'huvikseen maita kiertelevä' eli 'turisti'." (Nyky-suomen sanakirja. Vierassanojen etymologinen sanakirja 1990: 601)

palvelujen muodossa. Turismi pitää sisällään kaikki turistien kuljettamiseen, majoittamiseen ja viihdyttämiseen tarvittavat primaari-palvelut sekä sekundaaripalvelut, kuten elintarviketuotannon turistialueille, hotellikiinteistöjen rakentamisen ja muut turismia ylläpitävät ja kehittävät toimet, joihin turisti ei lomallaan ole suoranaisessa kosketuksessa. Toisaalta turismiteollisuuden tuotteeksi voidaan ymmärtää turistin sijasta turistikohde eli yhdistelmä palveluista, kulttuurista, maantieteellisistä tekijöistä ja muista vähemmän selkeistä elementeistä, kuten vieraanvaraisuus, ilmapiiri, etniset erikoisuudet, tavat ym. (Lanfant 1980: 24; Selänniemi 1994a.: 7-8.)

Entä turismin edellytykset? Turismin välttämätön edellytys on yhteiskunnallisen tuotannon sellainen taso, joka mahdollistaa vapaa-ajan. Turismin perusta lepää kolmen avainelementin, vapaa-ajan, ylimääräisen tulon ja turismille myönteisten paikallisten asenteiden varassa. (Nash 1989: 39; Smith 1989: 1.) Paikallisten asenteiden on tietenkin oltava myönteisiä turismille sekä turismia tuottavassa että sitä vastaanottavassa yhteisössä. On vaikeata lähteä turistiksi yhteisöstä joka tuomitsee turismin esimerkiksi rahan tuhlauksena tai maallisena turhuutena. Yhtä vaikeaa on matkustaa turistiksi yhteisöön, joka suhtautuu turistiin kielteisesti vaikkapa tunkeilijana. Ylimääräinen tulo voidaan myös ymmärtää kahdella tavalla turismin edellytykseksi. Ensinnäkin täytyy tulotason turismia tuottavassa yhteisössä olla niin korkea, että "ylimääräisten" tuotteiden tai palveluiden ostaminen on mahdollista ja suotavaa. Ylimääräinen tulo voi myös tarkoittaa toisella tavalla turismin edellytystä, jos pohditaan sitä, minkälainen kohde voi olla menestyvä turistikohde. Turistin valuutalla pitää olla hyvä ostovoima turistikohteessa eli vierailtavan yhteiskunnan elintason on oltava jonkin verran alhaisempi kuin turistin kotiyhteiskunnan. Ero ei kuitenkaan saa olla liian suuri, koska ostovoiman houkuttavuus pienenee, jos sen vastapuolena on turistikohteen yleinen kurjuus. Riittävän korkeatasoiset kulkuvälineet ovat myös edellytyksenä sille, että turistit matkustaisivat turvallisiin ja mukaviin turistikohteisiin. Turismi tarvitsee myös joukon kuvallisia tai sanallisia deskriptioita vierailtavista paikoista - epätavallisten näkemisen arvoisten asioiden mytologian kiihottaakseen ihmisten mielikuvitusta ja aiheuttaakseen tarpeen matkustaa (Sears 1989: 3).

Tämän tutkimuksen kontekstissa kaipaavat selvennystä myös yleisesti kielenkäytöstä lainatut käsitteet *etelä* ja *etelänmatka*. Tässä kirjassa sanalla etelä ei tarkoiteta vain ilmansuuntaa, tai välttämättä ei aina edes ilmansuuntaa, vaan suomalaisten aurinkolomavyöhykettä, joka käsittää karkeasti Välimerenalueen ja sen lähiseudut sekä Kanarian saaret. Perinteisintä etelää suomalaisturisteille ovat mm. Mallorca,

Rodos ja Kanaria. Etelänmatka on turistimatka, joka suuntautuu tähän etelään. Usein kuulee sanottavan esimerkiksi ”kävin lomalla etelässä” tai ”lähdän etelänmatkalle” ilman tarkempaa spesifiointia kohteesta. Etelä voidaan ymmärtää suomalaisturistien aurinkolomailuvyöhykkeeksi ja etelänmatka matkaksi minne tahansa tässä vyöhykkeessä. Se etelä, jonne etelänmatkalla matkustetaan, ei siis ole maantieteellisesti tarkka käsite, vaan alue suomalaisturistin mielikuvakartassa. Mielikuvakartta maailmasta poikkeaa kartografisesti esitetystä maailmasta siten, että alueet, joihin ei ole mitään kosketuspintaa katoavat taka-alalle tai kutistuvat ja alueet, jotka ovat tuttuja tai aktuaalistuvat jollakin muulla tavalla valtaavat keskeisen sijan. Mielikuvakartta muistuttaa keskiajan maailmankarttoja, mappaemundeja, joita kutsutaan muotonsa vuoksi myös T-O -kartoiksi. Niissä maailma kuvataan ympyräksi, jonka jakaa kolmeen osaan T:n muotoinen palkki siten, että ylhäällä keskeisellä paikalla on Aasia, jonne Paratiisi ja Jerusalem sijoitettiin, ja alhaalla on Eurooppa ja Afrikka. Mantereet erottaa toisistaan Don, Niili ja Välimeri. Mappaemundin funktio oli enemmän hengellinen kuin maantieteellinen, siinä maailma asetettiin vallitsevien kulttuuristen arvojen mukaiseen järjestykseen. (ks. Turunen 1993.) Mielikuvakartta maailmasta syntyy henkilökohtaisten kokemusten kautta ja informaatiolähteiden avulla. Ideaalityyppinen etelänmatkaajan mappaemundi voisi muodostua ylimpänä olevasta kotimaasta, joka tuttujen naapurialueiden kanssa on myös kartan suurin alue ja sen alapuolella olevista jollakin tavalla henkilölle aktualisoituneista paikoista ja alueista kaukaisten ja vieraiden alueiden ollessa häviävän pieniä kartalla. Turistimatkojen kautta kartalle piirtyisivät selvinä lähialueet, kuten Ruotsi, Tallinna, Pietari ym. ja etelän lomakohteet tai etelä yleensä tarkemmin erittelemättömänä. Muut kartalle pääsevät paikat tai alueet olisivat tuttuja esimerkiksi tiedotusvälineiden kautta, jolloin esimerkiksi Afrikasta kartalle pääsisivät Somalia ja Etelä-Afrikka muiden jäädessä taustalle. Tämän täysin hypoteettisen mielikuvakartan ajatuksen taustalla on se, että paikaksi mielletään yleensä ensisijaisesti asuttu ja eletty paikka eli kotiympäristö ja toissijaisesti paikat, joissa on vierailtu sekä jossakin määrin esimerkiksi uutisissa usein mainitut paikat eli paikat, joista kerrotaan (aiheesta lisää mm. Relph 1986; Shields 1991; Tuan 1974 ja 1977).

Paikka

Paikat eivät ole pelkästään kartografisia sijainteja. Maantieteellinen sijainti on vain yksi paikan laadusta. Paikka voidaan ymmärtää myös siten, että se on paikka jollekin ja paikka johonkin sekä jonkin paikka. Paikan identiteetti muodostuu intersubjektiiivisten tulkintojen ja fyysisen ympäristön ulkomuodon yhtälöstä. (Relph 1986: 29-30, 40;

Shields 1991: 6.) Paikat ja niiden synnyttämät mielikuvat eivät ole tieteellisen tarkkoja objekteja. Mielikuvia paikoista ja meidän näkemyksiämme niistä tuotetaan jatkuvasti ja ne ovat myös aktiivisen uudelleenarvioinnin kohteena. Paikan merkitys syntyy siis intersubjektiiivisten ja kulttuuristen tulkintojen summana. Näin tietty paikka voidaan yhtenä aikana mieltää kaukaiseksi, eksoottiseksi ja pyhäksi ja toisena hetkenä historiassa kansainvälisten turistien pysähdyspaikaksi, jossa pyhät elementit on sekularisoitu ja asetettu esille museoon. (Shields 1991: 18, 25; ks. myös Selänniemi 1994a: 100-.) Tässä tutkimuksessa käsitteellä paikka tarkoitetaan nimenomaan tietyn maantieteellisen tai avaruudellisen lokaliteetin ominaispiirteellisyyttä tai distinktiivisyyttä ja olemusta. Tähän liittyy ajatus siitä, että jokin sijainti voi olla paikaton, ts. sillä ei ole distinktiivistä ominaislaatua, vaan sitä on lähes mahdotonta erottaa kaltaisistaan paikoista. Paikan käsitettä käsitellään tarkemmin luvussa 6.

Aika

Aika luiskahtaa kulttuurisista määritelmistä helposti. Sanana aika on symboli kahden tai useamman muutossarjan suhteelle. Jotta tällainen suhde voitaisiin määrittää tarvitaan joukko ihmisiä, joilla on kyky muistaa ja luoda synteesejä. Aikakäsitykset ja aikamääreet ovat siis kulttuurisidonnaisia ja sinänsä mielivaltaisia, olkoonkin, että useimmissa kulttuureissa tunnetaan ns. luonnolliset aikamääreet päivä ja kuukausi. Tätä kirjoittaessani kello on 13.51. Siis kello on 13.51, mutta en voi kirjoittaa, että aika on 13.51. Kello mittaa vain sovittua fyysistä matkaa kellotaululla tai rekisteröi kvartsikiteen värähtelyä vaikka sen sanotaan mittavaan aikaa. Kellonaika on kuitenkin merkittävimpiä elämäämme strukturoivia tekijöitä länsimaisessa (post)modernissa kulttuurissa. (Ks. Elias 1992 ja Adam 1995.) Aikaa, lineaarisen ja subjektiivisen ajan suhdetta sekä ajan ja turismin suhdetta tarkastelen lähemmin luvussa 6.

Arki

Arjen käsite on tässä tutkimuksessa tärkeä siksi, että turistimatka tapahtuu jokapäiväisen elämän ulkopuolella, se ei ole arkea. Sosiologi Raija Julkunen (1989: 16) määrittelee arkielämän kaikiksi niiksi toimiksi, joita ihmiset suorittavat inhimillisen uusintamisen turvaamiseksi. Arkielämässä ihmiset ovat pakotettuja myymään ja uusintamaan työvoimaa ja vaikka he omalla toiminnallaan uusintavat vain itseään, he samalla uusintavat koko yhteiskunnallisen jatkuvuuden. Arkielämä on rakentunut rutiinien ja vakiintuneiden käytänteiden varaan, joita yksilö ei voi jatkuvasti kyseenalaistaa elääkseen yhteiskunnassa. Arki näyttäy-

tyy usein harmaana, ikävänä, rutiinina, kaiken vanhan toistona tai työnä, joka on aina samanlaista aamukahdeksasta iltaneljään. Toisaalta arki tarjoaa juuri syklistyytensä, toistuvuutensa, ennustettavuutensa ja pragmaattisuutensa kautta yksilölle jotain muuttumatonta ja turvallista (post)modernissa maailmassa. (Julkunen 1989: 16.) Turistimatka esimerkiksi etelän lomakohteeseen on samalla myös matka arjen ulkopuolelle. Siinä siirrytään arjen kontekstien, kodin ja työn, ulkopuolelle paikkaan, jossa ei ole turistin oman yhteiskunnan arjen attribuutteja. Saksalainen taloustieteilijä ja turismitooreetikko Jost Krippendorf huomauttaa, että arjella tai arkielämällä on sanoina negatiivisia konnotaatioita ja että turistimatka on nimenomaan pakoa arjesta ja sen rutiineista (1989: 16, 29). Krippendorfin ajatukset ovat osittain sovellettavissa myös suomalaisten etelänmatkailuun, mutta pako arjesta ei lähimainkaan riitä selittämään ilmiötä, kuten tulen tässä tutkimuksessa osoittamaan. Arkea ei kuitenkaan tulisi mieltää pelkästään repressiiviseksi, kuten ranskalainen etnolog ja filosofi Michel de Certeau (1988: xii-xiii, passim.) huomauttaa, vaan yksilöt antavat arjessa kuluttamilleen tuotteille yksilöllisiä merkityksiä, joiden kautta vaikkapa Kauniiden ja rohkeiden katselu saa erilaisia merkityksiä eri kodeissa ja eri kulttuureissa, riippuen siitä, *kuinka* sitä katsellaan.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineisto on kerätty kaikkiaan kuuden kenttätyömatkan aikana. Kaksi ensimmäistä kenttätyötä tein Ateenassa touko-kesäkuussa 1991 ja syys-lokakuussa 1992. Näiden kenttätöiden aikana kerätyistä materiaalista syntyivät pro gradu -tutkielmani (1992), lisensiaatintyöni (1993) ja lisensiaatintyöstäni hieman muokattu kirja (1994) sekä artikkeleita ja kokousesitelmää. Vaikka Ateena-tutkimukseni olikin erillinen projekti, olen katsonut siitä saadut tulokset ja aineiston siinä määrin käyttökelpoiseksi vertailumateriaaliksi suomalaisten etelänmatkailun selvittämisessä, että niitä on tarkoituksenmukaisin osin sisällytetty tähän kirjaan. Suomalaisten Ateenaan suuntautuvaa turismia koskenut tutkimus oli myös hyvä harjoituskenttä etelänmatkatutkimuksen tutkimusstrategian hiomiseen. Varsinaisiin etelänkohteisiin suunnatut kenttätyömatkat tein vuosina 1993 ja 1994. Ensimmäisenä oli vuorossa Rodos Kreikassa touko-kesäkuussa 1993, seuraavana Bodrum Turkissa elo-syyskuussa 1993, tammi-helmikuussa 1994 Espanjan Gran Canarian saarella sijaitseva Playa del Ingles ja viimeisenä maaliskuussa 1994 Akaba Jordaniassa. Kenttätyökohteet valitsin siten, että kesäkaudella 1993 kohteinani olivat suomalaisten kes-

tosuosikki Rodos ja sen vertailukohtana tuntemattomampi ja suosioltaan pienempi Bodrum. Sama malli toistui talvikaudella 1994. Aluksi tein kenttätöitä suomalaisturistien suosituimman kohdealueen, Kanarian saarten, suurimmassa lomakohteessa Playa del Inglesissä ja sen jälkeen vertailukohteessa Akabassa, joka on suhteellisen pienimuotoisen turismin kohde.

Kaikissa kenttätökohteissa keräsin aineistoa havainnoimalla, suomalaisturisteilta pyydetyillä lomapäiväkirjoilla, kyselylomakkeilla, strukturoiduilla ajankäyttöhaastatteluilla ja keskustelemalla turistien kanssa. Lomapäiväkirjat ja havaintomuistiinpanot valokuvineen muodostavat tärkeimmän osan aineistosta. Kaiken tulkiinnan ja ymmärryksen takana on kuitenkin tutkimukseni keskeisin metodologinen ohjenuora: olin ensisijaisesti turistina turistien joukossa. Kenttätöni muodostui suurelta osin samojen asioiden tekemisestä, mitä muutkin turistin kenttätökohteissani tekivät. Kiersin rannat, baarit, bingot, diskot, kiertoajelut, museot, nähtävyydet ym. ottaen valokuvia niistä kohteista, joita muutkin valokuvasivat ja lisäksi vielä kohdetta valokuvaavista turisteista. Keräsin omakohtaisia kokemuksia turistina olemisesta mahdollisimman monilla tavoilla mahdollisimman monissa paikoissa. Itsesuojeluvaistoni kuitenkin rajoitti osallistumistani turistisiin toimiin jossakin määrin. Ihoni polttamista varoin havainnointi- ja haastatteluretkilläni rannoille ja raunioille, koska en halunnut ennakkotapaukseksi melanoomasta turismitutkijan ammattitautina. Toinen asia, jota pyrin rajoittamaan kenttätöni aikana, oli liiallinen alkoholin käyttö. Tutkimuskohteen luonteen takia havainnointini ulottui aamutunneille turistien juhliessa ja osallistuin tietenkin tähänkin puoleen. Muista turisteista poiketen minun oli kuitenkin kyettävä tekemään yön tapahtumista muistiinpanot ennen nukkumaan menoa ja lisäksi herättävä ”pirteänä” aamutuimaan havainnoimaan aamuvirkkujen turistien toimia, mikä johti usein siihen, etten ehtinyt nukkua lainkaan.⁴ Kolmas turistisen etelän aspekti, josta ehdottomasti kieltäydyin, oli seksuaalisuhteet tutkittaviini ja muihinkin. Monin paikoin jouduin/pääsin flirtin kohteeksi (hyvää kenttämateriaalia) ja Playa del Inglesin gaybaareissa tunsin hetkittäistä homofobista kauhua, kun katseet suuntautuivat ”vapaaseen riistaan”. Nämä rajoitukset huomioon ottaen syöksyin jokaisessa turistikohdeeseen sisään turistiseen kulttuuriin sen eri aspekteissa - jopa niin pitkälle, että havainnoin Frederikin keikan suomalaistanssipaikassa kahteen kertaan, joskin toinen keikka oli

---

⁴Rehellisyyden nimissä on myönnettävä, etten kaikkina öinä ja aamuina ollut pirteimmilläni ja toisaalta oman mielenterveyteni kannalta ”lintsasin” havainnoinnista vähintään yhden yön viikossa.

Rodoksella ja toinen Playa del Inglesissä (ks. Selänniemi 1994b). Ilman turistina turistien joukossa olemista ei mielestäni ole mahdollista tehdä pätevää tulkintaa suomalaisten etelänmatkailusta.⁵

Osallistuvan havainnoinnin, turistina turistien joukossa olemisen kautta saavutetun etisistisen/subjektiivisen emisistisen näkökulman lisäksi ovat tutkimukseni kannalta korvaamatonta materiaalia kaikkiaan 42 kpl tutkimuskäyttöön soveltuvaa suomalaisturistien itsensä kirjoittamaa lomapäiväkirjaa. Jokaisessa kenttätyökohteessani esittäytyin joko lentokenttäkuljetusbussissa matkalla hotelleihin tai tervetuloilaisuudessa ja jaoin samalla kyselylomakkeet sekä kaikille halukkaille valmiiksi monistetun vihkosen, jossa oli muutamia taustakysymyksiä ja jokaiselle lomapäivälle tyhjä sivu. Kyselylomakkeet ja päiväkirjat jaettiin vain Finnmatkojen kautta kohteeseen saapuneille turisteille, koska Bodrumiin ja Akabaan eivät muut matkanjärjestäjät tehneet matkoja ja muissa kohteissa se oli käytännöllisintä⁶, koska halusin aina henkilökohtaisesti hoitaa materiaalin jaon, jotta tutkittavani tietäisivät mihin osallistuvat ja kuka tutkimusta tekee. Näin ollen kyselylomakeaineistoni ja päiväkirjat eivät anna täysin kattavaa kuvaa Playa del Inglesin, Rodoksen ja Ateenan suomalaisturisteista johtuen eri matkanjärjestäjien erilaisista asiakasprofileista. Havainnointiani en tietenkään voinut rajoittaa vain yhden matkatoimiston asiakkaisiin (paitsi em. syistä Bodrumissa ja Akabassa), vaan havaintoaineistoni koskee joko kaikkia suomalaisturisteja erottelematta tai kohteen kaikkia turisteja. Suomalaisturistien lomansa aikana kirjoittamat päiväkirjat tarjoavat ainutlaatuisen emic -näkökulman etelänmatkailuun kulttuurisena ilmiönä. Tekstissä viittaa lomapäiväkirjoihin koodilla - esimerkiksi PKN52I - joka tulkitaan: päiväkirja, nainen, 52-vuotias, Playa del Ingles. Päiväkirjojen paikkakoodit ovat samat kuin kenttäpäiväkirjojen koodit. Päiväkirjamateriaaliani arvioitaessa on syytä pitää mielessä se, että kyseessä on suomalaisturisteilta pyydetty lomapäiväkirja, eikä autenttinen päiväkirja, jota he olisivat kirjoittaneet itselleen. Näin päiväkirjoista on todennäköisesti suodattunut kaikkein henkilökohtaisin materiaali pois ja ne on kirjoitettu silmälläpitäen tekstin joutumista tutkijan luettavaksi. Tästä huolimatta katson päiväkirjojen tarjoavan

---

⁵Havaintoaineistoni on kirjattu kenttämuistiinpanoihin ja kenttäpäiväkirjaan. Tekstissä en viittaa suoraan muistiinpanoihini, vaan kenttäpäiväkirjaan. Viittauskoodi on silloin esim. KP20.1.1994I, joka tarkoittaa kenttäpäiväkirja 20.1.1994, Playa del Ingles. Paikkakoodit ovat: AT=Ateena, AQ=Akaba, B=Bodrum, I=Playa del Ingles ja R=Rodos.

⁶Minulla oli sopimus tutkimusyhteistyöstä Finnmatkojen kanssa, jonka mukaan sain luvan esiintyä tervetuloilaisuudessa ja jakaa asiakkaille kyselylomakkeita.

ainutlaatuisen sisäkuvan suomalaisesta turistista. Jotta sisäkuva välittyisi lukijoille, on luvussa 4. useita päiväkirjoja julkaistu kokonaisuudessaan.

Aineistoon kertyi kenttätyömatkoilta myös 578 palautettua kyselylomaketta, joista osassa on joidenkin vastausten osalta puutteita (siitä johtuu vaihtelu taulukoiden kokonaisluvuissa). Kyselylomakkeiden palautusprosentti oli Ateenassa (keskiarvo 1991+1992) 72%, Rodoksella huomattavasti alhaisempi 38%, Bodrumissa 41%, suurimman hävikin Playa del Inglesissä 36% ja Akabassa 60%. Palautusprosenttien osittainen alhaisuus viittaa samaan seikkaan, jonka takia päätin luopua teemahaastatteluista yritettyäni niitä Ateenassa. Lomalla olevat turistit eivät halua tuhjata aikaansa tutkijan kysymyksiin vastaamiseen tai arjesta muistuttavien lomakkeiden täyttämiseen. Spontaanit juttutuokit rannoilla, baareissa, hotelleissa, lentokentillä ym. sen sijaan korvasivat hyvinkin tämän puutteen aineistossa. Ainoa systemaattinen haastattelumuoto, jota harrastin kaikissa etelänkohteissa oli strukturoitu ajankäyttöhaastattelu, jossa kysyin turisteilta edellisen päivän toimia. Ajankäyttöhaastattelun tein kaikkiaan 197 suomalaisturistille.

Edellä mainittujen aineistomuotojen lisäksi kenttätyömatkoilta kertyi 1555 kehystettyä ja luetteloitua diakuvaa, joiden aiheena ovat pääasiassa turistikohdeet ja niiden turistit. Käytin kenttätyössä kameraa havainnointivälineenä eli tein muistiinpanoja myös valokuvaamalla. Lisäksi pyrin mahdollisuuksien mukaan saamaan paikallisilta turismiviranomaisilta tilastotietoja paikkakunnan turismista. Taustatietoja hankin myös keskustelemalla kohteessa työskentelevien oppaiden, hotelli- ja ravintolayrittäjien ja turismin palveluksessa työskentelevien kanssa.

Olen siis kerännyt tutkimuksen aineiston käyttäen monia eri menetelmiä. Monimenetelmäisyys ja poikkitieteellisyys onkin turismintutkimuksessa tavallista, kuten myöhemmin tässä luvussa tuon ilmi. Monien eri aineistonkeruumenetelmien käyttö ja näin saadun aineiston analysointi mahdollistavat varsin kattavan kuvan muodostamisen tutkimuskohteesta lyhyessäkin ajassa. Kyselylomakkeilla sain koottua yleisluonteisen, mutta yksityiskohtaisuudessa ja syvyydessä puutteellisen, kuvan kenttätyökohteitteni turisteista. Olemalla itse turistina ja osallistuvana havainnoitsijana näissä kohteissa sain omakohtaisia kokemuksia, jotka sekä auttoivat ymmärtämään tutkittavieni toimia että mahdollistivat keskustelut, juttelut, vertailut ym. heidän kanssaan. Strukturoiduilla ajankäyttöhaastatteluilla pystyin testaamaan, kuinka yleistettäviä havaintoni, turistien kertomukset ja heidän lomapäiväkirjansa olivat. Suomalaisturistien kirjoittamat lomapäiväkirjat ovatkin omien havaintojeni ohella avain turistin kokemuksen ja etelänmatkai-

lun tulkintaan ja ymmärtämiseen. Muistiinpanoni, kenttäpäiväkirjani, lomapäiväkirjat ja runsas valokuvamateriaalini ovat mahdollistaneet kenttätyöni jatkamisen “nojatuoilianthropologiana”. Monimenetelmäisyys on tämän tutkimuksen vahvuus, koska se tarjoaa laajan näkökulman etelänmatkailuun. Samalla monimenetelmäisyys voi myös olla heikkous, koska keskittymällä yhteen aineistonkeruun menetelmään ja sen tuottaman aineiston monipuoliseen analyysiin, olisi voinut päästä syvemmälle tutkittavan ilmiön johonkin aspektiin. Suomalaisten turismin antropologisen tutkimuksen kenttää ei siis ole missään tapauksessa tyhjennetty, vaan kenttä on vasta avattu.

Kyselylomakeaineistoa olen käyttänyt lähinnä tilastollisen “luurangon” rakentamiseen. Lomakkeilla on selvitetty tutkittavien taustatietoja ja kysely matkustusmotiiveja. Kyselylomakeaineiston osuus tässä tutkimuksessa näkyy lähinnä luvussa 2. Tutkimuksen keskeisimmät aineistot, havainto- ja päiväkirja-aineistot kulkevat mukana läpi koko kirjan. Päiväkirja-aineisto esitellään luvussa 4. tuettuna havaintomateriaalilla ja tulkinnallisilla erittelyillä päiväkirjojen sisällöstä.

Antropologi turistina

Tutkimusprosessiin ja tulkintaan vaikuttavat tutkijan omat asenteet tutkimusta ja tutkittavia kohtaan. Jälkeenpäin tarkasteltuna minulla oli aluksi varsin elitistinen suhtautuminen turismiin, etenkin massaturismiin. En missään vaiheessa ollut valmis allekirjoittamaan kaikkein kriittisimpiä tutkijoiden lausuntoja turisteista pinnallisina hölmöinä tai kaiken tuhoavina laumoina yhdysvaltalaisen vapaa-ajantutkijan Daniel Boorstinin (1975) ja englantilaisten sosiologien Louis Turnerin ja John Ashin (1975) tavoin, mutta suomalaisten kulttuurimatkailua Ateenaan tutkiessani asetelmassani oli implisiittisenä ajatus kulttuurimatkailun “paremmuudesta” rantalomailuun nähden. Tästä asenteesta en varmaan koskaan pääse täysin irti, mutta jouduttuani kenttätöittäni yhteydessä kasvotusten massaturismiksi nimitetyn ilmiön kanssa, huomasin varsin pian, että ilmiö nimeltä massaturismi kyllä on olemassa, mutta massaturistin olemassaolo taitaa olla pelkkä myytti. En henkilökohtaisesti viihdy Playa del Inglesin kaltaisissa kohteissa (en siis lähtisi sinne lomalle), vaikka tiedostan niiden tarjoavan mahdollisuuden kestävämpään kehitykseen turismissa minimaalisine kulttuurikonkakteineen ja hallitusti samaan paikkaan painottuvine ympäristökuorimituksineen. Vaikka pyrinkin niin objektiiviseen deskriptioon ja tulkintaan kenttätyökohteistani kuin on mahdollista tieteenalan ominaislaa-

dun huomioon ottaen, välittyy tekstistä todennäköisesti se, että viihdyin kenttätyöpaikoistani ylivoimaisesti parhaiten Ateenassa ja hyvin Akabassa ja Rodoksella, mutta huonommin Bodrumissa - ja Playa del Inglesissä voin suoranaisesti pahoin. Itse en aiheen läheisyyden takia kykene arvioimaan missä määrin rivien väliin on päässyt näitä arvotuksia - se jääköön lukijan arvioitavaksi.

Tutkittavien eli suomalaisturistien kanssa minulla ei missään vaiheessa ollut merkittäviä ongelmia. Pari henkilöä kieltäytyi vastaanottamasta kyselylomaketta ja eräs keski-ikäinen rouva valitti, ettei lomallakaan saa olla rauhassa, vaan koko ajan on joku tutkimassa ja jakelemassa kyselylomakkeita. Aineistonkeruun kannalta ongelmallisena voisi pitää sitä, että Bodrumissa, joka on nuorison ”menomesta”, ei yksikään nuori juhlija kirjoittanut minulle päiväkirjaa, vaan materiaali siltä osin koostuu hieman vanhempien turistien kokemuksista. Tätä puutetta aineistossa paikkasin jokaisessa kohteessa ahkeralla havainnoinnilla ja osallistumisella yöelämään juhlivien suomalaisnuorten kanssa unohtamatta kuitenkin iltapäiväbingoa ja Armin ja Dannyn esiintymistä tanssipaikassa tai karaokelaulua suomalaisbaarissa. Tutkimusaiheeni ja -tapani herätti joskus hilpeää epäilyä ja siitä riitti aina keskustelunaiheeksi tutkittavieni kanssa. Syyttipä eräs suomalaismies Casa Finlandian karaokebaarissa minua verovarojen tuhlaamisesta, tosin ystävälliseen sävyyn. Washingtonin yliopiston antropologian ja sosiologian professori Pierre L. Van den Berghe, joka on tutkinut mm. turismin ja paikalliskulttuurin suhdetta San Cristóbalissa Meksikossa, kertoo turistien lähinnä huvittuneen siitä, että he olivat kiinnostuksen kohteena:

Indeed, when I would reveal the subject of my research to prospective respondents, several reacted with great amusement to the suggestion that as tourists they were, in effect, becoming the anthropologist's natives. (van den Berghe 1994: 31.)

Lähes kaikki suomalaisturistit, joiden kanssa olen kenttätyömatkoillani ollut tekemisissä, ovat suhtautuneet tutkimukseeni asiallisesti ja kiinnostuneesti. Joskus minua kohtaan on osoitettu kiusallisen paljon luottamusta. Tällainen tilanne oli mm. eräs kaupunkikiertoajelu Ateenassa, jonka veti oppaan sijainen tehden asiavirheitä Akropoliilla sillä seurauksella, että osa turisteista ryhtyi kyselemään minulta tietoja oppaan sijasta. Joitakin kertoja tapahtui myös sellaista, että joku suomalaisturisteista haki minusta henkistä turvaa ja keskustelukumppania henkilökohtaisten tai perhekriisien kärjistyessä lomalla. Ilmeisesti roolini jossakin turistin ja oppaan välimaastossa henkilönä, joka tekee jonkinlaista työtä lomakohteessa, on tällaisissa tapauksissa ymmärretty eräänlaisena kiinnityspisteinä todellisuuteen ja jatkuvuuteen etelän toisenlaisen olotilan sisällä. Näissä tapauksissa, jolloin keskustelut

liikkuivat hyvin henkilökohtaisella tasolla, olen poistanut aineistostani kaikki viitteet ko. henkilöön.

Luultavasti kaikilla kulttuuriantropologian opiskelijoilla on ainakin opintojensa alkuvaiheessa romanttinen kuva etnografisesta kenttätyöstä. Antropologit matkustavat eksoottisten “koskemattomien” kansojen pariin tallentamaan heidän kulttuuriaan ja kirjoittavat tutkimuksistaan monografioita. Lukiessani antropologian klassikoita ja eri tekijöiden “Introduction to Cultural Anthropology”-teoksia tämä antropologien matkailu ja vieraiden kansojen kohtaaminen kiehtoi minua - vähän samalla tavalla kuin aikoinaan lukiessani ala-asteikäisenä seikkailukirjoja huimista retkistä viidakkoon villien pariin. Opintojen edetessä romanttinen kuva etnografisesta kenttätyöstä hieman hälveni, osittain siksi, että realistiset mahdollisuudet “oikean” kenttätyön tekemiseen graduvaiheessa olivat vähäiset. Lisäksi olin innostunut George Marcusin ja Michael Fischerin (1986) tavasta romuttaa myytti “primitiivisestä Toisesta” ja palauttaa antropologiaa tutkimaan antropologin omaa kulttuuria.

Erikoistumiseni turismin antropologiaan on monien syiden ja sattumien yhteisvaikutusta. Alusta alkaen ja yhä edelleen olen ensisijaisesti turisti, jonka mielenkiinto kohdistuu turistikohteen lisäksi kanssaturisteihin. Opiskeluaikani turistimatkoilla aloin enenevässä määrin ihmetellä sitä, mitä kaikki muut turistit vierailemissani kohteissa tekevät. Samoihin aikoihin sain käsiini kulttuuriantropologi Valene L. Smithin toimittaman kirjan *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism* (1989), joka oli alunperin ilmestynyt 1977, sekä sosiologi Dean MacCannellin kiehtovan teoksen *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class* (1989 [1976]). Vakuutuin pikkuhiljaa turismin relevanssista antropologisena tutkimuskohteena - onhan kyseessä nykyajan suurin kansainvaellus, massiivinen kulttuuri-ilmio ja kulttuurien kohtaaminen. Kieltämättä hedonisti minussa kuvitteli romantisoidusti turismintutkijan kenttätyötä: saa matkustaa lämpimään ja mukavaan paikkaan tekemään tutkimusta ja vieläpä oman kulttuurin jäsenten parissa, jolloin aikaa ei tuhraudu uuden kielen tai vieraan kulttuurin normiston oppimiseen. Sittemmin olen oppinut - osittain kantapään kautta - etnografisen kenttätutkimuksen olevan ennalta arvaamatonta, innovointi- ja improvisointikykyä vaativaa työtä. Antropologien vaalima “Toinen” saattaa löytyä lähempää kuin osaa arvata ja vieraampana kuin kuvittelikaan. Etnografinen kenttätyö oman kulttuurin jäsenten parissa avaa silmät pintapuolisesti homogeeniselta tuntuvan “meidän kulttuurin” monimuotoisuudelle.

Sopeutuminen kentälle

Kenttätyö Ateenassa oli siinä mielessä vaivatonta, että kaupunki oli minulle entuudestaan tuttu ja tutkimusaiheeni, kulttuurimatkailu tai ns. maallinen pyhiinvaellus Ateenaan, rajasi tutkittavat turistit lähelle omaa viiteryhmääni. Varsinaiset rantalomakohteet olivat minulle kuitenkin varsin vieraita. Heti Rodoksella huomasin, että Ateenan kenttätöiden kokemukset olivat lasten leikkiä siihen verrattuna mitä tuleman piti. Ongelmana kaikissa kenttätöissäni on ollut ajan puute. Kenttäperiodit ovat kestäneet kolmesta neljään viikkoon, mikä tarkoittaa sitä, että sopeutumiseen ja kenttätutkimuksen läpivientiin ei jää yhtään ylimääräistä aikaa. Toisaalta lienee harvinaista etnografisessa tutkimuksessa, että minulla on kenttätöissä ollut mahdollisuus havainnoida kahden tai jopa kolmen sukupolven elämää - turistisukupolvihan vaihtuu 1-2 viikon välein. Lyhyt kenttälöoloaika aiheutti kuitenkin stressiä kenttätyön jokaisessa vaiheessa, joista ensimmäinen oli kentälle sopeutuminen. Seuraavat katkelmat kenttäpäiväkirjoistani kuvaavat sopeutumistani Rodokselle sekä kenttätyön aloittamista:

RODOS

KP15.5.1993R

Helsinki-Vantaan lentoasema.

“...sitten bussi pysäytettiin ja porukka meni oksentamaan. Matka jatkui vähän ajan kuluttua ja kohta jo pysähdyttiin ostamaan lisää viinaa...” Etelään matkalla olleesta porukasta ohimennen kuultua.

Lentoasemalla Rodokselle (tai muualle etelään) menevät erottuvat selvästi liike- ym. matkalaisista. [---] Kesäinen vaatetus ja lomamieli. Muuten asemalla hyvin rauhallista. Lentokoneessa alkoi etelään valmistautuminen. Valitettavan totta oli stereotyyppisen “keihäsmatkalaisen” esiintyminen huomattavina esiintyminä joukossa. Tosin suurin osa porukasta käyttäytyi siivosti. Ydinryhmän tästä kaikkein näkyvimmästä joukosta muodosti neljän miehen ryhmä, joista yksi oli joukon pelle (itsekin sanoi niin). Hän lauloi ja matki puhallinsoittimia lennon aikana ja myöhemmin hotellikuljetuksessa. Heti Rodokselle laskeutumisen jälkeen alkoi tämä ryhmä harrastaa koneessa ns. kuorolaulua ja tietenkin asiaankuuluvat aplodit laskeutumisesta. Bussissa opas useita kertoja kielsi tupakoimasta ja juomasta, silti konjakki kiersi ja rööki sauhusi. Mielenkiintoinen vertaus Ateenaan opas maanitteli mikrofoniiin, että ei ole pitkä matka Rodoksen kaupunkiin ja hotelleille, 20-30 min., että sitten voi juoda, mutta bussissa ei saa.

Porukka jakautui kahtia pellejen mukananaurajiin ja heihin vaivautuneesti suhtautuviin. Hotelliin saavuttaessa hotellin johtoportaanseen ilmeisimmin kuuluva kävi kuumana muutaman suomalaisturistin käyttäytymisestä. Hotellissa olisi pitänyt vallita hiljaisuus, mutta sehän ei seikkailijoillemme sopinut. [---]

Hotelli El Greco, Rodos, sunnuntai klo. 02.36.

KP16.5.1993R

Hotelli El Greco.

Armoton möykkä alkaa heti aamukahdeksalta eilisen pellejen toimesta (kuinka he jaksavat?). Laulua ja puujalkavitsailua - hauskaa hampaat irvessä. Yli kolmekymppisten poikajoukko - käyttäytyy kuin teinit. "Jokainen ihminen on laulun arvoinen...multa tuli jo...".

Kauhukseni huomasin jo lentokentällä Frederikin olevan saarella (oli jotakuta vastassa). Aamiaistarpeita etsiessäni näin keikkailmoituksen Frederikin kahdesta keikasta Ellin baarissa. [---]

Tervetuloilaisuus

Ellin yökerhossa n. 50 hlöä. Aluksi ouzot ja jamastelu.. "n. 25 (+n.25 Falirakista) ilmoittautui kaupunkikierrokselle, kaikkiaan saapui eilen n. 250. Jamas sujui vaisuhkosti vaikka oppaat juonsivat tilaisuuden varsin tottuneesti ja sujuvasti mikrofonein.

Kauppari lähti n. 10.45. Opas kertoi aluksi mm. kuusipeuroista ja Rodoksen kolossista. Koko ajan bussissa melko vilkasta pulinaa. 1.pysähdys näköalapaikalla jossa oli valokuvaaja vaanimassa. Bussi ajoi jyrkänteen reunalle ja yleisöstä kuului ihastelevaa huudahdusta. Apollonin tempelin ohi ajettiin hieman hidastaen.

2. pysähdys stadionilla ja opastus puhujapaikalla (teatteri). Oppaan kertomusta seurattiin suht. tiiviisti, jonka jälkeen käveleskelyä ja valokuvausta stadionilla. Porukka ei juurikaan osoittanut erityistä kiinnostusta antiikin nähtävyyksiin.

Vanhassa kaupungissa opas kertoo Rodoksen keskiajan historiaa mm. suurmestarin palatsin edustalla. "Tänne ja arkeologiseen museoon voitte sitten mennä jos jollakin on kiinnostusta sellaiseen". Ei juurikaan kiinnostuksen merkkejä.

Opas kertoi minulle että Rodoksella asiakkaat kyselevät oppaalta lähinnä hlökohtaisia kysymyksiä mm. aviosäädystä, ei juurikaan esim. historiallisista nähtävyyksistä. Ei ole tavannut ketään, joka olisi tullut Rodokselle kulttuurihistorian takia.

Kaupunkikierroksen huipennus (kuten Ateenassa Akropolis) on viininmaistajaiset KAIR:in tehtaalla. useita viinilaatujia maistatetaan ja ihmiset ostavat melko runsaasti pulloja.

[---]Rodos vaikuttaa hintatasoltaan melko kalliilta verrattuna mantereeseen ja etenkin Ateenaan, jossa luulisi hintojen olevan korkeita. Näyttää kuitenkin siltä, että Plakassa saa tavernasta aterian halvemmalla kuin Rodoksen vanhasta kaupungista. Lisäksi Ateenassa on nimenomaan kreikkalaisia tavernoita vierieressä, kun taas Rodoksella on joko kans.väl. ravintoloita tai fast food paikkoja, mutta ei paljoakaan perinteisiä tavernoita.

Illalla tapasin tavernassa saksalaispariskunnan joka oli saarihyppelyllä. Juttelin myös tavernanpitäjän kanssa mm. turismin vähenemisestä. Myöhemmin pistäydyin baariin, jossa tapasin em. häiriköt, tällä kertaa tosin hieman selvempinä. Omien sanojensa mukaan he olivat tulleet Rodokselle koska täällä on lämmintä. Isännät olivat kotoisin keskisuomesta.

KP22.5.1993R

Sain eilen kokea ettei perinteinen vieraanvaraisuus ole kadonnut Rodokselta ainakaan kokonaan. Istuin uuden torin sisäänkäynnin luona olevassa kuppilassa, joka kohtuuhintaisuutensa takia on paikallisten suosiossa. Paikka oli täynnä kun kuppilaan tuli kolme kreikkalaismiestä. Pyysin heitä istumaan pöytäni, joka oli ainoa vapaa paikka. Kiitokseksi he tarjosivat minulle retsinää. Tarjosin vuorostani heille retsinää, johonka he vastasivat retsinalla. Hetken kuluttua yksi heistä katosi hetkeksi ja tuli pian takaisin kantaen kääröä, jossa oli grillattu kana ja ranskalaisia perunoita. Kukaan heistä ei

puhunut muuta kuin kreikkaa, mutta he viittilöivät minua osallistumaan ateriaan. He tilasivat lisää retsinaa ja jakoivat sitä minullekin. Kun tuli laskun maksun aika he maksoivat minunkin osuuteni ja kieltäytyivät ottamasta minulta rahaa.

Tänään kiertelyä rannalla ja haastattelujen tekoa. Tapasin insinööriporukan, joka oli juhlinut viimeisen päälle - osa porukasta oli tullut hotelliin viiden maissa aamulla, ottanut tyynyt ja huovat mukaan ja menneet rannalle katsomaan auringonnousua ja nukkumaan. Olivat paikalla vielä puoli kolmen maissa iltapäivällä kun heidät tapasin.

Osallistua vai ei osallistua - kas siinäpä pulma

Suomalaisten etelänmatkailua käsittelevän tutkimukseni kenttätöissä keskeisenä ohjenuorana on ollut osallistuva havainnointi: olen ollut turistina turistien joukossa ja kerännyt materiaalia tekemällä samoja asioita kuin muutkin turistit ko. kohteissa. Pierre L. van den Berghe katsookin omaan kenttätökokemukseensa nojaten osallistuvan havainnoinnin sopivan hyvin turismintutkimukseen: antropologia itseään luullaan turistiksi hänen tehdessään kenttätöitä turistien joukossa, ja näin sulautuminen ja osallistuminen helpottuu (van den Berghe 1994: 5, 29). Verrattuna pelkkään haastattelu- ja kyselytutkimukseen minulla on nyt omakohtaisia kokemuksia turistina olosta kaikissa kenttätökohteissa rannoilta ravintoloihin, museoista diskoihin. Saattaa kuulostaa hieman epäortodoksilta, että kulttuuriantropologi heittäytyy turistiksi kenttätönsä aikana - etenkin ottaen huomioon antropologin ja turistin limittäiset roolit (Crick 1995) - mutta se lienee ainoa keino kerätä rikasta aineistoa turisteista. Tällä saattoi olla osuus siihen, että aluksi minuun suhtauduttiin melko skeptisesti perustellessani turismia vartenotettavaksi tutkimusaiheeksi kulttuuriantropologiassa - asenteet ovat sittemmin muuttuneet. Walesin yliopiston sosiologian apulaisprofessori Sara Delamont kuvaa osuvasti turismintutkijan vaikeutta vaakuuttaa kollegojaan tutkimusaiheestaan:

It is hard to imagine being taken seriously as a researcher if one's project involved flying from Luton airport to Benidorm, hanging out in bars and discos, and flying back again after a week. [...] Yet, studies of those packaged holiday makers would be a useful contribution to social science knowledge. (Delamont 1995: 77.)

Tehdessäni kenttätöitä Ateenassa (1991 ja 1992) olin kokematon etnografisen kenttäapparaatin käyttäjä. Ensimmäisen kenttätöiden aikana jouduin mm. kesken kaiken luopumaan teemahaastattelujen käytöstä. Vasta kentällä tajusin niiden mahdottomuuden turistisessa kontekstissa. Turistit olivat ostaneet kalliilla itselleen aikaa irti arjesta tai mahdollisuuden vieraila heitä kiinnostavassa paikassa kun paikalle ryntää nuori tutkijanalku nauhureineen tekemään haastattelua! Toisen kenttä-

työn aikana tutkimusaiheeseen sopiva kenttätutkimusstrategia oli hioutumassa toimivaksi kokonaisuudeksi. Kenttätöön selkärankana toimivat osallistuva havainnointi ja turistien kirjoittamat päiväkirjat. Teemahaastattelujen sijaan tein lyhyitä strukturoituja ajankäyttöhaastatteluja, jotka veivät mahdollisimman vähän turistin aikaa. Lisäksi harrastin "spontaania" törmäilyä turisteihin aamiaispöydässä, rannalla, baareissa, retkillä, diskossa ym. jutellen heidän kanssaan kompensoiden näin puuttuvia haastatteluita. Tilastollista runkoa työleni antoi turisteille jaetut kyselylomakkeet. Havainnoinnin saloihin tutustuessani opin käyttämään eri nyansseja osallistumisen asteessa. Aina ei ollut syytä eikä edes mahdollista osallistua turistina havainnoitavien toimiin vaan oli tarkoituksenmukaisempaa toimia ulkopuolisena havainnoijana, kuten Ateenan Akropoliilla, jossa osallistuminen rajoittui kukkulan kiertämiseen muiden turistien joukossa - paitsi silloin kuin osallistuin opastetussa ryhmässä alueen kierrokseen. Toisaalta etenkin rantalomakohteissa osallistuminen oli totaalisempaa - liikuin "avaininformanttien" kanssa eri puolilla kohdetta ja osallistuin turistisiin aktiviteetteihin rannalta diskoon. Mikäli etnografinen kenttätö ei olisi niin riippuvaista tutkijan omakohtaisesta kokemuksesta olisin mielihyvin palkannut jonkun tekemään havainnoinnit, koska kolmekin viikkoa osallistumista nuorison suosiman Bodrumin menoihin käy melkoisesti voimille. Näitä seikkoja valaisevat seuraavat katkelmat kenttäpäiväkirjoistani:

ATEENA

KP22.9.1992AT

AKROPOLIS 12.00-16.00

Matkalla A:lle pakollinen pysähdys- ja valokuvauspaikka on Herodes Attikuksen Odeon. Nyt ihmetellään illan konsertin valmisteluja.

Kukkulalla runsaasti turisteja. Paljon yksittäisiä, vain vähän ryhmiä. Paikalla 2 unkari-laispariskunta pyysi minua ottamaan heistä poseerauskuvan P:n edessä. Taatusti kaikilla A:lla käyneillä turisteilla, joilla on kamera, on valokuva P:n länsipäädystä - joko poseeraus- tai monumenttikuva. Penkki paikalla 2 näyttää olevan minulle vaarallinen paikka - joudun yhä uudelleen ottamaan poseerauskuvia turisteista (viimeksi saksalais- ja engl. pariskunnat).

Poseerauskuvaus kahden italialaisryhmän kesken niin innokasta, että P:N ja E:n välissä kulkevaan käytävään syntyy tukos. A:n kiertosuunta näyttää fiksoituneen turistien mieliin niin lujasti, että suman taakse jääneet turistit mieluummin odottavat italialaisten poseerauksen loppumista, kuin kiertäisivät P:n toiseen suuntaan. Suma nimittäin oli paikassa, josta lähtee väylä kumminkin päin. [---]

Jälleen turisteilla on vaikeuksia ymmärtää miksi A:lla on köysiä.

[---]

AKROPOLIIN MUSEO 13.30-

Hiljaista kiertelyä, monet lukevat opaskirjaa, valokuvataan yksityiskohtia. Useimmat tutkivat museon esineitä hiljaa tai hillitysti keskustellen. Kovaa ääntä pitää vain museon vanha vartijasetä, joka juttelee kovalla äänellä nuorelle kollegalleen ja heiluttelee samalla stressihelmiä.

Museossa on huomattavasti hiljaisempaa kuin ulkona. Museo ei kuulu useimpien läpijuoksijoiden kierrokseen. Ryhmätkään eivät usein tule opastetulle kierrokselle museoon, vaan museota varten voidaan A:n kierrokseen jättää vapaata aikaa.

Pitkiä vihreitä Michelinejä näkyy melko paljon. Myös kreikassa julkaistut opaskirjat ovat suosittuja. Saksalaiset harrastavat Baedekeria. Tottakai läsnä on myös Berlitz useilla kielillä. Turisteja näyttää olevan ainakin paljon italiasta, ranskasta ja saksasta ja vähemmässä määrin USA, unkar, englant, kreikka, itä-eurooppa, skandinavia.

Vieressäni ranskalaismies lukee ääneen opaskirjasta kahdelle tyttärelleen. Teki samaa jo ulkona sekä aiemmin museossa. Selostaa tyttärelleen edellisen Athenan tempppelin päätykolmiota. Kolmikko on ilmeisen kiinnostunut museosta ja keskustelevat esineistä isän opaskirjanluvun lomassa.

Samaa päätykolmiota selittää myös suomalaistyttö äidilleen. Likinäköinen mies, josta kuva ulkona ja museossa lukee opaskirjaa päätykolmion edessä. Tämän huoneen vartijat eivät juuri puutu poseeraukseen, joten päätykolmion edessä on paljon poseeraajia. Em. likinäköinen mies lähtee kiertämään nenä kiinni opaskirjassa. Kolmiosta ihmetellään mm. restaurointia (alkup. marmori kellastunutta, kipsi valkoista). Näyttämölle saapuu jokunen skandinaavi. Italialaispojat tutkivat kolmiota innolla ja selvittävät opaskirjan ja infokyltin avulla kuka kukin patsaista on - jopa lievää kiistelyä mikä on mikäkin osa rekonstruktiossa ja alkuperäisessä.

Turistit erottaa myös tavasta, jolla he kävelevät museon huoneen läpi. Asia, jonka huomasin jo kansallismuseossa. Lomailija-läpijuoksija kävelee suoraviivaisesti ja määrätietoisesti näköisesti huoneen läpi katsellen molemmille puolilleen ja pysähtyy harvoin. Kulttuurimatkailija harhailee huoneen puolelta toiselle, lukee esineiden infokylttejä ja opaskirjaansa sekä pysähtyy usein.

[---]Likinäköinen mies yhä kukkulalla - työntää opaskirjan housuihinsa ja ottaa valokuvan P:n länsipäädystä. Vieressäni naisella on vaikeuksia rekonstruktiopiirroksen kanssa tulessa. Tutkii sitä tarkkaan. Vertaa kuvaa P:stä oikeaan. Ilm. espanjalainen, jutellessa hieman sekavan tuntuinen. Kiinnostunut A:sta, sanoo että on harmi kun sodat ja muut ovat tuhonneet jotakin todella kaunista kuten A:n. Kysyy myös kuinka mennä Delfiin, Epidaurokseen ja Olympiaan.

Vielä ryhmä paikalle 2, saksalaisia. n. 15.30 turistivirta harvenee. Jonkin verran poseerausta P:n edessä.

Joistakin opaskirjaturisteista havaintoja jo parin tunnin ajalta. Likinäköinen mies poistuu, samoin n. 13.00 saapunut Baedekermies. Vielä saapuu paikkaan 2 unkarilaisryhmä.

PLAKA 17.00-

Plakassa melko rauhallista. Turistit vaeltavat päämäärättömän näköisesti eri suuntiin. Vaeltelun pysäyttää välillä joku kiinnostava näyteikkuna, Ateenalainen erikoisuus, kuten ikkunassa pyörivä gyros tai keskellä katuja makaava löysä koira tai matkamuistomattojen päällä löhöilevä kissa. Turisti äänтелеe nähdessään jonkun edellä mainituista: "nice", "look", "ooh", "schön" jne. Tunnelma on raukea.

BODRUM

KP6.9.1993B

JiiPeen kyydyssä lenkki vespalla pitkin Bodrumin niemimaata. Huomiotaherättävää on se, että useat hotellit ovat tyhjiillään ja Bodrumista pienen matkan päässä olevat rannat lähes autioita. Iltapäivällä taas Torbassa, jossa hyvin rauhallista. Omissa oloissa sukeltelua ja erakkorapujen elämän tarkastelua. Vaikka takana on hyvin nukuttu yö (vissii eka tällä reissulla) on kenttä- ja reissuväsymys ilmeistä.

Illalla Sohbetiin syömään, jossa Sting antoi chilitahnan teko-ohjeen:[---]

Iltakierros klo 24 jälkeen. Rantakatu on herännyt henkiin ja sykkii musiikin tahdissa. Baarit ovat täynnä ja klo 01 jälkeen alkaa virta kohti Halikarnasta. Käyn useissa baareissa ja diskoissa, joissa soi sama musiikki ellei ole live-esiintyjää. Jossakin on palkattuja tanssijoita pöydillä, joissakin paikoissa turistit itse hoitavat pöydillä tanssimisen. klo 03 meno jatkuu ehkä entistä kiivaampana hiipuakseen hiljalleen n 06, jolloin menokasta on enää Halikarnaksessa.

KP10.9.1993B

Aamupäivällä haastattelua Atriumin altaalla. Markkinoilla helvetillinen tunku. Tingin feikkilevikset alas 120.000TL, mutta kun sovitin niitä ne olivat liian pienet ja suuremmissa oli saumat vinossa.

Tuliaisostosten tekoa ja sitten takaisin markkinoille ostamaan melonia, jonka raahaan Torbaan JiiPeen ja Scarfacen kanssa syötäväksi. Taaskaan ei rannalla ole kuin pari paikallista asukasta.

Illalla uusi ostoskierron laihoiin tuloksin. Ruokapaikan etsintää, kun Sohbet on kiinni. Kohtalainen ateria JiiPeen ja Scarfacen kanssa. Sitten viinakauppaan ja pelaamaan korttia. Puoli kolmelta yöllä kierros baareissa, jotka pursuavat väkeä. Ihmisiä on syömässä ja juomassa. Mekin isemme kiinni kebabiin kolmelta yöllä ja neljältä nukkumaan.[---]

Tutkittavien toimiin osallistumisella on omat rajansa. "Going native" ei ole tutkimuksen kannalta tarpeellista vaan itse asiassa haitallista, mikäli sillä ymmärretään täydellistä sulautumista tutkittavaan kulttuuriin. Vieraita kulttuureja tutkittaessa ei tosin todellista riskiä liiallisesta sulautumisesta ole, koska antropologi on aina ulkopuolinen suhteessa tutkittaviinsa. Sitäkin suurempi vaara piilee "hurahtamisessa", eli tutkittavan kulttuurin omaksumisesta siinä määrin, että haluaa sulautua siihen - jolloin seurauksena lienee kaksinkertainen ulkopuolisuus ja sisäpuolisuuden menettäminen, välimaastoon jääminen. Oman kulttuurin ilmiöitä tutkittaessa "going native" on aivan toisennäköinen ongelma, koska tutkija on natiivi omassa kulttuurissaan. Etäisyyden pitäminen tutkimuskohteeseen voi nousta kenttätöön keskiöön, koska muutoin saattaa osallistumisesta tulla elämistä, johtuen juuri tutkittavan kulttuurin tuttuudesta. Kenttätömatkoillani muodostui aika ajoin ongelmaksi turistin rooliin liukumisen helppous. Tutkimuskohteenani olivat oman kulttuurin jäsenet, jotka viettivät etelänlomaa kulttuurimme muokkaamalla tavalla. Näin osallistuva havainnointi ei ollut mikään ongelma, koska hallitsin suomalaisen turistisen kulttuurin koodit, mutta vaikeampaa oli välttää kenttätöön muuntumista lomailuksi. Ulkopuolisin silmin en kenties eronnutkaan lainkaan muista suomalais-turisteista tutkimuskohteissani, edes ja varsinkaan silloin, kun vietin vapaahetkiä - tuolloinhan uin, lueskelin, lekottelin, istuin oluella rantakuppilassa ym. Havainnoidessani tein samoja asioita kuin turistit, joskin kamerani filmille tallentui nähtävyyksien lisäksi myös turisteja ja

muiden kirjoitellessa kuppilassa postikortteja tein muistiinpanoja vihkooni.

Kenttätyön onnistuminen edellytti tietoista etäisyyden ottoa tutkittaviini. Selkeä keino oli esittäytyminen hotellikuljetusbusseissa ja tervetuloilaisuuksissa. Näin suuri osa kanssaturisteista tiesi minun olevan lomakohteessa tekemässä tutkimusta heistä ja tietty etäisyys syntyi siitä - mutta myös päinvastoin, eli yleinen kiinnostus tutkimustani kohtaan johti vilkkaaseen kanssakäymiseen tutkittavien kanssa. Lomakohteissa olisi myös ollut hyvin helppoa osallistua ”liikaa”, kuten kävi kahdelle Billy Grahamin yleisön käyttäytymistä tutkineelle havainnoitsijalle, jotka tulivat uskoon ja jättivät työnsä (Patton 1991: 207-9). Baari- ja diskokierroksilla lomakohteiden yössä oli suuri houkutus heittää muistilehtiö nurkkaan, ottaa vielä yksi olut ja liittyä ”going native”-mentaliteetilla turistien huumaan. Kieltämättä näin joskus tapahtuikin, mitä voitaneen pitää työtapaturmana samoin kuin liian pitkän haastattelukierroksen rannalla yhdessä liian niukan vaatetuksen sekä alhaisen aurinkovoiteen suojakertoimen aiheuttamaa palamista. Liiallinen etäisyyden ottaminen ei myöskään ollut hyväksi, koska viileä tarkkailu diskon kulmassa tai täysin vaatetettuna ja järjestelmäkameran kanssa kiertäminen rannalla niukkapukuisten turistien joukossa herätti kiusallista huomiota. Näin kenttätyöstä tuli tasapainoilua turistin ja antropologin roolien päällekkäisellä harmaalla vyöhykkeellä. Tästä hankalasta nuorallatanssista irtauduin kenttätyömatkojeni aikana vetäytymällä hetkeksi huoneeseeni lukemaan romaania tai katselemaan televisiota tai retkeilemällä turistikohteen lähiseuduilla.

“Kenttäallergia”

Kenttätyöperiodien intensiivisyydestä johtuen lepo- ja palautumisaika jäi liian lyhyeksi. Tästä seurasi aluksi vain lamaaneminen kenttätyön jälkeen, jolloin olin vain kotona kykenemättä työskentelemään saati sitten analysoimaan aineistoani. Koska kenttätyöt seurasivat toisiaan varsin tiiviissä tahdissa en niiden välissä ehtinyt kunnolla päästä työhön kiinni. Jotenkin osasin aavistaa, ettei kenttätyö Playa del Inglesissä tule olemaan helppoa. Kenttätyöhön liittyvää stressiä lisäsi se, että muista kohteista poiketen Playa del Inglesissä ei varsinaisesti ollut muuta ”pakopaikkaa” kuin oma huoneisto, joka sekin sijaitsi 800 huoneiston huoneistohotellissa. Aiemmissa kenttätyökohteissani olin aina löytänyt jonkin mieluisan kuppilan tai paikan, jossa sain olla rauhassa tutkittaviltani, mutta Playa del Ingles on rakennettu turisteja varten ja siellä ei ole muita kuin turistisia paikkoja. Kun vielä sairastuin

keuhkoputkentulehdukseen kesken kenttätöön oli ainakin oma diagnoosini valmis: kenttäallergia. Kaikesta huolimatta kenttätö Playa del Inglesissä tuotti erittäin rikkaan aineiston, joka - päin vastoin kuin kenttätöön aikana tuntui - pitkälti osoittaa perättömäksi stereotypiat Kanarialle matkustavista massaturisteista. Uskoisin, että jonkinasteinen vastareaktio - inho, välinpitämättömyys tms. - tutkittaviaan kohtaan on luonnollinen osa etnografista tutkimusprosessia. Kun sen ymmärtää, pääsee helpommin ongelman yli jatkamaan kenttätöitä. Myönnän tosin, että kenttätöinti ei ollut korkein mahdollinen matkustaessani Akabaan vain muutama viikko Playa del Inglesistä palattuani, etenkin kun en ehtinyt toipua sitkeästä keuhkoputkentulehduksesta. Kenttätöitä häiritsevien asioiden ei aina tarvitse olla kovinkaan suuria.

PLAYA DEL INGLES

KP22.1.1994I

Lentokenttäpäivä. Väsymys painaa - flunssa ja nukkumaan vasta seitsemän maissa aamulla. Vaikutelma johdateltavasta laumasta vahvistuu katsellessa kentälle saapuvia suomalaisia. Monet ovat selvästi kokemattomia - X:n mielestä asiakaskunta nimenomaan täällä on avutonta.

Lomakkeet jakoon ja muutama lomapäiväkirjakin. Pikaisen kämpillä käynnin jälkeen Casa Finlandiaan syömään. Karaoke jatkuu taas, tällä kertaa porukka ei kuitenkaan ole yhtä paljon kuin eilen. Puoliltaöin hyvin ansaitulle levolle.

Jamppa Tuomisen ympärille on kasautunut omituinen hännystelijäjoukko. Jamppa toimii kuin mikäkin kingi ja hännystelijäjoukot seuraavat häntä kuka enemmän, kuka vähemmän kännissä.

KP24.1.1994I

Minikerhon retki Palmitos Parkiin klo 10-15, mukana 6 aikuista ja 6 lasta.

Spontaanius on lasten ominaisuus. Pojat tutustuvat heti toisiinsa - vanhemmat yrittävät rauhoittaa riehaantumassa olevia vekaroiita. Lieneeköhän etelänmatkaajassa jotakin lapsen innokkuudesta?

Palmitos Park on hyvin selvästi "epäautenttinen" paikka - kaikki puistossa olevat elementit on erotettu alkuperäisestä kontekstistaan. Silti etenkin lapsille puisto näköjään tarjoaa hyvin voimakkaita elämyksiä, joiden autenttisuutta ei ehkä ole syytä epäillä. Vanhemmat eivät sen sijaan näytä kokevan asioita yhtä jännittävinä.

Jäätelöpaikka on kuitenkin ehkä kierroksen odotetuin pysähdys. Paikalla myös rahasekaannusta, kun eräs rouva on varma, että jäätelömyyjä huijasi häneltä liikaa rahaa. Mikäli turisteilla olisi riittävästi lapsenmielisyyttä, voitaisiin hyvinkin massaturismi keskittää Inglesin ja Palmitos Parkin kaltaisiin "tehtyihin" (manufactured) paikkoihin. Autenttisuutta ei näissä paikoissa edes vaadita, vaan pikemminkin edellytetään sitä, että lomakohde täyttää tietyt turisteille luodut edellytykset, joilla ei ole mitään tekemistä aitouden kanssa.

Lopun papukaijashow viehättää etenkin lapsia, joskin nokkela ohjelma naurattaa aikuisiakin. Myymälästä ostetaan papukaija-aiheisia matkamuisia, mutta kukaan ei osta reitin varrella otettuja valokuvia.

Kaikki on valmiina turistia varten Playa del Inglesissä - tämä ehkä on se euforinen pallomeri, hypoteettinen etelä - ei enää vain hypoteettinen. Paikallisväri puuttuu lähes

kaikista seikoista, jotka turisti matkallaan kohtaa. Sen sijaan turisti kokee ja kohtaa matkallaan paikan, joka on "manufactured" - kaikkine yksityiskohtineen se on suunniteltu ja valmistettu palvelemaan turistien tarpeita ja haluja, ja tietenkin rahastaa. Näin on synnytetty turistinen paikka, joka ei ehkä ole paikka sanan perinteisessä merkityksessä.

Koska Inglesissä ei ole paikallista asutusta, siltä puuttuu myös historia eräässä mielessä. Toisaalta Ingles on hyvin aito, autenttinen siinä mielessä, että se on alunperinkin luotu pelkästään turisteille. Näin kyseenalaistuu autenttisen ja epäautenttisen paikan "place and placelessness" käsitteet turistisen paikan yhteydessä. Ainakin silloin kun kyseessä on puhtaasti turisteja varten olemassa oleva paikka. Voiko siis turistinen paikka olla autenttinen ja siten tarjota turisteille autenttisia kokemuksia. Voidaanko ylipäättänsä kyseenalaistaa kokemuksen autenttisuutta? Esim. tämän päivän retki Palmitos Parkiin ja lasten aito ihastuminen paikkaan.

Carlos I:ssä naapuripöydässä suomalaiset pärjäävät suht hyvin, joskin suomalaisille tyypillinen arkuus astuu esiin: kun oli tilattu punaviiniä ja saadaan valkoviiniä ei asiasta haluta/uskalleta/viitsit valittaa vaan tyydytään siihen mitä on saatu.

Ajankäytön suhteen tämä poikkeaa Rodoksesta ja Bodrumista siinä, ettei iltaisin ja öisin ole paljoakaan porukkaa liikkeellä ottaen huomioon sen, että esim. Dunaflorin 800 huonetta ovat täynnä. Osasyynä saattaa olla viileä sää. Merkittävin syy lienee asiakaskunnan koostumus: eläkeläisiä, tai muita vanhempia ja perheitä.

Casa Finlandian karaokessa taas porukkaa yhdentoista jälkeen - joskin porukan määrää kuulemma verottaa Armin ja Dannyn esiintyminen Disko Lifessä. Laulajat ovat kuitenkin samat kuin edellisinä iltoina. Suomalaiset irrottelevat reippaanlaisesti, myös twistaten.

KP3.2.1994I

Kyky edes jonkinlaiseen objektiivisuuteen Inglesiä ja sen turisteja kohtaan on käymässä niukaksi. Täällä on ehkä maailman tihein esiintymä tietämättömiä idiootteja. Itse paikka on vihoviimeinen läävä (ei siten, etteikö se olisi siisti...). Jos helvetti on olemassa, se varmaan muistuttaa Playa del Inglesiä melkoisesti.

Haastattelujen tekeminen on vaikeata, koska suomalaiset ovat joko sisällä koloissaan tai hajallaan ympäri valtavaa aluetta. Altaalla olen tavannut vasta pari hassua suomalaista. Nekin, joilta haastattelua pyytää, kieltäytyvät.

Kierros iltapäivän Inglesissä kertoo paljon. Turistit vaeltavat kaupungilla (elleivät ole biitsillä tai altailla) ilman minkäänlaisia virikkeitä. Monilla on tyhjä ilme: ilmeisesti rentoutuminen on myös sitä, ettei tunnu oikeastaan mitään. Laiskaa käyskentelyä, katsotaan kauppojen valikoimia, istutaan kaljalla tai kahvilla. Rentoa ja mukavaa varmaankin, mutta jotenkin tuntuu siltä, että jotakin puuttuu. Oppaat kertovat asiakkaiden valittavan täällä paljon enemmän kuin kesäkohteissa, vaikka esim hygieniä on hyvää. Asiakkaat ovat usein kireitä. Ehkä talvella kestää, ennekuin päästään lomatunnelmaan. Ehkä ei edes turistikaan voi viihtyä täysin paikattomassa paikassa, tai ehkä se ainakin aiheuttaa lievää pahoinvointia.

En enää allekirjoita sairaana, väsyneenä ja lopen kyllästyneenä turismintutkimukseen kirjoitettua katkelmaa kenttäpäiväkirjastani (KP3.2.1994I), koska saatuani etäisyyttä tuohon kenttäperiodiin, tiedostan ongelmien johtuneen minusta, ei tutkittavistani. Mitä sitten voi tehdä jos "kenttäallergia" iskee ja tutkittavat, joiden toimiin pitäisi

osallistua, tuntuvat lähinnä vastenmielisiltä? Jälkiviisaasti ajateltuna minun olisi pitänyt ajoissa huomata, että on syytä hellittää tahtia ja sallia itselleen pidempiä lepotaukoja sekä kentällä että etenkin kenttätyömatkojen välissä. Tuntui kuitenkin koko ajan siltä, että nykyinen tehokkuusvaatimus tohtorikoulutuksessa pakotti jatkamaan työtä tauotta. Etnografisessa kenttätöössä tulisi kuitenkin myös “työsuojelumiessä” muistaa, että tutkija on itse tutkimuksen tärkein työkalu. Oletteko kuulleet puusepistä, joka jättää talttansa teroittamatta tai ammattiautoilijasta, joka säälimättä ajaa autonsa loppuun öljyä vaihtamatta? Ehkä sankariantropologimyytti on jättänyt minuunkin jäljet siinä mielessä, että kenttätöömatkoja suunnitellessani ja kenttätöötä intensiivisesti tehdessäni yritin jotenkin todistaa kykeneväni suoriutumaan antropologin initiaatiosta. Yritys tehdä “malinowskit” kolmessa viikossa on kuitenkin tuomittu epäonnistumaan. Toisaalta sosiaaliantropologi Monica Hanefors, joka on tutkinut ruotsalaisten turismia, sanoi minulle, että turistikohteessa kolme viikkoa osallistuvaa havainnointia hipoo sietokyvyn äärirajoja. Kuka jaksaa olla työkseen turisti sen pidempään?

Tutkimusprosessin tärkein metodologinen opetus minulle on ollut etnografisen tutkimuksen luonteen oivaltaminen. Etnografinen tutkimus on dynaamista, se elää sekä tutkijan että tutkittavien mukaan. Vaikka etnografista kenttätöötä ja analyysia ohjaavat tietyt metodologiset pelisäännöt, voisi silti kirjoittaa kymmeniä etnografisen tutkimuksen oppikirjoja, joissa kerrotaan millintarkasti metodologiset säännöt tavoittamatta kuitenkaan mitään tämän tutkimustavan olemuksesta. Etnografiset menetelmäoppaat kuvaavat ideaalittyyppisiä tapauksia, joita antropologi tuskin tosielämässä tapaa. Tiukan metodologian soveltaminen positivistisen sosiologian hengessä aiheeseen kuin aiheeseen ja aineistoon kuin aineistoon on hedelmätöntä. Etnografisen tutkimusprosessin ja abduktiivisen päättelymallin keskeinen idea piilee niinkin yksinkertaisessa asiassa, kuin siinä, että tutkija saa oppia aineistostaan uusia asioita ja muokata tutkimusprosessia sen mukaisesti. Johtoajatuksen tai työhypoteesin voi huoletta hylätä tai sitä voi muokata tutkimuksen siitä kärsimättä. Ajattelu, improvisointi, innovointi ja ideointi on sallittua ja toivottavaakin niin kauan kun se pysyy tutkimuksen metodologisissa rajoissa ja tutkija raportoi ajattelunsa niin, että lukija voi seurata ajatusprosessia. Koska tutkijan subjekti on tämän tyyppisessä tutkimuksessa voimakkaasti läsnä, on luonnollista, että kaksi tutkijaa voi päätyä erilaiseen tulkintaan samasta ilmiöstä tai

kulttuurista⁷. Tätä joku voisi pitää tieteenalamme metodologian heikkoutena, mutta sitä se ei suinkaan ole. Jokainen uusi tulkinta toimii omasta lähtökohdastaan ja, mikäli on perusteellisesti tehty, tuo lisää tietoa tulkittavasta ilmiöstä. Se, kumpaa tulkinnoista pidetään perustelumpana, kumpaa “uskotaan” ei tietenkään voi olla arpapeliä, vaan perustuu kykyymme tieteenalamme edustajina arvioida tutkimusprosessin vaiheita ja tutkijan vahvuutta luoda kestäviä tulkintoja (Geertz 1988: 5-6).

Turismi kulttuuriantropologiassa

Turismi on noussut legitimoiduksi tutkimusaiheeksi kulttuuriantropologiassa parin viime vuosikymmenen aikana. Sosiaaliantropologi David Wilson (1993: 32-36) Belfastin Queensin yliopistosta on osuvasti jakanut antropologisen turismintutkimuksen seuraaviin kehitysvaiheisiin: a) 1970-luvulle saakka antropologia lähinnä jätti turismin huomiotta; kunnes b) tiedostettiin turismi legitimoiduksi tutkimusaiheeksi; ja ryhdyttiin c) määrittelemään turismia antropologisesti; sitten seurasi d) empiirisesti orientoituneet tutkimukset turismin sosiaalisista taloudellisista ja kulttuurisista vaikutuksista isäntämaihin; kunnes e) 1980-luvulle tultaessa fokus siirtyi isäntien tutkimisesta vieraisiin ja ryhdyttiin rakentamaan teoreettisia malleja turismista pyhiinvaelluksena, rituaalina tai leikkinä; mistä seurasi f) refleksiivisiä ekskursseja antropologisen tutkimuksen luonteeseen (mikä ero on antropologilla ja turistilla?); ja lopulta g) kasvava kritiikki itserakasta ja itseänsä ruokkivaa postmodernismia kohtaan ja halu palata käytännöllisempiin ja sovellettavampiin tutkimusaiheisiin. Tutkimukseni linkittyy turismin antropologian tutkimustraditioon lähinnä Wilsonin mallin kohtien e - g kautta. Turismin antropologisen tutkimuksen sisällä katson tämän tutkimuksen olevan erityisen relevantin siinä mielessä, että vaikka kulttuuriantropologit ovat parin viime vuosikymmenen aikana keskitty-

---

⁷Vrt. Robert Redfieldin (1941) ja Oscar Lewisin (1951) erilaiset tulkinnat Tepotzlanin kyläyhteisöstä. Redfield päätyi kuvaan kylästä sopuisana ja harmonisena, kun taas Lewisin mielestä kylää repivät ristiriidat. Erilaiset tulkinnat johtuivat tutkijoiden erilaisesta taustasta, kuten myös heidän tutkimustensa erilaisesta fokuksesta: Redfield keskittyi enemmän kyläläisiä miellyttäviin asioihin Lewisin tarkastellessa vähemmän miellyttäviä seikkoja. (ks. Grönfors 1982: 175) Kumpikaan ei ollut väärässä, vaan, kuten Geertz (1988: 5-6) asian ilmaisee: “the tendency, when both scholars are reputable, is to regard the problem as stemming from different sorts of minds taking hold of different parts of the elephant”.

neet myös turismintutkimukseen, on meillä vielä varsin vähän systemaattista tutkimusta turistien omista reaktioista ja tulkinnoista (Bruner 1995: 225). Haluankin omalta osaltani olla tuomassa *turistia* kulttuuriantropologisen tutkimuksen kentälle.

On kuitenkin harhaanjohtavaa puhua pelkästään turismin kulttuuriantropologisesta tutkimuksesta tässä yhteydessä. Turismin laadullinen tutkimus on alusta alkaen ollut hyvin poikkitieteellistä, eikä mitään selvää rajaa voida vetää turismin sosiologian, antropologian ja maantieteen välille (ks. Nash ja Smith 1991: 13). Juuri nuo kolme tieteenalaa ovat vahvasti edustettuina kansainvälisen sosiologijärjestön (ISA) tutkimuskomiteassa 50 “Sociology of Tourism”⁸. Antropologit ja sosiologit kokoontuvat yhteisiin turismintutkimuskokouksiin ja esiintyvät rinnakkain tutkimusalan julkaisuissa. Toiminta on myös hyvin kansainvälistä ja tutkijayhteisössä on runsaasti kehitysmaiden edustajia. Turismin sosiologis-antropologisen tutkimuksen lingua francaksi on muodostunut englanti, joka on myös yleisin julkaisukieli. Kansainvälisen kommunikoinnin helpottamiseksi on ISA:n turismitutkimuskomitean toinen virallinen kieli ranska.

Kosmopoliittisuudessa on kuitenkin särö: englanninkieliset ja ranskankieliset tutkijat ymmärtävät toisiaan ja siteeraavat toistensa tutkimuksia, mutta saksankielistä tutkimusta ei juuri tunneta, eikä näin ollen myöskään siteerata. Ainoa laajasti siteerattu saksalainen turismintutkija on taloustieteilijä Jost Krippendorf, jonka pääteos *Die Ferienmenschen* on käännetty englanniksi (1989).⁹ Kuvaavaa englannin ylivallasta tällä tutkimuksen saralla on se, että jopa ranskalaiset ja kanadanranskalaiset turismin antropologit ja sosiologit julkaisevat keskeisiä artikkeleitaan englanniksi (ks esim. Lanfant 1980 ja 1995; Picard 1993 ja 1995; Michaud 1995; Bazin 1995). Frankfurt am Mainin yliopiston kulttuu-

---

⁸ISA RC50:n poikkitieteellisyttä kuvastaa se, että komitean johtokunnassa on kaksi sosiologia, tutkija Graham Dann Barbadoksen yliopistosta ja apulaisprofessori Keith Hollinshead Texas A&M-yliopistosta, yksi filosofi/psykologi/sosiaali antropologi, Sorbonnen yliopiston Centre National de Recherche en Sociologie tutkimusjohtaja Marie-Françoise Lanfant ja yksi kulttuuriantropologi, professori Nelson Graburn Kalifornian Berkeleyn yliopistosta. Itse vastaan johtokunnan ulkojäsenenä yhdessä Hollinsheadin kanssa kokousjärjestelyistä.

⁹Tunnustan itsekkin kuuluvani tuohon turismin antropologian angloamerikkalaiseen haaraan. En ole koskaan opiskellut saksaa, ja näin ollen tunnen turismintutkimusta lähinnä englannin, ranskan-, ruotsin- ja suomenkieliseltä alueelta. Huomiota herättävää saksalaisen turismintutkimuksen kansainvälisestä näkymättömyydestä oli se, kun Bielefeldissä Saksassa järjestettiin 1994 ISA:n maailmankokous, eikä sen nelipäiväisessä turismintutkimussymposiumissa ei ollut mukana yhtään saksalaista tutkijaa.

riantropologian ja eurooppalaisen etnologian laitoksella on harrastettu aktiivista turismintutkimusta ja yhteistyötä matkailuelinkeinon kanssa jo vuodesta 1974 (Greverus 1985: 144). Deutschen Gesellschaft für Volkskunden turismintutkimuskomitea (Die Kommission Tourismusforschung) on järjestänyt kolme seminaaria, joista koostetuissa julkaisuissa *Reisen und Alltag* (1992), *Tourismus - Kultur, Kultur - Tourismus* (1993) ja *Arbeit, Freizeit, Reisen* (1995) on runsaasti tapaustutkimuksia ja joitakin teoreettisia artikkeleita (esim. Kramer 1992; Lutz 1992, Köstlin 1995). Edellä mainittu saksalaisten tutkimusten lähes täydellinen puuttuminen kansainvälisen turismintutkimuskirjallisuuden lähteistä pitää paikkansa myös käänteisesti. Läpikäymässäni saksankielisessä kirjallisuudessa ei viitattu juuri lainkaan muun maailman antropologiseen ja sosiologiseen tutkimukseen, Dean MacCannellin klassista *The Touristia* (1989, 1. painos 1976) lukuun ottamatta. Sellaiset keskeiset turismia tutkineet kulttuuriantropologit ja sosiologit, kuten yhdysvaltalaiset Nelson Graburn ja Valene Smith sekä israelilainen Erik Cohen - jotka tulevat tässä kirjassa esiin tulevilla sivuilla - puuttuivat lähdeluetteloista kokonaan.¹⁰

Pohjoismaissa turismin antropologisen tutkimuksen pioneerina voidaan pitää ruotsalaista etnologia Ulla Wagneria, jonka artikkeli *Out of time and place* (1977) on noussut klassikoksi turismintutkimuksessa. Artikkelissaan Wagner kuvaa ruotsalaisten turismia Gambiaan käyttäen apunaan siirtymäriittiteorioista tuttua liminaalitalan käsitettä (ks. luku 6.) sekä käsittelee ongelmallista isäntien ja vieraiden suhdetta kehitysmaahan suuntautuvassa turismissa. Ruotsalaisista myös etnologi Orvar Löfgren (Löfgren 1985 ja 1990) ja sosiaaliantropologi Monica Hanefors (esim. Hanefors ja Larsson 1989 ja 1993), joka toimii Taalainmaan korkeakoulun turismintutkimusinstituutissa turismin antropologian opettajana, ovat käsitelleet turismin problematiikkaa. Suomessa turismin antropologinen tutkimus on ollut hyvin hajanaista. Mitään systemaattisia antropologisia tutkimuksia turismista ei ole julkaistu¹¹, mutta joitakin turismiin liittyviä teemoja on käsitelty muutamissa artikkeleissa. Tällaisia ovat mm. matkamuistotaiteen piirteitä käsittelevä Ilmari Vesterisen (1991) artikkeli tai Katarina Koskirannan (1995) kirjoitus työvaestön pakettimatkoista. Mikäli turismintutkimuksen luonteen mukaisesti ulotetaan katse oman tieteenalan ulkopuolelle, löytyy

---

¹⁰Ks. Edellä mainittujen artikkelikokoelmien lisäksi *Reisekultur* (1991) ja *Tourismus und Regionalkultur* (1994).

¹¹Ellei tällaisena pidä tutkimustani suomalaisturisteista Ateenassa (Selänniemi 1994a).

kuitenkin merkittäviä ja otteeltaan melko antropologisia tutkimuksia, joista keskeisimmät ovat kahden sosiologin, Eeva Jokisen ja Soile Veijolan (esim. 1990 ja 1993) tutkimukset suomalaisista turisteista ulkomailla. Jokinen ja Veijola tuovat turismintutkimuksen näyttämölle usein syrjään jätetyn turistin ruumiin, joka paitsi näkee (ks. esim. Urry 1990), myös tuntee ja tulee nähdyksi. Edellä mainittujen lisäksi Suomen akateeminen matkailututkimusverkosto ja Lapin yliopiston matkailututkimuksen professori Seppo Ahon alaisuudessa toimiva “Lapin koulukunta” on tuottanut joukon hyviä julkaisuja (esim. Järviluoma 1993, Ilola 1994 ja Matkailun vetovoimatekijät tutkimuskohteina 1994).

Turismintutkimuksen poikkitieteellisyys ei toki rajoitu vain rinnakkaistieteisiin. Tästä on hyvänä esimerkkinä Tourism Research Information Network (TRINET), joka on internetissä toimiva turismintutkijoiden keskustelu- ja informaatiofoorumi. Vuoden 1995 alussa verkostossa oli noin 300 tutkijaa eri puolilta maailmaa. Tutkijat tulevat turismintutkimuksen eri aloilta: sosiologiasta, antropologiasta, maantieteestä, taloustieteestä, markkinoinnista, sosiaalipsykologiasta, psykologiasta, jne. Useimmiten nämä eri tieteenalojen edustajat kykenevät keskustelemaan keskenään varsin merkittävistäkin asioista, kuten yli puoli vuotta jatkunut keskustelu kestävästä kehityksestä ja turismista osoitti. Keskustelusta ollaan koostamassa artikkelia.

Kulttuuriantropologisen turismintutkimuksen alkuvaiheessa 1970-luvulla pääpaino tutkimuksissa oli kulttuurikontaktien vaikutuksessa, kulttuuri-imperialismissa ja ylipäätänsä turistin ja isännän kohtaamisen epätasa-arvoisuudessa. Tämä oli seurausta siitä, että ensimmäiset turismia käsitelleet antropologit olivat tutkiessaan jotakin vierasta ei-länsimaista kulttuuria huolestuneet kulttuurikontaktien vaikutuksesta ja kulttuurien muutoksesta turismin seurauksena (Nash ja Smith 1991:13). Tästä hyvänä esimerkkinä on pohjoismaiden ensimmäinen turismia tutkinut antropologi, ruotsalainen Ulla Wagner, joka 1974 lähti Gambiaan kenttätööhön ja huomasi pian, että turistit on otettava tutkimukseen mukaan paikallisväestön lisäksi (Wagner 1977: 38). Suuntauksen keskeinen teos oli vuonna 1977 ilmestynyt Chicon yliopiston kulttuuriantropologian professorin Valene Smithin toimittama *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*, josta hän myöhemmin toimitti toisen laitoksen (1989). *Hosts and Guests*in artikkelit keskittyivät pääosin kulttuurikontakteihin ja turismin aiheuttamiin muutoksiin isäntäkulttuureissa. Vuoden 1977 laitoksessa artikkeleiden äänenpainot olivat hyvin kriittisiä turismia kohtaan, mistä hyvänä esimerkkinä oli muuttamattomana toisessakin laitoksessa ilmestynyt, Connecticutin yliopiston antropologian ja sosiologian professorin Dennison

Nashin (1989) teoreettinen katsaus turismiin, *Tourism as a Form of Imperialism*. Kuten kirjan nimikin osoittaa, oli teoksen teemana isäntien ja vieraiden väliset suhteet. Toinen merkittävä 1970-luvun samaa suuntausta edustava teos, oli Emanuel de Kadtin (1979) *Tourism - Passport to Development?*, jossa pohdittiin turismin vaikutuksia kolmannen maailman yhteisöihin ja analysoitiin kriittisesti turismin tarjoamia kehitysmahdollisuuksia.

Antropologien esittämät, hyvin kriittiset analyysit turismista ja sen vaikutuksista paikallisyhteisöihin pehmenivät, kun aihetta tutkittiin enemmän. 1980-luvulla turismia tutkittiin antropologisesta näkökulmasta yhä enemmän, ja tiedon lisääntyessä kärkevimmit kannanotot turisteista kaiken pahan alkuna ja juurena saivat väistyä tasapainoisemman näkemyksen tieltä. Tämä käy hyvin ilmi verratessa Hosts and Guestsin (1989) kahta eri laitosta. Kun Valene Smith pyysi vuoden 1977 laitoksen kirjoittajia uudistamaan artikkelinsa toista laitosta varten, muuttui monien artikkeleiden sävy tasapainoisemmaksi (Nash ja Smith 1991: 15). Ranskalaisantropologi Michel Picardin monografia balilaisen kulttuurin ja turismin kohtaamisesta, *Bali. Tourisme Culturel et culture touristique* (1992), on hyvä esimerkki tästä tasapainoisemmasta suuntauksesta. Picard (1992: 108-128; 211-213) osoittaa tutkimuksessaan, että turismi ei ole tuhonnut balilaista kulttuuria, muttei myöskään ole yksin edesauttanut sen renessanssia tai säilymistä, toisin kuin turismiin kaikkein myönteisimmin suhtautuvat joskus väittävät. Turismilla on ollut sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia Balin kulttuuriin ja talouteen, mutta olisi liian helppoa syyttää yksin turismia balilaisten länsimaistumisesta ja kulttuurin kaupallistumisesta (ibid.).

Sillä aikaa, kun kulttuuriantropologit pohtivat isäntien ja vieraiden välisiä suhteita ja kamppailivat turismin hyväksymisestä vakavan antropologisen tutkimuksen kohteeksi, sosiologit julkaisivat runsaasti tekstejä turismista ja turistista. Olihan ensimmäinen sosiologinen kirjoitus turismista, L. Von Wiesen *Fremdenverkehr als zwischenmenschliche Beziehung*, ilmestynyt Saksassa jo vuonna 1930 (Cohen 1984: 373). Ensimmäisessä turismia käsittelevien sosiologisten kirjoitusten aallossa sotien jälkeen olivat kärjessä varsin kriittisesti turismiin suhtautuvat teoreetikot. Daniel J. Boorstin kirjallaan *The Image - A guide to pseudo-events* (1975, 1. Painos 1961) oli tämän suuntauksen siteeratuimpia teoreetikkoja. Boorstin pitää turistia eräänlaisena pinnallisena hölmönä, joka etsii kohteestaan karikatyyriä - hän ei pidä autenttisesta vieraan kulttuurin tuotteesta, koska harvoin ymmärtää sitä, vaan asettaa etusijalle omat marginaaliset ennakkoluuloiset odotuksensa (1975: 106). Toinen merkittävä turismikriitikoiden koulukuntaan kuuluva teos on Louis Turnerin ja John Ashin *The Golden Hordes - International Tourism*

and the Pleasure Periphery (1975). Turner ja Ash vertaavat nykyajan turisteja barbaariheimoihin. Molemmat kansainvaellukset aiheuttavat kulttuurien törmäämisen. Yksi ero kuitenkin löytyy: vanha Tsingis Khanin jälkeläisten johtama imperiumi oli rahaton paimentolaiskansa, joka uhkasi kiinteitä urbaaneja asutuksia Euroopassa. Nykyään malli on käänteinen: turistit tulevat teollistuneista keskuksista uhaten perifeerisiä alueita:

Today it is the Nomads of Affluence, coming from the new Constantinople - cities like New York, London, Hamburg or Tokyo - who are creating a newly dependent social and geographic realm: The Pleasure Periphery (Turner ja Ash, 1975: 11).

Vasta 1970-luvulla turismin sosiologia alkoi vakiinnuttaa asemiaan sosiologian erityisalana (Cohen 1984, 374). Jerusalemin heprealaisen yliopiston sosiologian professori Erik Cohen kirjoitti neljä merkittävää artikkelia, joissa hän typologisoi turistityyppejä ja turistin kokemuksia 70-luvulla (Cohen 1972, 1974, 1979a ja 1979b). Cohenin ajattelulle on leimaa-antavaa keskus-periferia -malli ja tietyn stereotyyppisen 'turistin' olemassaolon kieltäminen. 80-luvulla Cohen on artikkeleissaan pohtinut mm. turismin ja leikin (1985), autenttisuuden (1988) sekä turistikohteen ja henkisen keskuksen (Cohen, Nachman ja Aviad 1987) käsitteitä ja niiden välisiä suhteita. Cohen huomautti jo 1970-luvun lopussa turismintutkimuksen kärsivän urautumisesta kahteen yksisilmäiseen katsantokantaan. Ensimmäisessä ja ajallisesti aiemmassa suuntauksessa turisti nähtiin vain pinnallisena pölkkypäänä (nitwit) ja toisessa, myöhemmin kehittyneessä näkökulmassa turisti nähtiin nykyaikaisena pyhiinvaeltajana. Molemmissa suuntauksissa oli sama vika: ne käsittelivät turistia yleistäen ottamatta huomioon turististen ilmiöiden laajaa kirjoa. (Cohen 1979b: 21.) Vasta 1990-luvulla on tutkimuskirjallisuudessa selvästi alkanut näkyä pyrkimys eroon liiallisen yleistävistä käsityksistä.

Dean MacCannell on Erik Cohenin ohella toinen merkittävä turismin sosiologi. Hänen keskeisimpiä käsitteitään on turistin, nähtävyyden ja merkitsijän suhteesta muodostuva turistiattraktio. Toinen keskeinen MacCannellin ajatus on viisivaiheinen malli nähtävyyden institutionaalisesta pyhittämisestä. Tämän mallin mukaan nähtävyyksien aluksi erotetaan muista vastaavista objekteista, annetaan sille nimi ja luodaan merkitsijöitä. Seuraavissa vaiheissa nähtävyyksien rajataan ympäristöstään, asetetaan esille, luodaan reproduktioita ja lopuksi nimetään esimerkiksi ryhmiä tai kaupunkeja kuuluisan nähtävyyden mukaan. (MacCannell 1989: 44-5.) Artikkelissaan *Staged Authenticity* (1973, 589) MacCannell toteaa nojaten tutkimustuloksiinsa, että nähtävyyksien katselu (sightseeing) on yhteisöä kohtaan osoitetun

rituaalisen kunnioituksen muoto ja että turismi on omaksunut joitakin uskonnon sosiaalisia funktioita modernissa yhteisössä. Myöhemmin MacCannell (1989: 13) tuli siihen tulokseen, että sightseeing on yhteisön eriytyneille osille esitetty rituaali. Nähtävyyksien katselulla pyritään ylittämään modernin todellisuuden epäjatkuvuus sisällyttämällä sen fragmentit yhtenäistettyyn kokemukseen. Differentioituneella modernilla yhteisöllä on sama rakenne kuin turistiattraktioilla: alkuperäisestä luonnollisesta, historiallisesta ja kulttuurisesta kontekstistaan irrotetut elementit on sovitettu yhteen toisten samalla tavalla paikallaan siirrettyjen tai modernisoitujen asioiden ja ihmisten kanssa. Nämä eriytetyt, kontekstistaan irrotetut asiat ovat attraktioita. (MacCannell 1989: 13.)

Turismin retoriikka on MacCannellin mielestä täynnä ilmaisia turistin ja hänen näkemänsä välisen suhteen autenttisuudesta. Nähtävyyksistä korostetaan, että ne ovat aitoja, alkuperäisiä, tyypillisiä ja autenttisia. Näin turistin, joka arkielämässään on jatkuvasti tekemisissä pintapuolisten ja kontekstistaan irrotettujen asioiden ja kokemusten kanssa, ja pyhiinvaeltajan motiivit ovat samankaltaisia: molemmat etsivät autenttisia kokemuksia. Pyhiinvaeltajat vaeltavat uskonnollisesti tärkeiden tapahtumien oikeille tapahtumapaikoille, kun taas turistik matkustavat sosiaalisesti, historiallisesti ja kulttuurisesti tärkeille paikoille. MacCannell on tosin kovin pessimistinen turistin maallisen pyhiinvaelluksen onnistumisesta. Vaikka turisti yrittää rakentaa kokonaisuuksia, hän usein päätyy kunnioittamaan kontekstistaan irrotettua lavastettua autenttisuutta. (MacCannell 1973: 589-90, 593; 1989: 13-5.) Arvioitaessa MacCannellin käsityksiä turisteista on otettava huomioon, että hänen turistinsa on nimenomaan 'sightseer' eli lähinnä kulttuurituristi, ei rannalla ruskettuva aurinkolomailija (Selänniemi 1994a: 38-43).

Siemen kulttuuriantropologisen tutkimuksen siirtymisestä isännästä vierailijoihin oli kylvetty jo *Hosts and Guestsin* ensimmäiseen painokseen (1977). Vaikka koko 1970-luvun ja pitkälti 1980-luvulle antropologisen turismintutkimuksen fokus olikin isäntäkulttuureissa, kehittyi sen rinnalla tutkimussuuntaus, joka keskittyi turistiin. Berkeleyyn yliopiston kulttuuriantropologian professorin Nelson Graburnin artikkeli *Tourism: The Sacred Journey* (1977/1989) toi antropologisen turismintutkimuksen keskiöön Arnold van Gennepin (1960, I. painos 1908) siirtymäriititeorian, Victor Turnerin kirjoitukset rituaalisesta prosessista ja pyhiinvaelluksesta (Turner 1978 ja Turner&Turner 1978) sekä Edmund Leachin (1982) pohdinnat ajan luonteesta siirtymäriitissä. Näin 1970-luvulla tapahtui jako, joka näkyy edelleen antropologisessa turismintutkimuksessa. Isäntä-vieras -suuntaus jatkaa edelleen tapaustutkimusten

tekoa lähinnä kolmannen maailman yhteisöissä, ja on luonteeltaan usein soveltavaa eli tutkija saattaa samalla luoda turismin kehittämisstrategioita tai tutkia noudatetun kehitysohjelman vaikutuksia. Toisessa suuntauksessa keskitytään turistin tutkimiseen, usein hyödyntäen perinteisiä antropologisia teorioita. Turisti nähdään tässä suuntauksessa irrallaan kotiyhteisöstään toisenlaisessa olotilassa olevana henkilönä, ja tätä on yritetty kuvailla ja analysoida siirtymäriittäteorioiden avulla (Selänniemi 1994a: 37).

Kun antropologisen turismintutkimuksen fokukseen tulivat isäntien lisäksi myös vieraat, toi se mukanaan vähemmän miellyttäviä pulmia antropologeille itselleen. 1970-luvun isäntä-vieras tutkimukset turismin sosiaalisista, taloudellisista ja kulttuurisista vaikutuksista turistikohteen asukkaisiin olivat vielä siinä mielessä kulttuuriantropologisesti ongelmattomia, että antropologit tutkivat edelleen natiiveja vieraassa kulttuurissa (ideaalisesti primitiivisiä Toisia). Turistien tutkiminen antropologisesti käänsi antropologisen linssin katsojan silmään: yllättäen vierekkäin seisoivat kaksi vierasta, turisti ja antropologi - mutta kumpi on kumpi? Siinä kun antropologit harjoittavat tieteellistä kolonialismia etnografisessa periferiassaan (ks. Clifford 1988), keräten materiaalia vietäväksi takaisin yliopistoihinsa julkaisuja ja urakehitystä varten, turistit heittäytyvät hedonistiseen uuskolonialismiin huvitteluperiferiassaan (ks. Turner ja Ash 1975) keräten matkamuisia, valokuvia ym. eli symbolista pääomaa, joka on muutettavissa statukseksi kotona (Crick, 1995: 210). Illinoisin yliopiston kulttuuriantropologian professori Edward Bruner (1989a: 439) kirjoittaakin, että:

...colonialism, ethnography, and tourism occur at different historical periods, but arise from the same social formation, and are variant forms of expansionism occupying the space opened up by extensions of power.

Yhdysvaltalainen antropologi Michael Harkin lainaa Mihail Bahtinin (1981) termiä *eksotopia*, kuvaillessaan turismissa ja antropologiassa käytettävää spatiotemporaalista strategiaa. Eksotopiassa jätetään taakse rajattu kodiksi kutsuttu alue ja pyritään kontaktiin kulttuurisen toisen kanssa mielessä paluu takaisin kotiin mukana jokin merkki, joka heijastaa kokemusta. Perustavanlaatuisesti erilaista turismissa ja antropologiassa on niiden ideologinen rakenne, joka rajaa ja strukturoi kokemusta toisesta. (Harkin 1995: 650-651.) On huomattava, että Harkin viittaa tässä nimenomaan autenttisuushakuiseen turismiin, ei etelänmatkailun tyyppiseen rantalomailuun.

Tämän vuosisadan lopun antropologia on murtanut ainakin kaksi keskeistä vuosisadan alkupuolen etnografiseen tutkimukseen liittynyttä myyttiä. Ensinnäkin kuva sankariantropologeista on pitkälti myytti, jolla on pönkitetty itsetuntoa ja legitimoitu tieteenalan tutkimus-

menetelmiä. Toinen myytti liittyy kulttuuriantropologialle luonteenomaisena pidettyyn holistiseen näkökulmaan. Kulttuureita on pyritty tutkimaan kokonaisuuksina ja kulttuurin ilmiöitä osana kokonaisuutta. Kulttuurit ovat kuitenkin “kokonaisuuksia” kulttuuriantropologian tarkoittamassa mielessä vain tutkijoiden keinotekoisen holistisen aiheenrajauksen mielessä. Muiden ohella strukturalisti Claude Lévi-Straussia (1973 [1955]: passim, ks. Selänniemi, 1992) innoittanut halu tutkia koskemattonta kulttuuria, ts. alkuperäiskansaa, jota valkoinen *mies* ei ole koskaan nähnyt, on pitkittänyt “the most complex whole” -myytin elinkaarta.

Ajatus antropologin kentästä hiekkalaatikkona, jonne muilla ei ole asiaa, on kuitenkin joutunut romukoppaan kulttuurien monimuotoisuuden, muuntumiskyvyn, sopeutuvaisuuden ja kulttuurien välisen interaktion yleisyyden tultua esiin tutkimuksissa. Hiekkalaatikon reunat olivat murtuneet jo ennen antropologien saapumista kentälle, eikä nykyään edes etnografisen preesensin käyttö mahdollista perinteisen monografian näkökulman käyttöä. Tällä tarkoitan sitä, että siistin holistinen kuva kulttuurista, jossa kuvaillaan vain kyseisen kulttuurin “omia” traditioita, sulkee automaattisesti pois relevanttia tietoa yhteisöstä tai kulttuurista - eikä tällainen romantisoitu kuva anna meille mahdollisuuksia ymmärtää kulttuurin ja kulttuurien moninaisuutta (post)modernissa globalisointiprosessissa. Australialainen antropologi Malcolm Crick (1995: 207) huomauttaakin, että vaikka turisteja on lähes kaikkialla, missä antropologit tekevät tutkimuksiaan - ja usein antropologit luokitellaan paikallisten toimesta turisteiksi - antropologit silti usein kirjoittavat monografioita yhteisöistä ikään kuin kansainvälistä turismiteollisuutta ei olisi olemassakaan. Kuitenkin turismilla, kuten muullakin ylikansallisella liiketoiminnalla (johon voi liittyä siirtotyöläisyyttä), kehitysavulla, antropologien omalla toiminnalla ym. on aina vaikutus tutkittavaan yhteisöön. Turismista onkin tullut monien paikallisyhteisöjen nykykulttuurin merkittävä elementti, ja kulttuurintutkijan on paneuduttava myös turismiin, mikäli hän haluaa tutkia näiden yhteisöjen kulttuuria (Kupiainen ja Sihvo 1994: 300). Kulttuurisen dynamiikan huomioonottaminen korostuu yhä voimakkaammin kulttuuriantropologisessa tutkimuksessa, ja yhtenäiskulttuurien katoaminen johtaa eittämättä antropologisen kentän fragmentoitumiseen - kuten myös siihen, että Toinen voikin löytyä helpommin naapurista kuin Trobriandeilta.

Malcolm Crick (1995: 212) kritisoi kulttuuriantropologiaa vaivaavaa sankariantropologimyyttiä:

...recent insights into the actual practice of field work, combined with recent discussions about the nature of ethnographic writing, suggest

that we cannot convincingly maintain the proposition that anthropologists and tourists are worlds apart.

Turistit ovat vieraita, jotka asuvat tilapäisesti toisessa kulttuurissa; he ovat tavallisesti varakkaampia kuin isäntänsä; heidän kiinnostuksensa Toiseen - joka on ennalta muotoutunutta ja peräisin heidän omasta kulttuuristaan - on varsin rajoittunutta; he ovat kömpelöitä ja pohjimiltaan marginaalisia ollessaan vierailukohteessaan ja kommunikoiivat tehottomasti; he käyttävät taloudellisia resurssejaan hankkiakseen niitä kokemuksia ja suhteita, joita arvostavat; koska eivät varsinaisesti kuulu vierailtavaan paikkaan, he ovat vapaita lähtemään milloin vain; kotiin-paluun jälkeen he omaksuvat jälleen pysyvämmän identiteettinsä ja kertovat kokemuksistaan, kohentaen statustaan jokaisella kertomalla. Kaikki nämä piirteet luonnehtivat myös antropologeja. (Crick 1995, 212.) Lévi-Straussin *Tristes Tropiquesin* (1973) ohella Bronislaw Malinowskin päiväkirjojen lukeminen - etenkin vuosien 1914-1915 osalta (Malinowski 1989: 3-99) - tarjoaa vertaansa vailla olevan näkökulman vuosisadan alun antropologin arkeen, ja myös turistiseen puoleen. Antropologin ja "tavallisen turistin" ero on lähinnä siinä, että antropologi on "vakava" turisti (Mintz 1977: 59-60), "syvälinen" turisti (van den Berghe 1980: 370; 1994: 32), "kriittinen" turisti (Redfoot 1988: 299) - tai kuten Edward Bruner (1989b: 112) asian ilmaisee: antropologi hakee Geertzin (1973) syvää tulkintaa, kun turisti tyytyy pinnalliseen tai ohueen tulkintaan, ja näin ero on lähinnä laadullinen.

Vaikka antropologin ja turistin sukulaisuussuhteen setviminen ja pohtiminen saattaa olla hämmäntävää, sen seurauksena voi antropologeille kuitenkin kehittyä elinkelpoisempi minäkäsitys ja identiteetti, samalla kun tietämyksemme turismista lisääntyy (Crick 1995: 219). Tutkimukseni kautta olen kokenut hyvinkin konkreettisesti antropologeja askarruttavan Janus-kasvoisuuden. Kun tein etnografista tutkimusta turisteista Rodoksen tai Playa del Inglesin kaltaisissa kohteissa ei mikään ulkoisessa olemuksessani erottanut minua turisteista. Perinteisen kulttuuriantropologian tutkiessa vierasta ("primitiivistä") Toista saattoi etnografi sentään erottua ulkonäkönsä puolesta tutkittavistaan, mutta kun tutkitaan Toista omien parissa ei tätä erottautumismahdollisuutta juuri ole. Antropologin ja turistin toimet ja intressit ovat myös siinä määrin sukua toisilleen, että sisäisen eroavaisuuden ylläpitäminen on vaivalloista. Näin ei auttanut muu, kuin hyväksyä se, että kentällä olin ensisijaisesti turisti ja toissijaisesti antropologi - eräänlainen systeemaattinen turisti, jonka attraktoita olivat muut turistit.

Katolisista maista on joskus vaikea saada ehkäisyvälineitä, joten viisas varautuu seikkailuihin ja lähtiessään. Jos aiotte pestä vaatteitanne lomalla, pesupulverin voi varata kotoa mukaan. Lääkkeitä on ulkomailla usein saatavissa vapaammin, kuin kotimaassa mutta varsinkin kielitaidoton voi apteekissa joutua vaikeuksiin; tutut, turvalliset kotimaiset lääkkeet varmistavat pikaisen hoidon. Monet kaipaavat jo päivän parin päästä lihapullia tai karjalanpaistia, ruisleipää ja suomalaista kahvia. Niitä voi siis varata mukaan, vaikka suurimmissa eteläisissä matkailukeskuksissa onkin saatavana skandinaavisia ja jopa suomalaisia ruokia. Lomallahan pitäisi elää maassa maan tavalla, mutta yllättävän paljon on sellaisia, jotka eivät halua näin tehdä; heidän ilokseen varusteluettelossa ovat sillit ja muut. Pieni kahvipannu ja keitin taas takaa-ovat sen, ettei tarvitse tyytyä oudonmakuiseen kahviin.

Raimo O. Kojo 1970. Seuramatkalla. Että matka onnistuisi. Porvoo: WSOY (Seepra). s.56.

2. ARKADIANKADULTA ATEENAAN, REISJÄRVELTÄ RODOKSELLE - SUOMALAISIA ETELÄSSÄ

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen kohteina olleita suomalaisturisteja lähinnä tilastollisesti. Kyselylomakkeiden vastausten perusteella voidaan aineistossa tehdä joitakin varsin paljastavia vertailuja, jotka toimivat luurankona jatkotulkinnoille. Nämä tilastolliset vertailutaulukot ja niihin liittyvät tulkintayritykset eivät ole tämän tutkimuksen keskeisiä tuloksia, vaikka ovatkin kertovia. Mutta luodaan ensin lyhyt katsaus suomalaisen etelänmatkailun menneisyyteen.

Suomalaisen massaturismin alkuvaiheita

Suomalaisen ulkomaanmatkailun historiaa on käsitelty sekä tilastollisesti että historiallisesti toisaalla (ks. mm. Jokinen 1987, Jokinen ja Veijola 1990 ja Selänniemi 1994a), joten käyn sen vain lyhyesti läpi tässä. Eeva Jokinen (1987, 36-42) on jakanut suomalaisen ulkomaanturismin kuuteen eri kehityskauteen. Ensimmäinen, eli esituristinen kausi, kesti Suomessa toisen maailmansodan loppuun saakka. Silloin matkusti ulkomaille vain ohut yläluokka ja sivistyneistö. Toisella kaudella, 1946-1959, luotiin edellytykset massaturismin syntymiselle. Palkansaajien reaaliensiot kohosivat tänä aikana, ja alkoi kehittyä

elämäntapa, johon kuuluu kuluttaminen. Seuraava kausi, 1960-luku, oli massaturismin kyttemisaikaa, jolloin talouskasvu vakiintui ja kulutusmyönteisyys vahvistui. Merkittävä tekijä oli myös mittava maaltamuutto. 1960-luvun puolessavälissä matkatoimistoilla oli jo tarjottavanaan melko paljon valmismatkoja, joita kuitenkin ostivat lähinnä hyvässä asemassa olevat henkilöt. Suomalaisen massaturismin ekspansiovaihe, 1969-1978, on kehityskaaren neljäs vaihe. Taloudellinen tilanne oli hyvä, ja Keihäsmatkojen myötä myös tavallinen kansa pääsi matkustamaan. Kansantalouden kasvun pysähdys näkyi matkailussa muutaman vuoden viiveellä viidennellä kaudella, pysähtyneisyyden aikana 1979-1981. Jokisen tehdessä tätä jaottelua elettiin hänen mukaansa kuudetta vaihetta, massaturismin uutta ekspansiovaihetta. (Jokinen 1987, 36-42.)

Tämä suomalaisen turismin uusi ekspansiovaihe on jo ohi, johtuen paaosin talouden lamasta, suurtyöttömyydestä, Suomen markan devalvaatiosta marraskuussa 1991 ja 15.1.1992 voimaan tulleen matkaveron yhteisvaikutuksesta. Uusi isku ulkomaanmatkailulle oli markan kelluttaminen 7.9.1992 alkaen ja siitä johtunut markan ulkoisen arvon heikkeneminen ja epävakaas suhteessa muihin valuuttoihin. Suomalaisten perinteiset etelänkohteet eivät enää olleet niin halpoja kuin vahvan markan aikana. Vaikka matkaverot sittemmin poistettiin ja markka on kellunut arvossaan ylöspäin, ei vielä ole näköpiirissä vuosien 1989 ja 1990 kaltaista matkustusintoa. Matkailun tilastoissa suunta on kuitenkin nousujohteinen, mikä osoittaa, että suomalaiset matkustavat mielellään etelän lomakohteisiin heti, kun siihen taas tarjoutuu mahdollisuus. Vuonna 1995 yli joka kymmenes suomalainen matkusti etelän aurinkoon, puhumattakaan lyhyemmistä matkoista naapurimaihin, risteilyistä ja reittilennoilla tehdyistä matkoista.

Mielestäni tilastoja paljon kiinnostavamman ja jännittävämmän kurkistuksen suomalaisen etelänmatkailun alkuvaiheisiin ja suomalaisen turistin muotoutumiseen tarjoaa Museoviraston kyselyn MVK28, "Lomamatka etelään tai yleensä ulkomaille", tuottama aineisto. Tämä vuonna 1981 Jorma Heinosen toimesta tehty kysely tuotti kaikkiaan 9300 sivua kertomuksia suomalaisten ulkomaanmatkoista. Etelänmatkoja käsittelevistä vastauksista poimin seuraavat 1960- ja 1970-luvulla tehtyjä matkoja käsittelevät kirjoitukset, jotka mielestäni hyvin toimivat esimerkkeinä koko aineistosta. Nämä vastaukset antavat myös hyvän taustan ja kiinnostavan vertailukohtan myöhemmin käsiteltäville kenttätyökohteissani kerätyille suomalaisturistien lomapäiväkirjoille. Museoviraston kyselyn vastaukset heijastelevat oman aikansa asenteita ulkomaanmatkailuun. Kirjoituksia on soveltuvien osien lyhennelty.

MV: K28-22

Kanarian saaret 1966

Loma etelään.

Vuona 1966 saimme Yksityis Kauppiaitten Jäsen maksu arvonnassa matkan Las Palmasiin. [---]

Lomalle lähtö oli yllätys, kun soittivat olin puhelimesta sanottiin että parin viikon päästä oli lähtö, no ei muuta kuin tuumittiin kumpi lähtee. Kun oli kauppa ja lapset mieheni kyllä kaupan hoiti, mutta kun oli 3 lehmää sain naapurin emän että kävi lypsämässä kun tyttö ei osanna lypsää oli koulussa vielä silloin.

Matkalle en ottanut paljoa uimapuku oli tärkein, vaatteita että sai juhliin, joitakin pukuja ja kahtet kengät. Vaatteet riitti ei tarvinnut ostaa, oli marraskuu aika kylmä ulsteri ja kävelykengät silloin ei ollut lunta. 1/11 oli lähtö ja 2 viikkoa kun tulin ei ollu lunta, vettä satoi. Kieltä en osannu mutta oli aina joku joka jotain osasi. Kaupoissa osasivat josta ostin takin useampaa kieltä. Aina porukassa jokin oli että osasi olla tulkkina.

Ennalta ei ollu paljoa toivomuksia kun oli yllätys matka. Kaikki meni hyvin. Ainut joka oli kun sain "Kanaria tautin" vatsa reistasi, mutta sain lääkärin joka antoi seerumin ja chloromyetin, kapseli kuurin. Tauti alkoi siitä selvitä.

Hotelli oli pieni yksityisen vuokraama 29 henkeä ihan rannalla Ran Canarian lähellä. Ranta oli pitkä Las Palmasin rantaa. Syömässä kävimme Kansain välisellä en muista nimeä siinä lähellä, josta sai joka maalainen oman ruokansa valita.

Käsitöitä ei ollu mukana, kuka nyt lomalla tekisi kun retkiä oli useampi päivä jonneki. Oppaat piti siitä huolen, että aina veivät jonneki. Ainut jossa kävime itse oli merimies kirkko. Kyllä oli mielestäni hyvin järjestetty opastus. Oppaat oli suomalaisia. Meidän porukasta varastivat yhtellä kauppiaalta kaikki rahat ja passi, liput. Täyty pyytää Suomesta rahaa että sai ostaa tulolipun. Meni yksin illalla paari otti rokit ja kun lähti pois joku löi hiekkapussilla päähän ja ryösti. Ainoa jotka huomasin jo menomat-kalla oli Suomalaiset kun sai viinaa, alko huutaa, että lentokoneesta piti lentopojan ("emäntä") pistää nukuutus tai sellainen huumaus ennen kuin asettu. Ei ukko tienyt matkasta mitään. Oli Iso-Pritania kone jossa menin, siinä oli Kap. Limberk, ja lentoemäntänä oli miehiä. Samoin rannalla oli pari suomalaista jotka huuti. Ei suomalaisen mies tarvi viinaa.

[---]

Tästä kertomuksesta näkyy selvästi, kuinka epätavallista oli lähteä maalta etelänmatkalle vuonna 1966. Kertoja selvisi matkastaan kunnialla kielitaidottomuudestaan ja epävarmuudestaan huolimatta, mutta parin muun suomalaisen lomakohtalo aiheutti moraalista närkästystä. Tulo talvesta kesään oli tälle kirjoittajalle, ja kuten jatkossa ilmenee, myös myöhemmille etelänmatkaajasukupolville, yksi merkittävimmistä kokemuksista Kanarian matkalla. Seuraava vastaus (MV: K28-38) kuvaa nuoren miehen "kehittymistä" noviisista tottuneeksi etelänmatkaajaksi. Ensimmäinen matka sujuu äidin seurassa, seuraava ystävän kanssa ja kolmas morsiamen matkassa. Vuoden 1963 Mallorcan matka oli pääosin kulttuurimatka, jolla kirjoittaja kiersi saaren tärkeimmät nähtävyydet. Mallorcan matkan epätavallisuutta vuonna 1963 kuvastaa kirjoittajan mainitsema "sankarin maine" Espanjassa käynnin jälkeen. Seuraavan kesän matka muistuttaa jo enemmän Risto Jarvan Loma-

elokuvan tunnelmia. Kirjoittaja kertoo kehittyneestä turismikohteesta, jossa suomalaisenkin on helppoa lomailla. Rodokselle suuntautuneella matkallaan kirjoittaja hallitsee jo turistina olemisen ja tietää, miten turistisessa ympäristössä käyttäytyään, vaikka ei aiemmin olekaan matkustanut juuri kyseiseen paikkaan.

MV: K28-38

Mallorca 1963 ja 1964, Rodos 1966.

Muistelmia Palman matkalta kesäkuu 1963

Matka tehtiin hyvässä seurassa oman äidin kanssa. Tilauslennolla Caravellellä Amsterdamin kautta Palmaan ja oli meillä kummallakin ensimmäinen etelänmatka.

Palmaan saavuttiin iltapäivällä ja ensin näkyi paljon tuulimyllyjä. Kentällä iski ennen kokematon mukava lämpöaalto vastaan ja oli siellä opaskin, joka ohjaili bussiin ja hotelliin nimeltä Horizonte. Mukava kahden hengen huone uima-allas pihassa ja viihtyisä ruokasali. Kohteliaita tarjoilijoita ja paljon. Syömässä sai käydä kolmesti päivässä. Matkaseurue oli tietysti hirveän hienoa ja tärkeää siihen aikaan kaikki yleensä teitittelivät. Kaksi viikkoinen meni, että hurrahti. Tehtiin pakolliset kaupunkikierrokset bussilla ja oppaan perässä. Käytiin yökerhossa ja Valdemosan luostarissa ja tippukivi-luolassa katsottiin helmet ja nahkavaatteet nautittiin paellasta, flamingosta ja tietenkin härkätaistelusta. Tutkittiin belvederen linna, katedraali, San Antonion kaupungin osan näyteikkunat ja kultakaupat. Rannallakin piti poiketa sen kun retkiltä joudettiin. Täyteenbussiin horjumaan ja suunta palma novan hiekoille. Siellä sai vuokratuolissa istua ja nauttia sai otattaa itsestään valokuvan ja sai ostaa rantakaupustelijalta aitoa halpaa hienoa salakuljetettua hajuvettä edulliseen hintaan, joka myöhemmin osoittautui kolminkertaiseksi verrattuna Palman kauppojen hintaan samasta tuotteesta, mutta kun se kaupustelija oli niin kova puhumaan ja näytti aidolta salakuljettajalta.

Oli se myös surkeaa, kun köyhä aasi kantoi risukasaa selässään ja risujen joukosta resuinen kauppias kaivoi saviruukkuja ja pottia ja möi halvalla. Ostaa piti. Ruotsalaista kahvia sai tietysti baareista ja Cuba Libre ja kaakaokonjakki yllättivät halpuudellaan. Samoin alkoholin jopa pirtun vapaa saanti. Juhannusaattoa vietettiin rehvakkaasti purjehtimalla palman lahdella huvialuksella, jossa retken hintaan sai kuohuviiniä niin paljon kuin jaksoi juoda. Kahden viikon päästä oli sitten ensimmäinen kulttuurimatka ohitse. Oli muistoja ja sankarin maine kun oli espanjassakin käyty. [---]

Mallorkan matka numero 2 elokuu 1964

Taas tekee mieli mallorkalle. Edellisenä kesänä olin käynyt siellä äitini kanssa ja huomannut saaren suomat mahdollisuudet lomailuun. Jo helmikuussa päätimme kämppäkaverini [---] kanssa lähteä. Kävimme varaamassa matkan elokuulle. Totta siitä tuli.

Oli Kar Airin DC-6 täynnä ja valmiina lähtöön Tukholmassa laskeuduttiin ja illalla saavuttiin Palmaan. Kerran ennen käyneenä oli kuin paraskin asiantuntija ja tiesin neuvoa paikkoja ja talon tapoja. Asuimme pienessä pensionaatissa El Pason kupeessa. Heti toisena päivänä vuokrasin skootterin, jolla matkat kaupungissa ja lähiympäristössä sujuivat vaivatta. Kävimme sillä aina Formentorin niemellä asti. Takaisin tullessa Valdemosan kohdalla loppui pensa, mutta paikallinen väestö neuvoi, että palmaan pääsee mainiosti ilman pensaakin, kun koko matka on alamäkeä. Magaluffilla kävimme uimassa aamulaivalla mentiin ja iltalaivalla tultiin päivät loikoiltiin rantatuolissa

heftalappu nenän päällä ja rusketuttiin. Välillä kahlattiin veteen jäähyille. Tuttuja tuli [--] usean vuoden ajaksi. Sivusta seurattiin yhden retkeläisen ryypäämistä. Ei selvää hetkeä kahteen viikkoon. Yksi retken naisista keräili espanjalaisia kosijoita tuntui riittävän. Välillä oli kolmekin pikisilmää kolkuttamassa ovella yhtä aikaa senjorina porfavuor.

Yökerhotkin ehdittiin kahdessa viikossa tarkastaa moneen kertaan samoin San Antonion tienoot päällisinpuolin. Purjehdusretkellä syötiin mustekalaa, maisteltiin Paloa ja juotiin serriä lasikarahvista suihkuna, jonka tarjoilijapoika varmasti tahallaan kaatoi aina naisasiakkaan kauluksesta sisään ja tarjoutui omin käsin kuivaamaan vahingon useimmiten tarjous hyväksyttiin kiitollisena.

[---]

Rodoksella keväällä 1966

Morsiameni N.N. oli voittanut työpaikkansa henkilökunnan kesken arvotun matkan rodokselle. 2 viikkoa täydellä palkalla talon laskuun. Ei voinut päästää yksin änkesin mukaan häämatkalle sano. DC-6 oli kone ja yhdeksän tuntia kesti lento.

Asumme halvassa hotellissa Casinon portin pielessä. Olympia taisi olla nimi. Omistaja oli suomalainen nainen. Hotellin johdossa oli vikaa heti ensi-illasta alkaen siis sähköjohdossa. Ei siinä muuten, mutta kun minulla oli mukana ns. uppokuumennin eli sähkövastus, jolla yleensä voi kuumentaa vettä juomalasissa ja aijoin sillä keittää iltateetä ja työnsin töpselin seinään oli jännite talossa erilainen. Räpsähti vain ja koko hotelli pimeni. Kuumennin äkkiä piiloon matkalaukun pohjalle ja minä käytävään ihmettelemään pimennystä muiden vieraiden mukana. Seuraavana iltana saatiin hotelliin taas sähkövalo. No häämatkalla tultiin toimeen muutenkin.

Ruokapaikka oli Ellin lähellä aivan rannassa kovemmallalla myrskyllä ei sinne ollut menemistä, kun aallot löivät ikkunasta sisään. Tanssipaiikka oli Ellissä lapostellaa tanssittiin ja ouzoa maistettiin. [V]anha armeijakaverini oli matkaoppaana. Busuki soi bussissa ja kulttuuria ja kauppaä tutkittiin. Puku teetettiin ja hopeaa ja silkkikangasta ostettiin. Turkin puolella käytiin Muklan kaupungissa mattoja ostamassa ja kengät kiillotuttamassa. Turkin ruoka ja viinit olivat tuliaisista.

Skootterilla tehtiin tutustumismatkoja uimarannoille. Käytiin jopa Anthony Qvinnin huvilalla. Ei ollut isäntä kotona, mutta talonmies tarjosi kaljat. Ruskeina tultiin aikaan takaisin tuotiin tomaatteja kassillinen tuliaisiksi no olihan siellä tomaattien keskellä litran muovipullo täynnä pirtua mutta ei tullut huomannut.

Seuraavan vastauksen kirjoittanut, vuonna 1973 Rodoksella käynyt nainen, kertoo ensimmäisestä seuramatkastaan, joka suuntautui monien muidenkin suomalaisten ensimmäisten etelänmatkojen lailla tuolle Kreikan saarelle. Jo tuolloin oli suomalaisturistien päivittäinen ohjelma ja viikon toimet vakiintuneet hämmästyttävän samanlaisiksi kuin ne ovat 1990-luvulla (ks. luvut 3. Ja 4.). Kuten ensimmäisessä vastauksesakin (MV:K 28-22), tässä kirjoituksessa tulee esiin suomalaisen etelänmatkailun alkuaikojen "keihäsmatkamentaliteetti" eli se piirre suomalaisissa turisteissa, josta on syntynyt myytti ryypäävästä etelänmatkajasta.

MV: K28/6
Rodos 1973.

Olin jo vuosia unelmoinut matkasta etelän aurinkoon. Olin tutkinut matkatoimistojen lehti-ilmoituksia ja laskeskellut mielessäni, että miten tulisin selviytymään siitä taloudellisesti. Halu päästä näkemään eteläisempiä seutuja kasvoi yhä voimakkaammaksi, ja suostuin heti erään ystävättären tiedustellessa olisinko halukas seuraamaan häntä Rhodokselle elokuussa 1973. Tuolloin oli vielä kevät, joten oli aikaa säästää lomamatkaa varten. Koska en ollut aikaisemmin ollut seuramatkalla, kyselin ystävättäreltäni - kutsun häntä Maijaksi - mitä kaikkea minun tulisi ottaa mukaan. Maija oli ollut matkoilla jo useampaan kertaan, niin että hänellä oli kokemuksia. Hän neuvoi ottamaan mukaan mahdollisimman vähän tavaraa. Vaatteita ei pitäisi olla kuin aivan se välttämätön, sillä suurin osa ajasta tulisi kulumaan uimarannalla. Huolimatta Maijan neuvoista oli matkalaukkuni pullollaan, kun saavuin lentokentälle, missä Maija ja Liisa, toinen ystävätär joka myös oli ensimmäistä kertaa matkalla, odottivat minua.

[---]

Saapuessamme Rhodoksen lentokentälle meitä tervehti tukahduttavan kuuma ilma. Aurinko porotti kirkkaalta taivaalta. Viikonpituisen lomani aikana ei Rhodoksella satanut kertaakaan. Päivät olivat kuumia, jopa varjossa. Ahkerasti juoksimme meressä uimassa. Vesi oli vielä tuolloin puhdasta (Myöhempien matkojeni aikana olen ikäväkseni todennut, että öljy on pilannut uimarantoja melkoisesti.), ja suolaisuus tuntui iholla.

Asuimme vaatimattomassa hotellissa, noin 500 m merestä. Taso oli alhaisempi kuin mitä matkaesite kertoi, mutta menihän se siinä - vaatimukset eivät olleet kovin suuret. Kaikkina päivinä ei kylläkään riittänyt vettä suihkussa, eikä wc toiminut kunnolla, mikä ei ollut kovin mukavaa. Suurimman osan ajasta vietimme ulkona, aamupäivisin rannalla, iltapäivisin kiertelimme kaupunkia tai osallistuimme johonkin retkeen ja iltaisin istuimme jossakin niistä monista miellyttävistä ravintoloissa, joihin ruokapöytäme oikeuttivat meidät.

Uimarannoilla näin heti ensi silmäyksellä ketkä olivat uusia tulokkaita kuten me itsekin. Olimme valkeita kuin haamut siellä pitempään olleisiin verrattuina. Voitelimme ihomme aurinkovoiteella ja asetuumme hiekalle. Kuumuudessa ei jaksanut tehdä muuta kuin katsella kanssaturisteja ja jutella. "Seurakunta oli sekalaista". Oli aikuisia, nuorisoa ja lapsia. Oli laihoja oli lihavia rinta rinnan sopusuhtaisten kanssa. Kaikki vaikuttivat yhtä estottomilta - aurinko ja lämpö saa nähtävästi ihmisen tulemaan suvaitsevaisemmaksi omia vikojaan kohtaan. Eräillä oli selkä punaisena kuin pikkuporsaalla ja nahka näytti irtoavan suurina paloina. He olivat aloittaneet auringon otton liian varomattomasti. Unohin itsekin mitä olin luvannut muistaa, sillä jo toisen päivän iltana särki selkääni, hartioitani ja vatsaani - olin polttanut itseni auringossa. Seuraavat kaksi päivää jouduin viettämään varjossa. Kävin kuitenkin virkistäytymässä meressä.

Rannalla kulkivat edestakaisin aurinkotuolien vuokraajat, virvokkeitten ja jäätelömyyjät. Hiekalla näkyi vaeltelevan kaikenlaisia "seuran kalastajia" - nuoria siististi pukeutuneita miehiä. Toisinaan heillä näkyi olevan onnea - he saivat seuraa, mutta kuinka pitkäksi aikaa? Osa rannan vaeltajista näytti hämäräperäisiltä - lienevätkö olleet etsimässä sopivaa ryöstökohdetta. Me joka tapauksessa emme jättäneet tavaroitamme ilman vartiointia. Koska meitä oli kolme, joku meistä jäi aina pitämään silmällä niitä.

Hiekka oli kuumaa. Kovin pitkään ei sitä pitkin voinut kävellä ilman jalkineita, ellei kulkenut rantavedessä. Keräilin rannalla kauniita sileiksi hioutuneita kiviä sekä simpukankuoria. Ne ovat minulla vieläkin jäljellä. Säilytän niitä lasipurkissa vedessä. Kivet muistuttavat minua aina tuosta ensimmäisestä etelänmatkastani.

Matkanhintaan sisältyivät edellä mainitut ruokakupongit, mitkä oikeuttivat joko lounaan tai päivällisen nauttimiseen monessa eri ravintolassa. Käytimme tilaisuutta hyväksemme ja vaihdoimme ateriointipaikkaa lähes joka päivä. Eräästä paikasta (En valitettavasti enää muista nimeä.) pidimme niin paljon, että kävimme siellä useamman kerran. Minun on sanottava, että saimme hyvän kohtelun ja palvelun joka paikassa. Aamiaisen nautimme hotellin aamiaishuoneessa. Aamiainen oli tyyppillinen mannermainen aamiainen ranskanleipäsämpylöineen, marmeladeineen ja kahveineen ja teeneen. Saatavissa oli myös jonkinlaista kakkua, mutta se maistui härskiltä, joten sen syönti jäi maistamiseen.

Ihastuin kreikkalaiseen ruokaan niin, että usein laitan ruokaa kreikkalaisten reseptien mukaan. Moussaka, souvlaki, täytetyt paprikat, kreikkalainen salaatti fete-juustoineen jne maistuvat herkullisilta.

Kauppa kävi myöhäiseen iltaan. Liikkeenharjoittajille ei näyttänyt tuottavan kovinkaan suurta haittaa seisoa tavaroittensa keskellä melkein vuorokauden ympäri. He asuivat useimmiten kaupansa yhteydessä olevassa asunnossa. Asiakkailta oli monessa paikassa tilaisuus luoda silmäys kreikkalaisen perheen kotielämään. Kauppamiehet ja -naiset tarjosivat tuotteitaan monella eri kielellä - olivat nähtävästi oppineet muutamia lauseita monesta eri kielestä. "Suomalainen tyttö, tämä sopii sinulle hyvin." "Mitä kuuluu?" "Suomi kaunis maa. Minä pitään Suomi." Tuossa muutamia tyyppillisiä esimerkkejä minulle esitetyistä lauseista. Se minua ihmetytti, että myyjät niin kovin helposti näyttivät saavan selville mitä maata kulloinenkin turisti edusti. Arvasivatko he vai olivatko he niin tarkkaavaisia, että kuulivat kaukaa mitä kieltä ko. henkilö puhui seuralaiselleen/seuralaisilleen? Mene ja tiedä! Tarjolla oli rihkamaa vaikka minkä verran. Vaatteita roikkui katossa olevissa telineissä, oli laukkuja, keramiikkaesineitä, koruja, alkoholijuomia (Myydään vapaasti kaupassa kuin kaupassa.) jne. Tavaraa oli tarjolla niin paljon, että se vei ostohalut. Oli vaikeata valita mitään. Tyydyin lähes yksinomaan katselemaan niitä ja siinä samalla seurailemaan kaupankäyntiä.

Ensimmäisenä Rhodoksella oloiltana matkatoimista järjesti tervetuliastilaisuuden uusille tulokkaille. Siellä saimme kuulla mitä ohjelmaa oli tarjolla ja tutustua toisiimme yozo-ryyppyjen kera. Yozo on Kreikan kansallisuusjuoma - maistuu anikselta.

Osallistuin ystävättärieni kanssa autoretkeen Lindokselle, missä kävimme katsomassa vanhoja raunioita. Oli melko rasittavaa kiivetä ylös niitä katsomaan. Vieläkin muistan, kuinka sellainen 40cm pituinen käärme luikerteli raunioilla. Raunioilta oli mahtava näköala merelle ja yli laaksossa olevan kaupungin. Jotkut olivat liian laiskoja kävelemään ja turvautuivat aasin selässä ratsastamiseen - kokemus sekini.

[---]

Me kaikki kolme osallistuimme myös eräänä iltana ns. sikajuhlaan, missä syödä ja juoda sai niin paljon kuin vatsa veti. No, sinä päivänä ei ainakaan tarvinnut mennä nälkäisenä vuoteeseen. Ruoka oli hyvää, joten sitä tuli syötyä hiukan liikaa. Liialliseen juontiin en kylläkään sortunut. Sen sijaan seurasin muitten vieraitten käyttäytymistä. Meitä oli siellä monta linja-autolastillista, niin että porukkaan mahtui monen sortin ihmistä. Jotkut olivat tulleet sinne nähtävästi vain viinin takia päätellen siitä, että heillä oli lasi koko ajan tyhjä. Vaikka kyllä siinä näytti lihakin tekevän kaupansa. Jotenkin kaikesta jäi mieleeni se kuva, että suuri osa suomalaisista (niin myös ruotsalaisista) turisteista pitää ulkomaanmatkoilla tärkeänä mahdollisuutta halvan alkoholin nauttimiseen. Siitä tulee monelle se matkan päätarkoitus. Kun sitten taas ollaan kotona, ei vieraasta maasta muisteta muuta kuin uimaranta ja ravintolat sekä baarit. No, kukin elää tavallaan.

[---]

Vaikka lomaviikko oli ollut kaikin puolin kiinnostava ja antoisa, oli mukavaa palata takaisin pohjolaan. Viimeisten Rhodoksella vietettyjen tuntien aikana oli vaikeata keksiä tekemistä. Hotellihuone oli jätettävä jo aikaisin aamulla, vaikka kone lähti vasta myöhään illalla. Siinä teimme vielä yhden kierroksen Vanhassa kaupungissa. Kävimme suosikkiravintolassamme syömässä ja istuimme siellä pitkään. Lopultakin tuli lentokentälle lähdönaika. Siellä jouduimme vielä odottelemaan pari tuntia. Ei ollut enää edes mitään lukemista, keskustelunaiheetkin näyttivät jo loppuneen, joten jokainen laski minuutteja, Kun sitten kuulutettiin koneemme ja aloimme tallustella sinne, tuntui jo siltä että olin puoliksi kotona.

MV: K28-134

Kanariansaaret 1975

Lomamatka etelään

Lähdin matkalle karkuun vanhenemista, 60-vuotis-syntymäpäiväksi. Valitsin Kanariansaaret (espanja) Denbelin lomakohde. Aurinko ja lämpö. Aika oli helmikuu v-75. Oli suunnitellut jo etukäteen karkuun haastatteluja ja julkisuutta. Matkan järjesti matkatoimistao Aurinkomatkat ja tilasin matkan jo vuodenvaihteessa. Autolla Helsinkiin ja lentäen Kanariansaarille. Olin matkalla 1:n viikon ja kodista huolehti muut perheenjäsenet. Vaimo ei lähtenyt pyynnöistäni huolimatta mukaan. Matkatoimisto neuvoi, että kesävaatteet mukaan. Talvivaatteet jätettiin Seutulaan varastoon. Maankieltä en osannut, koitin tulla toimeen Suomella ja Savolla. Matkaopas oli kielitaitoinen. Englantia puhuvia oli matkalla mukana. Lomakohteen henkilökunta ei osannut Suomea. Lomakohteesta puuttuivat Suomenkieliset viitat, jotka olisi ollut suomalaisille suureksi avuksi. Etsin apteekkia ja sitä en löytänyt, vaikka Espanjaksi kuinka neuvottiin. Lomakohde vastasi matkatoimiston ennako antamia tietoja. Päiväohjelma oli aamutoimien jälkeen aamupala ja sitten aurinkoon, tai järjestettyihin matkoihin, saaren ympäri ja Deiden vuorelle, sekä naapuri lomakohteisiin, Las Amerigas. Lomaaikana ei satanut. Järjestetyt matkat ovat parempia kuin rannoilla löhöäminen ja, polttaa ihonsa rakoille (omakokemus). Lomaaikana tutustuin moneen lomalaiseen, mutta yhteys tahtoo katketa arjen tohinassa jälkeinpäin. Jos pohjoismaalainen nainen kulkee yksin, niin pian on tummamies rinnalla ja kuiskuttaa korvaan, että "kiero, kiero". Matkatoimisto varoitti varkauksista ja multa ja en kuullut, että muiltakaan olisi varastettu mitään. Deiden vuorelta on näky mahtava, olla pilvien yläpuolella ja maankamaralla. Ruuvista varoitettiin kaikkia keittämättömiä tai paistamattomia ja keittämätöntä vettä. Ruokailu tapahtui lomakohteessa olevassa ravintolassa. Kaipasin ruishapanleipää. Ruuvista ei ollut erikoisempaa, mutta vierastettiin meille tuntemattomia ruokia. Ruuat oli pohjoismaisille ehkä liian maustettuja. Kahvi oli sellaista josta en pitänyt, oli liian vahvaa ja kitkerää. En sairastunut mihinkään tautiin, enkä tarvinnut lääkäreitä: Ihovoiteita ja toisten käynneiden kertoman mukaan, aurinkoa vastaan. Mitään ruokatavaraa en ottanut mukaan, kun oli puolihoido ja sillä pärjää, mutta toisen kerran otan ruisleipää. Sellainen ruokalaji oli minulle outo, tuotiin pöytään raakaliha jota pitkän haarukanpäässä kiehuva rasvas kypsennettiin sitämukaan, kun syötiin, voimakkaiden mausteiden ja kastikkeen kera. Alkoholin käyttö oli hillittyä, en nähnyt kovasti humalaista, en edes suomalaisten keskuudessa. Olihan 60:tä vuotispäivää sen verran juhlistava, että ostin 6 samppanja puihoa, jotka tuttavien kanssa nautittiin. Tuliaisiksi toin alkoholia paripulloa viiniä. Siellä tavatut ruuat eivät vaikuttaneet täällä tottuneisiin ruokiin.

[---]

Puertossa kun meni katukauppaan ja lähti katselemaan jotakin, niin kauppias vaikka ei osannut muuta suomea, niin se sanoi suomeksi, että "helevetin kallista", oli kai oppinut jo muilta suomalaisilta. Muiden näin ostavan kameroita ja radiopuhelimia.

Etupäässä Japanilaisia tuotteita. Etelämaalaistentapaan tinkiminen kaupassa kannatti, ainakin kolmannes hinnasta putosi pois. Passi ja tulli meni rutiinin omaisesti.

Matka meni suunnitelmien mukaan, ei mitään yllätyksiä puoleen tai, toiseen. Paluumatkalla oli Finnairin uusi Kymppi ensilenolla Teneriffalla. [---] Tämä oli ensimmäinen lomani etelänmailla. Pohjoismaissa olen käynyt sitä ennen jo monasti, samoin Leningratissa ja Virossa aina Tartossa asti. [---] Loman vietto etelässä ainakin talvisaikaan on suuri muutos Suomen koville pakkasille ja tuiskuille. Ehkä noin 7-10% tuttavistani on elämässään viettänyt jonkinlaisen loman etelässä tai Neuvostoliiton eteläosassa.

Tämä varsin lakoninen kerronta lomasta Teneriffalla sisältää olennaiset piirteet ensikertalaisen matkasta etelän lomakohteeseen kielitaidon puutteineen ja erilaisuuden ihmettelyineen. Huomattavaa on myös suomalaisen "turismifolkloren" stereotyypioiden läsnäolo. Kauppiaat osasivat joitakin sanoja suomea ja ruokia piti varoa. Jotkut ruoat olivat outoja maultaan ja kahvi kitkerää. Ruisleipää pitää muistaa ottaa mukaan seuraavalle matkalle. Kirjoittaja kiinnitti huomionsa myös etelämaalaisten miesten kiinnostukseen suomalaisnaisia kohtaan. Maaseudulta ulkomaille suuntautuneet lomamatkat olivat vielä lähi-
 menneisyydessä harvojen huvitusta. Ruotsalainen etnologi Orvar Löfgren huomauttaa, että turismin kriitikoilta jää usein huomaamatta massaturismia pilkatessaan se, että 1960 ja -70 -lukuilla lähtivät ulkomaille uusi kategoria turisteja eli sellaiset ihmiset, joille ajatus matkustamisesta oli utopiaa vielä joitakin vuosia aiemmin (Löfgren 1990: 38). Nämä uudet turistit eivät olleet aiempien turistien lailla kiinnostuneita kaukaisten maiden kulttuurista, vaan heille riitti lomakohteen näennäinen eksoottisuus ja ylipäättänsä mahdollisuus matkustaa kotimaan rajojen ulkopuolelle. Matkailun omaksi etuoikeudekseen kokevat ylempien sosiaaliluokkien edustajat kritisoiivat voimakkaasti tätä uutta pinnallista turismia, tajuamatta lainkaan tämän uudentyyppisen turismin kritisoijien eli eliitin omasta taustastaan täysin erilaista lähtökoh-
 taa. Massamatkailun lisääntymisen myötä tapahtui myös kotimaassa ja kodeissa muutoksia, kun lomakohteessa koettu eksotiikka siirrettiin tuttuun ympäristöön (Löfgren 1990: 38). Löfgren luettelee joukon sanoja ja käsitteitä, jotka turismin myötä kotiutuivat ruotsinkieleen, kuten pizza, charter, playa ja pommes frites. Suomalaisittain etelän lomamatkojen vaikutus näkyy myös sekä kielessä että uusien vaikutteiden omaksunnassa. Ruokakulttuuri lienee yksi selvimmistä esimerkeistä. Monet uudet mausteet sekä pitsa, mussaka, fetajuusto, oliivit, paella ym. lienevät pääosin matkamuistoja, jotka ovat enemmän tai vähemmän vakiinnuttaneet asemansa suomalaisessa ruokapöydässä. Pitsa on

jo perinneruokaa¹, ja meillä ennen varsin tuntematon valkosipuli tuoksu jo monissa kodeissa.

Ulkomaanmatkailun yleistymisestä huolimatta ulkomaanmatkan ostamista pidettiin monissa paikoissa pitkään rahojen hukkaan heittämisenä (ennen kuin matkustuskärpänen puri omakohtaisesti). Muistan lapsuudestani ja nuoruudestani Keski-Pohjanmaalla, ettei kukaan perheestäni, sukulaisista tai kyläläisistä matkustanut lomamatkalle. Osin tämän selitti maatalouslomittajien vaikea saanti, mutta pitäisin todennäköisempänä selityksenä ylimääräisen tulon vähäisyyden ohessa asenteita, jotka eivät tukeneet ulkomaanmatkailua. Lomamatka oli turhuutta, rahanhukkaa ja ensin pitäisi kiertää Suomea. 1980-luvulla tapahtui voimakas käänne kotiseudullani. Äkkiä kaikki ryhtyivät matkustamaan talvella Kanarialle ja kesällä Kreikkaan ja Turkkiin - usein saatettiin matkustaa parikin kertaa vuodessa. Kuten usein muissakin innovaatioissa, tässäkin tarvittiin jonkun kokeilunhaluisen yksilön esimerkki, jota pian seurasivat naapurit, tuttavat ja sukulaiset. Lomamatka etelään vakiinnutti asemansa myös maaseutuväestön keskuudessa 1980-luvulla. Ennen tätä murrosta vallinnutta epäilevää asennetta ulkomaanmatkailua kohtaan kuvastaa viimeinen tähän poimittu vastaus museoviraston etelänmatkailukyselystä:

MV: K28 EI DIAARINUMEROA

Lomamatkoja ei ole ennen tehty. Ulkomaillen. Vaan vasta 1914 meni täältä Evjävältä Ameriikkaan 1400 henkeä. Kaikki vaan joka kynnelle kykeni meni ja osa tuli jonkun vuoten päästä kotimaahan. Vaan osa jäi sinne ainiaksi. Nykyään sitä tehdään Lomamatkoja kesällä ja talvella ulkomaillen.

Tutkimuskohteiden suomalaisturistit tilastollisen materiaalin valossa

Rodos on suomalaisturistien suosituin matkakohde Kreikassa. Se on myös perinteisimpiä lomakohteitamme. Rodos tarjoaa turisteille aurinkoa, rantoja ja vauhdikasta huvielämää. Ateena on täysin erilainen matkakohde. Sinne matkustaa suhteellisen pieni määrä suomalaisturisteja vuosittain, eikä se tarjoa juurikaan mahdollisuuksia rantalomailuun. Kulttuurimatkailijalle Ateenalla on sen sijaan runsaasti tarjottavaa. Turkin Bodrum on suomalaisturisteille uusi kohde, joka tarjoaa nuorekasta menoa ja etenkin runsaasti huvittelumahdollisuuksia.

---

¹Ainakin jos on luottamista erään huoltoasemaketjun tienvarsimainoksiin.

Varsinaista uimarantaa ei itse kaupungin alueella ole, mikä on eräs tapa, jolla Bodrum poikkeaa Rodoksesta. Kaikkein selkein ero on kuitenkin siinä, ettei Bodrumiin ole ehtinyt muodostua vielä ns. "pikku-Suomea". Pikku-Suomi on sen sijaan kehittynyt Playa del Inglesiin, joka on kenttätyökohteistani puhtaimmin paikatonta etelää edustava kohde. Inglesistä puuttuvat lähes täysin kaikki viitteet konkreettisesta maantieteellisestä ja kulttuurisesta sijainnista. Se on täysin turisteja varten rakennettu kohde ja toimii täysin turistien ehdoilla. Mitään espanjalaista tai kanarialaista ei juuri kannata Playa del Inglesistä lähteä etsimään. Jordanian Akaba sijoittuu rantakohteista luonteeltaan lähimmäksi Ateenaa. Akaba on voimakkaasti kiinni arabialaisessa ja islamilaisessa taustassaan ja lähistöllä sijaitseva ainutlaatuinen Petra antaa monen turistin lomalle kulttuurihistoriallisen ulottuvuuden. Eteläisen Jordanian kulttuuri, luonto ja historia poikkeavat siinä määrin suomalaisturistin kotiympäristöstä, että hän huomaa olevansa jossakin vieraassa paikassa, ei pelkästään etelässä. Vertailen seuraavassa näiden viiden lomakohteen suomalaisturisteja kenttätöittäni aikana keräämäni tilastollisesti käsiteltävän aineiston valossa².

Ikä ja koulutus

Naiset ovat hienoisena enemmistönä kaikissa kohteissa, selvimmin Rodoksella ja Ateenassa. Koulutuksessa on hyvin selvä ero. Ateenaan matkustava suomalainen on hyvin korkeasti koulutettu: 63,4%:lla on korkeakoulututkinto tai opiskelee korkeakoulussa. Rodoksella enemmistönä ovat keskiasteen koulutuksen saaneet henkilöt, joita on aineistosta 55%. Korkeakoulututkinto on Rodokselle matkustaneista vain 7%:lla. Bodrumissa painottuu myös keskiasteen koulutus (69%), mutta korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on huomattavasti suurempi (17%) kuin Rodoksen aineistossa. Kaikkein alhaisin koulutustaso on Playa del Inglesiin matkustavilla suomalaisturisteilla. Korkeakoulututkinto on vain 4%:lla ja peruskoulu tai vastaava ainoana koulutuksena 50%:lla. Akabassa taas korkeakoulututkinto on 20%:lla ja YO/keskiaste 55%:lla. Koulutuserojen taustalla ovat turistien intressit matkustaa kiinnostuksensa mukaan erilaisiin kohteisiin. Ateena ja tiettyssä määrin Akaba kiehtoo korkeasti koulutettua henkilöä, joka koulutuksensa kautta on kiinnostunut kulttuurimatkailusta, Rodos taas vetää alem-

---

²Olen käsitellyt osaa seuraavien sivujen vertailutaulukoista ja niiden alustavaa tulkintaa artikkelissani *Mennään etelään - suomalaisturistit liminoiditilassa* (Selänniemi 1995).

man koulutuksen saanutta henkilöä rentoutumislomalle. Rodos on tuttu ja turvallinen, kun taas Bodrum on uusi ja outo - siellä ei pärjää suomen kielellä ja lisäksi se on vieraammalta tuntuvassa paikassa, vaikka Kreikan lomakohteisiin on vain kivenheiton verran matkaa - joten sinne matkustavalta vaaditaan hieman enemmän kiinnostusta ja uskallusta. Playa del Ingles edustaa tässäkin suhteessa eräänlaista ääripäätä. Inglesiin matkustaa alemman koulutuksen saaneita turisteja, eikä siellä juuri tarjoudu mahdollisuutta muuhun kuin rantalomaan ja huvitteluun.

VERTAILUTAULUKKO 1. KOULUTUS. N=574.

Koulutus n/%	Peruskoulu tai vastaava	YO/keskiaste	Korkeakoulu
Ateena n=127	15 12%	40 31%	72 57%
Rodos n=150	56 37%	83 56%	11 7%
Bodrum n=58	8 14%	40 69%	10 17%
Playa del Ingles n=118	59 50%	54 46%	5 4%
Akaba n=121	30 25%	67 55%	24 20%
Yhteensä n/%	168 29%	284 50%	122 21%

Ikäjakaumassa Ateenassa painottuvat 36-55 -vuotiaat, kun taas Rodoksella ja Bodrumissa painotus on nuoremmilla, 16-35 -vuotiailla. Suurin ryhmä Ateenassa on 36-45 -vuotiaat ja Rodoksella sekä Bodrumissa 26-35 -vuotiaat. Sekä Playa del Inglesissä että Akabassa on painotus yli 46-vuotiailla. Ikäjakaumaerot selittynevät kohteiden erilaisuudella. Ateena on keski-ikäisten koulutettujen matkakohde, kun taas Rodos ja Bodrum tarjoavat vilkasta huvielämää ja leppoisaa menoa nuoremmille. Bodrum on vielä selvemmin nuorten kohde, koska yli 36-vuotiaat ovat siellä vähemmistönä ja neljännes matkustajista on 16-25 -vuotiaita. Talvikohteissa on eläkeläisten osuus kesäkohteita suurempi. Myös työllisyys ja varallisuustekijät rajoittavat nuorempien matkailua Kanarialle ja Akabaan.

VERTAILUTAULUKKO 2. IKÄJAKAUMA. N=578.

IKÄ	Ateena n=131	Rodos n=150	Bodrum n=58	Ingles n=118	Akaba n=121	Yht. %
16-25	9%	22%	24%	8%	3%	12%
26-35	17%	27%	36%	15%	12%	20%
36-45	29%	17%	17%	15%	19%	20%
46-55	26%	21%	16%	30%	41%	28%
56-65	9%	12%	5%	24%	17%	14%
66-75	8%	1%	2%	6%	7%	5%
76-85	2%			2%	1%	1%

Kotipaikka

Kyselylomakkeen palauttaneet suomalaisturistit ovat odotetusti pääosin kotoisin Etelä-Suomesta ja etenkin pääkaupunkiseudulta. Merkittäviä vihjeitä eri tyyppisten kohteiden erilaisesta suosiosta sekä eri puolilla maata että suurimman kaupunkialueemme ja muun maan välillä löytyy kuitenkin tarkastelemalla turistien kotipaikkaa lääneittäin eritellen Helsingin, Vantaan, Espoon ja Kauniaisen omaksi ryhmäkseen. Vertailussa keskeinen seikka on tarjonnan vaikutus lomakohteen valintaan. Pääkaupunkiseudulta ja Uudeltamaalta pääsee helposti kohteeseen kuin kohteeseen ilman suurta vaivannäköä, mutta esimerkiksi Rovaniemeltä ulkomaille matkustaminen on huomattavasti vaikeampaa ja liityntäkuljetusten vuoksi kalliimpaakin.

Modernissa matkailussa ja turismissa etäisyydet paikkojen välillä ovatkin suhteellisia - suhteellinen sijainti eli se, minkälaiset yhteydet on käytettävissä, on tärkeämpää kuin konkreettinen maantieteellinen sijainti (Brunn ja Leinbach 1991, xvii; Lash ja Urry 1994, 26.) Tämä näkyy myös kotiläänijakaumataulukossa, jossa Turun ja Porin, Hämeen ja Oulun läänin osuus on suuri Rodokselle matkustaneista sen takia, että Tampereelta Turun kautta ja Oulusta oli suora lento saarelle. Myös Playa del Inglesiin matkustaneiden keskuudessa on huomattavasti turisteja Oulun läänin alueelta suoran lentoyhteyden takia. On kuitenkin otettava huomioon, että Playa del Inglesiin oli silti sen matkatoimiston kautta, jonka turisteille jaoin kyselylomakkeet, kolme viikottaista lentoa Helsingistä. Tästä voi päätellä, että Playa del Inglesin suosio kohteena jakautuu huomattavasti tasaisemmin eri puolille maata kuin Ateenan. Näyte on kuitenkin siinä määrin pieni, että läänikohtaisia

useamman prosenttiyksikön heittoja tulee jo muutamasta matkailijasta. Taulukko on lähinnä suuntaa antava.

VERTAILUTAULUKKO 3. SUOMALAISTURISTIEN KOTILÄÄNI MATKAKOhteittain. N=497.

KOTILÄÄNI	ATEENA n=62	RODOS n=147	BODRUM n=56	INGLES n=114	AKABA n=118
Pääkaupunkiseutu	63%	13%	23%	20%	27%
Muu Uudenmaan lääni	0%	5%	23%	8%	13%
Turun ja Porin lääni	18%	17%	5%	7%	16%
Hämeen lääni	3%	14%	21%	9%	18%
Kymen lääni	0%	6%	4%	6%	4%
Mikkelin lääni	2%	3%	0%	3%	6%
Keski-Suomen lääni	3%	6%	5%	11%	0%
Vaasan lääni	2%	3%	4%	12%	3%
Kuopion lääni	6%	5%	5%	4%	3%
Pohjois-Karjalan lääni	0%	0%	4%	0%	1%
Oulun lääni	3%	24%	2%	18%	5%
Lapin lääni	0%	4%	4%	2%	4%
	100%	100%	100%	100%	100%

Suomalaisturistien kokonaiskotiläänijakaumaan vaikuttavat lisäksi tekijät, joita ei tässä ole mahdollista ottaa huomioon. Ateenan, Bodrumin ja Akaban suhteen jakauma on todennäköisesti hyvinkin todenmukainen, koska näihin kohteisiin on lentoja vain Helsingistä ja lisäksi Bodrumiin ja Akabaan pääsi tutkimusajankohtanani vain yhden suomalaisen matkanjärjestäjän kautta, joten näyte on siltä osin kattava. Rodokselle ja Playa del Inglesiin oli useilla matkatoimistoilla omia tilauslentoja (jotka vuoden 1994 loppupuolella nimellisesti muutettiin reittilennoiksi) sekä Helsingistä että muualta Suomesta. Näihin kahden suomalaisten suosikkikohteeseen pääsee mm. Kokkolasta, Oulusta, Turusta ja Tampereelta, joten taulukossa näkyvä suuntaa antava pää-

kaupunkiseudun suhteellisesti pienempi osuus verrattuna Ateenaan, Akabaan ja Bodrumiin on todellisuudessa vieläkin selvempi.

Aikaisempi matkustelu

Ateenaan ja Akabaan matkustaneet suomalaiset ovat huomattavasti kokeneempia turisteja kuin Rodokselle matkustaneet: Bodrumissa ja Playa del Inglesissä käyneet suomalaisturistit sijoittuvat näiden ääripäiden välimaastoon. Ateenan-matkaajista 70% oli tehnyt yli 10 ulkomaanmatkaa ja ensimmäisellä matkalla oli alle 1% verrattuna Rodoksen-kävijöiden 42 ja 9%:iin. Bodrumissa vastaavasti 59% vastan-
neista oli tehnyt yli 10 matkaa ja ensimmäisellä matkallaan oli 3%. Kuvaavaa näissä eroissa on, että korkeintaan viidennellä matkallaan oli Rodoksella 41%, Bodrumissa 34%, Inglesissä 31% mutta Akabassa 7% ja Ateenassa vain 5%. 47% Ateenan-matkaajista käy 2-3 kertaa ulkomailla vuosittain ja 14% alle kerran vuodessa. Rodoksen osalta samat prosenttiluvut ovat 19% ja 40% sekä Bodrumista vastaavasti 28% ja 28%. Playa del Inglesiin matkustaneista 21% matkustaa 2-3 kertaa vuodessa ja 30% alle kerran vuodessa kun taas Akabassa lomailleista 37% matkustaa 2-3 kertaa ja 16% alle kerran vuodessa. Koulutetut henkilöt ovat yleensäkin kokeneempia matkaajia kuin alemmin koulutetut. Rodos on lisäksi tutun ja turvallisen kohteen maineessa, mikä helpottaa ensikertalaisen tai kokemattoman turistin matkapäätöstä.

VERTAILUTAULUKKO 4. MONESKO ULKOMAANMATKA?
N=560.

n/%	Ensimmäinen	2.-5.	6.-10.	yli 10.
Ateena n=113	1%	4%	25%	70%
Rodos n=150	9%	32%	17%	42%
Bodrum n=58	3%	31%	7%	59%
P.d. Ingles n=118	4%	27%	18%	51%
Akaba n=121	1%	6%	21%	72%
Keskimäärin	4%	20%	18%	58%

VERTAILUTAULUKKO 5. MATKUSTUSFREKVENSSI. N=496

n/%	Alle kerran vuodessa	Kerran vuo- dessa	2-3 kertaa vuodessa	Useam- min
Ateena n=49	14%	35%	47%	4%
Rodos n=150	40%	40%	19%	1%
Bodrum n=58	28%	38%	28%	6%
Playa d.Ingles n=118	30%	47%	21%	2%
Akaba n=121	16%	45%	37%	2%
Keskimäärin	27%	42%	28%	3%

Rodokselle matkustavista 34% oli käynyt saarella aiemmin ja Playa del Inglesiin tulleista peräti 74%. Merkille pantavaa on lisäksi se, että 9% Inglesin-kävijöistä ei ollut koskaan käynyt missään muussa loma-kohteessa kuin Kanarialla. Selvästi useimmin uudelleen tulon syyksi mainittiin tuttuus ja turvallisuus, mikä ei esiintynyt Ateenaan matkustaneilla lainkaan. Ateenassa, Bodrumissa ja Akabassa oli myöskin hyvin harvoja siellä aiemmin käyneitä turisteja, mikä Bodrumin ja Akaban osalta selittyy kohteiden suhteellisella uutuudella. Aurinko ja ilmasto sekä paikallisten rehellisyys ja palvelutaso olivat myös keskeisiä syitä uuteen matkaan Rodokselle. Bodrumissa vierailuille esitettynä tämä kysymys ei ollut mielekäs kohteen uutuuden takia.

Vertailutaulukosta 6. näkyy kyselylomakkeen palauttaneiden aikaisempien ulkomaanmatkojen kohteet. Taulukosta ilmenee kiinnostava kohdealueiden painottuminen siten, että Playa del Inglesiin matkustaneitten aikaisemmista matkoista 31% oli suuntautunut Espanjaan ja Kreikkaan 7%, kun taas Rodokselle matkustaneitten matkoista 22% oli suuntautunut Kreikkaan ja 14% Espanjaan. Yleensäkin Espanjan osuus aikaisemmissa matkakohteissa on suhteellisen pieni muilla kuin Playa del Inglesiin matkustaneilla ottaen huomioon, että Espanja on suomalaisten suosituin lomamaa (vuonna 1993 36% suomalaisten lomamatkoista suuntautui Espanjaan). Tämä viittaisi siihen, että yleisessä käsityksessä suomalaisten etelänmatkaajien jakautumisesta "kreikkafriikkeihin" ja "espanjafaneihin" on ainakin jotakin perää. Ateenaan ja Akabaan matkustaneet ovat kokeneita turisteja siinäkin suhteessa, että

heidän kohdevalikoimassaan kaukokohteilla on huomattava osuus ja että he ovat tehneet keskimäärin yli 20 ulkomaanmatkaa verrattuna muiden kohteiden turistien 10-13 matkaan.

VERTAILUTAULUKKO 6. AIEMPIEN ULKOMAANMATKOJEN KOHTEET MAININTAKERROITTAIN JA NIIDEN SUHTEELLI- NEN OSUUS TEHDYISTÄ ULKOMAANMATKOISTA.

N=496.

Kohde	Ateena n=49	Rodos n=150	Bodrum n=58	Ingles n=118	Akaba n=121	Yht. %
Espanja	89 7%	207 14%	71 10%	470 31%	287 12%	1124 15%
Skandinavia	257 21%	341 22%	180 24%	400 26%	650 26%	1828 24%
Kreikka	125 10%	339 22%	86 12%	105 7%	172 7%	827 11%
Muu Etelä-Eurooppa	175 14%	155 10%	92 13%	94 6%	285 11%	801 11%
Keski-Eurooppa	218 18%	150 10%	92 13%	151 9%	305 12%	916 12%
Itä-Eurooppa	118 10%	192 13%	115 16%	171 11%	332 13%	928 12%
Brittein Saaret	67 5%	57 4%	45 6%	26 2%	81 3%	276 4%
USA/ Kanada	48 4%	27 2%	17 2%	31 2%	62 2%	185 3%
Muu kaukokohde	128 11%	49 3%	27 4%	92 6%	329 14%	625 8%
Yhteensä	1225	1517	725	1540	2503	7510
Matkoja/hlö	25	10	12(,5)	13	21	15

Seitsemäs vertailutaulukko kertoo Rodoksen ja Playa del Inglesin olevan perhematkakohteita. Näissä lomakohteissa on lapsille omat matkanjärjestäjän lapsiohjelmat. Perinteinen rantalomakohde on myös lapsiperheille paljon helpompi kohde kuin kaupunki tai vilkas huvittelupaikka. Yllättävän moni matkusti myös Ateenaan perheineen, mutta tässä täytyy muistaa, että Ateenaan matkustettiin nimenomaan kouluikäisten lasten kanssa ja rantalomakohteisiin alle kouluikäisten tai

alaluokilla olevien lasten kanssa. Bodrumiin ei juuri kukaan matkustanut lasten kanssa, mikä selittyi osaksi turistijoukon nuoruudella ja toisaalta sillä, että kuljetus kohteeseen oli pitkä ja turhan rasittava pienille lapsille. Kaikkiin kohteisiin matkustettiin kuitenkin tavallisimmin pareittain avio- tai avopuolison kanssa.

VERTAILUTAULUKKO 7. MATKASEURA, N=574.

	Yksin	Puoliso	Perhe	Muu seura
Ateena, n=127	6%	63%	18%	13%
Rodos, n=150	5%	33%	29%	33%
Bodrum, n=58	12%	50%	2%	36%
P. d. Ingles, n=118	2%	47%	30%	21%
Akaba, n=121	2%	62%	17%	19%

Matkapäätökseen ja kohdevalintaan vaikuttaneet seikat

Lomamatkalle lähdön tärkeimpiä syitä Rodoksen-matkaajilla olivat rentoutuminen ja vaihtelunhalu (21%), irrottautuminen arjesta (18%), aurinko ja ilmasto (17%) sekä kanssakäyminen yleensä oman matkaseuran kanssa (15%). Bodrumissa ylivoimaisesti tärkein syy matkalle lähtöön oli aurinko ja ilmasto (50%), pitkälti Suomen heikon kesän (1993) takia, rentoutumisen ja vaihtelunhalun ollessa toiseksi tärkein syy (17%). Nämä syyt korostuivat varmaankin sen takia, että aineistooni osui huomattavan suuri määrä viime hetkellä matkan varanneita, joiden kohdevalinnan saneli se, mihin paikkoja löytyi. Ateenaan matkustavien joukossa keskeinen syy matkalle lähtöön liittyi Ateenaan kohteena (41%) ja lisäksi haluttiin irti arjesta (35%). Playa del Inglesiin matkustaneiden parissa tärkein syy lähteä matkalle oli auringon ja paremman ilmaston kaipuu (48%) sekä matkan tarjoama mahdollisuus kanssakäymiseen matkaseuran kanssa (24%). Toiseen talvimatkakohteeseen, Akabaan, matkustaneille tärkein syy lähteä lomamatkalle oli halu irrottautua arjesta ja rentoutuminen (52%) sekä halu päästä aurinkoon ja lämpimään Suomen talvesta (28%).

VERTAILUTAULUKKO 8. MIKSI LOMAMATKALLE? N=504.

n/%	Rentoutuminen/ irrott. arjesta	Aurinko ja ilmasto	Halu päästä ko. koh- teeseen
Ateena n=63	35%	0%	41%
Rodos n=144	39%	18%	8%
Bodrum n=58	23%	50%	3%
Playa d.Ingles n=118	18%	48%	1%
Akaba n=121	52%	28%	14%
Keskimäärin	35%	29%	11%
	Muut	Tapa	Kanssakäyminen matkaseuran kanssa
Ateena n=63	18%	3%	3%
Rodos n=144	16%	4%	15%
Bodrum n=58	7%	7%	10%
P.d.Ingles n=118	8%	1%	24%
Akaba n=121	6%	0%	0%
Keskimäärin	11%	3%	11%

Syyt, miksi Playa del Ingles, Rodos tai Bodrum valittiin matkakoh-
teeksi eivät juurikaan liittyneet nimenomaan näiden kohteiden distink-
tiivisiin piirteisiin, kun taas Ateenaan matkustettiin nimenomaan
Ateenan takia ja Akabaan paljolti myös nimenomaan Jordanian kult-
tuurin takia. Tärkeimmäksi syyksi Rodoksen valitsemiselle kohteeksi
nousi suora lento kotipaikkakunnalta tai sen läheltä (Oulu, Tampere,
Turku) ja sopiva lähtöpäivä sekä tuttuus ja turvallisuus. Tuttuus ja
turvallisuus sekä tuttavien suositukset lomakohteesta näyttelivät kes-
keistä roolia jo vuonna 1980, kun Kai-Veikko Vuoristo (1986: 7)
haastatteli suomalaisia matkalle lähtijöitä Helsinki-Vantaan lento-

asemalla. Mainintoja syistä, jotka olisivat liittyneet Rodoksen kulttuuriin - menneeseen tai nykyiseen - ei aineistosta löydy. Bodrum valittiin kohteeksi sopivan lähtöpäivän tai ainoan vapaan äkkilähdön takia peräti 34%:ssa tapauksista. Toiseksi tärkein syy oli uutuuden viehätys (29%).

VERTAILUTAULUKKO 9. MIKSI MATKALLE JUURI TÄHÄN KOHTEESEEN? N=505.

n/%	Kulttuuri/ historia	Aurinko ja ilmasto	Tuttu ja turvallinen	Uutuuden viehätys
Ateena n=63	67%	5%	0%	9%
Rodos n=145	0%	12%	20%	15%
Bodrum n=58	0%	5%	0%	29%
P. d. Ingles n=118	0%	42%	15%	4%
Akaba n=121	46%	32%	0%	8%
Keskimäärin	19%	22%	9%	12%
	Sopiva lento/lähtöp.	Seurueen valinta	Tuttavien suositus	Muu (esim. hintataso)
Ateena n=63	8%	0%	0%	11%
Rodos n=145	20%	17%	7%	9%
Bodrum n=58	35%	2%	10%	19%
P. d. Ingles n=118	19%	8%	6%	5%
Akaba n=121	6%	0%	0%	8%
Keskimäärin	17%	7%	5%	9%

Playa del Inglesin kohdalla tärkein syy kohdevalintaan oli aurinko ja ilmasto, mikä oletettavasti onkin talvella ulkomaille suuntautuvassa

lomamatkailussa keskeisin motiivi. Gran Canarian eteläosaan matkustavat britit ja saksalaiset ilmaisivat myös kohdevalinnan tärkeimmäksi syyksi ilmaston Las Palmasin yliopiston matkailualan koulutuksen johtajan Mariano Chirivella Caballeron (1995: 184) tutkimuksessa - tai kuten Chirivella kiteyttää: Gran Canaria on turisteille “sol y playa”. Sekä saksalaisista että briteistä 95% ilmoitti kohdevalintansa syyksi ilmaston (Chirivella 1995: 187).

Alustavat tilastolliset turistiprofiilit

Edellä läpikäydyn kyselylomakeaineistoon perustuvan tilastollisen materiaalin pohjalta voidaan hahmotella hyvin karkeat turistiprofiilit, jonkinasteiset olemustyytit, tutkimieni kohteiden suomalaisista matkailijoista. Näihin profiileihin on valittu tyypillisimmät piirteet ylläolevasta aineistosta sekä kyselylomakkeiden väitemuotoisten kysymysten vastauksista. Tästä johtuen profiilit ovat etenkin rantalomakohteissa keskenään hyvin samankaltaisia. Vasta laadullinen tulkinta seuraavissa luvuissa antaa kasvot tilastollisen erittelyn myötä syntyneelle “tikkuukko” -kuvalle suomalaisturisteista.

Ateenaan matkustaa tyypillisimmillään 36-55 -vuotias korkeakoulututkinon suorittanut henkilö. Hän matkustaa 2-3 kertaa vuodessa ja on yli kymmenennellä ulkomaanmatkalla. Suurin osa hänen aiemmista ulkomaanmatkoistaan on suuntautunut Skandinaviaan ja Keski-Eurooppaan, mutta suomalaisturistien suursuosikki Espanja ei häntä juuri kiehdo. Tällä kertaa tärkein syy lomamatkalle lähtöön oli halu päästä Ateenaan, ja kohdevalinnan tärkein kriteeri onkin ollut Ateenan kulttuuri ja historia.

Tyypillinen Rodokselle matkustava suomalaisturisti on 16-35 -vuotias keskiasteen koulutuksen saanut henkilö. Hän on yli kymmenennellä matkallaan³ ja matkustaa useimmiten kerran vuodessa ulkomaille. Aikaisemmista ulkomaanmatkoista on lähes puolet suuntautunut Skandinaviaan ja Kreikkaan Espanjan jäädessä taka-alalle. Tärkein yksittäinen syy lähteä tällä kertaa lomamatkalle oli halu irrottautua arjesta ja päästä rentoutumaan. Kohdevalinnassaan suomalainen Rodoksen-matkaaja painotti kohteen tuttuutta ja turvallisuutta sekä suoraa lentoyhteyttä ja sopivaa lähtöpäivää. Kyselylomakkeen väitteisiin annetuista vastauksista ilmenee, että Rodoksen kulttuurihistorialliset kohteet kiehtovat häntä vähemmän kuin rento rantalomailu. Loma-

---

³Huom. 2.-5. matkallaan oli 32% vastanneista.

matka onkin hänen mielestään oiva keino päästä irti arjesta ja lomamatkalla voi käyttäytyä rennommin kuin kotimaassa. Tärkeintä tällä lomalla oli aurinko ja lämpö ja kotiinviemiseksi hän toivoo ainakin kunnan rusketusta. Vaikka kreikkalainen kulttuuri ei muuten erityisesti kiinnosta, aikoo hän kuitenkin tutustua ruoka- ja juomakulttuuriin.

Bodrumiin matkustava suomalaisturisti on tavallisesti 16-35 -vuotias keskiasteen koulutuksen saanut henkilö. Tämä matka oli hänelle jo yli kymmenes ja hän matkustaakin tavallisesti kerran vuodessa ulkomaille. Aiemmillä matkoillaan häntä ovat kiinnostaneet erityisesti Skandinavia ja Itä-Euroopan maat. Tärkein syy lähteä lomamatkalle oli tällä kertaa auringon ja lämmön kaipuu ja valinta osui juuri Bodrumiin, koska sinne oli sopiva lähtö vapaana ja kohde viehätti myös uutuudellaan. Kyselylomakkeen väitemuotoisten kysymysten vastauksista ilmenee, että rento lomanvietto kiinnostaa häntä enemmän kuin kiertely kulttuurihistoriallisilla nähtävyyksillä. Paikallisiin asukkaisiin, heidän kulttuuriinsa ja erityisesti heidän ruoka- ja juomakulttuuriinsa hän kuitenkin haluaa tutustua. Hän on kuitenkin pääasiassa tullut Bodrumiin rentoutumaan, koska hänen mielestään lomamatkalla pääsee irrottautumaan arjesta ja voi käyttäytyä rennommin kuin kotimaassa. Miellyttävän oleilun takeeksi hän vaatii hotellilta hyvää tasoa ja illanviettomahdollisuuksia baareissa, diskoissa ja yökerhoissa. Loman aikana hän toivoo ihonsa muuttuvan ainakin hieman ruskeammaksi.

Tyypillinen Playa del Inglesiin matkustanut suomalaisturisti on aineistoni puitteissa 46-65 -vuotias peruskoulun tai kansakoulun käynyt henkilö⁴. Hän matkustaa yleensä kerran vuodessa lomamatkalle ulkomaille ja oli tällä kertaa yli kymmenennellä matkallaan. Aikaisemmista ulkomaanmatkoista selvä enemmistö oli suuntautunut Espanjaan Skandinavian jäädessä toiseksi. Tällä kertaa tärkein syy lähteä lomamatkalle oli auringon ja lämpimän ilmaston kaipuu, ja koska Playa del Ingles ja Kanarian saaret yleensäkin ovat tunnettuja suomalaisten parissa talven varmoina aurinkokohteina, olivat aurinko ja ilmasto myös tärkeimpiä syitä kohdevalintaan. Kyselylomakkeiden väitemuotoisten kysymysten vastauksista käy ilmi, että rantalomailu kiinnostaa häntä enemmän kuin kulttuurihistorialliset kohteet, mutta hän on myös kiinnostunut Gran Canarian luonnonnähtävyyksistä. Tiedot saaresta hän on saanut pääasiassa matkaesitteestä, josta selviää myös hänen mielestään loman onnistumiseen oleellisesti vaikuttava hotellin

---

⁴Tässä täytyy ottaa huomioon, että aineistossani eivät näy Playa del Inglesiin talvea viettämään tulleet suomalaiset eläkeläiset, koska he olivat saapuneet jo ennen kenttätyöjaksoni alkua. Havainnoista päätellen tyypillinen suomalaisturisti Playa del Inglesissä on yli 65 -vuotias.

taso. Lomamatka on hänen mielestään hyvä keino päästä irtautumaan arjesta ja lomamatkalla voi käyttäytyä rennommin kuin kotimaassa. Hänellä ei ole mitään erityistä halua tutustua paikallisiin asukkaisiin (mutta ei myöskään muihin suomalaisturisteihin) vaan Playa del Ingles valikoitui matkakohteeksi sen rantojen ja huvitusten takia. Niinpä hän näinä ultraviolettisäteilyvaaran tiedostamisen aikoinakin haluaa tuliaisiksi kunnan lomarusketuksen.

Akaban kohteekseen valinnut suomalaisturisti on tavallisesti 46-65 vuotias keskiasteen koulutuksen saanut henkilö. Hän matkustaa yleensä kerran vuodessa ulkomaille (37% matkustaa 2-3 kertaa vuodessa) ja tämä matka oli hänelle yli kymmenes. Aiemmista matkoista on enemmistö suuntautunut Skandinaviaan ja Euroopan ulkopuolisiin kaukomatkakohteisiin. Tärkein syy lähteä tällä kertaa lomamatkalle ulkomaille oli halu päästä rentoutumaan ja irrottautumaan arjesta. Akaba valikoitui muiden talvimatkakohteiden joukosta sen kulttuurin ja historian kautta. Kyselylomakkeiden väitteiden vastauksista näkyy, että Akabaan matkustaneelle suomalaisturistille aurinko ja lämpö ovat tärkeimpiä lomalla, mutta jakauma ei ole läheskään yhtä selkeä kuin Playa del Inglesissä. Hän ei ole aivan varma, kiinnostavatko kulttuurihistorialliset kohteet häntä enemmän kuin rantalomailu, mutta on kallistumassa tälle kannalle. Vaikka Akaba on valittu matkakohteeksi pääasiassa ilmaston ja rantojen takia, haluaa hän tutustua jordanialaiseen kulttuuriin ja islamilaisuuteen sekä paikallisiin asukkaisiin ja ruokakulttuuriin. Lomamatkalla pääsee hänen mielestään irrottautumaan arjesta, mutta matkalla ei kuitenkaan voi käyttäytyä rennommin kuin kotimaassa.

Lomaheilan hankkiminen käy sekin harrastuksesta - varsinkin jos välillä vaihtaa heilaa. Tunnettu totuus on se, että jäykkä suomalainen on oudoissa oloissa paljon vapaampi kuin kotikylässään, ja tämä koskee myös naisia. Päteviä yleisohjeita menettelytavoista voi tuskin antaa kukaan; menetelmät vaihtelevat aina tilanteen mukaan. On jokaisen oma asia, pitääkö hän sormusta sormessa vai ei ja tutustumistavoissa on valinnanvaraa.

Raimo O. Kojo 1970. Seuramatkalla. Että matka onnistuisi. Porvoo: WSOY (Seepra): 86-87.

3. HIEKKARANNOILTA ANTIIKIN RAUNIOILLE - TUTKITTUJEN LOMAKOHTTEIDEN KIRJO

Tässä luvussa esittelen lyhyesti kenttätyökohteinani olleet suomalaisten lomakohteet. Lyhyen kohde-esittelyn lisäksi tuon esiin strukturoitujen ajankäyttöhaastattelujen tulokset¹. Tämä luku toimii taustana seuraaville luvuille, joissa ensin tuon esiin turistien omat kokemukset näistä lomakohteista heidän kirjoittamiensa lomapäiväkirjojen kautta ja sitten tarjoan oman tulkintani ilmiöstä nimeltään etelänmatkailu.

Playa del Ingles - hiekkadyynejä, Kulta-Mokkaa ja Frederik

Playa del Ingles Gran Canarian saarella kuuluu suomalaisturistien ehdottomiin suosikkikohteisiin. Tilauslennoilla Suomesta Espanjaan matkusti vuonna 1993 194.384 turistia, mikä on noin 36% kaikista tilauslentomatkoista (532.795). Espanjaan tilauslennoilla matkustaneista suomalaisturisteista 133.858 valitsi kohteeksensa jonkin Kanarian saarten lomakohteista. Näin Kanarian saaret vastaanottavat enemmän suomalaisturisteja kuin mikään muu alue tai maa, jonne suomalaiset suuntaavat lomansuunnitelmiin. (MEK B:25 1994.) Suomalaiset ja muut pohjoismaalaiset ovat, tilauslentoliikenteen käynnistyttyä 1960-luvun puolivälissä, olleet Kanarian saarten talvimatkailun pioneereja (Oudouard 1989: 152-153).

---

¹Ateenassa en suorittanut ajankäyttöhaastatteluja, koska lisäsin sen kenttätyöstrategiaani vasta suunnitellessani etelänmatkailun tutkimista.

Playa del Inglesin alueella mukaan lukien läheinen Maspalomasin alue, ei koskaan ole ollut paikallista asutusta parin kalastajamajan lisäksi. Vielä 60-luvun puolivälissä Gran Canarialle matkustaneet turistit, jotka silloin lähes poikkeuksetta majoittuivat Las Palmasiin, saattoivat ajaa taksilla 60 km matkan Playa del Inglesiin ihailemaan rauhallista maisemaa hiekkadyyneineen. Maspalomasin hiekkadyynit ovat edelleenkin alueen merkittävin maisemallinen nähtävyys². Kuusikymmentäluvun alussa alkoi kuitenkin Playa del Inglesin alueen kehittyminen turistikohteeksi, ja 1970-luvulle tultaessa kohde oli jo tunnettu. Tänä päivänä Playa del Inglesissä ja Maspalomasin alueella on noin 200.000 hotellivuodepaikkaa.

Viime aikoina Playa del Inglesin katukuvaa on siistitty mm. uusin katukivetyksin. Kaupunkikuva onkin nykyään hyvin siisti. Vastakivetytjä katuja reunustavat kansainväliseen tyyliin rakennetut bungalowit ja keskustassa on suuria hotelleja vierä vieressä. Playa del Inglesin puolella on enemmän hotelleja, mutta myöhemmin rakennetulla Maspalomasin alueella on rakennuskannasta valtaosa huoneistohotelleja. Kukaan alueelle matkustavista turisteista ei joudu asumaan kauas palveluista, sillä apartementojen ja hotellien läheisyydessä on useita ostoskeskuksia, joissa on pankkeja, kauppoja ja ravintoloita. Koko alue on rakennettu täysin turismin ehdoilla, eikä Playa del Inglesistä juuri paikallismäistä löydy etsimälläkään. Playa del Ingles onkin loistava esimerkki massaturismikohteesta, jossa ei ole juuri lainkaan piirteitä autenttisesta paikalliskulttuurista - ellei aitona paikalliskulttuurina tässä tapauksessa pidetä turistien kansainvälistä kulttuuria. Alueen turismin parissa työskentelevät ihmiset asuvat joko läheisessä San Fernandon betonilähiössä - jonka peruspalvelut sairaanhoitoa ja koulua myöten ovat puutteellisia - Las Palmasiin johtavan moottoritien varrella olevissa kylissä tai Las Palmasissa. Läheinen Lanzaroten saari on läpikäynyt samankaltaisen kehittymisen turistikohteeksi kuin Gran Canaria. Orvar Löfgren kuvailee osuvasti Lanzarotea:

Lanzarote är ett extremt exempel på ett feriemål framtrölat ur så gott som intet. Från vårt hotellfönster ser vi inga byggnader som har mer än ett par år på nacken, men trots nymodigheten är miljön tryggt förutsägbart. Denna modernitet är konstruerad efter de traditionsfasta matriser som massaturismen skapat. (Löfgren 1990: 32.)

Ranskalainen Blaise Pascal -yliopiston maantieteen professori Albert Odouard on Löfgrenin kanssa samoilla linjoilla kuvatessaan Gran Canarian ja etenkin Maspalomasin alueen "kadotettua paratiisia":

---

²Valokuvaliite, kuva 7.

Les audaces architecturales ne compensent pas la densification et la construction en hauteur. Sans être vraiment pessimiste, on peut dire que Maspalomas et Playa del Ingles à Grande Canarie comme les Americas à Tenerife ont une capacité d'accueil qui entraîne une détérioration qualitative des séjours. Ces oasis touristiques surpeuplées (deux millions de personnes s'y succèdent chaque année) ne sont plus tout à fait paradisiaques. (Odouard 1989: 157.)

Suurin osa suomalaisturisteista asuu alueen huoneistohotelleissa, joissa on yleensä 1-2 makuuhuonetta, olohuone ja keittiö tai keittokomero. Itse asuin kenttätyöni aikana Maspalomasissa Dunafloor -nimisessä apartementokompleksissa. Tässä mammuttimaisessa huoneistohotellissa, joka on jaettu kolmeen osaan, on 800 kaksikerroksista huoneistoa.³ Yläkerrassa oli makuuhuone ja kylpyhuone, alakerrassa yhdistetty olohuone ja keittiö. Turistin viihtyvyyden huoneistoissa takaavat kolikoilla toimiva televisio, jääkaappi ja ruuanlaittovälineet. Dunafloorin alueella on kolme uima-allasta, useita ravintoloita, baareja ja kahviloita, punttisali, sauna, useita tenniskenttiä ja pari supermarketia. Ellei välttämättä halua rannalle tai Playa del Inglesin keskustaan, turisti voi aivan mainiosti viettää kaiken ajan siitä, kun bussi tuo hänet huoneistohotelliin, siihen että hänet noudetaan bussilla lentokentälle, Dunafloorin alueella. Kun kiertelin aluetta aamuisin, päivisin tai iltaisin, olikin suurimmassa osassa huoneistoja ainakin joku paikalla. Jotkut häärsivät aamiaisen, lounaan, päivällisen tai kahvin valmistamisen parissa, toiset löhöivät terassilla oluen, kirjojen tai lapsien kanssa tai pulikoivat läheisellä altaalla. Nämä havainnot käyvät hyvin yksiin Erik Cohenin huomioihin rantaturismista Thaimaassa:

...the narrow stretch of beach, the very margin of the island is the center of the tourists' life. Their life-space is narrowly bounded to their bungalow-resort or even to the immediate surroundings of their hut. There is little curiosity or concern with the world beyond the beach. (Cohen 1982: 209.)

Playa del Inglesin keskustasta suomalaisturisti löytää kaikki tarvitsemansa palvelut pikaruokabaarista sairaanhoitoon suomenkielellä. Katujen varsilla on suomalaisia kauppoja, baareja, ravintoloita ja yökerhoja. Todennäköisesti suurin osa Playa del Inglesissä käyneistä suomalaisturisteista on käynyt ainakin kerran esimerkiksi Casa Finlandiassa⁴, jossa ainakin kenttätyöni aikana järjestettiin joka ilta suomenkielistä karaokelaulua. Muita keskeisiä suomalaisten kohtaamispaikkoja ovat Tiffany ja Life, jossa isännöi takavuosina kotimaassakin jonkinlaista

---

³Valokuvaliite, kuva 8.

⁴Valokuvaliite, kuva 9.

Playa del Inglesissä on runsaasti kansainvälisiä ruokapaikkoja. Voit syödä belgialaisittain, kiinalaisittain, saksalaisittain tai vaikkapa pohjoismaalaisittain. Discoja ja pubeja on enemmän kuin ahkerinkaan ehtii kiertämään. (HASSE!, Talvi 1995-1996: 46.)

Kaikilla on mielipide Playa del Inglesistä. Jopa monilla, jotka eivät koskaan ole vierailleet Gran Canarian saarella... Mikä on sääli, sillä paitsi että Ingles on yksi talviajan aurinkoisimmista lomakohteista, tarjoaa se ehkä enemmän lomaohjelmaa kuin monet paikat yhteensä. Mahdollisuuksien listalta löytyvät lähes kaikki mieleen juolahtavat harrastukset tenniksestä ja ratsastuksesta mikroautoiluun ja golfiin. Huvipuisto, lintupuisto, Villin Lännen kylä, pistäytymispaikkojen listaa voisi jatkaa varsin pitkälle. Unohtamatta Finnmatkojen Miniklubia, joka leikittää lapsia läpi talven viitena päivänä viikossa. (Finnmatkat, Juhlatalvi 1994/1995:55.)

Playa del Ingles on todellinen Gran Canarian lomajättiläinen: satoja ravintoloita ja menopaikkoja, monipuolisia harrastemahdollisuuksia ja lomapalveluita, kaikkea mitä aurinkolomalta voi odottaa. Täällä voi jokainen viettää mieleisensä loman - sekä vauhdikasta menoa kaipaavat nuoret että lapsiperheet. Auringossa, kilometrien mittaisella, hienohiekkaisella playalla! (Aurinkomatkojen lomaopas, talvi 93/94: 93.)

suosiota nauttinut Jorma Kalevi (paikallisessa suomalaisslangissa Jorma Kameli, ks. Selänniemi 1994b). Näissä suomalaistanssiravintoloissa vierailee usein pitkään suosiossa olleita suomalaisartisteja. Playa del Inglesissä esiintyivät kenttätyöviikkojeni aikana mm. Armi ja Danny, Meiju Suvas sekä Frederik, jonka olin jo aiemmin tavannut Rodoksella. Playa del Inglesiin onkin muodostunut eräänlainen kotimaan jatke (ks. Hanefors ja Larsson 1989; 1993), "pikku-Suomi", jossa suomalaisturisti voi puhua suomea, juoda suomalaista kahvia, syödä suomalaista ruokaa ja huvitella suomalaisissa paikoissa suotuisassa ilmastossa Suomeen verrattuna.⁵ Tämä lisänneekin huomattavasti Playa del Inglesiin matkustavien suomalaisturistien turvallisuudentunnetta ja vähentää vierauden tunnetta. "Pikku-Suomen" rinnalla Playa del Inglesissä on pikku-ruotseja, pikkuenglanteja ja pikkusaksoja.

Yksi Playa del Inglesin mielenkiintoisimmista piirteistä on pääasiassa eläkeläisten ja keski-ikäisten pikku-Suomen rinnalla esiintyvä toinen turistinen "alakulttuuri": seksuaalisten vähemmistöjen kulttuuri. Keskuksen suurimmassa ostoskeskuksessa, Yumbossa, kuljeskelee päivisin

⁵Valokuvaliite, kuva 10.

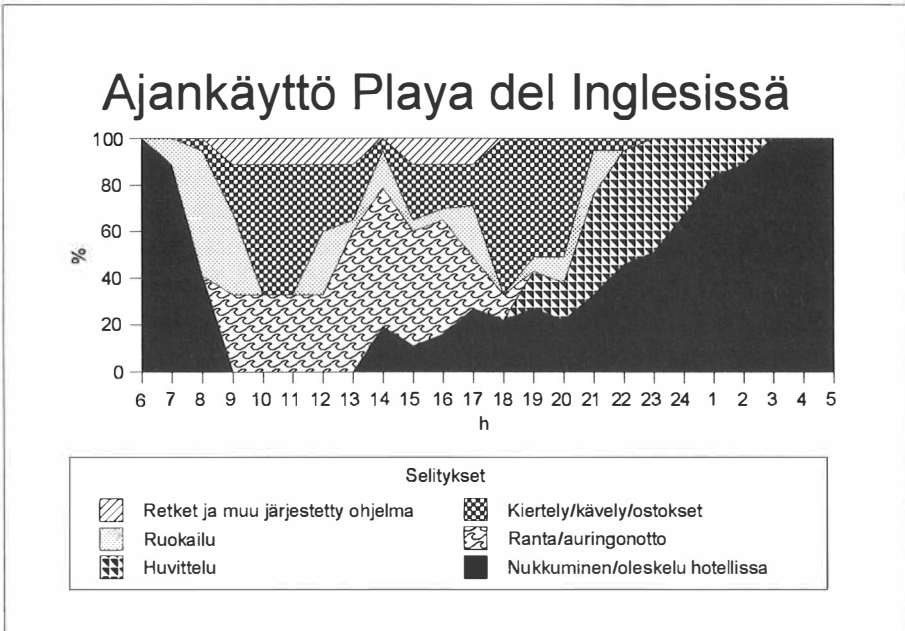
laumoittain turisteja, mutta öiseen aikaan keskuksessa ovat auki lukuisat gay-baarit ja transvestiittiklubit. Playa del Inglesin turistikset alakulttuurit - ”normaali” turistinen kulttuuri ja vaihtoehtoseksuaalisuuskulttuuri - kohtaavat aika ajoin mm. ravintoloiden transvestiittiesityksissä, joita turistikot suosivat. Shown jälkeen turistikot palaavat omalle ”alueelleen”, vaikka jonkinasteista rajankäyntiä tapahtuu myös pikku-Suomen alueella. Casa Finlandian karaoke-iltaa veti useaan otteeseen kenttätöyryä aikana eräs suomalainen transvestiitti, joka oli suosittu yleisön parissa.

Maspalomasin suuri hiekkadyynialue lienee Playa del Inglesin seudun ainoa MacCannellin (1989) tarkoittamassa merkityksessä autenttinen attraktio. Kaikki muut alueen turistikot ovat enemmän tai vähemmän epäaitoja tai eivät ainakaan ole kanarialaiseen kulttuuriin tai ympäristöön alunperin kuuluvia. Suosituttu retkikohta Playa del Inglesin ulkopuolella on Palmitos Park, trooppinen palmu- ja lintupuisto, jonne myös matkanjärjestäjät tekevät retkiä. Puistoon on koottu noin 50 eri palmulajia ja yli 200 lintulajia eri puolilta maailmaa. Puistossa on myös perhostalo ja siellä esitetään suosittua papukaijashowta, jossa koulutetut linnut temppeilevät turistikolle. Palmitos Parkissa on myös kanarialaisia kasvi- ja lintulajeja, mutta toisessa alueen suosituksessa ”teemapuistossa” ei ole mitään kanarialaista. Villin lännen teemapuisto Sioux City mainostaa itseään englanninkielisellä lehtisellä (on myös muilla kielillä), jossa on seuraava, paljon kertova mainos:

Come on over and visit us! Every boy is a cowboy. “Sioux City”, the authentic Western Town. Ride back into the days of the “Roaring West” and find yourself in the middle of a bank hold up or a sudden shootout between cold-blooded cowpokes and the lawman of Six Gun.

Ajankäyttö Playa del Inglesissä

Tein lyhyen strukturoidun ajankäyttöhaastattelun 37 suomalaisturistikolle Playa del Inglesissä. Haastattelut tukevat havaintojani ja päiväkirja-aineistoani muodostaessaan kuvan verkkaisesta lomaviihteen, jonka avainelementit ovat runsas lepo, auringonotto, kuljeskelu pitkin ja poikin lomakohdetta sekä varsin maltillinen huvittelu. Alla olevaan kuvioon on kerätty ajankäyttöhaastatteluiden tulokset graafiseen muotoon, jotta helpommin muodostuisi kuva suomalaisturistikon keskivertolomapäivästä Playa del Inglesissä. Tämä ajankäyttökaavio toimii hyvänä vertailukohtana myöhemmin esitettävälle vastaavanlaisille ajankäyttökaavioille, jotka perustuvat ajankäyttöhaastatteluihin muissa kenttätöyrykohteissani, Ateenaa lukuun ottamatta.

Kuvio 2. Ajankäyttö Playa del Inglesissä.

Huomioitavaa ajankäyttöhaastattelujen tuloksissa on varsin pieni hajonta päivän pääaktiviteettien suhteen. Suomalaisturistien päivät Playa del Inglesissä sujuvat pitkälti samaa kaavaa noudattaen. Haastattelujen tuloksia tarkasteltaessa nousee esiin mm. se, että kello 09.00 ja 17.00 välisenä aikana yli kolmasosa suomalaisista on aurinkoa ottamassa, kello 13-15 peräti 60%. Todellinen luku on tätäkin suurempi, koska kello 10-12 yli 50% ilmoitti olleensa kävelemässä, joka havaintojen perusteella hyvinkin yhdistyy aurionottoon esimerkiksi kävelyretkellä bikinit päällä. Muihin tutkimuksen lomakohteisiin verrattuna ruokailun suhteellisen pieni osuus päivän toiminnoissa selittyy pitkälti sillä, että Playa del Inglesin ja Maspalomasin huoneistohotelleissa usein tehdään ruoka itse eikä käydä ulkona syömässä, joten varhain illalla kasvava hotellissa vietetyn ajan osuus pitää sisällään huoneistossa ruokailun. Huvittelemassa ei missään vaiheessa ollut yli puolta haastatelluista ja pian puolenyön jälkeen lähes kaikki siirtyvät hotelliinsa.

Rodos - Apukerhosta Ellin boksiin

Rodos on suomalaisten perinteisimpiä etelänmatkakohteita. 1970-luvun alusta lähtien saari nousi yhdeksi suomalaisten suosituimmista lomakohteista Mallorcan ja Kanarian saarten kanssa. Suomalaisen massaturismin huippuvuonna 1989 peräti 86.883 suomalaista saapui

Rodokselle, mikä merkitsee reilun 12%:n osuutta kaikista saarelle saapuneista ulkomaalaisista turisteista. Näistä luvuista suomalaisturistien määrä on pudonnut, ollen vuonna 1992 48.108. Kaikkien muiden Rodoksen turismin kannalta merkittävien kansallisuuksien osalta, paitsi suomalaisten ja yhdysvaltalaisen, vuosi 1992 oli jo kasvavien lukujen aikaa. (Tilastotiedot: National Tourist Organization of Greece, Branch for Dodecanese.) Vuonna 1994 Kreikkaan matkusti yhteensä 105.195 suomalaisturistia (kasvua edellisvuoteen 8%) ja se oli suomalaisten toiseksi suosituin lomamaa 23% osuudella tilauslentomatkestajista⁶.

Suomalaisten matkailun myötä Rodoksen kaupunkiin on muodostunut suomalaisasutus, joka koostuu pääasiassa kreikkalaisten kanssa naimisiin menneistä suomalaisista naisista (ks. Nieminen 1992). Nämä suomalaiset näkyvät ja kuuluvat kaupungin katukuvassa, koska suuri osa heistä työskentelee turistiliikkeissä ja ravintoloissa. Näin suomalaisturistit saavat palvelua omalla kielellään hyvin monissa paikoissa.

Rodoksen kaupungissa on kaksi turistista aluetta. Toinen niistä on myös kaupungin tärkein nähtävyys eli Johanniittojen keskiaikainen linnoitus, jonka muurien sisäpuolelle jää Rodoksen vanhakaupunki. Linnoituksessa, joka on UNESCO:n suojelulistalla, on ainutlaatuinen keskiaikainen miljöö. Ritarikatu Ippotonin varrella on alkuperäisessä asussaan olevia eri kansallisuuksiin kuuluneiden johanniittaritareiden majataloja (ks. Kollias 1992). Useimpien turistien huomio kiinnittyy kuitenkin parin korttelin päässä olevan Sokratous-kadun turistimyymälöiden valikoimaan - Ippotonilla kun ei ole ainuttakaan rihkamakauppaa tai baaria.⁷

Vanhakaupungin merkittävimpiä nähtävyyksiä Ippotonin lisäksi ovat italialaisten Mussolinille restauroima Suurmestarin palatsi, Johanniittojen entisessä sairaalassa toimiva arkeologinen museo sekä vanhakaupungin keskiaikaiset kadut ja kujat massiivisten muurien sisällä. Havainnoidessani turistien toimia vanhassa kaupungissa huomasin, että vaikka myymäläkatu Sokratoulla oli lähes jatkuvasti tungosta, sai parinkymmenen metrin päässä olevilla viehättävillä kujilla kuljeskella omissa oloissaan. Muita turisteja ei juurikaan näkynyt, vain kissoja ja jokunen koira. Sitä, etteivät turistit juurikaan tutustu vanhakaupungin kujiin, kuvastaa myös se, että paikalliset asukkaat tervehtivät ystävällisesti kohdatessamme, mitä ei kaupungin uudella puolella

---

⁶Lähde: Ilmailulaitos. Kreikan prosenttiosuus on näinkin suuri, koska Kanarian saarille suunnatut tilauslennot muuttuivat syksyllä 1994 reittilennoiksi ja eivät näin ollen näy kokonaisluvussa enää lokakuun lopun jälkeen.

⁷Valokuvaaliite, kuvat 1. ja 2.

tapahtunut. Karkeasti ottaen keskivertoturistin tutustuminen Rodoksen vanhaan kaupunkiin rajoittuu Ippotonista otettuun valokuvaan, edestakaiseen vaelteluun pitkin Sokratouskatua ja sen baareissa istuskeluun. Suurmestarin palatsissa ja arkeologisessa museossa sain käyntiker-
toinani kierrellä lähestulkoon yksin.

Rodoksen kaupungin pohjoiskärjessä, vanhasta kaupungista pohjoiseen, on kolmionmuotoinen, lännessä Tuulisen rannan ja idässä Ellin rannan⁸ ja Mandraki-sataman rajaama kaupunginosa, jossa sijaitsee kaupungin keskusta ja suurin osa hotelleista, ravintoloista, baareista ja turistiliikkeistä. Alueen hotelleissa asustaa pääasiassa skandinaaveja ja brittejä. Alueen katuja kulkiessa minua paikoin hämmensi se, että tiesin olevani Kreikassa, mutta joillakin kaduilla kaikki tekstit ovat englanniksi ja katuja reunustavat englantilaiset pubit, ravintolat ja kaupat, paikoin sama toistuu ruotsiksi tai tanskaksi ja mm. Papanikolau-kadulla on kadun molemmin puolin suomalainen kahvila, joista toinen mainostaa:

DEMIS SUOMALAINEN BAARI

Juhla Mokka kahvia, leivoksia, jäätelöä, voileipiä; -silli, -lohi, -kinkku, coktaileja, drinkkejä, olutta

TULE JA VIIHDY SEURASSAMME!

Lähistöllä on Vävypojan Viinakauppa, jonka mainoslause on: "Ei tippa tapa eikä tule kalliiksi".⁹ Tuulisella rannalla ravintola Vikings ilmoittaa kissankorkuisilla kirjaimilla: "Anttilan hinnat - Stockmannin laatu".¹⁰ Rodoksen kaupungin suomenkielisen kartan reunoilla olevista ilmoituksista voi lukea myös mm. seuraavanlaisia mainoksia:

SUOMALAINEN VIINAKAUPPA VASILIS VÄVYPOIKA

Suomalainen myyjä neuvoo teille tosihalvat ja vahvat eväät hotellihuoneeseen ja kotiin viemisiksi.

RAVINTOLA LINDOS

Maukasta kotiruokaa edullisesti. Ystävällinen suomenkielinen palvelu, suom. ruokalistat.

SINIKAN SUOMALAINEN KAUPPA

VÄVY-VILLE

Meiltä saatte öljyvärimaalauksia tosi edullisesti.

Rodoksen kaupungissa selviytyy kaupassa asioimisesta, matkamuistojen ja alkoholin hankkimisesta ja ravintolassa tilaamisesta suomeksi. Jos turisti käyttää aikansa myöhemmin esiteltävän ajankäyttöhaastattelun tulosten mukaisesti, hänellä ei lomansa aikana pitäisi juuri esiintyä

⁸Valokuvaliite, kuva 3.

⁹Valokuvaliite, kuva 5.

¹⁰Valokuvaliite, kuva 6.

kieliongelmia, vaikka olisikin ummikko. Hotellin vastaanotossa sujuu rahanvaihto ja avaimen pyytäminen ja jättäminen suomeksi. Rannalla kiertävät virvoitusjuomamyymyjät huutavat kulkiessaan “Fanta, Kola, hyyva kalja, kylmä kalja!”, joten kenellekään ei jääne epäselväksi, mistä juotavaa saa. Rannan lähistöllä olevissa ravintoloissa ja snack-baareissa voi joko tilata suomeksi tai osoittaa ruokalistan kuvaa lounaan saadakseen. Lounaan jälkeen on mukava poiketa vaikkapa Demiksen baariin Presidentti-kahville (baarin työntekijät ovat suomalaisia naisia) ennen siestalle vetäytymistä. Unien jälkeen voi poiketa Vävypojan Viinakauppaan ostamaan aperitiivitarvikkeita, joita on mukava nautiskella hotellin parvekkeella ennen päivällispaikan etsimistä. Samalla reissulla voi pistäytyä Sokratous-kadun turistikauppoihin, joissa saa palvelua suomeksi ja voi vaikkapa tehdä kauppaa nahkatakista tai turkista suomalaisen myyjän kanssa ouzolasillisen ääressä. Päivällisen tilaaminen on myös helppoa, sillä lähes kaikissa kaupungin turistiravintoloissa on suomenkielinen ruokalista ja monissa tarjoilija osaa joitakin sanoja suomea. Iltaa voi jatkaa vaikkapa Ellin boksissa, joka on suomalaisten suosima disko/yökerho. Siellä esiintyy myös suomalaisartisteja - kenttätyöni aikana mm. Frederik.¹¹ Samaan aikaan Minuit-yökerhossa, joka on Heikki Hietamiehen isännöimän Apu-kerhon kokoontumispaikka, esiintyi Fredi (ks. Selänniemi 1994b).

Rodoksen kaupungissa on siis eräänlainen “pikku-Suomi”. Kenttätyöni aikana juuri tämä osa Rodosta herätti minussa eniten ristiriitaisia tunteita. Miksi matkustaa Rodokselle saakka päästäkseen “pikku-Suomeen”? Vastausyritykseni lähtee liikkeelle monien kyselyyni vastanneiden ilmaisemasta syystä valita Rodos matkakohteeksi: se on tuttu ja turvallinen. Lomailu Rodoksella on helppoa suomalaiselle. Ensikertalainenkaan ei hevin joudu pulaan, jos osaa suomea tai elekieltä. Kreikkalaiset suhtautuvat ystävällisesti turisteihin ja rikollisuus saarella on vähäistä¹². Rodos tarjoaa siis palvelut suomeksi - ei tarvitse edes juoda outoja kahveja, kun baarissa on Juhla Mokkaa tarjolla. Lisäksi tämä “Suomen eteläisin lääni” tarjoaa lomalaisille aurinkoa, miellyttävän

---

¹¹Valokuvaliite, kuva 4.

¹²Kohtalon ivaa: turismitutkija tulee ryöstetyksi eräässä maailman turvallisimmista lomakohteista. Puukolla uhattuna katsoin parhaaksi luopua 5000 drakmasta (n. 130 mk) ja kellostani, johon sisältyi paljon tunnearvoja. Kello oli nimittäin “rantarolex”, jonka isäni toi minulle Kanarialta. Kellosta oli “Rolexin” kruunu lähtenyt liimauksesta irti ja se seilaili kellolasin alla jumiuttaen välillä viisarit. Lohduttauduin ryöstön jälkeisessä vapinassa ouzolasin ääressä kuvittelemalla varkaiden ilmeitä kun rolex-kruunu tukkii viisarit. Rodoksen poliisin mukaan asialla oli saarelle pesiytynyt albaanirikollisten joukko, josta osa oli saatu kiinni.

Suomalaisille Rodos on kesäkauden ehkä perinteisin lomakohde, jonne Aurinkomatkat on järjestänyt matkoja jo 30 vuotta! (Aurinkomatkojen lomaopas, kesä 1993: 110).

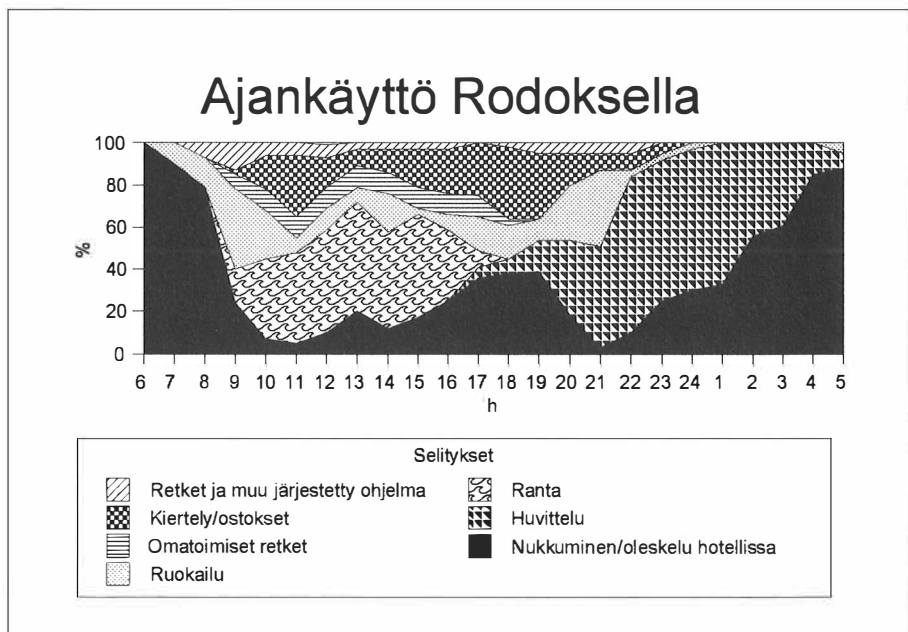
Kreikka on keväästä syksyyn suomalaisten suosituin lomamaa ja Rodos sen saarista pidetyin. Rodoksen saari on tuttu ja turvallinen paikka, jonne palataan kerta toisensa jälkeen kuin vanhoja ystäviä tapaamaan. Samalla Rodos on kuitenkin vauhdikas ja kansainvälinen matkailukeskus, josta löytää joka käynnillä jotakin uutta ja erilaista. Ensikertalaiselle Rodos on helppo ja mielenkiintoinen lomakohde. (Finnmatkat, kesä 1993: 40.)

Rodoksella ilta- ja yöelämää on ympäri kaupunkia. 'Uuden kaupungin' katujen varsilla sijaitsevat kymmenet ravintolat, baarit ja diskot. Kreikkalaisten ohella täällä on ravintoloita vähän joka maasta - kahviloitakin Suomesta alkaen! (Finnmatkat, kesä 1993: 40).

Rhodoksen asemaa suomalaisten lempilomakohteena ei uhkaa mikään. Suomalaiset pitävät Rhodoksen ilmastosta, ilmapiiristä ja ystävällisistä kreikkalaisista. Kun Rhodoksen kreikkalaiset vielä pitävät meistä suomalaisista - jopa niin paljon, että ovat opetelleet Suomen kielen - on viihtyminen Rhodoksella varmaa. Ainakin Hassen seurassa. (HASSE! Kevät-kesä-syksy 1995: 18.)

ilmaston, lämpimän meren, edullista ruokaa ja halpaa juotavaa. Jos turisti rodoksenmatkallaan oleskelee vain turistikalla alueella ja harrastaa lähinnä auringonottoa, syömistä ja juomista, hän todellakin matkustaa kotimaan jatkeeseen, jossa on tuttuus ja turvallisuus suomalaisen ympäristökuplan muodossa, mutta joka tarjoaa sitä mitä Suomessa ei ole: lämpöä ja vapaampaa oleskelua. Ideatasolla stereotyyppinen rodoksenmatka sijoittuu jonnekin kotimaanmatkan ja ulkomaanmatkan välimaastoon.

Toisaalta Rodos on kuitenkin lähestulkoon ihanteellinen lomakohde rantaelämää ja kulttuuria sopivassa suhteessa havittelevalle turistille. Saari tarjoaa mahdollisuuden rantaelämään, huvitteluun, aktiiviseen liikuntaan (esim. Falirakin golffkentät) ja kulttuurihistoriallisiin nautintoihin (esim. vanhakaupunki ja Lindoksen akropolis). Harvassa etelän lomakohteessa nämä kaikki asiat ovat niin vaivattomasti yhdistettävissä.

Kuvio 3. Ajankäyttö Rodoksella.

Ajankäyttöhaastatteluiden tulokset

Haastattelin 61 suomalaisturistia Rodoksen rannoilla, baareissa ja hotelleissa kysellen sekä yleisluontoisia kysymyksiä matkailusta ja Rodoksesta kohteena että tarkemmin haastattelurungon avulla edellisen päivän tapahtumia tunneittain. Kuten alla olevasta kuviosta näkyy, sujuu suomalaisturistin päivä leppoisasti ja huvitellen Rodoksella.

Rodoksella nukutaan aamulla suhteellisen pitkään - aamiainen keskittyy kello 9-10 välille. Rannalle lähdetään pian aamiaisen jälkeen: kymmeneltä 38% haastateltavista oli rannalla ja osuus nousi huippuunsa kello 13, jolloin 52% oli rannalla. Siitä eteenpäin rannalla olevien osuus väheni hitaasti kello 16 saakka, jolloin rannalla oli vielä 34% haastatelluista. Kello 17 rannalla oli enää 8% ja kello 18 rannalla ei ollut enää suomalaisia (eikä havaintojen perusteella juuri muitakaan - kävin nimittäin itse yleensä virkistäytymässä meressä n. kello 18 tai 19 ennen iltahavainnoinnin alkamista). Illalla ruokaillaan kello 20-22 ja huvittelu pääsee alkuun samoihin aikoihin. 74% haastatelluista ilmoitti huvitelleensa tai juhlineensa kello 22 ja vielä kello 01 67% oli vauhdissa. Kolmelta huvittelijoiden määrä oli pudonnut 39%:iin ja viideltä enää 7% jaksoi juhlia.

Rodoksella turistit siis pääasiassa nukkuvat, oleskelevat rannalla, syövät ja juhliivat ajankäyttöhaastattelun perusteella. Yli puolet on nukkumassa kello 02-09 ja monet nukkuvat lisäksi joko puolenpäivän

siestaa tai myöhemmin iltapäivällä ennen illan rientoja. Rannalla oleskelu keskittyy puolenpäivän ympärille ja huvittelu illasta pikkutunneille. Näiden välissä monet harrastavat kävelyretkiä ja ostosten tekoa. Vaikka haastattelun runkolomakkeessani oli oma kohta nähtävyyksille ja museoille, ei haastateltavieni joukossa Rodoksella ollut ainuttakaan, joka olisi edellisenä päivänä käynyt edellä mainituissa paikoissa. Ehkä kuvaavin vastaus kysymykseeni museoista tuli eräältä insinööriporukalta, joka oli juhlimassa valmistumistaan: "Ai että kierretäänkö me museoita? -Juu, kyllä me museot kierretään. Kaukaa!"

Bodrum - Halikarnassoksen mausoleumista diskokadun sykkeeseen

Lounais-Turkissa sijaitseva Bodrum ei kuulu suomalaisturistien tavallisiin kohteisiin. Vain yksi matkanjärjestäjä teki vuonna 1993 Suomesta matkoja Bodrumiin. Kenttätöaikani viikottainen suomalaisturistien määrä oli vain 50 henkilöä. Suomalaisturistien määrää rajoitti kohteen suhteellinen uutuus ja matkan hankaluus. Bodrumiin matkustettaessa lennetään Dalamanin lentokentälle - samassa koneessa on läheiseen hyvin suosittuun Marmaroksen lomakohteeseen matkustavia josta on vielä 4 tunnin bussimatka vuoriston yli Bodrumin rantakaupunkiin. Kokonaisuutena Turkki on merkittävä suomalaisten lomakohdemaana. Vuonna 1993 Turkki oli kolmanneksi suosituin lomamaa ja sinne matkusti tilauslentoilla 87.170 suomalaista. Turkki nousi suomalaisten tilauslentotilastoissa kolmanneksi ohi rajun pudotuksen kokeneen Portugalin vuonna 1992. Vuodesta 1991 vuoteen 1992 Turkkiin suuntautuneiden suomalaisten tilauslentomatrustajien määrä kasvoi huimalla 59,8%:lla (63.777 - 101.933), samalla kun Portugaliin matkustaneiden suomalaisturistien määrä putosi vielä hurjemmalla 66%:lla (102.430 - 34.804). Turkkiin suuntautuneiden matkojen kasvu talouslaman jo alettua osuu selvästi silloiseen trendiin matkustaa maihin, joissa Suomen markalla on edelleen suhteellisen hyvä ostovoima. Tilastot osoittavatkin eteläisen Euroopan maiden menettäneen huomattavissa määrin suomalaisia turistejaan Turkille ja Välimeren etelä-

rannan valtioille¹³ (tilastotiedot: MEK B:25 1994 ja Tilastokeskus, Liikenne ja matkailu 1993:20).

Bodrumin kaupunki, joka on antiikin Halikarnassoksen paikalla, sijaitsee Lounais-Turkissa Kreikkaan kuuluvaa Kosin saarta vastapäätä. Insight Guides (1990) kertoo Bodrumin olevan Turkin kansainvälisin kaupunki, mikä onkin helppo uskoa, kun paikan näkee omin silmin. Kaupungissa on yli 20.000 asukasta, mutta huippusesongin aikana ihmismäärä Bodrumissa on huomattavasti suurempi.¹⁴

Kaupungissa on kolme maininnan arvoista kulttuurihistoriallista nähtävyyttä: linna, mausoleum ja teatteri. Parhaiten säilynyt ja näyttävvin kaupungin nähtävyyksistä on Pyhän Pietarin linnoitus, jonka johanniittarit rakensivat 1400-luvulla.¹⁵ Linnoituksen muurien sisällä toimii Bodrumin meriarkeologinen museo, jossa on esillä mielenkiintoisia löytöjä lähivesien haaksirikkoutuneista laivoista. Maailman seitsemään ihmeeseen lukeutunut Halikarnassoksen mausoleum, joka rakennettiin Mausolokselle 400-luvulla eaa. ei enää nykyasussaan juuri houkuttele paikalle turisteja.¹⁶ Mausoleumista on jäljellä joitakin pylväänkappaleita ja portaita. Kaivausalueen viereen on rakennettu museo, jossa on esillä reliefejä ja rekonstruktiopiirroksia. Kaupungin takana nousevan kukkulan rinteellä sijaitsee suhteellisen hyvin säilynyt roomalainen amfiteatteri.

Bodrum ei kuitenkaan ole suosittu turistikohde nähtävyyksiensä takia, vaan rantaelämän ja etenkin vauhdikkaan yöelämänsä vuoksi. Kaupunki on siinä mielessä hieman hankala rantalomakohde, ettei sen välittömässä läheisyydessä ole kunnollista rantaa.¹⁷ Lähin hiekkaranta on Gumbetin ahdas ranta noin 4 km päässä, jonka luona on myös hotelli- ja huvittelualue. Mikäli haluaa todella nauttia merestä ja aurin-gosta on matkustettava pikkubussilla kauemmas tai vaihtoehtoisesti lähdettävä meriretkelle jollakin Bodrumin lukemattomista risteilyveneistä. Tämä on pitkälti seurausta siitä, että Bodrumin ympäristö on rasittunut turismin voimakkaan ja pitkäaikaisen kehityksen seurauksena (Cooper ja Ozdil 1992: 380).

---

¹³Prosentuaaliset muutokset vuodesta 1991 vuoteen 1992 (suluissa 1992-1993): Turkki +59,8% (-14%), Tunisia +17,1 (-8%), Arabiemiirikunnat +141,3% (-2%), Marokko -1,7% (-38%), Espanja -33,4% (-28%), Kreikka -20,4% (-35%), Portugalili -66% (-65%), Italia -42,3% (-41%).

¹⁴Valokuvaliite, kuva 12.

¹⁵Valokuvaliite, kuva 11.

¹⁶Valokuvaliite, kuva 13.

¹⁷Valokuvaliite, kuva 16.

Lounais-Turkissa, kimmeltävän Egeanmeren rannalla sijaitsee finnmatkalaisten uusin lystinpitopaikka nimeltään Bodrum. Osuvasti Turkin St. Tropeziksi kutsuttu iloinen kaupunki houkuttelee tätä nykyä joka kesä runsaasti matkailijoita aivan yltympäri maailman. Vuosituhantisen historian nähtävyydet, välitön tunnelma, merellinen aurinkolomailu ja Turkin lomakohteiden reippain iltaelämä. Siinä lyhykäisyydessään Bodrumin valtit.

[---]

Poikkeuksen Bodrumissa muodostaa tanakka yöelämä. Ravintoloita, musiikkipubeja, hulppeita diskoja ja kaikkea siltä väliltä olevia on kaupungin huvialue pullollaan. Kaupungin menevä ilme näkyy myös hotellivalikoimassamme, joka suosii nuoria ja nuorekkaita asiakkaita.

[---]

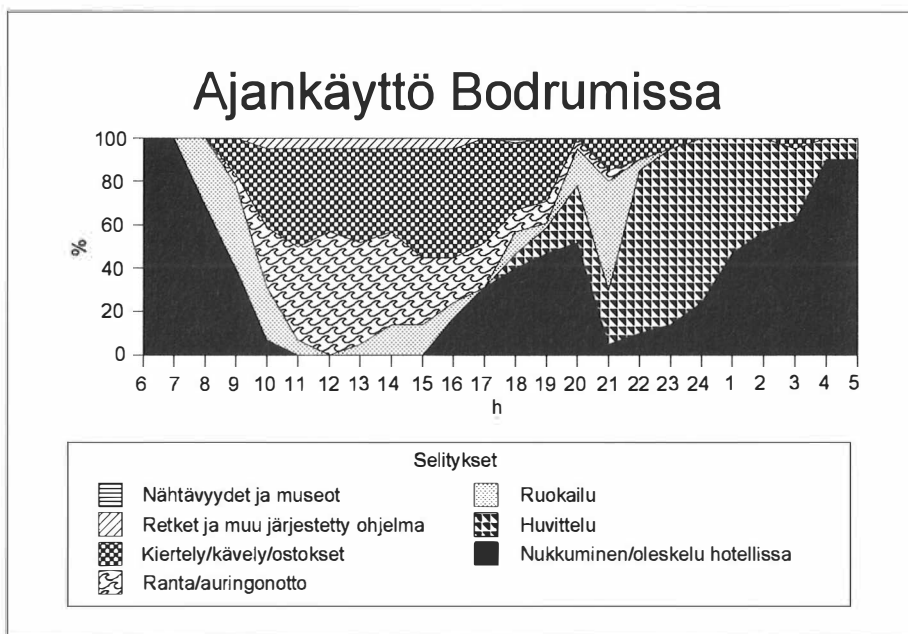
Luonnollisesti nautimme maittavan lounaan, joka koostuu turkkilaisista erikoisuuksista ja palan painikkeeksi vaikka 'rakia', sitä ihteään.

[---]

Vuosituhansien historiasta kiinnostuneille nähtävää ja koettavaa riittää useammankin loman ajaksi. Auringon ja kiireettömän rantaloman ystäville kilometrien pituiset vaaleahiekkaiset rannat ovat juuri oikeilla leveysasteilla. Ja mikä mukavinta, Turkin hintataso on Välimeren edullisin ja ihmiset ovat suorastaan käsittämättömän ystävällisiä. (Finnmatkat, Kesä 1993: 10-12.)

Yöelämä sen sijaan sykkii aivan kaupungin keskustan yhteydessä. Cumhuriyet-katu jytkey ja sykkii kaikki desibelirajat ylittävää disko- ja teknomusiikkia iltakymmenestä aamukuuteen (-seitsemään, -kahdeksaan tai joskus jopa -yhdeksään!). Kadulla on vierä vieressä diskobaareja, joissa ei ole lainkaan ovea ja ikkunat ovat pelkkiä aukkoja kadulle. Näin baarin "meno" välittyy kadulla kulkevalle nuorisolle toimien mainoksena. Monissa paikoissa on palkattuja tanssijoita ovensuussa, pöydillä ja baaritiskillä. Kadun kruunaa Turkin ykkösdisko Halikarnas, jonne varakkaat turkkilaiset ja turistit vaeltavat vilkkaimmillaan noin yhden maissa yöllä, lämmiteltyään sitä ennen illallisella ja diskobaarikerroksella. Cumhuriyet-kadun muihin diskoihin ei ole pääsymaksua, drinkkien hinnat tosin ovat melko kalliita, mutta Halikarnakseen pääsylippu maksoi kesällä 1993 noin 140 markkaa.

Vanhan kaupungin sokkeloisilla kujilla on myytävänä lähes kaikkea, mitä kuvitella saattaa. Alueella on runsaasti ravintoloita, pikaruokapaikkoja ja pizzerioita - aitoa turkkilaista ravintolaa joutuu tosin etsimään melkoisesti. Matkamuistomyymälät ovat avoinna yötä myöten. Koska Bodrum on turkkilaisen jet-setin lomailupaikka, on etenkin merkkiliikkeissä hintataso korkea. Kadulta voi sen sijaan ostaa "Levis"-farkut tai "Rolex"-kellon todella edullisesti. Tarjolla on hämmästyttävän vähän folkloristisia tuotteita, kuten tekstiilikäsitetöitä tai kupari-

Kuvio 4. Ajankäyttö Bodrumissa.

taontoja. Markkinoiden valtteja näyttävät olevan vale-levikset ja t-paidat.¹⁸

Kenttätöni aikana asuin keskellä huvittelualueita kaupungin keskustan tuntumassa, mikä tarjosi oivan mahdollisuuden havainnointiin kaikkina vuorokaudenaikoina. Hotellihuoneeni ikkunan alla oli brittituristien suosiossa oleva ulkoilmadisko uima-altaineen ja siitä seuraavana kaupungin uudenaikainen moskeija. Mikäli ennätin huoneeseeni tekemään muistiinpanoja ennen aamuseitsemää, piti ensin viereinen disko ja sitten moderni moskeija kovaäänisineen huolen siitä, etten torkahda tietokoneeni ääreen. Näin vuorokausirytmieni Bodrumissa noudatti varsin hyvin alle kolmekymppisten turistien rytmiä. Useimpina iltoina ja öinä noudatin hyväksi havaitsemaani havainnointistrategiaa. Illalla lähdin liikkeelle noin kello 19 kiertelemään katuja. Kymmenen maissa illalla illallisen jälkeen palasin hotelliin tekemään muistiinpanoja ja jättämään kameran huoneeseen. Uusi kierros alkoi kello 23-24 välisenä aikana kestäen 03-07 välille. Bodrumin keskusta kirjaimellisesti jytisee diskomusiikin tahdissa illan ja yön tunteina. Koska majapaikkani oli kovaäänisen diskon vieressä, oli minun hyödynnettävä hiljaisia hetkiä nukkumiseen eli kello 18-19, 22-23 ja 06-09. Samoista meluhaitoista kärsivät myös muut keskustan alueella asuvat turistit. Rauhallisemmat

¹⁸Valokuvaliite, kuvat 14. ja 15.

hotellit sijaitsevat noin 4 km päässä keskustasta Gumbetin rannan tuntumassa.

Ajankäyttöhaastattelujen tulokset

Tein 42:lle suomalaisturistille strukturoidun ajankäyttöhaastattelun Bodrumissa. Ajankäyttöhaastattelun tulokset tukevat havaintoa Bodrumin luonteesta turistikohteena. Yöelämän ollessa vilkasta aamut venyvät melko pitkiksi. Päivän aktiviteetit jakautuvat pääasiassa kahteen aamiaisen jälkeen: joko löhöttään altaalla tai rannalla tai käveleskellään kaupungilla tai tehdään joku retki lähiympäristöön. Altaalla tai rannalla oli kello 12 57% ja samaan aikaan kävelyllä 38%. Altaalla tai rannalla ollaan jopa kello 21 saakka. Kello 16-20 välisenä aikana levätään ja siistiydytään hotellissa valmistautuen illan juhlintaan. Illalliselta siirrytään noin kello 22 tienoilla musiikkibaareihin ja edelleen diskoihin illanviettoon (75%) ja kello 23 (81%) ja 24 (76%) on yli 3/4 juhlimassa Bodrumin alkuyössä. Kello 01 mennessä lähes puolet ovat luovuttaneet, mutta kolmelta vielä 33% jatkaa yöelämässä. Viideltä aamulla 5% on vielä menossa mukana. Bodrumissa turistit viettävät ajankäyttöhaastattelun perusteella hyvin strukturoimatonta elämää. Vuorokaudenajoilla ei ole niin merkittävää toimintaa rajoittavaa vaikutusta kuin arkielämässä.

Akaba - vilahdus ”Toisesta”

Akaba Jordaniassa on erilainen talvilomakohde suomalaisturisteille kuin Playa del Ingles. Sinne matkustava turisti pääsee/joutuu keskelle elävää arabikaupunkia, jolla kylläkin on länsimaistuneet kasvot. Akaba ei myöskään ole täysin kehittynyt massaturismikohde (ei ainakaan ollut alkuvuodesta 1994).¹⁹ Suurimpana vetonaulana Akaballa on parin tunnin ajomatkan päässä sijaitseva Petran kalliokaupunki - yksi Lähi-Idän vaikuttavimmista historiallisista nähtävyyksistä.

Jordania ja Akaba eivät ole olleet suurien suomalaisturistijoukkojen kohteita. Jordaniaan matkusti Suomesta tilauslennoilla vuonna 1993 yhteensä 1589 turistia. Vuonna 1991 Jordaniaan matkusti vielä 2664 suomalaisturistia (MEK B:25 1994 ja Tilastokeskus, Liikenne ja matkailu 1993:20) ja vuonna 1990 peräti 6950 suomalaista (Sharaiha ja Collins 1992: 66), mutta Persianlahden sota ja Suomen talous-

---

¹⁹Valokuvaliite, kuva 17.

vaikeudet ovat karsineet joukkoa huomattavasti. Kenttätöni aikana keväällä 1994 oli suomalaisturisteilla kuitenkin erityisasema Akaban turismissa. Suomalainen Finnmatkat oli ainoa matkanjärjestäjä maailmassa, joka järjesti viikoittain tilauslentomatkoja Akabaan. Kaikki muut Akabassa vierailleet turistit muista maista olivat tulleet paikan päälle joko omin päin tai osana laajempaa Jordanian kiertomatkaa ja viettivät Akabassa vain päivän tai pari. Jordanian turismiviranomaisten kampanjointi Akabaan suuntautuvan talvimatkailun puolesta oli 1990-luvulle tultaessa menestyksestä, ja poiketen muista kansallisuuksista, suomalaiset matkustivat vuonna 1990 Akabaan pääosin pakettimatkoilla ja viipyivät kohteessa pidempään kuin muut²⁰ (Sharaiha ja Collins 1992: 66). Näin suomalaiset oli se turistiryhmä, johon paikallisella väestöllä oli eniten kontakteja, mikä oli johtanut mm. siihen, että useissa kaupungin keskustan turisteja palvelevissa liikkeissä oli mainoskyltit kahdella kielellä: arabiaksi ja suomeksi. Erään vaateliikkeen näyteikkunassa oli jopa rodoslaisesta ravintolasta tuttu mainosteksti "Anttilan hinnat. Stockmannin laatu" yhdistettynä Sylvester Stallonen päillä varustettuihin mallinukkeihin.²¹ Tämän lisäksi monissa liikkeissä oli jopa palvelua suomen kielellä. Suhteellisen pienimuotoinen turismi lienee ainakin osasyynä myös siihen, että paikalliset asukkaat jaksoivat vielä olla kiinnostuneita turisteista ja näin monet suomalaisturistit saivat solmittua kontakteja jordanialaisiin.

Akaban kaupungissa on noin 30.000 asukasta. Se on vilkas satamakaupunki, ja satamassa on runsaasti venäläisiä työntekijöitä, jotka asuvat omalla asuinalueellaan lähellä satamaa. Kaupungissa on vain muutama kansainvälisen luokituksen täyttävä hotelli, ja Akaba muistuttaa muutenkin varsin vähän suomalaisten suosimia turistikohteita. Hotellit sijaitsevat kaupungin keskustan läheisyydessä ja liikkuessaan kaupungilla turistit joutuvat tai pääsevät jatkuvasti kosketuksiin itselleen vieraan kulttuurin kanssa. Vaikka Akaba on suhteellisen vapaamielinen ja länsimaistunut, näkyy islam sekä sen säännöt yhdessä paikalliskulttuurin tapojen kanssa silti varsin selvästi. Täysin hunnutettu nainen ei ole epätavallinen näky - edes uimarannalla - ja kaupungin useista

---

²⁰Vuonna 1990 93% suomalaisista turisteista Jordaniassa oli pakettimatalla viettäen keskimäärin 7,5 yötä Jordaniassa. Seuraavaksi korkein pakettimatkojen osuus kaikista matkoista oli italialaisilla (60%). Suomalaisen jälkeen britit viettivät seuraavaksi pisimmän ajan Jordaniassa (6,6 yötä). (Sharaiha ja Collins 1992: 66.) Persianlahden sodan jälkeen nämä erot olivat suuremmat, koska suomalaiset viettivät Akabassa edelleen noin 7,5 yötä, mutta muut turistit loistivat vielä kenttätöaikanaani poissaolollaan.

²¹Valokuvaliite, kuvat 21. ja 22.

Ihanteellinen ilmasto, edullinen hintataso, monivivahteinen historia, ikivanha kulttuuri, värikäs ja eksoottinen nykypäivä - ei ihme, että Jordania kiehtoo yhä useampia matkailijoita, jotka ovat jo kokeneet tutummat rantakohteet.

[---]

Lämpimän ja poikkeuksellisen kirkasvetisen Punaisenmeren pohjoispohjukassa, aivan Jordanian ja naapurimaan Israelin rajalla on Akaban siistin ja modernin oloinen rantalomakeskus ja pieni, mutta vilkas satamakaupunki. Kaupunki on tiivis ja nykyaikainen, ulkopuolella odottaa salaperäinen aavikko.

[---]

Jääät paljosta paitsi, jos vietät Jordanian-lomasi pelkästään auringonoton ja uimisen parissa. Maa on täynnä mielenkiintoista nähtävää ja vaikka valtio on vielä nuori, on alueen historia ikivanha ja mielenkiintoinen.

[---]

Nabatealaiset asuttivat ruusunpunaista Petran kaupunkia jo 600-luvulla eKr. Kaupunkiin saavutaan yhä edelleen ratsain tai hevospelillä puolitoistakilometrisen, kapean Sik-solan kautta. Tuhannet kallioon hakatut temppelit, monumentit ja haudat ovat säilyneet uskomattoman hyväkuntoisina. Tämä viimeisestä Indiana Jones -elokuvastakin tuttu näky on mykistävä.

[---]

Ramadan, muslimien paastokuukausi (90% kansasta sunnaislamilaisia), joka alkaa v. -94 n. 11.2., aiheuttaa rajoituksia mm. monien paikkojen alkoholitarjoiluissa. (Finnmatkat, Talvi 1993-1994: 26-30.)

moskeijoista kaikuvat rukouskutsut säännöllisin väliajoin.²² Akaban turistinen alue on varsin suppea. Turistit liikkuvat yleensä parin kilometrin matkalla pitkin rantatietä, minkä varrella sijaitsevat hotellit ja kaupungin keskusta. Keskustassa on parin kadun varrella ravintoloita, kauppoja ja matkamuistomyymälöitä. Keskustan ravintolat ovat yhtä kiinalaista ravintolaa ja Pizza Hutia lukuun ottamatta keskittyneet arabialaiseen keittiöön. Kansainvälistä keittiötä edustavia, huomattavasti hinnakkaampia ravintoloita on suurempien hotellien yhteydessä. Illanviettomahdollisuudet ovat Akabassa suppeat. Joidenkin hotellien yhteydessä on disko tai yökerho, joissa myös anniskellaan alkoholia. Kaupungilla olevissa ravintoloissa ei sen sijaan saa alkoholia. Poikkeuksena ovat paikat, joissa voi saada viiniä tai olutta hämäyksen vuoksi teekannusta tarjoiltuna. Iltaviihteen "kuumia paikkoja" oli kenttätyöni aikana mm. hotelli Alcazarin tanssiravintola, jossa happy hourin oluenjuojia viihdytti puolalainen duo (naislaulaja ja kosketinsoittaja) ruotsinlaivatyylisillä sävelmillä. Viihteen niukkuutta kuvastaa myös se, että

²²Valokuvaliite, kuva 18.

Ramadanin päättymisen aikoihin liikkui oppaiden ja turistien parissa sitkeä huhu siitä, että jossakin hotellissa esiintyisi napatanssija. Pari päivää ramadanin päättymisen jälkeen tämä toteutuikin.

Kaikesta päätellen turistit eivät matkustakaan Akabaan etsimään kansainvälistä viihdettä tai ravintolaelämää. Auringonpalvontaan Akaba tarjoaa hyvät puitteet, mutta merkittävimmät attraktiot löytyvät muualta kuin itse Akabasta. Akabassa on pari kulttuurihistoriallista nähtävyyttä: Aylan keskiaikaisen kaupungin kaivausalue ja pieni arkeologinen museo. Nämä eivät kuitenkaan muodosta sitä vetonaulaa, joka saa kulttuurimatkailijat matkustamaan Akabaan. Parinsadan kilometrin päässä Akabasta sijaitsee Petra, nabatealaisten ruusunpunainen kaupunki. Vuorten ympäröimä 40 neliökilometrin laajuinen parituhatta vuotta vanha kaupunki, joka on hakattu suoraan lähes kaikissa spektrin väreissä loistaviin hiekkakivikallioihin, vetää runsaasti turisteja puoleensa.²³

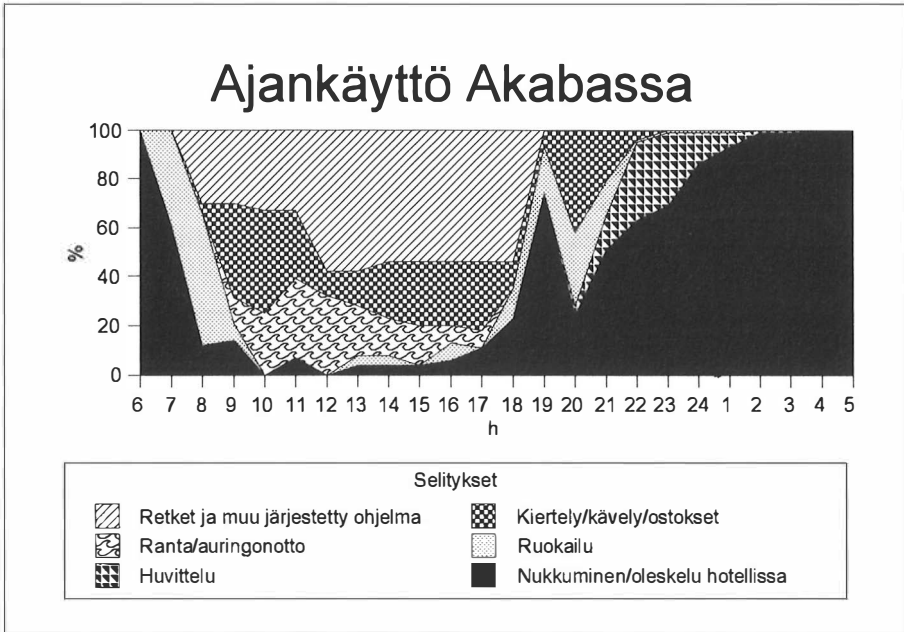
Ajankäyttö Akabassa

Lyhyellä strukturoidulla ajankäyttöhaastattelulla selvitin 57 suomalais-turistin lomapäivän kulun Akabassa. Haastattelut tehtiin turistien muun lomavieton ohessa uima-altaalla, rannalla, ravintolassa ym. Suomalaisturistien ajankäyttö Akabassa kuvastaa hyvin Akaban luonnetta turistikohdeena. Illanviettomahdollisuuksien ollessa vähäisiä, mennään hotellihuoneeseen varsin varhain illalla. Retkiä harrastetaan runsaasti, sekä omin päin että matkanjärjestäjän opastuksella. Ajankäyttöhaastattelun tuloksissa on retkien osalta päällekkäisyys käyttämäni kategorian ”nähtävyydet ja museot” kanssa. Akabassa ei haastattelujen mukaan olisi kukaan haastatelluista käynyt nähtävyyksillä tai museossa, mikä ei pidä paikkansa. Turistien retket suuntautuivat nimenomaan nähtävyyksille - Petraan, Wadi Rumiin²⁴ ja Kuolleelle merelle, kuten myöhemmin käsiteltävistä lomapäiväkirjoista ilmenee - mutta vastauksissa nämä käynnit on luokiteltu retkiin, koska päästäkseen ko. nähtävyyksille turistin täytyi matkustaa varsin kauas Akabasta.

---

²³Valokuvaliite, kuva 20.

²⁴Valokuvaliite, kuva 19.

Kuvio 5. Ajankäyttö Akabassa.

Kun vertaillaan ajankäyttökaaviota Akabasta muiden kenttätyökohteiden ajankäyttökaavioihin, ilmenee kaksi merkittävää eroa - etenkin Rodokseen ja Bodrumiin verrattuna. Ensimmäinen selkeä ero näkyy nukkumisen/hotellissa oleskelun ja huvittelun välisessä suhteessa. Muista kohteista poiketen yli puolet haastatelluista oli nukkumassa tai hotellissa jo kello 21 ja yli kaksi kolmasosaa kello 23 (vain Playa del Inglesissä tulokset ovat jotakuinkin samansuuntaisia). Huvittelemassa ei missään vaiheessa iltaa ole yli kolmasosaa haastatelluista ja illanvieron voidaan käytännöllisesti katsoen sanoa päättyvän puolenyön maissa. Toinen selkeä ero aiemmin esiteltäviin kolmeen etelänkohteeseen verrattuna on retkille ja muuhun järjestettyyn ohjelmaan osallistuneiden merkittävä osuus haastatelluista. Omatoimiset retket lähiympäristöön sekä taksiretket omin päin Kuolleelle merelle ja Petraan on luokiteltu kohtaan kiertely/kävely/ostokset. Luokassa retket ja muu järjestetty ohjelma on siis vain matkatoimiston järjestämät retket. Kahdeksalta aamulla retkillä (Petra) oli 30% haastatelluista ja puolelta-päivin retkillä (Petra ja Wadi Rum) oli jo reilusti yli puolet haastatelluista. Eri päivinä tehtyjen haastattelujen tulokset retkiaktiivisuuden suhteen pitävät hyvin paikkansa kenttätyöviikkojeni retkimyynnin kanssa. Sadastaviidestäkymmenestä viikottaisesta suomalaisturistista Petran retkelle lähti joka viikko kaksi bussilastillista (n. 50 paikkaa/bussi) ja Wadi Rumiin yksi täysi bussi. Omatoimisten ja järjestettyjen retkien lisäksi suomalaisturistit ehtivät myös auringonottoon, mutta

huomattavasti vähemmässä määrin kuin kolmessa edellisessä lomakohteessa. Missään vaiheessa päivää ei rannalla tai altaalla olijoiden määrä ylitä kolmasosaa haastatelluista, kun taas Playa del Inglesissä aurinogonotossa oli parhaimmillaan 60%, Rodoksella 52% ja Bodrumissa 57% haastatelluista. Ajankäyttöhaastattelujen valossa Akaba näyttäytyy kohteena, jossa turistit yhdistelevät aineksia kulttuurimatkailusta (vrt. Ateena) rantalomailuun (Playa del Ingles, Rodos ja Bodrum).

Ateena - näe Akropolis ja kuole²⁵

Ateena on Kreikan valtion pääkaupunki ja sijaitsee manner-Kreikan eteläisimmässä osassa, Attikassa. Kaupungissa on noin neljä miljoonaa asukasta. Kaupunkikuvaa hallitsevat kukkulat, erityisesti Akropolis- ja Likavitos-kukkulat, joiden juurelle levittäytyy rakennuskannaltaan Plakan vanhaa kaupunkia lukuun ottamatta varsin uudenaikainen ja arkkitehtonisesti sekalainen kaupunki. Ateenan vitsauksena on valtava liikenne, joka yhdessä kaupunkia ympäröivän teollisuuden kanssa muodostaa aika ajoin saastepilven vuorten ympäröimään kaupunkikatilaan.

Ateenan turistinähtävyydet ovat lähes poikkeuksetta peräisin kaupungin historiallisesta menneisyydestä. Kaupungin kiistatta tärkein nähtävyys ja historiallinen monumentti on Akropolis-kukkula antiikin aikaisine tempeleineen.²⁶ Akropolis tarkoittaa kaupungin korkeinta paikkaa. Alunperin akropoliit olivat linnoitettuja kukkuloita, joilla sijaitsi hallitsijoiden asumukset, mutta niillä palvottiin myös jumalia. Ateenan Akropolis muuntui poliittisesta ja sotilaallisesta keskuksesta puhtaasti kulttipaikaksi toisella vuosituhannella eaa. Akropoliille on rakennettu tempeleitä monessa eri vaiheessa. Nämä ovat tuhoutuneet historian melskeissä, kunnes Perikleen aikana aloitettiin nykyisinkin kukkulalla seisovien temppelien rakennustyöt. Akropoliin merkittävimmät rakennuskaudet olivat arkaainen kausi kuudennella vuosisadalla eaa., jonka rakennukset persialaiset tuhosivat hyökätessään Ateenaan 480eaa., ja klassinen kausi viidennellä vuosisadalla eaa., jolta ovat peräisin nykyiset rakennukset. (Dontas 1987, 6, 9-12, 22.)

---

²⁵Tämä alaluku perustuu lähes sellaisenaan aiemmin julkaistuihin teksteihini (Selänniemi 1993 ja 1994a).

²⁶Valokuvaliite, kuvat 23.,24.,25. ja 26.

Keskellä vilkasta suurkaupunkia sijaitsevat eräät historian kuuluisimmista nähtävyyksistä. Vaikka kaupungin elämä ensisilmäyksellä näyttää kaoottiselta, huomaa äkkiä, että myös Ateenassa aistii kuuluisan kreikkalaisen ystävällisyyden ja vieraanvaraisuuden. (Tjäreborg, Matkaopas kevät-kesä-syky 1993: 81.)

Ateenassa voi kuulla kaikuja muinaisilta ajoilta päästessään itse näkemään mahtavan Parthenon-temppelin kohoavan korkealla Akropolis-kukkulalla. Ateenalaiset ovat syystä ylpeitä kaupunkinsa menneisyydestä. (Fritidsresor, Kevät, kesä, syky 1994: 32.)

Historian siipien havina ja nykypäivän hulina viihtyvät rinta rinnan Ateenan kaduilla, tarjolla on runsaudenpulaa jokaiselle, joka uskaltaa irrottautua tavanomaisesta ja lähtää kokemaan oman henkilökohtaisen Ateenansa. (Finnmatkat, Kesä 1993: 124.)

Sisäänkäynti Akropoliille tapahtuu Mnesikleen suunnitteleman vaikuttavan Propylaian kautta. Tämän monumentaalisen pyhätön sisäntuloväylän rakennustyöt keskeytettiin vuonna 432 eaa. sen ollessa viimeistelyä vaille valmis. Aivan Propylaian vieressä sijaitsee pieni friisein koristeltu Athene Niken temppeli, joka on rakennettu n. 421-415 eaa. Samalla paikalla oli ollut Niken pyhättö jo esihistoriallisella ajalla. (Ks. Dontas 1987, 22-30.) Vaikuttavin Akropoliin rakennuksista on Athena Parthenosin temppeli Parthenon, jota voidaan kutsua attikalaisen arkkitehtuurin kruunuksi. 400-luvun eaa. monipuolisin taiteilija Feidias toimi ideoijana ja valvojana kuuluisien arkkitehtien, Iktinoksen ja Kallikratideen työlle. Jokaista mahdollista pintaa peittivät Feidiaan johdolla tehdyt veistoskoristelut. (Dontas 1987, 33-54.) 420 eaa. aloitettiin antiikin temppeleistä ehkä omalaatuisimman ja monimuotoisimman temppelin, Erekhthionin rakennustyöt. Tempelin monimuotoisuus johtunee siitä, että arkkitehti (mahd. Filokles) joutui ottamaan huomioon paikalla entuudestaan sijaitsevat pyhät kohteet. Tunnetuin yksityiskohta temppelistä on kuuden karyatidin, eli naishahmoisen pylvään halli Ateenan tarukuninkaan, käärmeenahmoisen Kekropsin oletetun haudan paikalla Parthenonia vastapäätä. (Ks. Dontas 1987, 68-70.)

Akropoliin juurella olevaan vanhaan Plakan kaupunginosaan keskittyy suurin osa Ateenan turisti-elämästä. Plakassa ja sen ympäristössä on lukuisia antiikin raunioita sekä antiikin agoralla että roomalaisella agoralla. Antiikin agoralla on entisöity pylväshalli, Attaloksen stoa, jossa nykyisin toimii agoran museo. Agoran vieressä on parhaiten säilynyt antiikin aikainen temppeli, Hefaistoksen temppeli. Lisäksi Plaka

on täynnä tavernoita, kahviloita ja matkamuistomyymälöitä.²⁷ Plakasta katsottuna toisella puolella Akropolista on antiikin ajan vanhin teatteri, Dionysoksen teatteri ja toinen teatteri, eli Herodes Attikuksen odeon, jolla edelleen esitetään mm. konsertteja ja oopperoita Ateenan juhla-
viikkojen aikana.

Plakan lähistöllä sijaitsevat valtavan Olympian Zeun temppelin rauniot ja keisari Hadrianuksen kaari, joka aikoinaan jakoi Ateenan Theseuksen Ateenaan ja Hadrianuksen roomalaiseen Ateenaan. Kaareltä pohjoiseen johtavan Amalias-kadun varrella on kansallispuisto ja Syntagma-aukio, jonka laidalla on parlamenttitalo. Parlamenttitalon edustalla tapahtuu tasatunnein kansalliskaartilaisten, eli evzoni-sotilaiden vahdinvaihto, joka varsinkin sunnuntaisin kello 11.00, jolloin on suuri paraativahdinvaihto, kerää sankoin joukoin turisteja seuraamaan tapahtumaa. Kansallispuiston takana sijaitsee Ateenan olympiastadion.

Kaupungin korkein kukkula, Likavitos, on suosittu näköalapaikka etenkin auringonlaskun aikaan. Antiikin aikaisella hautausmaalla, Keramikoksella, vierailevat ainakin innokkaimmat kulttuurimatkailijat. Akropoliin vierellä kohoavat Areiopagi, muinainen oikeudenkäyntipaikka ja Pnyx-kukkula, jolla nykyään esitetään Akropoliin valo- ja äänishow ja jolla sijaitsee Dora Stratou -kansantanssiteatteri. Antiikin muistomerkkien lisäksi Ateenassa on lukuisia bysanttilaisia kirkkoja ja suuri määrä museoita. Kaikkien kulttuurimatkailijoiden pakollinen vierailukohde on Ateenan arkeologinen kansallismuseo, jossa on maailman laajin kokoelma antiikin esineistöä eri puolilta Kreikkaa. Akropoliin museo sisältää merkittävän kokoelman temppelialueen löydöksiä, ja useimmat Akropoliilla kävijät kiertävät myös museon. Benaki-museo sisältää laajan kokoelman antiikin esineitä sekä bysanttilaista ja post-bysanttilaista taidetta. Bysanttilaisen taiteen museoon on rekonstruoitu kolmen kirkon interiöörit. Niiden lisäksi siellä on runsaasti bysanttilaista esineistöä. Kykladisen taiteen museo on esillepanoltaan Ateenan museoista modernein kiehtovine esihistoriallisine kokoelmineen. Näiden kulttuurimatkailijalle keskeisten museoiden lisäksi Ateenassa on joukko muita museoita, mm. historiallinen kansallismuseo, Kreikan kansantaiteen museo, kansallinen taidemuseo ym.

---

²⁷Valokuvaliite, kuva 27.

*Kotimaan rajojen ulkopuolelle suunnistautuvalla kieltäitämättömälle ensiker-
talaiselle on seuruematka ainoa oikea matkustusmuoto. Seuruematkalla tuodaan
kaikki ikään kuin tarjottimella eteen. [...] Melkein automaattisesti hän siirtyy
paikasta toiseen, nähtävyyksistä nähtävyyksiin ja kauniista maisemasta vielä
kauniimpaan. Hän sen kun vain istuu, nauttii valmiista, on vailla kaikkia
huolia ja rasiuksia ja antautuu yksinomaan matkan iloilille.*

Irma Andersin 1953. Miten matkustamme. Helsinki: Otava.

4. KOKEMUKSIA ETELÄSTÄ - LOMAPÄIVÄ- KIRJAT KERTOAVAT

Tässä luvussa annan puheenvuoron tutkimilleni suomalaisturisteille. Kenttätöissä keräämäni lomapäiväkirjat ovat helpoimmin esiintuotavissa suomalaisturisteja ja heidän lomakohteitaan käsittelevästä aineistostani. Laaja valokuvien esillepano tai havaintomuistiinpanojeni tuominen tekstiin ei myöskään voisi tuoda tutkittavaa aiheeseen sitä sisäkuva, jonka seuraavien sivujen lomapäiväkirjat tuovat. Näitä lomapäiväkirjoja lukiessa ja tulkitessa täytyy pitää mielessä niiden tietynlainen epäautenttisuus. Kyseessä eivät ole turistien itselleen pitämät henkilökohtaiset päiväkirjat vaan minun heiltä pyytämät päiväkirjat. Näin päiväkirjan kirjoittajat ovat kirjoittaneet lomakokemuksistaan sillä silmällä, että teksti päättyy tutkijan luettavaksi. Useimmissa tapauksissa lomapäiväkirjan kirjoittajat ovat kuitenkin halunneet pitää alkuperäisen kappaleen itsellään muistona matkasta ja muutama informanteistani kertoi, että oli aikonut joka tapauksessa pitää päiväkirjaa lomallaan.

Tässä luvussa olen rajoittanut omat kommenttini päiväkirjoista lähinnä seuraavien lukujen teoreettisen käsittelyn kannalta merkittävien seikkojen korostamiseen. Tällä menettelytavalla olen myös halunnut tuoda esiin sen dialogin, mikä muodostuu tutkittavien omasta kerronnasta ja tutkijan tulkinnasta. Vuoropuhelussa ensimmäisenä äänessä olevat turistit kertovat päiväkirjoissaan kokemuksistaan ja elämyksistään ja havainnoivat matkansa kohdetta. Keskustelun tässä vaiheessa tyydyn vain korostamaan mielestäni keskeisiä seikkoja sekä viittaamaan seuraavissa luvuissa esiin tuleviin tulkintoihini. Huomauttaisin myös, että tässä luvussa esiintyvät kommenttini ovat luonteeltaan kumulatiivisia eli en aina jokaisen päiväkirjan kohdalla korosta sellaisia seikkoja, jotka olen edellisistä poiminut esiin. Temaattiset alaotsikot, joiden mukaan olen ryhmitellyt päiväkirjat, korostavat vain kunkin päiväkirjan yhtä keskeistä teemaa. Näin esimerkiksi ensimmäisen alaotsikon

keskeinen teema, "pikku-Suomi", toistuu myös monissa muissa päiväkirjoissa ja toisaalta tämän alaotsikon alla olevissa päiväkirjoissa on runsaasti muitakin teemoja. Ryhmittelyni ei siis ole analyttistä vaan retorista, asian esilletuontia helpottavaa.

Lomaviikko turistikuplassa

Joskus kuulee yleisessä kielenkäytössä puhuttavan Kanarian saarista tai Rodoksesta Suomen eteläisimpänä lääninä. Nämä puheet eivät itse asiassa ole deskriptiivisessä mielessä kovinkaan kaukana näiden loma-kohteiden todellisuudesta. Suomalaisturistien suosikkikohteissa palvelut toimivat suomeksi ja jopa suomalaisia elintarvikkeita on saatavana. Myös suomalaisille suunnatusta viihdetarjonnasta vastaavat monessa kohteessa suomalaiset artistit. Monica Hanefors ja Lena Larsson (1989 ja 1993) kutsuvat tätä tuttujen elementtien siirtymistä etelään turistin kotikulttuurin jatkeeksi. Turistikupla (Smith 1989: 13) ei tietenkään aina ole turistin oman kulttuurin jatke, vaan se voi myös olla länsimaisen turistikulttuurin saareke. Esimerkki turistikuplasta voisi olla kehitysmaassa sijaitseva länsimaisia turisteja palveleva loistohotelli, joka kuljettaa asiakkaitaan ilmastoiduilla busseilla lentokentälle ja retkille, ja paikalliskulttuuri pääsee kuplan sisään vain turistikuplassa kansantanssiesityksissä. Seuraavissa päiväkirjoissa yhdistävänä tekijänä on turistikuplan selvästi havaittava olemassaolo, joko pikku-Suomena (PKN27R, PKM62R, PKN17I, PKM67I) tai kansainvälisenä turistikuplana (PKN34B).

PKN27R

YO, terveydenhoitaja. 2.-5. matka, seurana avopuoliso ja kurssimatka. Kotipaikka Oulu.

Päivä 1.

Saavuimme Rhodokselle klo: 18.00 ja lentokoneesta noustessa tulvahti vastaan lämmin etelän ilma. Linja-automatka hotellille antoi ensikuvan rhodoksesta. Hotellihuoneemme oli tosi positiivinen yllätys: isot huoneet ja siistit.

Vaatteiden vaihdon jälkeen aamupalaostoksille. Ja sitten syömäpaikkaa etsimään. Tosin ensin piti maistella hotellibaarissa "Ouzua". Ruokapaikka löytyi ja maukasta oli. Baarissa istuimme iltaa ja sitten nukkumaan, jotta aamulla taas jaksaa.

Päivä 2.

Tervetuliaisjuhalla aloitimme toisen lomapäivän. Retket kyllä esiteltiin, mutta jäin kaipaamaan enempi Rhodoksen esittelyä: nähtävyydet yms.

Sitten rannalle ja lämmintä oli. Päiväpalaksi söimme kreikkalaista salaattia: kallista, mutta hyvää. Hetken levähdys hotellilla ja lähdettiin kyläjuhlaan. Tanssiesitykset olivat sinänsä ihan hyviä, mutta jotenkin tuntui että he olivat tympääntyneet hommiinsa. Viiniä oli, mutta ruoka-annokset pienet. Muihin pöytiin oppaat (aurinkomatkat ja

Fritidresor) kantoivat leipää ja viiniä. Meidän opasta ei näkynyt koko iltana. Illalla sitten Ellin baariin ja Frederikkiä katsomaan. Hauskaa oli. Mutta kallista.

Päivä 3.

Aamupalan jälkeen suunnistimme kaupunkikierroksen jälkeen rannalle ja jälleen törmäsimme suomen kuuluisuuteen (Frederik) iik...iik...?!?

Kävelyretken teimme rantatietä pitkin tavernoihin pysähdellen kreikkalaista salaattia ja olutta. Illalla ei sitten tarvinnutkaan kuin pitää ala Giros.

Löysimme iltakävelyllä ihanan idyllisen skandinavia Baarin. Litra olutta 500 ränkylää ja all Drinks 300 "ränkylää". Live music-Baarit on koluttu taas tänä iltana.

Päivä 4.

Aamulla suunnistimme vanhaan kaupunkiin ja ostoskierrokselle. Mahtava tunnelma ja vanhan perinteen ja kulttuurin saattoi aistia. Ihmiset olivat ystävällisiä ja palvelu pelasi. Vävypojassa saimme asiallista opastusta tuliaisostosta (80% vodkaa olutpulloissa). Ja tietysti maistaisiet. Hotellille - suihkuun - iltapäiväunet ja tavernakierrokselle. Ensimmäinen iltana kun olimme nukkumassa jo klo 01.00 - huomenna Lindokselle.

Päivä 5.

Heti aamusta vespan vuokraukseen ja matkaan kohti Lindosta. Ilma oli ihana, kyyti tasaista ja voi sitä vauhdin hurmaa. Falirakissa tunnin auringonotto ja taas kyytille. Lindos oli kaunis, valkea kaupunki ja maisemat upeita.

Illalla Rhodoksella söimme hyvin ja yllätys-yllätys halvalla.

Sitten litran kaljalle (500 "ränkylää") ja tanssimaan "live-music" paikkaan.

Parvekkeella mahalääkkeet ja nukkumaan.

Päivä 6.

"Lepopäivää" vietimme rannalla lekoillen. Kuumaa aurinkoa, viilentävää merivettä ja kylmää olutta. Iltapäivällä kiertelimme kaupungilla ja teimme alustavia tuliaisostoksia. Unien jälkeen tavernakierrokselle, pubista publiin ja hauskaa oli.

Ihmiset todella miellyttäviä ja palvelu mitä parhainta.

Päivä 7.

Heti aamusta suunnistimme vanhaan kaupunkiin tuliaisostoksille. Keramiikkaa, vaatteita ja "hieman" kultaa.

Myös siellä kauppiat jakoivat olla palvelevia.

Pakolliset viinaostokset suoritimme "Vasilin vävyjoika" liikkeessä. Jopas rupesi matkalaukku painamaan ja täyttymään.

Illalla kävimme koko ryhmä syömässä ja jälleen kierrokselle.

Päivä 8.

Aamulla tavarat lopullisesti kasaan ja vielä hetkeksi rannalle ja uimaan. Viimeiset rahat tuhlasimme herkullisiin leivoksiin ja "pita" -syömisiin loput.

Yhteenvetona koko matkasta: ihanaa, fantastista, hauskaa, lämmintä jne... Tänne voi tulla toistekin!

Tässä päiväkirjassa ilmenee nuoren varsin kokemattoman turistin riemua "vapaana" olemisesta ja uutuuden viehätystä. Etelänmatka ei ole rutiinia hänelle, joten rento oleskelu, ajan unohtaminen, juhliminen ym. korostuvat kerronnassa. Kirjoittaja kyllä kiertää Rodoksen kaupunkia ja käy puolisoineen Lindoksessa, mutta päiväkirja ei kuitenkaan sisällä montakaan havaintoa Rodoksesta paikkana. Vanhassa kaupungissa hän kyllä aistii vanhan perinteen ja kulttuurin sekä myöhemmin mainitsee Lindoksen olevan kaunis valkoinen kaupunki upeine maise-

mineen. Pienenä yksityiskohtana ja esimerkkinä erilaisesta asennoitumisesta nousee esiin tyytyväisyys hotellihuoneeseen - "isot huoneet ja siisti" - verrattuna toiseen samassa hotellissa asuneeseen (PKN42R), jonka ensivaikutelma huoneestaan oli huomattavasti negatiivisempi. Huomattavasti enemmän päiväkirjassa kerrotaan rannalla olosta, käveleskelystä ja illanvietosta. Päiväkirjan kirjoittaja miehineen sopii hyvin ajankäyttöhaastattelun tulosten malliesimerkiksi. Vuorokaudenajalla ei sinänsä ole lomalla merkitystä. Jos haluaa, voi juhlia aamunkoittoon, mutta toisaalta voi olla mukavampaa herätä aikaisin ja lähteä vespalla kiertämään saarta. Baarikierrokset ja "500 ränkylän" oluet vaativat myös veronsa. Päivänä 6. on vuorossa "lepopäivä", jonka ymmärtäisin kiertoilmaisuksi krapulasta. Rannalla sitä parannellaan loikoilemalla auringossa, viilentämällä oloa merivedessä ja tasaamalla olotilaa kylmällä oluella. Päiväunien jälkeen pariskunta onkin taas valmis lähtemään Rodoksen yöhön. Huvittelun lisäksi tärkeäksi aktiviteetiksi nousee ostosten teko. Ostoksilla kirjoittaja käy lähinnä Rodoksen yleisimmissä turistiliikkeissä, joiden tuotteita ovat lähinnä kulta, keramiikka, vaatteet ja alkoholi.

Kirjoittaja liikkuu paljon Rodoksen pikku-Suomessa. Hän osallistuu matkatoimiston retkellä Pastidan kyläjuhlaan, joka on kreikkalainen (turistinen) versio Espanjan lomakohteiden possujuhlasta. Sieltä kirjoittaja menee jatkoille Ellin yökerhoon, jossa esiintyi Frederik (ks. Selänniemi 1994b), johon hän törmää myös seuraavana päivänä rannalla. Halpa oluttarjous houkuttelee ainakin kahtena iltana suomalaisten suosimaan Skandinaavia Baariin. Vävyöjan viinakaupassa taas kirjoittaja ja hänen miestään neuvotaan kuinka 80% vodkaa voi viedä Suomeen.¹ Kokonaisuutena päiväkirjaa voisi tulkita kertomuksena matkasta ikuiseen kesään ja viikonloppuun. Samaa ideaa, joskin rajummassa muodossa, toteuttivat nuoret englantilaismiehet dokumenttifilmissä "Lähdettiin jätkät" (*Let's Go, Lads*, ohjaus John Alexander, BBC 1993), ilmaisten kahden viikon matkansa Benidormiin olevan 14 perjantaita peräkkäin. Kirjoittaja ilmaisee Rodoksen olevan lämmin, miellyttävä paikka, jonka rannoilla on mukava oleskella, kujilla mielenkiintoista kulkea, kaupoissa ja ravintoloissa hyvä palvelu, ihmiset mukavia, olut halpaa eli "ihanaa, fantastista, hauskaa, lämmintä jne...". Tämä päiväkirja tukee havaintojani siitä, että Rodos on melko ihanteellinen lomakohta sellaiselle turistille, joka haluaa lomaltaan kaikkialta etelästä löytyviä ominaisuuksia (aurinko, meri, ranta, palvelut ym.) höystettyinä ripauksella paikallisväriä, ystävällisiä ihmisiä ja historiallisia nähtä-

---

¹Ks. valokuvaliitteen kuvat 4., 5. ja 6. pikku-Suomesta.

vyyksiä. Stereotyyppinen käsitys Kreikasta lomamaana tulee esiin myös tässä päiväkirjassa. On merkillepantavaa, että myöhemmin esille tulevissa Playa del Inglesissä kirjoitetuissa päiväkirjoissa ei juuri ollut havaintoja paikasta tai sen asukkaista ja kulttuurista, mikä johtuu pitkälti siitä, että turistit asuvat siellä erillään paikallisväestöstä, mutta myös siitä, ettei turisteilla ole halua kontaktiin. Rodoksella turistin on vaikeaa välttää kokonaan kontaktia paikalliseen elämään, koska turismi on siellä (lukuun ottamatta Falirakia) paikallisväestön elinpiirin sisällä.²

PKM62R

Eläkkeellä oleva rehtori (FK) Kortesejärveltä Matkalla muussa seurassa, 6.-10. ulkomaanmatka. Parasta lomalla oli ”hyvä sää. Kokemukset toisenlaisesta elinympäristöstä.” Huonointa oli ”kalliit turistipydykset. Kallis maa turistille. Tunkeilevat kaupustelijat.”

Päivä 1.

Lähtö kotoa kello 11.15. Bussi, tilausajo, Kortesej. - Evijärvi, Lappajärvi, Alavus, Kangasala - Hämeenlinna, Vantaa 420 km. Tauko Pälkäneellä klo 16. Perillä Vantaalla klo 18.00. Lento kello 20.15-01.15 Rodokselle Finn-Airin reittikoneella. Nukkumaan hotelli Annitsassa kello 2.

Matkanjärjestäjänä Järviseudun kansalaisopisto, käytännön järjestelyt Finmatkat. Matka varattu helmikuun lopulla.

Päivä 2.

Herätys kello 8. Tervetuliaistilaisuus Ellin boxissa kello 9. Oppaan esitys oli hyvin informoiva.

Kiertoajelu Rodoksen keskustassa. Bussi jätti matkalaiset muutaman sadan metrin päähän hotellista. Ensikertalaiset eivät löytäneet hotellia. Rodoksen kartta ei ole kovin hyvä, numeroiden selitykset puuttuu. Päivällinen kello 17 ja illanviettoa Ellin boxissa. Nukkumaan kello 1.30. Hotelliin tulo onnistuu yöllä omin neuvoin ja jalkaisin, karttaa hyväksi käyttäen. Mukava päivä kaupungilla, viihtyisä ilta.

Päivä 3.

Herätys klo 7.30. lähtö Tuntematon Rodos -retkelle 8.15. Haluan nähdä tavallisen kansan elämää ”ruohonjuuritasolla”. Serpentiinitiet Vasilin ajamana olivat vaikuttavia. Rodoksen ajokulttuuri on toisenlaista kuin kotona.

Vanha kaupunki.

Lepo

Juoksulenkki 10km kello 16-17.

Ruokailu klo 19.

Autokuski Vasili oli tosi hyvä ammattitaitoinen ja lisäksi kielitaitoinen. Pysäytti auton tämän tästä ja haisteltiin ja maisteltiin rohdoskasveja.

²Kiinnostava vertailukohta on myös siinä, että Playa del Inglesiin matkustaneet eivät päiväkirjoissaan (tai muissakaan yhteyksissä) juuri kiittele saamaansa palvelua, mutta Rodoksella lomailleet mainitsevat usein saaneensa ystävällistä palvelua. Turismielinkeinossa, jossa myydään turistille elämyksiä, onkin hyvällä palvelulla merkittävä sija tuotteen kokonaisilmeessä. Hyvä, ystävällinen palvelu on merkittävä markkinaavalti kilvoittelussa turistien sieluista.

Päivä 4.

Ylös nousu kello 10.

Rannalle 10.30.

Kämpillä 14.00.

Juotiin kahvit 14-15.

Kämppäkaverin kanssa parannettiin maailmaa (ouzoa) 15-17.30.

Ruokailu klo 18 vanhassa kaupungissa. Sisäänheittäjien toiminta tehokasta. Loppuilta Ellin boxissa (Elli Night Club). Yöklubin show esityksenä olevat kansantanssit on hyvä ohjelma: vauhdikas värikäs, eikä ole kielivaikeuksia. Musiikki, asut, taito, olivat korkealaatuisia.

Päivän mietelmä uimarannalla: Eiköhän silakoita janota, kun ne on aina niin suolaisessa vedessä.

Päivä 5.

Herätys 9.00.

Juoksulenkki 10-11, tunti=11 km.

Ellin boxin rannalla ja terassilla. Tuli syötyä mustekalaa. Ensi kertaa eksoottista ruokaa, sitähan pitää kokeilla kun ollaan ulkomailla.

Maalaisjuhla klo 18-22. Viini oli hyvää ja sitä oli riittävästi. Pöydän sijainti oli sikäli huono, että ohjelmaa ei pystynyt seuraamaan. Viihtyisää yhdessäoloa juhlan jälkeen hotellin terassilla.

Samanmieliset ihmiset valikoituvat matkalla heti omiksi ryhmikseen. Päivän vitsi: Kun jalat kastuu aamulla, tuntuu illalla kurkussa. Kun illalla kurkku kastuu, tuntuu aamulla jaloissa.

Päivä 6.

Herätys 8.00. Lindoksen retki yhdeksältä. En ollut ilmoittautunut, bussi oli varattu täyteen ja jäin rannalle. Käynti markkinatorilla. Lähdin Lindosiin yksin linja-autolla ja hyvin onnistui. Lindosissa retkiopas Eve ilmoitti, että olisi ollut tilaa, 4 ilmoittautunutta oli jäänyt pois. (Eilen oli joku polttanut takapuolensa rannalla. Taivas oli petollisesti hieman pilvessä ja viileä tuuli erehdytti.)

Ruokailu klo 18-. Elämäni suurin annos. Ravintola Minimus [Minuit] Heikki Hietamies ja Apu-kerho, ja joka paikassa puhutaan suomea, ravintola, viinakauppa (Vävy-Jaakko). Loppuilta Ellin boxissa (tietysti). Suomen kielen taito kauppiailta on hämmästyttävää. Nukkumaan klo 1.00.

Päivä 7.

Herätys 7.30.

Lähtö Symiin. Rantaan oli tulossa amerikkalainen lentotukialus Roosevelt. Symin matka oli hyvä. Käynti luostarissa (Nicolaus Perenaikis). Perillä pesusieniä ja mausteita. Käynti Symin kreikk.katolisessa kirkossa ja hautausmaalla. Paluu 17.30. Opetin oppaalle mitä pesusienet ovat ja mistä aineksista saa minkäkinlaisen pesusienen. (On luonnollista, että oppaan tiedot voivat olla ylimalkaisia ammatti-ihmisen tietojen valossa). Syömään vanhaan kaupunkiin jossa suomenkielentaitoinen Mikko sattui tarjoilijaksi. Ja tietysti lopuksi Ellin boxiin. Nukkumaan kello 12.

P.S. Tutkija tutkii. Jo kolmas yhteinen retki.

6000 merijalkaväen jenkkiä näkyy katukuvassa ja varsinkin kuuluu.

Päivä 8.

Herätys 8.15. Juoksulenkki 1t=11 km.

Seurasin rannassa Rooseveltin miehistön touhuja. On selvä säätyero: Musta mies on sotamies ja valkoinen mies on päällikkö.

Liisa [nimi muutettu] joutui sairaalaan ilmeisesti nestehukan vuoksi. Pääsee tiistaina kotiin.

Mama + papa + tytär eilisiltana Ellin boxissa [?]

Lento kotiin klo 1.40-5.15

Kyllä rahaa meni mutta tuttujakin tuli. Kallis turisti pyydys on Rodos.

Eläkkeellä olevan rehtorin päiväkirja kirjaa säntillisesti kellonaikoja myöten loman tapahtumat, mutta sisältää tästä huolimatta vähän havaintoja Rodoksesta paikkana. Kirjoittaja osallistuu kaikille retkille, jotka viikon aikana järjestettiin. Lindoksen retkelle hän ei tosin ollut ilmoittautunut ennakkoon, mutta matkusti omin päin bussilla sinne kuulemaan järjestetyn retken opastusta. Hän on ilmeisen kiinnostunut Rodoksesta ja sen asukkaista, mutta päiväkirjaan saakka eivät hänen mahdolliset kohtaamisensa tai havaintonsa pääse. Yleisiä paikkaan liittyviä havaintoja päiväkirjassa on vain jokunen. Mm. bussikuski Vasilin toimet ja sisäänheittäjien aktiivisuus sekä lentotukialus Rooseveltin jenkkiotilaiden "maihinnousu" on kirjattu päiväkirjaan.

Retkien ohella kirjoittaja harrastaa lomansa aikana lenkkeilyä, aurin-
gonottoa ja iltaelämää. Ellin boksi tulee hänelle tutuksi ja lisäksi hän ehtii Minuit -yökerhoon, joka on Heikki Hietamiehen isännöimän Apukerhon tukikohta. Kirjoittajan lomakokemusmaailma ei tosin rajoitu vain pikku-Suomeen, vaikka hänellä onkin siitä havaintoja (päivä 6). Eläkkeellä oleva rehtori on selvästi utelias ja halukas kokeilemaan uutta: "tuli syötyä mustekalaa. Ensi kertaa eksoottista ruokaa, sitähan pitää kokeilla kun ollaan ulkomailla". Tosin hänen elämänsä suurin annos suomalaisten suosimassa ravintola Minuitissa nousee myös lomaelämysten joukkoon. Hän ei myöskään pelkää lähteä omin päin paikallisella bussilla Lindokseen.

Kovinkaan selviä merkkejä siitä, että kirjoittaja olisi lomallaan arkeen verrattuna toisenlaisessa olotilassa (ks. luku 6.) ei päiväkirja sisällä. Suhteutettuna kirjoittajan taustaan ja kotipaikkaan voi tosin olettaa, että vilkas iltaelämä ja ouzon juonti rennon rantaelämän ohella, muodostavat merkittävän kontrastin arkielämään. Kirjoittaja ei kuitenkaan tuo esiin näitä teemoja. Sosiaalinen kanssakäyminen matkaseuran kanssa nousee päiväkirjassa esiin pariin otteeseen ja korostuu loppukomentissa "kyllä rahaa meni mutta tuttujakin tuli". Havaintojeni mukaan kirjoittaja oli lomansa aikana aktiivinen seurustelija ja varsin puhelias. Hän löysikin matkaseurastaan sopivan porukan ja havaitsi muutenkin vastaavaa ryhmittymistä: "samanmieliset ihmiset valikoituivat matkalla heti omiksi ryhmikseen". Samansuuntaisia havaintoja oli kalifornialaisella sosiologilla Robert Edgertonilla (1979: 7; passim) hänen tutkiessaan Los Angelesin ympäristön uimarantojen sosiaalista elämää. Rannalla kävijät pysyvät useimmiten vieraina toisilleen ja pysyttelevät omassa ryhmässään.

PKM67I

Teknillisen koulutuksen saanut Laukaalainen eläkkeellä oleva konemestari. Yli kymmenennellä ulkomaanmatkalla puolisonsa ja muun seuran kanssa. Parasta lomalla oli "lomapaikan lämpö pohjolan pakkasten vastapainoksi, lyhentäen talven selkää kotimaassa". Huonointa oli "hintojen kohonnut kalleus. Tuliaisiksi ostettiin "aamutosuja, eri kokoja, ja hieman vaatetavaraa, tuliaiseksi".

Päivä 1.

4 henkilön lähtö, tilattuun matkakohteeseen Playa del Inglessiin klo 7.15 Laukaan Matkahuollosta, linja-autolla kohti tampereen hervannan lentokenttää.

Saavuimme mieli valoisenä Tampereen lentokentälle klo 10.40, koska näimme, että meidän matka koneemme on suomalainen kone, minkä hyvät lentäjät vievät meidät turvallisesti matkakohteeseemme.

Saavuttuamme Palmassin lentokentälle, missä meidät otettiin ystävällisesti vastaan Finmatkaoppaan toimesta. Opas toimitti ystävällisesti meidät majapaikkaan Icu-Azu:n [Iguazu], missä loppuyön unet maittoi makoisasti päivään 4.2 klo 7.20 saakka.

Päivä 2.

Päivän aloitimme saarikierroksella, tarkoituksena nähdä saaren maisemat ja jonkinlainen katsaus kansan kulttuuriin. Sisältö paljon perustui oppaamme antamaan tietolähteeseen ja tiedoittamiseen.

Mielen kiintoinen saarikierros päättyi mielekkääsi matkaksi. Päivä aamusta hurautti pikaisesti iltaan. Saisi olla matkakohteissa tutustumista paikallisiin asukkaisiin, ja heidän asumisolosuhteisiin henkilökohtaisesti. Toivotaan vastaisuudessa matkan järjestäjiltä tilaisuus moiseen.

Päivä 3.

Aamuerätyksen aloitimme matkaseurueemme perheenpään 50v. päivän merkeissä. Laululla: Onnea oi verratonta herran lasten kotona.... ja Onnea onnea punainen tupa ja perunamaa.

Päivä jatkui merenrannalla auringon oton merkeissä iltaan saakka. Ruokailu päätti päivän yölevolle.

Päivä 4.

Herätys tapahtui päivän valon ja auringon nousun merkeissä. Runsaan aamukafin virkistämänä sonnustauduimme auringon ottoon meren rannalle, sen pehmeälle hiekkasannalle. Palattuamme majapaikkaan, oli hotelimme pihalla auringon palvojia, joista yhden pariskunnan kanssa keskusteltuamme, saimme huomata, että olemme täällä ajassa saman kaidantien kulkijoita. Meitä yhdisti yhden kaltainen uskon ymmärrys ja hengen yhteys Herran Jeesuksen anteeksi antama uskon yhteys, mitä maailman ihmisten taholta tunnetaan Lestaatiolaisina.

Päivä 5.

Aamuerätyksemme antoi tunteen päivästä että tuuli tulee puhaltamaan voimakkaasti ja aurinko pysyy pilven peitossa.

Auringon palvonta meni mynkään, mutta siirryimme kauppojen ostoslinjalle. Niinhän se on, että kotona odottaa lapset mitä Pappa ja Mamma toi tuliaisina.

Illan istujaiset vietimme tutuksi uskon kautta tulleiden Lohjalaispariskunnan luona, heidän huoneistossa, aina klo 24.00 saakka. Keskustelun aiheena elävä kristillisyyss siitä, kuinka uskosta osaton sen voi löytää sielunsa autuudeksi.

Päivä 6.

Herättyämme, aamun valkeus toi tiedoksi sen, että aurinkoista päivää emme kehomme rusketuksen lisäämiseksi saa. Kahfiaamiaisen jälkeen päätimme katsella kauppojen hyllyjä tuliaistuomiseksi lapsille ja lastenlapsille.

Lomailijamieli on löytää jotain halpaa ja käytännöllistä, vaa eipä tuota tunnu löytyvän eläkeläisten kukkarolle sopivaa. Syy moiseen on Iiro Viinaseen eläkeläisen kovassa verotuksessa. 1994/44%

Päivä 7.

Aamu valkeni ja herätys toi tiedon klo 8.20, että nyt on kotimaahan lähtö klo 15.20. Alkoi sähköä laukkujen pakkaus, mikä tuntui kevyemmältä kuin tullessa, ei ollut enää Suomalaisen ruisleivän ja hirvenlihan paino palumatkan rasitteena paluumatkalla, koska ne siirtyivät kehomme energiaksi. Koti-ikäväkin kohosi jo viikon poissa olosta kotimaan kaipuunne kylliksi. Niin, että kiva on käydä etelässä, mutta mukavaa on lähteä myös kohti kotimaatakin katsomaan.

Laukaalaisen eläkkeellä olevan konemestarin päiväkirja poikkeaa muista Playa del Inglesissä kirjoitetuista mm. siinä, että etelänmatkailuun stereotyyppisesti liittyvää huvittelua ei harrasteta juurikaan, kirjoittaja seurueineen käy saarikierroksella ja ilmaisee halun tutustua paikallisten elämäntapoihin sekä siinä, että lomakokemuksia ja toimia värittää kirjoittajan ja seurueen lestadiolaisuus. Näköaistilla on seuraavan alaluvun PKN52I:tä ja PKN59I:tä suurempi osuus, ehkä osittain kirjoittajan lomaviikolle osuneen huonohkon ilman takia, mikä esti auringon palvonnan. Toiminnoista keskeisimpiä ovat auringonotto ja kiertely ostoksilla runsaan aamukahvin voimalla. Kirjoittaja esittää myös toiveen päästä näkemään paikallisten asuinoloja ja tutustumaan asukkaisiin. Tämä ei ole kovin yleistä muiden Kanarialle matkanneiden keskuudessa, tai ainakaan en ole nähnyt tai kuullut mainintoja siitä. Paikalliskulttuuri ei missään vaiheessa tutkimuksiani ole noussut esiin merkittävänä tekijänä matkoilla Playa del Inglesiin.

Ehkä silmiinpistävin piirre tässä päiväkirjassa ovat runsaat viittaukset kotimaahan tai pikku-Suomeen, joka tosin tällä kertaa ei sisällä mainintoja ravintoloista tai karaoke-baareista. Ensimmäisen päivän lause, "saavuimme *mieli valoisena* Tampereen lentokentälle klo 10.40, koska näimme, että meidän matka koneemme on *suomalainen kone*, minkä *hyvät* lentäjät vievät meidät *turvallisesti* matkakohteeseemme", sisältää jo kliseenomaisen käsityksen suomalaisten lentokoneiden ja niiden lentäjien paremmuudesta. Lisäksi lauseessa aloitetaan lomavietto valoisalla mielellä vapaana arjen harmaudesta. Neljäntenä päivänä kirjoittaja seurueineen tutustui hotellinsa uima-altaalla muihin aurin gonpalvojiin, joista yksi pariskunta osoittautui saman uskonnon tun nustajiksi. Viidentenä päivänä yhteydenpito toiseen lestadiolaisparis kuntaan jatkui yhteisen illanvieton aikana. Hotellihuoneistossa keskusteltiin elävästä kristillisyydestä samaan aikaan, kun muut turistit olivat iltakävelyllä, illastamassa, tanssimassa tai karaoke-baarissa. Tämä päiväkirja tuo esiin uskonnon turistista kokemusta strukturoivana elementtinä. Uskonnollinen vakaumus ja uskonveljien löytyminen

lomakohteesta suuntaavat kirjoittajan ja hänen seuralaistensa lomavieton eri urille kuin Playa del Inglesiin matkustaneiden turistien valtaosalla. Ateenaan matkustaneita suomalaisturisteja käsitelleessä tutkimuksessani (Selänniemi 1994a) näkyi selvästi, kuinka erilaiset intressit strukturoivat turistista kokemusta. Jonkun muun ideologian, kuin uskonnon strukturoivaa vaikutusta turistin kokemukseen ei tarvitse etsiä sen kauempaa, kuin entisen Neuvostoliiton aikana Suomessa vierailleiden neuvostoturistien “pyhiinväelluksista” Lenin-museoon.

Selitys sille, miksi päiväkirjassa ei ole mainintaa ulkona syömisestä, löytyy päiväkirjan viimeiseltä sivulta kirjoittajan kertoessa matkalaukujen olevan kevyemmät kuin lähtiessä (yleensä kai asia on päinvastoin - tuliaiset ja viinat painavat kapsekissa): “...ei ollut enää Suomalaisen *ruisleivän* ja *hirvenlihan* paino palumatkan rasitteena...”. Kirjoittaja seurueineen söi ilmeisesti kaikki ateriansa huoneistossa omista ja kenties supermarketista ostetuista eväistä. Taustalla voi olla suomalaisten keskuudessa usein esiintyväksi sanottu epäluulo ja pelko outoja ruokia kohtaan. Suomalaiset maaseudun asukkaat eivät myöskään ole kovinkaan tottuneita ravintolassa syömiseen, vaan sitä saatetaan pitää rahan tuhlausena tai ravintola yhdistetään huonoon elämään ja alkoholinkäyttöön. Viimeisenä osoituksena sidoksesta kotiin lomalla oli koti-ikävän herääminen viimeisenä eli seitsemäntenä päivänä: “...kiva on käydä etelässä, mutta mukavaa on lähteä myös kohti kotimaatakin katsomaan”. Kirjoittaja käyttää tässä päiväkirjansa viimeisessä lauseessa lomakohteestaan nimitystä etelä, joka on vakiintunut kielenkäyttöömme tarkoittamaan suomalaisturistien “lomamaata” - oli se sitten Kreikka tai Espanja, Turkki tai Italia.

PKN171

Jyväskylä, opiskelija. Perhe & muu seura. 2-5. ulkomaanmatka. Parasta lomalla oli “Sää oli hyvä, aurinko paistoi lähes joka päivä ja oli lämmintä. Ruoka oli hyvää. Muut suomalaiset jotka asuivat hotellissamme olivat mukavia”. “Huonoa ei oikeastaan ollut. Rahojen kanssa oli alussa hieman ongelmia.”

Päivä 1.

Olemme juuri tulleet ja puramme matkalaukkuja. Kohta olemme lähdössä katselemaan kaupungille. Kaikki näyttää vielä oudolta mutta eiköhän se tästä.

Tultiin juuri kaupungilta. Rahojen kanssa on ongelmia kun ei ymmärretä niistä mitään vielä. Kävimme eka kertaa syömässä. Ruoka ainakin oli hyvää.

Päivä 2.

Heräsimme tänään aikaisin aamulla. Joimme siinä kahvit ja odotimme auringon nousua. Lähdimme altaalle ottamaan aurinkoa. Se paistoi koko päivän pilvettömältä taivaalta. Nahkakin vähän paloi mutta ei se haittaa.

Illalla lähdimme syömään erääseen pieneen ravintolaan. Ruoka oli oikein hyvää. Sitten lähdimme kävelemään. Kävelimme rantaan päin ja sieltä löysimme oikein ostos

“paratiisiin”. Äitini hullun lailla kävi nypläämässä jokaista pitsipöytäliinan kulmaa. Yksi liina ostettiin, minä ostin takin ja kellon.

Vähän myöhemmin illalla vielä lähdimme etsimään paikkaa missä olisi ollut suomalaiset tanssit, mutta ei kyllä löydetty. Tulimme takaisin hotellille. Istuimme parvekkeella jonkin aikaa sitten käytiin nukkumaan. Päivä oli ihan mukava. Tänään oli lakko mutta ei se mitään haitannut.

Päivä 3.

Otimme koko päivän aurinkoa altaan reunalla. Päivällä tehtiin itse ruokaa. Illalla olimme suomalaisissa tansseissa. Siellä esiintyi Armi ja Danny. Olimme siellä aika myöhään.

Päivä 4.

Aamulla heräsimme aikaisin. Juotiin siinä kahvit ja lähdettiin markkinoille. Siellä oli paljon ostettavaa, rahaa meni monta sataa. Aurinkoa ei ainakaan vielä olla otettu se ei taida paistaa tänään ollenkaan. Mutta silti on ihanan lämmintä. Illalla kävimme syömässä. Muuta ei sitten tapahtunutkaan.

Päivä 5.

Aurinko paistoi tänään ihanan lämpimästi koko päivän vaikka paistoikin hiekkapilvien takaa. Olemme juuri tässä lähdössä porsasjuhille.

Porsasjuhlissa oli oikein hauskaa. Sai juoda viiniä niin paljon kuin jakso. Juhlien jälkeen lähdettiin vielä jatkoille Lifeen. Hotellille tultiin joskus kolmen jälkeen. Oli ehkä loman hauskin ilta.

Päivä 6.

Aamulla kävimme postissa viemässä kortit. Aurinko ei ole paistanut ollenkaan mutta lämmintä on. Käytiin ostoksilla. Kaupungilla nähtiin Meiju Suvas.

Päivä 7.

Nyt se sitten on viimeinen päivä. Otimme koko päivän aurinkoa altaan reunalla. Kävimme syömässä illalla, sen jälkeen kävimme parissa kapakassa. Loppuillan istuimme parvekkeella ja katselimme ihmisiä. Näimme myös tänään pari julkkista, ensin nähtiin pelimannet ja sitten yhdessä suomalais kapakassa Laila Kinnunen. On aika haikeaa lähteä kun täällä on näin lämmin ja Suomessa on pakkasta.

Päivä 8.

Nyt sitten on lähtö itkua vailla. Juuri tässä pakkaamme matkalaukkuja. Huoneet pitää tässä kohta puoliin luovuttaa ja pitää valmistautua kotiin lähtöön. Kyllä sitä mielellään olisi vielä ainakin viikon, mutta pitää vain ajatella että kaikki loppuu aikanaan ja voihan sitä aina lähteä uudelle matkalle.

Edellisiä kirjoittajia nuoremman, 17 -vuotiaan jyvaskyläläisopiskelijan, päiväkirja noudattaa muuten pitkälti samaa kaavaa kuin häntä vanhempien suomalaisturistien kirjoitukset, mutta muodostaa kiinnostavan kontrastin edelliseen, Laukaalaisen eläkeläisen kirjoittamaan päiväkirjaan samasta lomakohteesta. Mielenkiintoisin piirre päiväkirjassa ovat yleisten havaintojen kontekstit. Kirjoittajan havainnot liittyvät päällimmäisenä ilmastoon, josta kerrotaan jokaisen päivän kohdalla. Ilmaston lisäksi ympäristöstä mainitaan ostoskeskukset, suomalaiset baarit ja ravintolat, possujuhlat sekä suomalaiset julkkikset (vrt. Selänniemi 1994b). Nimenomaan Playa del Inglesiä kanarialaisena paikkana koskevia havaintoja on niukasti, kuten muissakin siellä kirjoitetuissa

päiväkirjoissa. Päiväkirjasta poimittujen elementtien mukaan Playa del Ingles on aurinkoinen ja lämmin paikka, jossa aurinko ei kuitenkaan aina paista. Inglesissä on uima-altaita ja rantoja, joilla voi kuluttaa päivänsä. Lisäksi kohde tarjoaa runsaasti ostosmahdollisuuksia, suomalaisia ravintoloita ja baareja ja ”tuttuja”, kuten Armi ja Danny, Peli-mannet ja Meiju Suvas. Pieni vihje siitä, että jopa Playa del Inglesissäkin elettäisiin arkielämää, löytyy toisen päivän tapahtumista: ”Tänään oli lakko *mutta ei se mitään haitannut*”. Kyseinen lakko ei juurikaan vaikuttanut turistien elämään, vaikka jotkut olivatkin varautuneet ostamalla ruokaa huoneistoihinsa siltä varalta, että kaupat ja ravintolat olisivat kiinni. Lakkopäivänä oli pari meluisaa autokulkuetta ja jotkut kaupat ja ravintolat pitivät ovensa kiinni iltaan saakka, jolloin koitti taas aika palvella turisteja. Näin lomaviettoa kenties häiritsevä muistutus paikallisesta arkielämästä ja mahdollisista epäkohdista kutistui vain värikkääksi lomamuistoksi muiden joukkoon ikään kuin sekin olisi ollut järjestetty performanssi turisteja varten. Lakko oli päivän puheenaihe turistien parissa ja monet vaelsivatkin keskustaan katsomaan ja valokuvaamaan mielenosoittajia. Tämä oli niitä harvoja kertoja, kun havaitsin rajankäyntiä turistin anti-arjen (Krippendorf 1989) ja Playa del Inglesin³ arjen välillä. Kirjoittajan muut havainnot paikasta ilmaistaan joko implisiittisinä vertailuina eli kotimaasta poikkeavien seikkojen kertomisena tai eksplisiittisinä vertailuina kuten päiväkirjan seitsemännen päivän lopussa.

Nuoren naisen lomapäiväkirjassa toistuvat samat aktiviteetit kuin muilla Playa del Inglesissä lomapäiväkirjansa kirjoittaneilla, joskin painotuseroja löytyy. Kahvia juodaan huoneistossa tässäkin lomaseurueessa ja aurinkoa otetaan aina kun siihen tarjoutuu tilaisuus. Ostokset näyttelevät suurta osaa tässä päiväkirjassa. Jo toisena päivänä ”löysimme oikein ostos ”paratiisin””, ja kirjoittajan äiti ”...hullun lailla kävi nyppläämässä jokaista pitsipöytäliinan kulmaa. Yksi liina ostettiin, minä ostin takin ja kellon”. Neljäntenä päivänä kirjoittaja seurueineen meni kahvit juotuaan markkinoille, missä ”...oli paljon ostettavaa, rahaa meni monta sataa.” Shoppailu nousee usein tärkeäksi toiminnaksi turistimat-kalla ollessa ja siihen varataan runsaasti aikaa ja rahaa. Turistimat-

---

³Itse asiassa kyseessä ei niinkään ollut Playa del Inglesin arki, koska kohde ei varsinaisesti elä arkea. Playa del Inglesissä lakkoilevat ja mielenosoitukseen osallistuneet olivat pääasiassa läheisen San Fernandon asukkaita. San Fernando on noin 40.000 asukkaan betonihetto, Playa del Inglesin ”esikaupunki”, jossa on kehittämätön infrastruktuuri (mm. koulu- ja terveydenhoitopalvelut ovat puutteellisia). Suurin osa San Fernandon asukkaista työskentelee alueen turismin palveluksessa.

ka tarjoaa ostosten teolle hyvän kontekstin, koska turisti on korostuneen irrallaan arjesta ja voi vapaasti käyskennellä pitkin ostoskatuja - hänellä on myös vapaus olla ostamatta mitään. (Lehtonen 1994, 38-39.)

Huvittelussa on reippaampi meno kuin edellisillä kirjoittajilla. Kapa-koissa ja baareissa menee myöhään ja possujuhlassa "...oli oikein hauskaa. Sai juoda viiniä niin paljon kun jakso". Oletettavasti tämä 17 -vuotias turisti on kulkenut vanhempiensa seurassa tai sitten hänellä on ns. "aikainen maku" huvittelupaikkoja valitessaan. Playa del Inglesissä on lukuisia nuorekkaita diskoja ja musiikkibaareja, mutta kirjoittaja etsi toisena iltana suomalaista tanssipaiikkaa löytämättä sitä; oli kolmantena iltana myöhään suomalaisissa tansseissa Armin ja Dañny'n keikalla; meni viidentenä iltana possujuhlien jälkeen suomalaisravintola Lifeen jatkoille; ja näki vielä viimeisenä iltana suomalaiskapakassa Laila Kinnusen. Ilmaston ja pikku-Suomen merkitys lomakokemuksissa kiteytyy kirjoittajan vastauksessa kysymykseen siitä, mikä oli parasta lomalla: "*Sää oli hyvä, aurinko paistoi lähes joka päivä ja oli lämmintä. Ruoka oli hyvää. Muut suomalaiset jotka asuivat hotellissamme olivat mukavia*".

Koti-ikävä ei vaivaa tätä kirjoittajaa, kuten se vaivasi laukaalaista eläkeläistä (PKM67I) vaan kotiinlähtö kuvataan haikeaksi (päivä 7.), tai "nyt sitten on lähtö itkua vailla" (päivä 8.). Viikko etelässä ei nuorelle turistille riitä, vaan "kyllä sitä mielellään olisi vielä ainakin viikon, mutta pitää ajatella että kaikki loppuu aikanaan ja *voihan sitä aina lähteä uudelle matkalle*".⁴

PKN34B

Järvenpäälainen matkailualan oppilaitoksesta valmistunut myyntisihteeri. 6-10. ulkomaanmatkallaan muussa seurassa. Parasta lomalla oli "aurinko, rentoutuminen, ystävälliset turkkilaiset. Hotellissa ei juuri lainkaan (yht. n. 10) suomalaisia". Huonointa oli "1 viikko liian lyhyt aika, juuri kun oppii tuntemaan seudun hyvin joutuu lähtemään".

Päivä 1.

Kotona aikainen herätys, uni jäi lyhyeksi matkan odotuksessa. Onkohan kaikki tarpeellinen kapsäkissä...? Ja passi varmasti käsilaukussa? Lipuista huolehtii käly, joka hyvissä ajoin veljeni kускаamana noutaa kentälle. Kentällä "pakolliset" ostokset: tupakit, "aamun vatsalääke".

---

⁴Vrt. Colin Campbellin (1990) modernin konsumerismin teoriaan liittyvä halu-hankinta-käyttö-pettymys-uusi halu -oravanpyörä ja John Urryn (1990) lisäykset siihen, joita käsittelen luvussa 5. Turismissa Campbellin syklistä saattaa jäädä pois pettymys, koska elämys turistimatalla voi olla jopa ihmeellisempi kuin kuviteltu nautinto. Näin ollen voitaisiin turismissa nähdä myös halu-hankinta-käyttö-nautinto-halu -sykli.

Lento sujui hyvin, vihdoinkin laskeuduimme Dalamanin kentälle, vastassa auringonpaahde ja kuumuus. Bussimatka kuuma, onneksi tauolla saimme nauttia kylmää Tuborgia. Ensivaikutelma hotellista hyvä. matkalaukut huoneeseen, uimapuku päälle ja rannalle (jonne ei onneksi matkaa lainkaan).

Illalla nautimme turkkilaisista antimista hotellin seisovasta pöydästä. Ruoka oli herkullista ja sitä oli liikaa, tulihan ahmittua.

Myöhemmin tutustumista hotellin lähiympäristöön, vesipullot tuli ostettua seuraavaa päivää varten. Ja sitten keräämään voimia seuraavaa päivää varten pitkän matkan jälkeen.

Päivä 2.

Sisäinen herätyskello kilisi jo ennen klo 7.00. Käly lähti lenkille rannalle, itse pulahdin altaan viileään veteen. Kaikki muut tuntuivat nukkuvan, olipa ihanaa yksin uiskennella ja katsoa auringon valon lisääntymistä hotellin takana.

Aamiaisen (tulihihan taas syötyä) jälkeen suunnistimme oitis rannalle. Saimmepahan valita mieluisat paikat kun olimme ensimmäisiä eikä aurinkokaan vielä täysillä paistanut. Hieman pilvistä, mutta ei sateen pelkoa sentään. Eipähän kärvennyt heti. Puolenpäivän oluet rannalla. Iltapäivällä Bodrumin keskustaan Dolmus taksilla, kokemus sekini. Rahanvaihto pankissa, kävelyä pitkin ja poikin basaareilla. Kebabia katuruokalassa pikkunälkään.

Illalliseksi hotellin, sen jälkeen iltakävelyllä rannalla ja hotelli lähikaduilla. Yömyssyt kadun varren baarissa, sitten taas uni maittoi.

Päivä 3.

Aamutoimet kuten eilen. Ja taas ensimmäisenä rannalle voiteet, vesipullot, Walkmanit, kirjat mukana. Nyt ei taivaalla pilvenhattaraakaan. Puolenpäivän oluen (tapa jo sekini) jälkeen lähikadun baariin kebabille. Rannalla löhöilyä, uintia koko loppupäivän. Läheisellä rannalla kävimme tutustumassa Benji-hyppyyn - maasta käsin.

Taas erittäin runsaan ja herkullisen illallisen nautittuamme lähdimme kaupungin keskustaan katselemaan paikallista illanviettoa. Jotain pientä tuli jo ostettuakin ja maisteltua aitoa turkkilaista kahvia. Nahkatakkeja etsittiin ja kokeiltiin, tingattiinkin, mutta sopivaa ei ainakaan vielä löytynyt. Ajoissa palailimme jälleen yöpuulle. Huomenna olisi edessä kokonainen päivä hotellin järjestämällä veneretkellä.

Päivä 4.

Jo tavaksi tulleiden aamu-uintien, lenkkien ja aamiaisten jälkeen pistäydyimme ostamassa juotavaa veneretkeä varten, pakkasimme laukumme ja suuntasimme hotellin rantaan josta laiva lähtisi. Purjeet paukkuen auringon paahtaessa suuntasimme kohti naapuripoukamia ja uimarantoja. Siellä pysähdelimme uimaan ja laivalla nautittiin runsas lounas. Iltapäivän lopulla alkoi yksi jos toinenkin vedellä t-paitaa olkapäiden ja selän suojaksi, sen verran aurinko merellä porotti. Todella antoisa päivä kaiken kaikkiaan.

Illalla oli ohjelmassa hotellin ranta ravintolassa turkkilainen ilta, ja tietysti Rakiakin piti maistaa. Hyvää oli, joskin vahvaa. Napatanssijatar hämmästytti notkeudellaan ja yleisölle järjestetyt kilpailut hauskuuttivat pöydissä istuvia.

Päivä 5.

Tänään oli taas lomailuohjelmassa rannalla makoilua ja uintia. Ja niinhän se päivä kului, kuumaa riitti, onneksi kuitenkin rannalla kävi sen verran tuulen viri, ettei ihan läkähdytty. Rusketuskin alkaa jo näkyä.

Hotelli-illallisen sijasta päätimme lähteä Bodrumiin syömään. No, ainakaan siinä paikassa ruoka ei ollut hotellin tasoa, joskaan ei huonoakaan. Tulihihan kokeiltua.

Taas kiertelyä nahkabutiikeissa. Kauppoja hierottiin, mutta sopivaa ei löytynyt (hintaa aina takkiin nähden liian korkea).

Nyt alkaa tuntua jo haikeutta loman lähetessä loppua kohti. "Kotiutuminen" on ollut nopeaa ja jos mahdollista, lomaa voisi jatkaakin.

Päivä 6.

Bodrumin markkinapäivä. Mattoja, koruja, kenkiä, vaatteita, kaikkea mahdollista oli tarjolla. Puolen päivän jälkeen huomasimme olevamme kasseinemme kuin kamelikaravaani. Myös kuumuus ja väenpaljous alkoi uuvuttaa. Suunnistimme satama-alueelle lounaalle. Sen jälkeen vielä kiertelyä bazaareissa ja viimeisten ostosten tekoa. Sitten olimmekin valmiit palaamaan hotelliin ja - UIMAAN! Ihana vilvoittava merivesi teki hyvää.

Illalla vielä rauhallista kävelyä hotellin lähistöllä (pari ostostakin tuli vielä tehtyä) ja istuskelua hotellin rantabaarissa. Sitten olisikin edessä enää yksi lomapäivä ennen kotimatkaa - NYYH.

Päivä 7.

Viimeinen lomapäivä pyhitetty taas auringon ottoon, jotta rusketus olisi mahdollisimman syvä.

Niin päivä kuluikin jo totuttuun tapaan, kauankohan tällaista jaksaisi? No, ei kai loputtomiin, mutta nyt tuntuu että vielä ainakin jonkin aikaa.

Illalla tutustuimme Bodrumin lauantai-iltaan, aika rauhallista. Turkkilaisista häistäkin näimme vilauksen erään rantaravintolan ohitse kulkiessamme.

Sitten olikin edessä ostosten ja tulaisten ahtaaminen laukkuihin, onneksi osa oli tehty jo ennen kaupungille lähtöä. Lisälaukkua ei kuitenkaan tarvittu, pienellä tunkemisella laukut saatiin kuin saatiinkin kiinni asti.

Vielä jäähyväisdrinkille rantabaariin ja nukkumaan. Vaan ei tahtonut tulla uni silmään, niin alkoi jo olla haikea olo kotiinlähdön edellä.

Päivä 8.

Niin se viikko kuluu, ja kotiinlähdön aamu koittaa. Vielä pimeässä pulahdu: altaan viileään veteen ennen kuumaa bussimatkaa kentälle.

Kenttämuodollisuuksien jälkeen vielä liirojen tuhlaamista makeisiin, vaan olipa kalliit hinnat kentällä!!

Koneen rullatessa kentällä ja noustessa ilmaan tunnen silmiäni kostuvan. Tulee ikävä jo nyt tuota mahtavaa, lämmintä, aurinkoista ystävällisten ihmisten maata. Tänne haluan palata niin pian kuin mahdollista. Koko viikosta ei todella jäänyt huonoa muistoa.

Suomessa odotti viileä, syksyinen ilma, ja, no, tietysti ystävättären hyvässä hoidossa ollut koira, joka oli ratketa liitoksistaan jälleennäkemisen innosta.

Nyt sitten vain paluu arkielämään ja mielessä hyvät muistot. Eikä kuin suunnittelemaan uutta matkaa!

Bodrumissa lomailleen kirjoittajan toimet ja kokemukset ensimmäiseltä lomapäivältä kuvaavat siirtymistä arjesta lomalle ja matkalle lähtemiseen liittyviä minirituaaleja. Lyhyt yöuni ja matkakuume, hermostunut muistelu siitä, onko kaikki tarpeellinen varmasti mukana, siirtyminen lentokentälle ja verovapaiden ostosten teko, lentomatka (kenties konjakit koneessa), perillä vastaan tulvahtava kuumuus, kylmä olut ja nopea uimapuvun pukeminen ja pikainen lähteminen rannalle liittyvät siihen itse asiassa suureen siirtymään, mikä lomalle lähdössä tapahtuu. Henkilö siirtyy muutamassa tunnissa arjesta, työstä ja kodista lomaan, sallittuun joutenoloon tai rentoutumiseen ja vieraaseen

paikkaan. Tässä arjesta poikkeavassa ajassa ja tilassa monet sellaiset asiat, jotka eivät ole mahdollisia tai sallittuja arjessa, ovat lähes itsensäselvyyksiä. Lepäily, rentoutuminen tai auringonotto aamusta iltaan on täysin sallittua, jopa suotavaa turistisessa kontekstissa, kuten myös monet nautinnot. Tätä kuvaa kirjoittajan maininnat notkuvista ruokapöydistä ja runsaasta syömisestä. Siirtymistä arjesta ”etelään” käsittelen tarkemmin luvussa 6.

Tämän lomapäiväkirjan kirjoittaja noudattaa toimissaan muissakin päiväkirjoissa yleistä kaavaa hotelli-ranta-(kävely)-ravintola-(kävely)-baari/disko/yökerho-hotelli. Verrattuna Bodrumissa tehtyihin ajankäyttöhaastatteluihin kirjoittaja herää huomattavan aikaisin. Mielenkiintoinen piirre lomapäiväkirjassa on rutiinien nopea kehittyminen lomatoimintoihin. Aamu-uinnit ja puolenpäivän oluet muiden toistuvien toimien ohella strukturoivat kirjoittajan lomaa ja luovat tiettyä turvallisuuden tuntua ja jatkuvuutta. Kirjoittaja ilmaisee myös samansuuntaista kotiutumista hotellihuoneeseen ja paikkaan, kuin seuraavan alaluvun PKN52I. Koska kirjoittajan hotelli on Bodrumin ulkopuolella, hänen on helpompi viettää rantaelämää, kuin kaupungissa asuvat lomailijat, joilla on 4 km lähimmälle ahtaalle rannalle ja yli 10 km paremmille. Toisaalta hotellin sijainti ja puolihoito rajoittavat Bodrumiin tutustumista. Kirjoittaja osallistuu myös usein hotellin tarjoamaan iltaohjelmaan, joka on turisteille järjestettyä illanviettoa esityksineen ja leikki-mielisine kilpailuineen. Näihin iltoihin tuo napatanssija eksoottisen pseudopaikallisen leiman.

Aurinko ja auringonotto ovat keskeisellä sijalla kirjoittajan lomakokemuksissa. Esimerkiksi viimeinen lomapäivä on ”*pyhitetty*” auringonottoon, ts. mikään vähempiarvoinen toiminta ei saa häiritä auringon palvontaa, jotta ”rusketus olisi mahdollisimman syvä”. Aurinko ja ilmasto muodostavatkin keskeisen elementin lomapäiväkirjan kerronnassa. Siihen liittyen kirjoittaja harrastaa Bodrumissa hyvin suosittua veneretkeilyä. Risteilyveneellä mennään päiväksi kiertämään sopivia rantapoukamia ja aika kuluu auringossa oleskellen. Kolmannen lomapäivän kerronnan aluksi kirjoittaja esittelee varustautumista rantaelämän viettoon. Auringonotto on harkittua toimintaa, pyyhkeellä tai rantatuolissa rannalla makaaminen on aktiivista passiivisuutta siinä mielessä, että tämän toimettomuuden saavuttamiseksi on nähty runsaasti vaivaa työskentelemällä, säästämällä ja matkustamalla.

Matka ikuiseen kesään

Seuraavien päiväkirjojen kirjoittajat oleskelevat edelleen pikku-Suomesa, mutta olen nostanut ne erilleen sen vuoksi, että niissä nousee esiin ajatus etelästä ikuisena kesänä. Molemmat tässä alaluvussa olevat päiväkirjat kertovat lomasta Playa del Inglesissä, joka on jo pitkään ollut suomalaisturisteille kesäinen ihmemaa talven keskellä. Jokainen talvella etelänmatkan tehnyt varmaan muistaa sen ihmeellisen kokemuksen, joka syntyy muutaman tunnin siirtymävaiheen jälkeen vastaan tulvahtavasta lämmöstä ja valosta. Kontrasti kotiympäristön talven kylmyyden ja pimeyden ja vaikkapa Kanarian saarten valon ja lämmön välillä on hyvin dramaattinen. Todennäköisesti tämän kontrastin voimakkuus on osasyynä siihen, että loma Kanarialla tuntuu seuraavasta kirjoittajasta lähes lapsuuden kesien veroiselta.

PKN52I, Hankasalmi, Kansakoulu ja kansanopisto, maatalouslomittaja, aviopuolison seurassa matkalla, 6-10 ulkomaanmatka. Parasta lomalla oli "Auringon ottaminen ja huoleton olo. Ruoka oli hyvää ja uni maistui. Huonointa: "ei meillä huonoa päivää ollutkaan".

Päivä 1.

Lähdimme Jyväskylästä pussiin ja ajoimme Tampereelle. Lähdimme Finnäarin lentokoneella kohti Las Palmasia. Olemme ennekin täällä käyneet joten matka ei ollut aivan uutta. Kentältä löysimme vihreä pukuisia tyttöjä jotka neuvoivat meidät pussiin Inlesiin lähtemään. Väsyttihän se vähän. Tarkotus oli Iguatzu hotelliin mennä, mutta olemme nyt tällä DUNAFLOOR nimisessä hotellissa. Joimme kahvit ja kävimme suihkussa ja rupesimme levolle. Ihana oli talvesta tulla kesään.

Päivä 2.

Aamu valkeni aurinkoisena ja lämpimänä. Aamukahvit juotuamme lähdimme katselmaan missä päin Inglesia olemme. Etsimme tien meren rantaan joka ei tuottanut vaikeuksia. 4 tunnin auringon oton jälkeen palasimme "kämpille". Istahimme vielä tuoleihin aurinkoon tuntui ihanalle kun aurinko lämmitti ja pienet kupit. Ilta meni siinä ihmetellessä että taas sitä ollaan täällä.

Päivä 3.

Odottelimme päivän valkenemista joka valkeni tuulisena mutta lämpimänä. Retkikohteet olemme käyneet aikaisemmillä kerroilla ja osan useampaan kertaankin joten emme tällä viikolla ajatelleet sinne lähtöä. Katsotaan asia ensi viikolla uudelleen. Kävelimme rantaan meren kuohuja katsomaan. Hiekalle ei voinut jäädä tuulen takia. Matka rantaan on 2½km. Tulimme altaalle paistattamaan päivää. Noin 4 tuntia siinä istuimme ja makoilimme välillä altaassa pistäytyen. Nälkä alkoi vatsassa kurnia, lähdimme Casa Finlandiaan syömään ja etsimme tien keskustaan. Tulimme ja nukuimme päiväunet ja illalla lähdimme karaoketa laulamaan. Hyvä oli päivä.

Päivä 4.

Päivä valkeni tuulisena, mutta eihän se täällä kylmälle tuntunut Suomen tuuliin verrattuna. Kiertelimme ostoskeskuksia ja löysimme vielä aivan uuden Farao [Faro II] tässä lähellä. Aurinko nousi korkeammalle, niin rupesi ranta ja meri vetämään puoleensa. Kävelimme uimarannan kautta nousimme dyneille, ja niitä myöten tulimme Masbalomakseen. Tuntui ihanalle kuumassa hiekassa kävellä paljas jaloin kuin ennen

lapsena. Väsyneenä mutta hyvä olo silti kun palasimme hoteliin. Tuntuu aina oudolle kun on kesä ja ilta pimenee niin nopeasti.

Päivä 5.

Aamusta tuntui jo lämpimälle kun oven aukaisimme. Tänään tulee auringon otto keli. Uima altaan reunalle alkoi väkeä karttua. Oikaisimme itsemme koko pituudelle. Aurinko lämmitti ihanasti. Muisteli että muutaman tunnin lennon jälkeen voi olla ja kokea tällaista. Kyllä täällä huolet haihtuvat. 4 tunnin jälkeen olimme jo kypsiä, joten lähdimme keittämään kahvit. Sunnuntain kunniaksi lähdimme syömään. Seisova pöytä tarjosi maittavan aterian Casa Landiassa.

Päivä 6.

Aurinko antoi odottaa itseään koko päivän. Ohjelmaa meillä riitti. Kävelimme aamulla rannalle päin ja tutustuimme uudelleen ostoskeskukseen. Otimme valokuvia ja ihmettelimme, kuinka monta kasvi lajiketta ja kaktus lajia täällä kasvaa. Etsimme Finnmatkojen toimiston joka vihdoinkin löytyi. Keskusta houkuttelee kanssa, silloin kun ohjelmasta puute on. Siellä kiertele ja katselee ja pienet ostoksetkin houkuttelee. Ilta vei meidät laulamaan "karaoketa". Siellä oli sitä Suomalaisten ilon pitoa. Helmikuu jo alkoi kun tulimme hotelille.

Päivä 7.

Sitten oli taas aurinko paikallaan, kun vedimme itsemme jo aamusta uima-altaan reunalle aurinkoa ottamaan. Altaassakin tarkeni jo uida pitempäänkin. Välillä kahvit keittäin olimme iltapäivälle saakka. Iltapäivällä kuulimme vihjeitä naapurilta että joudumme vaihtamaan hotelia. Toimistolla käydessä asia varmistui. Huomenna muutamme Primanesaan [Grimaneza]. Kiinnostasi asia, että lähdimme etsimään tätä hotelia. Ei meistä kartta oikein pitänyt paikkaansa. Lähellä paikkaa me kävelimme, mutta huomiseksi jäi paikan katselu.

Päivä 8.

Sitten valkeni muutto päivä. Tuntui vähän vaikealta jättää jo tutuksi tulleet paikat. Pakkasimme matkalaukun ja lähdimme kohti uutta kotia. Taksi tuoda "hurrautti" meidät tänne. Pian tästä kotiuduimme taas ja löysimme katolta hyvän aurinkoisen paikan. Ei meitä enää harmittanut. Rannalle on vähän pitempi matka, mutta kyyti sinnekin tarjottiin linja autolla. Hyvää huolta matkatoimistot on meistä pitänyt. Eihän näille asioille nekään mitään aina voi. Tuliais pullon nautittuamme ja illan pimenettyä vedimme taas puhtaiden lakanoiden sisään itsemme.

Päivä 9.

Nyt oli ensimmäinen aamu että ei näkynyt pilven hattaraa. Oli tulossa hellepäivä joka tuntui oven avattua ihanalle. Ihmisten kanssa rupatellen, tässä pihassa jossa onkin paljon Suomalaisia alkoi tutustuminen. Meille matkatoimisto tarjosi retkiä muuton korvaukseksi joten suunnittelimme meriretkelle lähtöä. Huomenna päätämme siitä. Ruokapaikkaan lähdimme entiseen. Löysimme suoran reitin kävellen. Hyvälle tuntuu välillä kävelläkin ja varsinkin syönnin päälle. Illalla kävelimme uudelleen karaoke kilpailuja katsomaan. Tuttuja alkaa olla sielläkin. Hyvin uni tuli tämänkin päivän jälkeen.

Päivä 10.

Tänään oli taas mielessä meri. Aamusta lähdimme rantaan ja aurinko paistoi kirkaasti, mutta oli aika tuulista. Lähdimme kengät kädessä pistelemään hiekkarantaa jossa oli ihmisiä tulossa ja menossa, paljon meitä oli. Pintaa rupesi polttamaan, niin pistäydyin meren laineissa. Kun oli 4 km kävelty tuntui että tämän päivän aurinko ja liikuntakin on suoritettu. Hotelille oli saman verran matkaa jonka vielä kävelimme. Huomenna lähdemme laivalla merelle. Tulisipa lämmin päivä.

Päivä 11.

Linjuri auto tuli meitä hakemaan sovitusta paikasta. Auto seisautti ja mies autosta esitti käsillä laineita ja arvasimme että kysytään laineille lähtiöitä. Ei ymmärretty yhtään sanaa koko matkalla olimme kahden ainoita Suomalaisia. osasimme ihailla merta omillakin silmillä. ohjelmasta osan ymmärsimme. Ruokailu oli kaikille. Lämmin siellä oli laivan seistessä ja takasin tullessa paistoi lämpimästi. Iloisia siellä ihmiset oli. Laivapojat ovat ammattinsa taitavia. Levätyämme kävimme ilta mänöjä katselemassa.

Päivä 12.

Sunnuntai valkeni taas ihanan aurinkoisena. Meille oli tullut viesti että naapurit oli kotisuomesta tullut tänne. Menimme tapaamaan heitä. Lähdimme yhdessä katselemaan ja kävelemään. Kamelit oli heillä katsomatta joten suuntasimme matkamme sinne. Tulimme ja joimme kahvit yhdessä. Sovimme illalla menosta yhdessä syömään. Hyvä täällä on ruoka ja kovasti tulee syötyä. Iltaa istuimme vielä joten kello oli kerinnyt niin pitkälle, että oli puoli yö kun suuntasimme kukin pesäämme.

Päivä 13.

Oli mieli iloinen herätä auringon kanssa yhtä aikaa. Kahvit juotuamme. nousimme kattoparvekkeelle aurinkoa ottamaan. Meillä oli kylään kutsu päiväkahville, joten lähdimme vähän aikaisemmin. Kiersimme kauppoja ennen siesta aikaa. Soitimme kotiin jossa ei ollut pakkaneen vielä hellittänyt joka oli särkenyt vesijohdot, että joutui lehmät juottamaa kantovedellä. Tämä harmitti lomamieltä, mutta ajatteli että ei täältä saakka mitään voi. Tainan ja Karin [nimet muutettu] kanssa istuimme aurinkoista iltapäivää. Tuntui elämä niin raukeelle että nukuimme oikeena aikana.

Päivä 14.

Ensimmäinen ajatus oli tänään että huomenna on kotiinlähtö päivä. Tuliaiset oli hankittava tänään. Ostimme tuulipuvut josta toisesta särkyi vetoketju heti avatessa. Naapurien kanssa yhteyden pito on ollut tiivistä. He lupasivat tulle meille. Illan suussa kahvit juotuamme rupattelimme jo kotiin lähdöstä ja totesimme että viikko olisi liian lyhyt loma tänne saakka lähteä.

Nyt on lähtö aamu ja kassit pakattu. Ajattelee että hyvä täällä on ollut olla ja kivalle se tuntuu taas kotiinkin lähteä. Toivon mukaan tulemme taas toisenkin kerran ehkä se on ensi talvi. Aurinkoisia päiviä tänne jääville.

Vaikka kirjoittajan ja hänen puolisonsa kaksi lomaviikkoa sujuvat pintapuolisesti tarkasteltuna varsin monotonisesti loistaa päiväkirjasta kuitenkin tyytyväisyys lomaan. Kirjoittaja ja hänen miehensä toimivat verkkaisesti aikataulut unohtaen autuaan onnellisina, vaikka mitään ei varsinaisesti tapahdu. Heille riittää se, että he saavat olla Playa del Inglesissä, itse asiassa oleskelu täällä kesässä talven keskellä on päiväkirjassa jatkuvan ihmetyksen ja ilon aihe. Kuten muillakin keski-ikäisillä ja vanhemmilla suomalaisilla etelänmatkaajilla, myös heillä kahvinjuonti näyttää olevan keskeinen rituaali useita kertoja päivässä. Se on niin tärkeätä, että siitä täytyy erikseen kertoa päiväkirjoissa. Tottakai kahvi on Suomesta tuotua - eihän ulkomailta saa kunnon kahvia.

Tämän päiväkirjan jälkeen on vaikeaa pysytellä tiukan kulttuurikriittisellä linjalla ja todeta turismintutkimuksen tradition mukaisesti hankasalmelaispariskunnan matkanneen vain turismiteollisuuden

luomaan keinotekoiseen lomakohteeseen, jossa kaikki on vain lavastettua autenttisuutta (ks. Boorstin 1975 ja MacCannell 1973 ja 1989), ja että massaturismi tässä muodossaan kykenee tarjoamaan turisteille vain pinnallisia, triviaaleja ja fragmentaarisia kokemuksia. He ovat iloisia koko kahden viikon ajan. "Ei meillä huonoa päivää ollutkaan." Kaikki on ihanaa ja hotellinvaihtokin on vain jännittävä ja mielenkiintoinen tapahtuma loman aikana - tapahtuma, josta moni turisti on nostanut melkoisen rähinän. Hankasalmelaisten kokemukset on suhteutettava heidän arkipäivänsä viitekehykseen, jolloin on ymmärrettävää, miksi kaksi lomaviikkoa Playa del Inglesissä ovat heille täydellistä lomaa ja kotiympäristöstä irrottautumista.

Kirjoittaja kokee lomakohteensa pitkälti synesteettisesti näkö- ja tuntoaistinsa kautta. Kaikkina muina päivinä, paitsi viimeisenä lomapäivänä auringolla on keskeinen rooli kerronnassa. Kirjoittaja ilmaisee kokeneensa Playa del Inglesin ensisijaisesti lämpönä iholla, kuumuutena paljaiden jalkojen alla, kauniina ja lämpimänä ilmana ja vilvoittavana merenä. Myös pääpainotteisesti visuaalisilla kokemuksilla on sijansa turistikohteen kokemisessa. Kiertely ostoskeskuksissa, meren ja hiekkadyynien katselu ja kameliä näyttäminen naapureille painottuvat aistikokemuksina näköaistin varaan. Myös kuulolla on sijansa, joskin ainoat suorat viittauksen Playa del Inglesin kokemiseen kuuloaistin kautta rajoittuvat usein toistuviin käynteihin Casa Finlandian karaokebaarissa. Implisiittisesti voisi kuitenkin tulkita meren kuohujen katselemisen myös niiden kuuntelemiseksi. Makuun viitataan päiväkirjassa melko vähän. Ruoka oli hyvää ja sitä oli riittävästi. Kahvinjuonnissa lienee makunautinnon lisäksi tai sen sijaan olevan kyseessä aikaa strukturoiva rituaali, joka toistetaan joka päivä, kuten myös sosiaalinen aktiviteetti. Kahvia nautitaan joko puolison kanssa tai sitä tarjotaan naapureille tai he tarjoavat sitä kirjoittajalle.

Viittaukset Playa del Inglesiin paikkana ovat epämääräisiä. Ainoat konkreettiset maininnat nimenomaisista paikoista ovat kohdissa, jossa kirjoittaja kertoo ostoskeskuksista, hotellista, ravintolasta ja hiekkadyyneistä. Muut kodista ja asuinympäristöstä poikkeavaan paikkaan viittaavat maininnat vertautuvat kirjoittajan asuinpaikkaan tai Suomeen yleensä ja ovat luonteeltaan ilmastoon liittyviä. Playa del Inglesin erottaa Hankasalimesta mainintojen toistuvuudesta päätellyssä tärkeysjärjestyksessä:

- 1) aurinko ja ilmasto
- 2) meri, uima-allas ja hiekkadyynit
- 3) ostos- ja huvittelumahdollisuudet.

Mitkään näistä mainituista seikoista eivät, Maspalomasin hiekkadyynejä⁵ lukuun ottamatta, ole vain Playa del Inglesistä löytyvää, vaan ne ovat nimenomaan etelän attribuutteja - ominaisuuksia, jotka tekevät etelän lomakohteet teoriassa vaihdettaviksi keskenään.

Päiväkirjassa on viittauksia siitä, että spatiaaliset, temporaaliset ja ehkä jopa sosiaaliset rajat saavat toisenlaisen merkityksen kuin kotimaassa. Joissakin tapauksissa ne jopa häipyvät kokonaan tai ovat ainakin hyvin eteerisiä, kuten sisä- ja ulkotilan välinen raja. Kirjoittaja ei juuri tee eroa näiden välille, vaikka käsitteleekin hotellihuoneistoa "kotina". Näiden rajojen häilyvyys vaikuttaa myös etelän kokemiseen, kun esimerkiksi näkö- ja tuntoaistit viestittävät lämpöä vaikka kulttuurinen kokemus antaa ymmärtää, että illan pimettyä pitäisi olla viileätä ("Tuntuu aina oudolle kun on kesä ja ilta pimenee niin nopeasti").

Vaikka Kanarian saarillakin oli päiväkirjan kirjoittajan vierailun aikana talvi (jopa lunta oli satanut vuorilla), hän ilmaisee matkan Playa del Inglesiin matkana etelään, kesään ("Ihana oli talvesta tulla kesään"). Ajatus etelästä ikuisena kesänä, sellaisena kuin muistamme lapsuuden kesät, jolloin aurinko aina paistoi lämpimästi ja aikaa tuntui olevan rajattomasti, näyttäytyy myös tämän kirjoittajan päiväkirjassa. Etelänmatkalla hän näyttää palaavan lapsuuteen myös toisella tavalla. Lauseessa "tuntui ihanalle kuumassa hiekassa kävellä *paljas jaloin kuin ennen lapsena*" kirjoittaja selvästi ilmaisee paluun primaaristen, yksinkertaisten aistinautintojen pariin. Arjessa emme juuri ehdi tai osaa kokea lämpöä ihollamme, kuumuutta varpaiden alla tai kokea ihmetystä pimeästä mutta kuumasta illasta. Etelässä on sallittua ja mahdollista nauttia näistä sensorisista nautinnoista, ja kuten päiväkirjasta ilmenee, etelän raukeassa olotilassa nämä arjessa uinuvat aistit terästyvät.

Kirjoittajalle Playa del Ingles ei ole outo paikka. Hän on käynyt Gran Canariaalla ilmeisesti useammankin kerran, koska mainitsee käyneensä joillakin retkillä useasti. Tuttuutta ja turvallisuutta lisäävät Playa del Inglesin pikku-Suomi ravintoloinen ja baareineen, sekä suomalaiset kanssamatkustajat, jopa omat naapurit Hankasalmeilta, joiden kanssa päiväkirjan pariskunta oli tiiviissä yhteydessä. Karaokebaarista alkaa loman puolen välin tienoilla löytyä jo tuttuja. Lähes rituaalinomaiselta vaikuttava kahvinkeitto ja -juominen strukturoi myös oleskelua etelässä ja on mahdollisesti myös turvallisuuden tunnetta lisäävä tekijä. Kotonaikin keitettäisiin kahvit näihin aikoihin. Mielenkiintoinen piirre on myös kotiutuminen ja kiintyminen hotellihuoneistoon. Kirjoittaja käyttää sanoja "koti" ja "kotiutua", ja kertoo, että oli vaikeata lähteä jo

---

⁵Valokuva-liite, kuva 7.

tutuksi tulleesta paikasta, kun hotellia piti vaihtaa kesken loman. On helppoa kuvitella, että joku muu turisti olisi kokenut vaikeaksi ja vastenmieliseksi juuri sen, että matkatoimisto on toiminut epätyytyvästi ja sen seurauksena täytyy kesken loman vaihtaa hotellia. Kirjoittaja kuitenkin kiittelee matkatoimistoa mutta suree hetken sitä, että täytyy lähteä tutusta huoneistosta.⁶ Hän tosin kotiutuu nopeasti uuteen huoneistoon, kun osoittautuu, että sen katto tarjoaa paremman mahdollisuuden nauttia etelän tärkeimmästä ominaisuudesta, auringosta.

PKN59I

Oulu. Kansakoulu, kirjansitoja. Matkalla aviomiehensä kanssa. Yli kymmenes ulkomaanmatka. Parasta lomalla oli ”hyvät ilmat, aurinko, oleskelu ilman mitään suunnitelmia” ja huonointa ”hotelli sijaitsi liian kaukana uima-rannalta”. Matkamuiistoina tuotiin t-paitoja, kosmetiikkaa ja urheiluasuja.

Päivä 1.

Yö nukuttiin hyvin johtuen pitkästä lennosta. Aamupalan syötyämme läksimme Finnmatkojen tervetuliaistilaisuuteen. Ottelimme ilta-päivän hotellin uima-altaalla aurinkoa ja välillä kävimme uimassa, kun oli niin kuuma.

Illalla kävimme syömässä ulkona ja ruoka oli todella hyvää. Sen jälkeen menimme tanssimaan Life -nimiseen ravintolaan, jossa soitettiin kivaa musiikkia. Eero Aven lauloi.

Päivä 2.

Aamu oli pilvinen, joten emme oikein tienneet miten päivän kuluttaisimme. Lähdimme kävelemään Maspalomaksen suuntaan - mutta eksyimme johonkin Colf-kenttien aitauksiin - joten tie loppui. Palasimme takaisin. Iltapäivän kulutimme laiskotellen.

Illalla menimme syömään hotellin ravintolaan - ja menimme nukkumaan. Tämä päivä oli todella meillä molemmilla tosi väsyttävä ja velto olo.

Päivä 3.

Aamupalan syötyämme läksimme Bussilla Mas-Palomaksen uimarannalle. Otimme siellä aurinkoa maaten sekä kävellen iltpäivään asti. Tultuamme hotelliin uitiin vielä uima-altaalla ja tietysti otettiin aurinkoa kun oli aivan mahtava päivä.

Illalla kävimme syömässä hyvää kalaruokaa. Sen jälkeen kävimme Karaoke-ravintolassa - mutta siellä oli kovin vaisu tunnelma, joten menimme erääseen tanssipaikkaan ja tanssimme siellä puolille öin.

Päivä 4.

Aamulla läksimme Mas-Palomaksen uimarannalle. Jonkun aikaa aurinkoa otettuamme läksimme kävelemään ranta pitkin ja käveltiin aina San Augustiiniin asti. Jalkoja alkoi jo hieman väsyttämään, joten kävimme eräässä baarissa syömässä salaattia ja juomassa yhden oluet.

Kuultuamme että Ahtisaari oli voittanut presidentin vaalit -alkoi osalla suomalaisilla juhlat - johon myös me osallistuimme.

---

⁶Valokuvaaliitteen kuvassa 8. On yleisnäkymä huoneistohotelli Dunafiorista, jonne kirjoittaja puolisoineen ”kotiutui”.

Päivä 5.

Aamulla läksimme kävelemään bussi pysäkillä naapurin rouvan kanssa. Aioimme lähteä Puerto Ricoon. Kaikki bussit pyyhälsivät ohitse, että aloimme jo hermostua, mutta tuli viimein sellainenkin, joka "kyttyrät" korjasi. Perillä otimme aurinkoa ja myös uimme, että tulimme takaisin vasta 17 maissa. Illalla kävimme syömässä ihanan kala-aterian jossain Playa del Inglesiläisessä ravintolassa.

Päivä 6.

Aamu valkeni pilvisenä joten lähdimme kävellen keskustaan ostoksille. Siellä menikin monta tuntia - aina iltapäivään asti, jotain jopa saatiin lapsille ja lastenlapsille ostettua-kin.

Illalla mentiin syömään, mutta olipa paha pettymys ruoka joka tilattiin. Se oli paistettua lohta, joka ei maistunut miltyään. Käytiin tanssimassa 3-4 t. ja tultiin nukkumaan.

Päivä 7.

Aamu valkeni sateisena, joten läksimme Grimanesan lähellä olevaan halliin jossa oli markkinat. Ostimme sieltä jotain pientä, ja nyhjötimme iltapäivän hotellihuoneessa, koettaen saada jotenkin aika kulumaan. Iltapäivällä alkoi jo aurinkokin paistaa, ja mieli virkistyi. Söimme Grimanesan baarissa kalaa ja täytyy sanoa, että kyllä tämä "baarimestari" on erinomainen ruuanlaittaja. Kävimme vielä pitkän kävelylenkin, ja sitten nukkumaan.

Päivä 8.

Ihana aamu. Läksimme heti aamulla kävellen Maspalomasin rantaan, jossa uimme ja otimme aurinkoa aina klo 4 asti. Kävelimme takaisin hotelliin (3-4km), jossa aloimme miettiä mitä tekisimme illalla.

Läksimme kävelemään keskustaan ja menimme Kiinalaiseen ravintolaan syömään. Sieltä käveleskelimme Tropicaliin tanssimaan. Kun tulimme 12 maissa hotelliin - niin oli niin väsynyt, että pää tyynyn ja heti unessa.

Päivä 9.

Kaunis aamu ja päivä. Rauhaisa loma päivä jonka vietimme hotellin uima-altaalla ottaen aurinkoa ja uiden. Pelasimme välillä myös Snookkeria. Uima-altaalla oli myös paljon suomalaisia joihin tutustuu paremmin tässä hotellin ympäristössä kuin uima rannalla.

Laitoin tänä päivänä ensi kertaa itse ruuan. Illalla kävimme kävelemässä keskustassa ja ostelimme jotain tuliaisia.

Päivä 10.

Jälleen mahtava aamu. Kävelimme "joki-uomaa" myöten Las Palomaksen [Maspalomas?] uima rannalle. Siellä otimme aurinkoa ja uimme mahtavissa aalloissa. Tultuamme hotelliin, koitimme ottaa pienet unet, mutta eipä onnistunut.

Illalla kävimme syömässä eräässä ostos-keskuksessa aivan mahtavan valkosipuliruuan. Yö oli aika viileä, joten emme tarenneet kävellä hotellille vaan ajoimme taksilla. Mukavia suomalaisia lähti tänään pois!

Päivä 11.

Aurinkoinen aamu, tänään päätimme jäädä hotellin uima-altaalle - että isäntä saisi pelata Snookkeria yhtä innotuneiden suomalaisten kanssa. Oli tullut uusia suomalaisia, jotka kertoivat viimeisiä uutisia Suomesta. Päivä kului taas samoissa merkeissä uiden ja maaten.

Illalla kävimme syömässä seisovassa pöydässä, ja maha oli todella täynnä. Sieltä menimme tanssimaan ja tanssimme aina yli puolen yön.

Päivä 12.

Taas kaunis aamu. Kävimme pitkän kävelylenkin heti aamu tuimaan. Altaalla otettiin aurinkoa ja kuunneltiin talvi-olympialaisia. Illalla käytiin keskustassa kävelen ja katsellen.

Päivä 13.

Viimeinen lomapäivä. Käveltiin aamulla rannalle, mutta tuuli oli niin kova, ettei aurinkoa voinut ottaa, kun hiekka pölysi niin valtavasti. Käveltiin rantaa myöten Inglesiin ja siellä tuli vastaan serkkupoika. En omista kuin yhden serkun ja täällä tavattiin, joten maailma on pieni. Saksalaisia on liian paljon, ovat kamalan röyhkeitä - aina etuilemassa, että joskus ottaa aivoon. Illalla mentiin kuuntelemaan Jazz-orkesteria, joka oli tosi hyvä. Ei muuta, onnistunut ja mukava loma!

Tämäkin päiväkirjan kirjoittaja kirjaa lähinnä synesteettisiä kokemuksia eli Playa del Ingles on koettu tunto- ja näköaistin avulla. Iholla tuntuva aurinko ja lämpö ovat päällimmäisinä aistikokemuksina. PKN52I:stä poiketen makuaistilla on merkittävä osuus kirjoittajan lomakokemuksissa. Päiväkirjan mukaan kirjoittaja teki vain kerran ruokaa huoneistossa, muutoin käytiin ulkona syömässä ja ruokakin oli hyvää yhtä pettymystä lukuun ottamatta. Yleiset havainnot lomakohteesta rajoittuvat päiväkirjassa lähinnä paikannimien mainintaan ja niiden seikkojen ilmaisemiseen, jotka muodostavat kontrastin kotimaan olosuhteisiin. Kirjoittaja ei kuitenkaan missään vaiheessa erittele vierailtavan paikan ominaisuuksia tai suoraan vertaile Playa del Inglesiä kotipaikkaansa. Mielenkiintoinen ja hyvin pitkälti Playa del Inglesiä kuvaava havainto on kuitenkin päiväkirjan viimeisellä sivulla: "Saksalaisia on liian paljon, ovat kamalan röyhkeitä - aina etuilemassa, että joskus ottaa aivoon". Tämä on päiväkirjan ainoa maininta joistakin Toisista, ja hekin ovat turisteja - tai ehkäpä juuri he ovat niitä *turisteja*, jotka pilaavat muiden lomanvieton. Maspalomasin alueen maankäyttöongelmiin liittyy taas päiväkirjan episodi, jossa kirjoittaja pyrkiessään hotellilta rannalle eksyy jonnekin golf-kenttien aitausten väliin. Tilanne onkin sellainen, että Maspalomasin huoneistohotelleista ei pääse suoraan kävellen rannalle, vaikka meri näkyy huoneistojen toisesta kerroksesta. Syynä ovat hotellialueen ja hiekkadyynien välissä olevat golfkentät, joiden halki ei pääse oikaisemaan. Maspalomasin alueella näkyikin selvästi julkisen suunnittelun puute, minkä seurauksena yksityiset turismiyrittäjät ovat saaneet lähes rajoituksetta kehittää omia hankkeitaan piittaamatta alueen yleisilmeestä ja toimivuudesta (Odouard 1989: 157).

Samalla tavalla kuin PKN52I:ssä, tässä lomapäiväkirjassa raportoidaan tärkeimpänä seikkana päivän ilmastolliset olosuhteet. Se on täysin luonnollista, koska etelään matkustetaan hyvin pitkälti ilmastollisista syistä. Nämä korostuvat vielä vastauksissa päiväkirjan yhteydessä

olleisiin kysymyksiin loman parhaista ja huonoimmista puolista. Parasta vastaajan mielestä oli “hyvät ilmat, aurinko, oleskelu ilman mitään suunnitelmia” ja huonointa “hotelli sijaitsi liian kaukana uima-rannalta”. Loman parhaissa puolissa korostuu myös ajaton oleskelu ilman mitään suunnitelmia, mikä näkyy useassa kohdassa myös itse päiväkirjassa. Auringon keskeinen rooli etelänmatkalla näkyy erityisen selvästi niinä kolmena päivänä, kun aurinko ei suostukaan täyttämään lomailijan odotuksia. Loman toisena päivänä, kun aamu oli pilvinen, päiväkirja kertoo: “...emme oikein tienneet miten päivän kuluttaisimme.” Kuudentena päivänä varatekemiseksi auringonoton sijaan keksitään ostoksilla käynti. Kun seitsemäs päivä alkoi sateisena, painui lomailijoiden mieli maahan. Aluksi pariskunta lähtee markkinoille tekemään pieniä ostoksia, mutta sitten “nyhjötimme iltapäivän hotellihuoneessa, koettaen saada jotenkin aika kulumaan”. Etelänmatkalla sinänsä passiiviselta vaikuttava auringonottaminen onkin merkityksellistä “aktiivista” toimintaa, joka täyttää ajan, erityisesti etelän arki ajasta poikkeavan ajan. Etelän aika on sallittua täyttää toiminnoilla, jotka arkiperspektiivistä katsottuna eivät täytä aikaa lainkaan, kuten laiskottelu, löysäily, käveleskely, löhöily tms. Tällainen oleskelu vaatii kuitenkin onnistuakseen ja tyydyttääkseen lomailijan etelän keskeisimmän entiteetin läsnäoloa: lämmittävää ja valaisevaa aurinkoa.

Auringonoton lisäksi kirjoittaja ja hänen miehensä harrastavat toki muitakin aktiviteetteja, joista useimmin päiväkirjassa mainitaan kävely. Päiväkirjan mukaan tämä pariskunta käveli lomansa aikana kunnioitet-tavan määrän kilometrejä. Havaintojeni mukaan kävely onkin turistien näkyvimpiä toimia Playa del Inglesissä. Päiväsaikaan kävely yhdistetään auringonottoon esimerkiksi kävelemällä vähäpukeisena rannalla. Päivisin ja iltaisin kävellään usein myös ostoskeskuksesta toiseen ja etsitään ravintolaa illallispaikaksi. Iltapromenadit illallisen jälkeen ennen nukkumaanmenoa tai tanssimaan siirtymistä ovat myös hyvin yleisiä. Päiväkirjassa mainitaan myös iltaruokailut, jotka muodostavat suuren osan iltaohjelmasta tanssimisen ja kävelyn kanssa. PKN52I:n tavoin myös tämä pariskunta kävi kokeilemassa karaoken laulamista Casa Finlandiassa.

Kirjoittaja ei PKN52I:n tavoin ilmaise kotiutuneensa hotellihuoneis-toon, mutta muita elementtejä pikku-Suomesta löytyy runsaasti. Heti ensimmäisenä iltana he käyvät tanssimassa Eero Avenin tahdissa Jorma Kalevin isännöimässä Life-ravintolassa.⁷ Presidentti Ahtisaaren valintaa

---

⁷Life harrastaa Playa del Inglesissä mm. lentomainontaa, ks. valokuvaliite, kuva 10.

juhlittiin neljäntenä päivänä⁸ ja seuraavana aamuna lähdettiin naapurin rouvan kanssa Puerto Ricoon retkelle, jossa tehtiin aivan samaa kuin Playa del Inglesissäkin: otettiin aurinkoa ja uitiin. Hotellin uima-altaalla tutustuttiin muihin suomalaisiin ja “isäntä pääsi pelaamaan snookeeria muiden suomalaisten kanssa”. Kahdententoista päivänä seuraa kohtaus, joka on kuin suoraan Risto Jarvan elokuvasta Loma: “Altaalla otettiin aurinkoa ja kuunneltiin talvi-olympialaisia”. Maailma lienee todella pieni, koska kirjoittaja tapaa ainokaisen serkkunsa Playa del Inglesissä - tulivathan hankasalmelaispariskunnan (PKN52I) naapuritkin samaan kohteeseen lomalle.

Irti arjesta ja kodista

Seuraavissa päiväkirjoissa yhdistävänä tekijänä on arkiympyröistä - joko työstä tai kodista - irtautumisen korostaminen. Kuten seuraavassa luvussa tuon esiin, etenkin sosiologisessa turismintutkimuksessa lomatka on nähty pakona arjesta. Arkirutiinit, työn monotonisuus, ympäristön sosiaalinen kontrolli, kodin paineet - kaikki nämä nähdään sosiologisessa turismintutkimuksessa työntekijöinä, jotka aiheuttavat halun katkaista arkioleminen väliaikaisesti lähtemällä turistimatkalta. Tämän alaluvun päiväkirjat osoittavat kuitenkin, ettei tämä pakoteema selitä kokonaan etelänmatkailua. Päiväkirjoista ensimmäisessä irtautuminen tapahtuu nimenomaan kodin arjesta (PKN42R), kaksi seuraavaa tarjoavat kaksi variaatiota työn ja arjen katkaisusta (PKN38B ja PKN33B) ja viimeinen (PKN40R) kuvaa, mitä voi tapahtua arjesta poikkeavassa olotilassa.

PKN42R

Kotipaikka Lemi. Ammatti tarjoilija, koulutus keskikoulu. Matkalla puolisonsa kanssa, lapset jätetty kotiin.

---

⁸Osallistuin matkatoimiston järjestämälle äänestysretkelle Las Palmasin konsulaattiin kenttätöni aikana. Retkelle osallistui lähinnä useampia kuukausia, jopa koko talven Playa del Inglesissä viettäviä eläkeläisiä. Menomatalla tehtiin bussissa pikagallup, jossa Elisabet Rehn sai yli 90% äänistä. Retki osoitti, että Gran Canarialla talvensa viettävät suomalaiset ovat hyvin tunnollisia kansalaisia. Paikalle oli kokoontunut niin paljon innokkaita äänestäjiä, että kolmannessa kerroksessa sijaitsevasta äänestystilasta ulottui innokkaiden äänestäjien jono alas ulko-ovelle ja siitä vielä puolen korttelin verran. Jonottaminen kesti osaltani noin kolme tuntia. Osalle huonokuntoisimmista turisteista jonottaminen kävi voimille, mutta toiset ottivat tilanteesta iltan irti kertomalla vitsejä, juttelemalla politiikasta ja käymällä välillä kadun toisella puolella sijaitsevassa kuppilassa hakemassa “neuvoa”.

Päivä 1.

Saavuimme hotelliimme Annitsaan noin kello 02.00. Oli hieman matkaväsymystäkin jo, alkoihan meidänkin matkamme kotoa N:stä jo lauantaina noin kello 14.00.

Ja ensimmäinen ajatus oli kun näimme tulevan viikon kotimme että "huh huh". No unta kaaliin ja aamulla kaikki näytti jo vähän toiselta, vähän pelkistettyähän täällä tietysti on, mutta maassa maan tavalla. Pari taulua tai julistetta ei olisi tietysti pahitteeksi. Sitten tervetuloilaisuuteen Ellin Boxiin - mistä tämäkin vihkonen osui käteen. Aamiaiseksi pizzat ja oluet - kyllä olisi kotiväellä ihmettelemistä!!! Mutta mehän olemme lomalla, syökööt kotona vain puuroa. Omin päin kuljimme kaupungilta hotelliin, hiukan eksyimme, aikaa meni tunti neljäkymmentä minuuttia. Ja taas keskustaan nyt matka-aika 10 min, soitto kotiin (siellä on satanut koko päivän vettä) ja rannalle!

Ja tässä päiväkirja-jutussa tehdään nyt näin: Tälle tätille tuli annettua liian pieni tila kirjoittaa. Onneksi Mikko [nimi muutettu] ja mie ollaan vaan viikon reissu, niin voin täyttää kahden viikon paperit, jookos?

Niin, menimme rannalle, mutta eihän se ollut valkoihaisen paikka. Hetkessä olivat silmät sameat hiestä sydän hakkasi ja meinasii pyörtyä. Siispä kävelimme kahlaten pitkin rantaa, kait tuo aurinko ymmärsi imaista meihin tuollakin tavalla. Sitten tulimme lähioravintolaan ruokailemaan, kreikkalaista salaattia, tsaslikiä [tsatsiki?], souvlakia ja tietty ne oluet. Palanpainikkeena seurasimme viereisen autovuokraamon touhua. Kaksi miestä pelasi noppaa ja heidän seurassaan istui vanha, ehkä lähempänä 80-vuotta oleva pappi tai munkki. Hän oli ihana, valkoinen parta valui vatsalle, ohut valkoinen tukka oli sykerretty pienelle nutturalle. Jos olis iletty, oltais varmaan pyydetty saada lupa ottaa valokuva. Sitten hekin joivat ouzoa ja söivät siinä häiriintymättä kenestäkään. Ois muuten suomen työvoimaministerillekin katsottavaa!!!

Päivä 2.

Toisen lomapäivän päiväkirjan aloitan oikeastaan eilisen iltamyöhän mietteillä. Siinä sitä katsoi tiukka pipoinen neljän lapsen äiti Kreikkalaista elämänmenoa. Kun kotona on yksi aikuinen tytär - joka kylläkin asuu jo avoliitossa ja kolme poikaa, 7, 5, ja 3 - vuotiaat pojat (joista ei nyt puhuta pätäkääkään enempää - Ikävän vuoksi!) - ja kun me kotosuomessa olemme tottuneet siihen, että viimeistään kello 20.00 on pienten lasten nukkumaan menoaika - niin kerkesein sanoa Mikolle että eiköhän täällä Rodoksella ole lapsia ollenkaan niin -PAM!!! Klo 19.00 alkoi maatakaatava mekkala naapuritalossa, siellä oli lapsia!!! Ja siihen aikaan kun nukkumatti keräilee kotosuomessa penskoja untemmaille, niin tåkäläiset pyyhkäisevät pihalle leikkimään. Ja illalla - eräs harvoista huveistamme on seurailta paikallisten ihmisten touhuja - niin kyllä me Mikon kanssa saatiin hopeamitali!! Kun me läksimme hiipimään yhdentoista jälkeen illalla kohti omaa hotellia niin sinne jäivät kolmesta kuuteen vuotiaat tytöt ja pojat vielä istumaan iltaa syöden vanhempien ja isovanhempien kanssa. Teeppä tällainen homma kotona, niin kohta on sosiaalihuollosta täti oven takana kyselemässä että [NN]:t, ei suinkaan teillä ole alkoholiongelmia, kun lapset kuulemma kiekkuvat vielä ravintoloissa puolen yön tietämällä!!!

Joo toinen lomapäivä vietettiin kokonaan rannalla, grillattiin itseämme oikein olan takaa ja suoraan sanottuna vähän paloimmekin. Laitoimme kotisuomeen viisi korttia - vietitiin oikein postitoimistoon! Yritettiin mennä pizzalle tuohon meidän nurkkaruokapaikkaan, mutta siellä oli vain erittäin humalainen "paikanvahti" joka kehoitti "Drink beer or kahvi" - otimme oluet!!!

Päivä 3.

No niin, rakas matkapäiväkirja - nyt tämä menee jo muistelun puolelle, kas kun meillä on täällä niin valtava kiire, etten kerinnyt kirjoittaa oikeana päivänä. -Siis eilen tiistaina olimme rannalla noin klo 10.40, kiertelimme hiukan sitä ennen kauppoja. Makailimme

rannalla aikamme, noin neljä tuntia, sitten kaupungin kautta haukaten pieni iltapäiväpa-la meille tutuksi tullessa kreikkalaisessa paikassa, hotelliin suihkuun.

Otimme oikeaoppisen kreikkalaisen siestan, eli nukuimme pari tuntia, etsimme ihan uuden kokemuksen, elikkä uuden ruokapaikan. Söimme hyvin ja suunnistimme Elliin suomalaisten iltaan. Ja ei kyllä yhtään tanssittanut ennenkuin lavalle astui kreikkalai-nen orkesteri, silloin tämä "mummo" silpaisi kengät jalasta (kanssamatkustajien suureksi hämmästykseksi!!). Katsoimme kreikkalaisen show'n ... ja se vierähtikin aamukolmeen ennenkuin olimme "kotona" hotellissa...

Päivä 4.

Tänään meillä oli aamulla jo kello soimassa klo 7.30 jotta ehtisimme ajoissa rannalle. Ja päivä oli suunnitelmia täynnä. Oli tarkoitus mennä katsomaan Rodoksen Vanha Kaupunki oikein kunnolla ja sitten etsiä läheltä uusin ja hienoin Super Market. "Yläkerran Ukko" oli kuitenkin suunnitelmiamme vastaan... rannalla oli tosi tuulista ja aurinko keräsi pilviverhon ympärilleen. Me suorastaan palelimme, mutta koska olemme sisukkaita suomalaisia, emme antaneet periksi. Kaksi tuntia paleltuamme (olimme sentään maksaneet tuhat drakmaa aurinkotuoleista) aurinko tuli kuin tulikin esiin. Sillä seurauksella että teimme rannalla olo-ennätyksen, kuusi tuntia, emme kerinneet vanhaan kaupunkiin, eksyimme matkalla sinne Super Markettiin, emmekä löytäneet sitä ollenkaan. Sitten menimme puhelinautomaatille, soitimme lapsille kotiin. Oli ihana puhua [xxx]n kanssa, jonka tärkein asia oli ensi viikon keskiviikon kouluretki Imatran uimahalliin ja se että onkohan sitten varmasti 25 markkaa rahaa uimahallilip-puun (-Onkohan???). Ja [yyy]n kanssa, joka oli siskolla kylässä käydessään päässyt vaahtokylpyyn. Sekä [zzz]n kanssa joka sentään kysyi että joko työ isä ja äiti pian tulette kotiin. Ikävä ei siis sanottavammin vaivannut meidän poikia. -Äiti sentään kyseli säästä ja sanoi, että kotona on +9 ja yöksi luvattu pakkasta - voi meidän mansikkamaa, joka jäi lähtiessä niin kauniiseen kukkaan. Istuimme tuossa ulkona kun porukat tulivat kyläjuhlasta hiukka tuiskeessa, myö ei keritty mukaan kun oli muita kiireitä. Ostimme illalla tuliaiset lapsille ja äidille.

Päivä 5.

Ja nyt kyllä, rakas matkapäiväkirja, et usko silmiäsi, kello on 20.00 ja minulla on jo yöpaita päälläni. Kun saan tämän kirjoitettua me menemme isin kanssa nukkumaan. Olimme tänään ihan koko päivän rannalla ottamassa aurinkoa. Läksimme rannalta vasta klo 17.00 pois. Siellä oli niin ihanan tuulista että jaksoi hyvin olla. Poistuesssa sattui vaan kiva juttu. Olimme tietty nälkäisiä kuin sudet ja etsimme kivan oikein pienen kreikkalaisen paikan syödäksemme. Luimme ja luimme ruokalistaa, joka ei ollut edes suomeksi ja jotenkin kysäisin Mikolta että näytäs paljonko meillä on rahaa. Emme pidä tietenkään isoja summia rannalla mukana. No, jo pelkkä vilkaisu rahoihin ... ja toteamus että eihän 1700 drakmalla mitään syödä. Siinä sitten selittelemään ja anteeksi-pyytelemään tarjoilijapojalta, joka oli vilpittömästi pahoillaan kun selitimme ettemme voi jäädä syömään koska rahamme ovat hotellissamme. -Siis olemme tuhlanneet rannalle mennessämme niin paljon. Kun muistelimme niin ostimme kaksi askia tupakkaa, aurinkorasvapullon, parit matkamuiistosytkärit, limskaa ja perunalastuja ja banaaneja rantaevääksi plus vielä tuhat drakmaa tuoleista. Sisso!!! No omassa lähi-kreikkalaisessa saimme syödyksi vatsat täyteen ja sitten Mikko viuhahti hakemaan huoneesta rahat. Ravintoloitsija toi meille jälkiruuksi vielä kiivihedelmän, kiitos hänelle. Tämä meidän matkapäiväkirjamme on todella yksitoikkoinen koska me ei olla tehty yhtään retkeä, ei käyty baletissa eikä sirkuksessa. Asia on vaan nyt niin että me haemme lomaltamme rauhallista rantaelämää ja kaunista rusketusta. Kolmen pienen lapsen äitinä sitä ei paljon kerkiä kotosuomessa kellahtaa selälleen tai jos kerkiää, niin se on taattu että pojat käyttävät tilaisuuden hyväksi ja tekevät kaiken mahdollisen

pahan sillä aikaa. Mutta mikäs on taas kotona hääriessä kesä lasten kanssa kun voi hyvillä mielin muistella viikon lomaa joka oli ihan itselle vaan. Koti-ikäväkin rupeaa jo hiukan vaivaamaan jopa niin paljon että tänä aamuna piti ensimmäiseksi soittaa kotiin ja kuulla että kaikki oli hyvin. Näin yöllä niin kauheita painajaisia lapsista että aamulla vapisin vielä pitkään. Ja kun äiti sanoi kaiken olevan okey pääsi minulta helpotuksen itku. -Sitä se ikävä teettää!!!

Päivä 6.

Aamulla ajoissa rannalle jossa oli oikein tuskaisen kuumaa. Sitkeästi me silti olimme ja ihmettelimme muuatta suomalaisporukkaa, kun he jo kymmenen aikaan aamulla aloittivat kaljanjuonnin - siinä kuumuudessa rannalla. Tosi suomalaisen tahtiin janoisina he ostivat aina lisää ja lisää, ollakseen ennen puoltapäivää jo tosi kännissä. Se vain saattaa olla tuolla rannalla aika vaarallinen yhdistelmä, olut ja liika aurinko, edesvastuutonta, ettenkö sanoisi. Kyllähän mekin olut otetaan, parikin, mutta meillä on omat säännöt, vasta iltaruuan kanssa. Rannalla löräämme vain limskan kanssa!!!

Rodokselle saapui lentotukialus Roosewelt (meniköhän sana oikein?) tuoden mukanaan yli 6200 merijalkaväen sotilasta plus kaupunkiin saapui 2500 heidän omaistaan. Ja nyt on kaupunkikuvassa paljon mustia miehiä. Menimme Matin kanssa Vanhaan kaupunkiin. Kävimme ensin juomassa halvat oluet englantilaispubissa ja sitten kiertelemään kaupunkia sillä seurauksella että huomasimme istuvamme kaikki kolme yhdessä hienossa turkisliikkeessä maistellen omistajan tarjoamaa kirsikkalikööriä ja minä sovittamassa upeaa sinikettuturkkia. Se oli ihana, kevyt kuin unelma.

Ja unelmaksihan se jäikin!!! Kaipaan sinua silti oi ihana sinikettuturkki! Vaikka et maksanutkaan kuin 5900,- FM. Ja olisi saatu turkki mukaamme 900,- ja maksettu Suomessa loput marraskuussa. Voi voi...

Poikkesimme vielä englantilaiseen ja otimme oluet sen kunniaksi ettei menty lankaan sen turkin kanssa. Olimme poislässössä ja piti käydä vielä vesissä. No jäimme odottamaan Mikkoa kun sitä ei kuulunut. Kohta hän tulee tarjoilijan saattamana - ilman silmälasia ja minut nähtyään pyörtyi taas. Paikan omistaja soitti heti poliisiin, koska vanhaan kaupunkiin ei pääse taksi kuin poliisisaatossa. Niinpä sitä sitten mentiin poliisit edellä taksilla sairaalaan. Mikolta mitattiin verenpaine, otettiin sydänfilmi ja lääkäri tutki muutenkin ja totesi että ei ole mitään hätää. Niinpä pääsimme takaisin hotelliin - mutta kyllä osasi ukko säikäyttää. Tulimme lääkärin kanssa siihen tulokseen että ehkä liikaa aurinkoa oli pyörtymistapahtuman taustalla. Kiitos kuitenkin poliisille ja upeasti toimineelle ravintoloitsijalle ensiavusta...

Päivä 7.

Vielä viimeiset kortit kotimaahan ja siskolle Saksaan. Sen verran eilisiltainen "sairaala-keikka" säikäytti että pakoilimme koko päivän sisätiloissa aurinkoa vältellen. Kävimme päivällä vielä syömässä aamiaisen lisäksi spagetit kantapaikassamme, jossa isäntä tarjosi kiitokseksi ison pullon Heinekeniä - tuntui kivalta! Kiitimme häntä oikein kädestä pitäen ja sinne hän jäi vilkuttamaan lähtiessämme. Leenalle (meidän hotellin vastaanottovirkailijalle) tuli vedet silmiin halatessamme hyvästiksi. Muuten koko päivä onkin mennyt kotiinlähtöä odotellen.

Kiitos kaikille kaikesta. Taivaan isälle ja suojelusenkeillemme - oli meissä varmaan vähän vahtimista..

Tulemme kaipaamaan Rodoksen viikkoamme, mutta parasta kaikesta on päästä omaan kotiin, jonka hienouden todella vasta tuntee näin tuhansien kilometrien takaa.

Ehkäpä palaamme, some day!!!

Lemiläinen rodoksenmatkaaja on kirjannut päiväkirjaansa runsaasti havaintoja ympäristöstään. Rodos strukturoituu päiväkirjassa nimenomaan näköaistin avulla, joskin maku- ja tuntoaistikin ovat aktiivisia. Kirjoittaja on hyvin tietoinen lomalla olostaan eli siitä, että hän on turisti, jolla on turistina oikeus tehdä asioita toisin kuin kotimaassa.⁹ Turistin oikeuksien puolustaminen alkaa ensimmäisenä päivänä, kun kirjoittaja puolisoineen nauttii aamiaiseksi pizzaa ja olutta: "...kyllä olisi kotiväellä ihmettelemistä!!! Mutta *mehän olemme lomalla, syökööt kotona vain puuroa*". Varsinainen turistin puolustuspuhe on vuorossa päivänä 5., kun kirjoittaja puolustelee sitä, ettei hän ole käynyt retkillä tms.: "Asia on nyt vain niin että me haemme lomaltamme *rauhallista rantaelämää ja kaunista rusketusta*. Kolmen pienen lapsen *äitinä sitä ei paljon kerkiä kotosuomessa kellahtaa selälleen* tai jos kerkiää, niin se on taattu että pojat käyttävät tilaisuuden hyväksi ja tekevät kaiken mahdollisen pahan sillä aikaa. Mutta mikäs on taas kotona hääriessä kesä lasten kanssa kun voi hyvillä mielin muistella viikon lomaa *joka oli ihan itselle vaan*". Usein naisten vapaa-aika on sidoksissa kotiin ja lastenhoitoon (Rojek 1995: 29), jolloin etelänmatka on keino saada aikaa itselleen. Vaikka kirjoittaja näin voimakkaasti puolusteleekin oikeuttaan lomallaan vain löhötä ja oleilla, hän havainnoi ympäristöään tarkasti ja kiinnostuneena verrattuna Playa del Inglesin lomailijoiden päiväkirjojen tekstiin. Merkillepantavaa on myös se, että kyseiselle 42-vuotiaalle kolmen pienen ja yhden aikuisen lapsen äidille etelänmatka on lomaa juuri *kodista*, aikaa, jonka voi käyttää itse miten haluaa. Kokonaan hän ei kuitenkaan irtaudu kodista, mikä ilmenee voimakkaista tunnelatauksista kotiin soitettaessa tai painajaisesta, jonka hän näkee. Kotimaahan ennustettu yöpakkaneenkin vie välillä ajatukset matkalle lähtiessä kauniisti kukkineeseen mansikkamaahan.

Verrattuna Playa del Inglesissä kirjoitettuihin päiväkirjoihin, tämä lomapäiväkirja sisältää runsaasti yleisiä havaintoja Rodoksesta paikkana ja sen ihmisistä, kuten myös muista turisteista ja turistisesta ympäristöstä. Rodos hahmottuu kirjoittajan oman kulttuurisen viitekehyksen kautta, usein suorina vertailuina kotioloihin ja -tapoihin. Ensimmäinen havainto ympäristöstä liittyy hotelliin, joka matkaväsyneen silmin näytti hieman pelkistetyltä. Ensimmäisenä iltana *kreikkalaista* ruokaa nauttiessaan kirjoittaja ja hänen puolisonsa seuraavat paikallista elämänmenoa ravintolaa vastapäätä olevassa autovuokraamossa. Näkymä houkuttelee valokuvaamaan, mutta toisten yksityisyyden kunnioittaminen estää ottamasta kuvaa paikallisten arkielämästä. Tässä kirjoittaja

---

⁹Onko hän siis postmoderni turisti Parrinellon (1993) ajatusten mukaisesti?

osoittaa turistiksi huomattavaa kulttuurista sensitiivisyyttä, eikä ota kuvaa "turistin oikeudella". Autovuokraamon tapahtumien seuraaminen innostaa myös vertailuun Suomen työskentelytapojen kanssa.

Toisena lomapäivänä kirjoittaja pääsee vertailemaan kreikkalaista ja suomalaista lastenkasvatustapaa. Hänen huomionsa kiinnittyy kreikkalaiseen tapaan antaa lasten olla mukana perheen sosiaalisissa toiminnoissa myös kodin ulkopuolella ja myös myöhäiseen nukkumaanmeno-aikaan. Päiväkirjasta voi aistia pientä kateellisuutta pintapuolisesti "vapaammalta" näyttävää perhe-elämää kohtaan. Kirjoittaja ilmaisee tämän irvailemalla kotoisen sosiaalihuollon yliholhousta. Myös muut suomalaisturistit saavat ihmetystä osakseen tuskaisen kuumalla rannalla, kun he jo aamusta juovat olutta ollen puoliltapäivin humalassa. Kirjoittaja ei kuitenkaan pelkästään paheksu moista menoa, vaan ilmaisee huolensa juojien terveydestä kuumalla rannalla.

Kanarialla kirjoitettuihin päiväkirjoihin verrattuna lemiläisen rodoksenmatkaajan päiväkirjassa Rodos hahmottuu korostetusti elävänä paikkana, jolla on selvät ominaispiirteensä. Kirjoittajalle Rodos ei selvästikään ole erityispiirteetöntä etelää, vaan paikka, joka elää omaa elämäänsä ja sitä kautta on miellyttävä lomakohde. Siitä, kuinka kirjoittajan mielenkiinto toistuvasti kiinnittyy paikallisen elämän tai ympäristön piirteisiin, voi päätellä, että hän ei kenties olisi kokenut Playa del Inglesiä samassa määrin kiinnostavaksi ja mukavaksi kohteeksi. Stereotyyppinen käsitys kreikkalaisten ystävällisyydestä turisteja kohtaan saa vahvistusta myös tämän kirjoittajan lomapäiväkirjasta. Ilmaston, maiseman ja historian lisäksi Kreikan kehittymiseen suosituk- si turistikohteeksi on varmaankin vaikuttanut kreikkalaisessa kulttuurissa vahva vieraanvaraisuuskäsite (ks. esim. Nieminen 1992 ja Herzfeld 1991).

Siitä huolimatta, että kirjoittaja havainnoi ympäristöään ja näyttää olevan selvästi paremmin perillä siitä, missä hän on verrattuna Playa del Inglesin päiväkirjoihin, hänen toimintansa kohteessa noudattaa samaa kaavaa kuin etelänmatkailussa muutenkin (hotelli-ranta-ostokset-(retket)-ravintola-(baari/disko/yökerho)-hotelli). Kirjoittajahan korostetusti tuo esiin päiväkirjassaan olevansa rentoutumassa rantalomalla ja perustelee tätä valintaa. Auringonotto on tavallaan rantalomailijan velvollisuus ja sitä kirjoittaja harrastaakin sinnikkäästi pilvisyydestä ja vilunväreistä huolimatta - tai vaikka helle pyörrytti niin, ettei ranta tuntunut "valkoihoisen paikalta".¹⁰ Pientä lisäväriä kirjoittajan ja

¹⁰ Havaitsin usein etenkin Playa del Inglesissä ja Rodoksella "etelässä on lämmintä" -mentaliteetin, johon liittyy mm. vähäpukeisuus ja auringonotto "hampaat irvessä" vaikka olisi pilvistä ja viileätä.

hänen puolisonsa etelänmatkaan tuo se, että heidän toimensa eivät rajaudu Rodoksella hyvin selkeän pikku-Suomen alueelle, vaan he mm. syövät kreikkalaisissa ravintoloissa kreikkalaista ruokaa ja saavat edes jonkinlaisen kontaktin paikallisväestöön asioidessaan ravintoloissa ja myöhemmin miehen sairastuessa asioidessaan lääkärillä. Auringonoton keskeistä roolia lomamatkalla korostaa myös se, että lääkärisäkäynnin todennäköinen syy oli liiallinen oleskelu auringossa.

PKN38B

Lääketieteen lisensiaatti, erikoistuva apulaislääkäri Hattulasta. Yli kymmenennellä matkallaan puolisonsa kanssa. "Veneretket olivat parhaat päivät. Kiireettömyys, lämpö, aurinko". Huonointa: "Olimme ainoat suomalaiset hotellissamme. Muihin suomalaisiin tutustuimme vasta viimeisenä lomapäivänä venertekellä".

Päivä 1.

Tulopäivä Bodrumiin. Lähdimme kotoa klo 6.15, nousimme tuntia aikaisemmin. Lento oli aivan aikataulussa, se tuntui mukavalta: loma alkoi hyvin. Joskus olemme odottaneet keskellä yötä lentoasemalla yli 2t ylimääräistä.

Saavuimme Dalamanin lentokentälle - helle iski heti vastaan kuin seinä. Silti se tuntui ikäänkuin tervetuloivotukselta: lämpöä ja aurinkoa täältä tultiin hakemaan.

Bussimatka Bodrumiin kesti n. 3,5 t. Jo puolivälin pysähdyspaikassa alkoi päästä lomatunnelmaan, niin turkkilaiselta se tuntui.

Hotelli Azka vastasi täysin odotuksiamme: siisti, tasokas. Huoneesta aukeni ihana näköala Bodrumin lahdelle. Emme jaksaneet lähteä heti kaupungille. Olimme molemmat olleet viimeiseen asti työssä, ja lauantai ennen lähtöä oli kulunut pakkaamiseen ja vaatteiden silytykseen. Kävimme kuitenkin meressä uimassa. Vesi oli ihanan lämmintä.

Päivä 2.

Nukuttuamme pitkän yön ilmastoidussa viihtyisässä huoneessamme syöksyimme innokkaina hotellin aamiaisen kimppuun Tarjonta oli runsas ja hymyilevät tarjoilijat kaatoivat kahvia (oikein hyvää suomalaiseenkin makuun). Emme oikein tienneet, miten kaukana kaupungin keskusta on. Klo 9 jälkeen lähdimme kävelemään kohti satamaa. Matka oli yllättävän pitkä. Keskustassa yritimme löytää hotelli Atriumin tai Cemin, mutta pieniä kujia oli loputtomiin, eikä missään lukenut kadunnimiä. Kun lopulta moneen kertaan kyselyämme löysimme Cemin, oli ryhmä kaupunkikierrokselle jo lähtenyt. Onneksi tavoitimme heidät seuraavassa kadunkulmassa. Saimme yleiskäsityksen keskustasta. Kierroksen jälkeen söimme lounaan, kiertelimme kujia ja tulimme taksilla hotelliin (halpaa!)

Illastimme hotellin runsaasta seisovasta pöydästä ja sen jälkeen katselimme cabareesitystä uima-allasbaarissa. Esitys oli oikein hauska.

Päivä 3.

Eilen näimme satamassa pitkät rivit laivoja, jotka tekivät päivän matkoja merelle. Sellaiselle mekin suunnistimme. Nyt emme kävelleet satamaan, vaan käytimme hotellin maksutonta kuljetusta. Valitsimme laivan ja istuimme odottamaan lähtöä - jota ei koskaan tullut! N. 45 min. odotuksen jälkeen kuulimme, että riittävästi matkustajia ei ollut kertynyt, joten laiva ei lähtisikään. Siirryimme toiseen laivaan ja pääsimme merelle. Ihana päivä auringossa ja merituulella, uimista, kala-ateria ym. Tutustuimme myös muihin matkustajiin: turkkilainen nuoripari lomalla Istanbulista, englantilaisia, olimme ainoat suomalaiset.

Aurinkoa tuli vähän liikaakin, toiselta paloi selkä ja toiselta etupuoli! N. 200mk:lla saimme koko päivän huvin (sisältäen myös muutaman oluen).

Päivä 4.

Olisimme halunneet uudelleen merelle, mutta punoittava nahka jarrutti mielihalua. Aamiaisen jälkeen suunnistimme jälleen kaupungille. kiertelimme keskustassa ja kävimme Pyhän Pietarin linnoituksessa. Kyllä täällä historia on tosi vanhaa Suomeen verrattuna. Linnakerroksen lounastimme rantaravintolassa ja teimme myös edullisia t-paitaostoksia. Iltapäivällä palasimme hotelliin ja nautimme loman eduista: nukuimme päiväunet!

Illallisen jälkeen hotellissa oli myös ohjelmaa, tällä kertaa kansantanssi. Reipas rytmi ja innostuneet nuoret tanssijat saivat turistit mukaansa. Tanssi-intoisina hakeuduimme myöhemmin hotellin diskoon. Pettymykseksemme musiikki oli pelkkää kovaa disko-teknoa, ei mitään aikuisille.

Päivä 5.

Aamiaisen jälkeen suunnistimme taas kaupungille. Ensimmäisen päivän pitkän kävelyn jälkeen olemme käyttäneet joko hotellin kuljetusta (klo 10 ja 15) tai taksia (yleensä paluumatkalla). Tarkoituksemme oli käydä Mausoleumissa. Keskustan kujia kierrellessä aikaa ja energiaa kului kuitenkin niin runsaasti, että palasimme uupuneina suoraan hotelliin. Iltapäivällä uimme meressä.

Illallisen jälkeen oli jälleen ohjelmaa altaalla. Ilta oli yllättäen lähes kylmä. Ihmiset hakivat välillä villapuseroita, silti ohjelman lopussa vain n.1/10 alkuporukasta oli paikalla.

Päivä 6.

Aamu oli viilein tähänastisista. Silti se oli pilvettömän aurinkoinen ja lämmin suomalaisittain. Yöllä oli myrskynnyt ja paikkakuntalaiset sanoivat syksyn tekevän tuloaan. Aamiaisella totesimme, että on vanhimman poikamme 15. syntymäpäivä. Ajatukset vaelsivat hetkeksi Suomeen. Tänään lähdimme Bodrumin markkinoille. Melkoinen "tori" se olikin. Tavaraa ja väkeä riitti loputtomiin. Ostimme taas lisää t-paitoja, matkamuistoja ja "aitoja" Lewis -farkkuja 75 Smk hintaan! "Aidoista" halvoista hajuvesistä kyllä kieltäydyin, vaikka niitä jopa suomenkielellä kaupattiin. Lounaan jälkeen raahasimme ostokset hotelliin. Jaksomme käydä vielä Mausoleumin raunioilla ja Mindroksen tavaratalossa. Sieltä ostimme Rakiä ja olutta myös Suomeen vietäväksi.

Päivä 7.

Meriretkipäivä. Aamiaisen jälkeen bussi vei meidät satamaan, jossa meitä odotti Karen-niminen laiva. Muutaman suomalaisen lisäksi laivalla oli joukko hollantilaisia. He olivat kaikki nuoria, paitsi yksi n. 50 v mies. Tämä hauska herra sukelteli ja tanssi rokkia innokkaammin kuin nuoremmat. Kävimme uimassa 4 eri poukamassa. Vesi oli erittäin kirkasta ja puhdasta. Päivän kohokohta oli tietysti lounas: pieniä paistettuja punamullo-kaloja (vähän kuin ahven maultaan) erittäin hyvää perunasalaattia ja riisiä. Valkoviini kuului ruokajuomaksi. Ruokaa kului runsaasti, mutta kesken se ei loppunut. Suomalaisryhmä kunnostautui juomalla eniten viiniä. Jälkiruuaksi tarjottiin vesimelonia. Viimeisessä poukamassa saimme vielä turkkilaista omenateetä ja pikkuleipiä. Ruskettuneina ja tyytyväisinä palasimme hotelliin. Kerran piti vielä käydä kaupassa. Loppuilta kului pakaten ja illastaen.

Päivä 8.

Kotimatkapäivä. Nyt bussissa oli huomattavasti viileämpää kuin mennessä. Matkalla sai aika hyvän käsityksen Turkin tämän osan luonnosta. Viljelyksiä ja kotieläimiä näkyi paljon. Liikennettä oli aika vähän joten matka sujui joutuisasti. Lentokentälle Dalamaniin tulimme hyvään aikaan: muita tulijoita oli vähän joten muodollisuudet sujuivat lähes jonottamatta.

Ei muuta kuin sinivalkoisille siiville ja kotisuomeen (lämpöä siellä aamulla 7C, päiväksi luvassa peräti 12C).

38-vuotiaan lääketieteen lisensiaatin ja hänen puolisonsa loma sujuu rentoutuen ja ilmastosta ja auringosta nauttien. Kirjoittaja tuokin matkan vaikuttimet ilmi heti ensimmäisenä päivänä: *”lämpöä ja aurinkoa täältä tultiin hakemaan”*. Jo menomatalla Bodrumiin hän alkaa päästä lomatunnelmaan, koska levähdyspaikka tuntui niin turkkilaiselta¹¹. Meriretket nousevat päiväkirjassa selvästi esiin rentoutuksen ja lomamielen tuojina. Retkiveneessä ei voi tehdä muuta kuin oleilla, ottaa aurinkoa, uida, syödä ja juoda - ja ehkä juuri siinä piileekin meriretken ihanuus. Koska ei edes voi harrastaa vaikkapa ostoksia tai kulttuurinähtävyyksiä, on täysin sallittua heittäytyä rennoksi ja olla tekemättä yhtään mitään. Tekemättömyys on yksi etelän harrastetuimmista aktiviteeteista - aktiivista se on nimenomaan siinä mielessä, että se on tavoiteltua, suunniteltua ja siitä saadaan nautintoa. Näennäisesti passiiviselta näyttävään auringossa lojumiseen on sijoitettu säästöjä, siihen kulutetaan arvokasta loma-aikaa ja loman aikana nähdään vaivaa sekä kulutetaan energiaa tämän toiminnan mahdollistamiseksi. Etelänmatkalla hakeudutaan paikkoihin, joissa tekemättömyys ei ole sanktioitua vaan pikemminkin normi. Rannalla tai uima-altaalla yleisin ja hyväksytyin aktiviteetti on juuri tekemättömyys, jota voi säestää lukemisella, mutta reipas urheilu rannalla häiritsee usein muita auringonottajia. Meriretken veneessä tekemättömyyden mahdollisuus korostuu. Bodrumista merelle lähtevät veneet ovat suhteellisen pieniä ja varustetasoltaan vaatimattomia. Useimmiten veneessä on miehistön lisäksi noin 20, korkeintaan 30 turistia, joille riittää kyllä kansipaikkoja mutta ei juuri sisätiloja. Kansi on peitetty vedenpitävillä patjoilla, joille kukin voi levittää oman rantapyyhkeensä ja ryhtyä auringon ottoon. Retken aikana pysähdytään poukामीin uimaan ja veneessä tarjotaan lounas jonkin pysähdyksen aikana. Koko päivä kulutetaan merellä aurinkoa ottaen, välillä uiden, syöden ja juoden sekä mahdollisesti jutellen veneseurueen kanssa. Iltapäivällä Bodrumissa näkeekin veneiden saapuvan laituriin ja usein hieman punertavien turistien astuvan maihin. Huomattavaa onkin, että myös tämän lomapäiväkirjan kirjoittaja polttaa nahkansa, vaikka lääketieteellisen koulutuksen saaneena lienee hyvinkin perillä auringon säteiden vahingollisesta vaikutuksesta liiallisessa auringonotossa.

Tekemättömyyden lisäksi Bodrumissa vietetty loma poikkeaa myös toisella merkittäväällä tavalla kirjoittajan ja hänen puolisonsa arkielä-

---

¹¹Kansainvälisen oloinen taukokahvila noin puolimatassa Dalamanista Bodrumiin.

mästä. Molemmat olivat lähteneet lomalle suoraan työn päätyttyä. Ajankäytössä he sallivat itselleen kiireettömän aikataulun, tai oikeammin aikatauluttoman olotilan. Lomalla mahdollistuu myös asia, joka ei jokapäiväisessä elämässä onnistu. Kirjoittaja ilmaisee sen päivänä 4: “iltapäivällä palasimme hotelliin ja nautimme loman eduista: *nukuimme päiväunet!*”.

Kirjoittaja puolisoineen kiertele runsaasti Bodrumissa ja katselee ympäristöä. Pakolliset kulttuurihistorialliset nähtävyydet, johanniittojen linnoitus ja Mausoleum¹², tulee nähtyä, vaikka jälkimmäiseen pitikin yrittää kahteen otteeseen. Kirjoittaja kertoo innostuneesti hotellihuoneestaan ja hän viettääkin illat hotellissa nauttien hotellin tarjoamasta iltaviitteestä, eikä kaupungilla, jonne ko. hotellista on joitakin kilometrejä. Bodrumin keskustan vilkkaasta yöelämästä, mm. jatkuvasta diskosykkeestä aamu kahdeksaan, ei päiväkirjassa siten ole mainintaa. Päiväkirjassa mainitut kokemukset Bodrumista jakautuvat melko tasaisesti näkö- ja tuntoaistin välillä. Voimakkaammin tulee ehkä ilmi auringon ja lämmön tuntemus kuin Bodrumin rakennetun ja luonnonympäristön katseleminen.

PKN33B

Helsinkiiläinen kauppatieteiden maisteri, markkinointipäällikkö. Yli kymmenennellä matkallaan puolisonsa kanssa. Parasta lomalla oli “uusi ranta joka päivälle. Uiminen, aurinko”. Huonointa oli Bodrumin äänekäs iltaelämä.

Päivä 1.

Perillä hotellissa vasta klo 18. Uimaan hotellin altaalle, hotelliin syömään, pieni kierros kaupungilla ja nukkumaan. Väsytti. Aikainen herätys ja pitkä matka ja ihanan lämmitä.

Matka kuitenkin tosi helppo verrattuna viime vuoteen. Koneella Istanbuliin ja sieltä 12h yöbussilla Bodrumiin. Viime vuonna vuokrasimme purjeveneen ja olimme viikon merellä. Bodrumissa emme olleet juuri ollenkaan; siksi halusimme tulla takaisin.

Päivä 2.

Vielä tänäänkin väsytti ja laiskotti. Oli puolipilvinen päivä ja olimme vain hotellin altaalla. Olimme kuitenkin tulleet ensi sijassa lepäämään, rentoutumaan, uimaan ja ottamaan aurinkoa. Eli emme turhaan stressanneet. Kiva että hotellissa on uima-allas! Olemme tosi tyytyväisiä puolihoitoon! Uskomattoman halpa ja hyvä. Olisi vain turhaa vaivaa joka ilta keksiä ruokapaikkaa.

Turkkilaiset rakastaa musiikkia täysillä! Hirveetä. Bodrumista ei löydy ainuttakaan hiljaista iltakuppilaa. Siksi olemmekin enimmäkseen hotellissa.

Päivä 3.

Kysyimme hotellin vastaanotosta neuvoa rannan suhteen. Lähdimme Torbaan. Kyllä täällä on ensiluokkainen minibussi systeemi! Torba on ihana paikka hotellin altaan jälkeen. Ihana uida suomalaisessa vedessä. Täällä on “kivinen” ranta ja vesi on niin kirkasta. Snorklasimme, otimme aurinkoa ja uimme. Välillä kävimme syömässä self

¹²Valokuvaliite, kuvat 11. ja 13.

servicessä. Ihanaa että täällä tuulee ja EI OLE MUSIIKKIA! Juuri tätä halusimme lomalta.

Illalla söimme hotellissa eikä sen kummempaa.

Päivä 4.

Kaksi nahkatakkaa tuli ostettua kuten oli suunniteltu. HUH! Onneksi pääsi siitä. Kauppiat on kamalan päällekkäviä.

Muuten turkkilaiset tuntuu mukavilta ja täällä huijataan harvinaisen vähän. Kävelimme marinaan ja sieltä löytyi viimevuotinen purjevenemme. Ketään ei näkynyt keneltä olisi voinut kysyä päivän parin vuokran... ehkä ensi vuonna.

Kävelimme Gumbet rannalle. Se oli huonoin ranta näillä main: täynnä, vesi sotkuista, kuuma (ei tuule). Säili jos Ayaz hotellin asukkaat vaan käy täällä. Otimme taksin Torban rannalle.

Päivä 5.

Minibussilla Gümüslük rannalle. Täällä olimme viime vuonna 1. iltana ja yönä veneellä. Täällä ranta on hienoa hiekkaa mutta aika hoitamaton. Hieno, luonnonkaunis paikka. Sven (mieheni) [nimi muutettu] vuokrasi surffilaudan, minä snorklasin. Teimme tuttavuutta turkkilaisen perheen kanssa. Menimme kalaravintolaan syömään. Tämä paikka on vähän "liiankin hieno" kuin postikortista. Ei täällä kai jaksaisi koko viikkoa viettää. Ilma tuntuu lämpenevän loppuviikkoa kohti. 28° illalla. Alkuviikosta 23°.

Päivä 6.

Aamulla markkinoilla. Ostin aluspaitoja talveksi, pöytäliinan ja sellaista. Lähdimme minibussilla Türgutreis rannalle. Tämä oli Svenin mielestä kivoin kaikista rannoista. Aaltojen pauhu, hyvä palvelu (juomat tuotiin aurinkovarjolle asti), vieressä satama ja kylä kiva missä kukaan ei tyrkyttänyt mitään.

Ostimme eilisen päivän Dagens Nyheterin. Uskomatonta. Oma suosikkini on edelleen Torba.

Ajattelimme, että olisimme mielellämme olleet 2 viikkoa. Ensi kerraksi pitää opetella vähän turkin kieltä. Auto olisi kiva vuokrata.

Päivä 7.

Yalikkavak beach. Halusimme taas tuuliselle puolelle missä kuulee aaltojen pauhun. Kylä kiva ja tosi rauhallinen. Taas löytyi eilinen Dagens Nyheter. Rannalla vähän triste tunnelma. Melkein kaikki rantatuolit viety pois ja loppusesongin tuntu. OK omalla tavallaan.

Taas törmäsimme englantilaiseen seurueeseen "Sovereign Sailing" jotka oli täällä laiturissa. 5-6 venettä. Toissapäivänä samat Gümüslükissa. Heillä on toinen tyyli purjehtia kuin meillä. Mehän oltiin aina asumattomilla rannoilla yötä. Ehkä ensi kerralla voisimme asua jossain pienemmässä kylässä kuten Türgutreis.

Tämän päiväkirjan kirjoittaja, helsinkiläinen markkinointipäällikkö, on yhdessä puolisonsa kanssa niitä harvoja Bodrumissa syksyllä 1993 vierailleita suomalaisturisteja, jotka ovat aiemmin käyneet siellä. Kirjoittaja oli edellisenä vuonna ollut omatoimisella purjehduslomalla Bodrumin maisemissa ja oli nyt halunnut tulla uudelleen tutustumaan seutuun. Tämänkertainen matka onkin kirjoittajalle rentoutumisloma: "olimme kuitenkin tulleet *ensi sijassa lepäämään, rentoutumaan, uimaan ja ottamaan aurinkoa*".

Kirjoittaja ei juuri vietä aikaansa Bodrumin kaupungissa, josta ei hänen mukaansa löydy hiljaista illanviettopaikkaa. Myös Bodrumia lähinnä oleva uimaranta, Gumbet, saa kirjoittajan tuomion. Rannat ovatkin päiväkirjasta päätellen kirjoittajan ja hänen miehensä loman sisältö. He nauttivat erilaisista rannoista ja vaihtavat rantaa lähes päivittäin. Bodrumissa muodostuu selvä distinktio niiden turistien, jotka eivät halua tai uskalla matkustaa kaukaisemmille rannoille ja niiden, jotka matkustavat, välille. Liikkuvaiset turistit keskustelevat asiantuntevasti paikallisesta minibussijärjestelmästä ja eri rantojen ominaisuuksista Gumbetin rannalla koko lomansa viettäneiden kuunnellussa hiljaisina vieressä. Kirjoittaja erittelee päiväkirjassa rantojen ominaisuuksia ja kertoo mitä he rannalla tekivät (kaikkea surffauksesta Dagens Nyheterin lukemiseen). Bodrumin seudun eri rannoilla onkin valtava ero. Sen jälkeen, kun eräs suomalaisturisti näytti minulle tien Torban yleisestä rannasta parin kilometrin patikkaretken päässä sijaitsevaan rauhalliseen poukamaan, jossa aallokko lyö vasten rosoista rantaa, en parina kenttätyöni aikana viettämänäni vapaapäivänä voinut kuvitellakaan suuntaavani Gumbetin rantaan. Rannan merkitys etelänmatkailussa on keskeinen¹³. Kuten edellisen päiväkirjan tulkinnan yhteydessä todettiin, muodostaa ranta vyöhykkeen, jossa on sallittua olla tekemättä mitään ja vain nauttia rennosti olemassaolostaan lämmössä.

Rantojen lisäksi yleisten paikkaan liittyvien havaintojen piiriin kuuluvat maininnat Bodrumin meluisuudesta ja turkkilaisten tavasta soittaa musiikkia aina täysillä. Kenttätyöni aikana asuin hotellissa, jonka naapurissa oli nuorten brittituristien suosiossa oleva ulkoilmadisko. Diskon menevimät hetket sijoittuivat joka yö kello 24.00-06.00 välisiin hetkiin, jolloin soitettiin täysillä diskon ilmeisesti ainoata teknolevyä, jolla oli 17 kappaletta (muistan ne kaikki ulkoa edelleen). Teknon lisäksi diskosta kuului innokkaiden turistien huutelua, kun pojat hyppivät diskossa olevaan uima-altaaseen, tai kimeätä kiljuntaa, kun tyttöjä heitettiin sinne. Meno hiljeni ainoastaan hetkeksi aamuruokouskutsun kajahtaessa viereisen moskeijan minareetista. Monelle iäkkäämmälle turistille - joita oli kuitenkin vähän - tämänkaltainen äänekäs yöelämä oli stressaavaa. Meluisuuden lisäksi kirjoittaja havainnoi paikallisten luonnetta todetessaan nahkatakakikauppojen yhteydessä, että "täällä huijataan harvinaisen vähän".

---

¹³Ks. Cohen (1982) rannoista marginaalisina paratiiseina.

PKN40R

Oululainen Yo sairaanhoitaja, toistaiseksi apulaiskanslisti. Yli kymmenes ulkomaanmatka, seurana tällä kertaa terveyden- ja sairaanhoitajiksi valmistuneiden ns. luokkaretki, 21 henkilöä.

Päiväkirjassa esiintyvät huonetoverit: Z= 22 v. neiti, X= 33v. rouva, kertoja 40v. eronnut.

Päivä 1.

Matka oli rasittava, tylsää istua Turun kentällä nälkäisenä, olihan aamupalasta jo aikaa. Enpä ole ennen matkallani törmännyt ajatukseen, että eväät olisivat olleet ihan nastajuttu. Finnmatkoille moitteita rutkasti.

Hotelliin tultuamme suoritimme sellaisen pikamajoittumisen, viisi minuuttia jalat seinällä ja sitten suihkuun. Ja ei muuta kuin menoksi: 21 henkilöä (8 pariskuntaa, 5 naista yksin: 1 naimisissa, 2 avoliitossa, 1 eronnut, 1 neiti) lähti hakemaan sopivaa ruokapaikkaa. Tuntui oudolta paapottaa hanhenmarssia isossa sakissa, kun aikaisemmin matkaseuraa on ollut 0-5 henk. Löytyihän se viimein kaikkia tyydyttävä (tai tyytyminen toisten tahtoon) ravintola, johon rakennettiin pitkä pöytä. Kyllä kerkesin ajatella, että tämä on ensimmäinen ja viimeinen tällainen näin ison ryhmän matka, jolle lähdän. Meriantura ei ollut yhtä hyvää kuin 6 vuotta sitten, mutta silti ihan hyvä illallinen. Sosiaalisena pysytellen seurasin porukkaa, yökerhot olivat vielä tyhjiillään ja istuimme sitten eräässä tavernassa "nukkuma-aikaan" saakka.

Päivä 2.

Heti aamulla matkatoimiston järjestämä tervetuliaistilaisuus. Hyvä että ehdittiin. Sellaista se on, kun samassa kämpässä asuu kolme täysin erilaista naista! Tilaisuuden jälkeen porukka hajosi. X ja minä lähdimme maleksimaan rantakatua pitkin kohti satamaa. Vanhassa kaupungissa teimme "näyteikkunaostoksia" ja mattokauppias raiskasi katseellaan. Jaksaa ne vanhat äijätkin! Yäk!

Söimme toastit ja otimme oluet että jaksettiin taas eteenpäin. X osti lapsilleen tuliaisia, minua ei oikein jaksaa enää innostaa tuo krääsä. Ostin vain pienet pussit aprikooseja ja pistaasia-manteleita. Kotimatalla eksyimme ja kiersimme kehää, ennenkuin havaitsin maastomerkkini ja niin pääsimme lepäämään hetkeksi ennen illalliselle lähtöä.

Kun tulimme illalliselta ja käveleskelimme ympäriinsä, joku mies tuli vastaan ja pyysi meitä kanssaan juomaan shampanjaa, koska oli hänen syntymäpäivänsä. Menimme istumaan kuulemma hänen omistamaansa tavernaan ja joimme oikeaa ranskalaista, juttelimme kaikki keskenämme, ketä siellä oli - paikallisia, meidän porukan jäseniä ja yksi suomalainen. Hauska ilta! Sitten piti lähteä nukkumaan että jaksaa aamulla sairaalaan. Sain kutsun pelaamaan tennistä huomenna.

Päivä 3.

Ankeaa nousta kahdeksalta aamulla ehtiäkseen sairaalaan (sovittu tapaaminen) lomalla! Oli ihan mukava käydä tutustumassa paikalliseen kaupunginsairaalaan (ryhmämme koostuu terveydenhoitajiksi ja sairaanhoitajiksi 29.5. valmistuneista, vierailu oli etukäteen tilattu). Meidät "pidettiin hyvin". olisi meillä suomalaisilla jotain oppimista sen ylisiisteyden suhteen.

Sitten menimme rannalle, pienryhmissä mutta toisiamme tavaten. Uskalsin käydä uimassakin mutta en ottaa aurinkoa, mutta vesi on vielä viileää. Tulimme "kotiin" vasta illan suussa, otimme pienet kauneusunet ja sitten taas menoksi.

Tiina ja Matti [nimet muutettu] olivat meidän seurana illallisella pienessä tavernassa, jossa saimme halvalla erittäin hyvää stifadoa. T ja M lähtivät sitten nukkumaan, että ehtivät ja jaksavat huomenna Turkkiin. Me toimme x:n nukkumaan (väsynyt + luultavasti liikaa viiniä) ja jäimme sitten alakertaan poikia viihdyttämään. Meillä oli ihan hauska ilta. Välillä rupattelimme muiden seurueemme jäsenten kanssa, kun he tulivat

kotiin omilta reissuiltaan. Me Z:n kanssa ikäänkuin päivystimme, ja sitähan kestikin tuonne yli neljään aamulla.

P.S. En mennyt pelaamaan tennistä. Luulen omaavani sen verran ihmistuntemusta, että ei kiitos.

Päivä 4.

Nukuttiin pitkään - ihanaa! Toiset lähtivät rannalle, minä lähdin maleksimaan, sanan varsinaisessa merkityksessä, kaupungille. Ostin niitä karamelleja, joita kreikkalaiset vievät vauvan saaneelle perheelle. Kävin myös apteekissa hakemassa apua moskiiton syömiin, taas. Nilkassa on iso vesirakkula ja ilmeisesti niitä vielä nousee lisää.

Alex-tavernassa me kolme syömässä; pieni hyvä paikka! Tarjoilijapoika oli oikein miellyttävä, keskusteltiin pitkään. Kävimme Zumissa drinkillä ja tulimme siitä tuon pikku matkan hotellin yhden osakkaan kyydillä hotelliin. Hän oli iskenyt silmänsä Z:aan, mutta tämä ei välittänytään. Istuimme vielä hotellin baariin yömyssyille ja juttua piisasi.

Timis kertoi minulle eron kreetalaisten ja rodoslaisten välillä (toki-varmaan hänen näkemyksensä asiasta) ja muutakin mielenkiintoista keskusteltavaa oli. On jännä huomata aina uudestaan, miten nämä paikalliset (kulloisessakin kohteessa) ovat ylpeitä omasta kotiseudustaan. Heillä kyllä itsetuntoa riittää! Kuten silläkin miehellä, joka meinas käydä Z:aa ihan iholle kiinni. Mikään ei ole kyllä muuttunut kymmenessä vuodessa, ilmeisesti ei sadassakaan. Miksi naiset alistuvat tuollaiseen kohteluun?!

Päivä 5.

Aamulla kirjoitin viimeiset pakolliset kortit. Porukasta osa rannalla nahkaansa kärventämässä, osa Lindoksen retkellä vespoilla ja toiset laivalla. Me X:n kanssa kaupungilla, maleksittiin ja tehtiin pikku ostoksia. Torin tavernoilla tuntuu olevan kova kilpailu, kun houkuttelivat meitä tulemaan syömään; tarjosivat maistiaisia grillistä ja viiniä ja ouzon. Toki myös ihan kivaa juttuseuraa. Vanhassa kaupungissa kuljeksimme pitkin kapeita kujia ja otimme valokuvia.

Löysin pienen paikallisen tavernan jossa saimme aitoa kreikkalaista kahvia. Ihanaa! Miehet pelasivat nurkkapöydässä korttia, omistajan pikku tytär vilkuili meitä kiinnostuneena, ja vihdoin, kun olin jututtanut häntä, hän uskalsi kysyä mistä olemme. Valokuvaan hän ei suostunut (osaan muutaman sanan kreikkaa). Ostin vanhasta romukaupasta ystävälleni ikivanhan kellon, lehmänpö lie vai lampaan. Se kiillotettiin päältä, silläaikaa saimme maistella ouzoa. Saapa nähdä mitä hän pitää tuliaisesta!

Illallisen jälkeen isolla porukalla discoon, mistä suurin osa lähti lähes ovelta takaisin, minä mukana. Mm. Z ja M jäivät sinne. Me loput piipahdimme kaljalla ja tanssimassa, mistä lähdin pian pois. Toiset jäivät vielä.

Päivä 6.

Rannalla vajaa kaksi tuntia, se riitti. Maleksimista, korttien kirjoittamista, iltapäiväunet (en nukkunut koko yönä kun olin huolissani X:stä, kun hän ei tullut kotiin) jne.

Illalla ajoimme Z + X + minä vanhaan kaupunkiin illalliselle. X jäi sinne, ja ravintolan tarjoilija toi autollaan Z:n ja minut kaupunkiin. Tehtiin tietysti niitten kanssa treffit myöhemmäksi illaksi, eikä tietenkään menty. Hah-haa. Aina hauskaa olla pittää... Ja tietäähän ne sen itsekin, peliä tämä on, katsotaan vain kuka voittaa.

Z on ihastunut hotellin omistajaperheen yhteen (?) poikaan, ja hänen seurakseen istuin taas "päivystämässä" respassa pikkutunneille saakka. X:ää en enää odottanut, sillä nyt tiesin, missä ja kenen kanssa rouva on. (En ota muuten kantaa asiaan.)

Z lle kyllä soitti eräs ruotsalainen nuorimies neljältä yöllä. Oli kamalaa herätä puhelimen hirveään ääneen.

Ristiselkä kipeänä; se on aina sama juttu, kun kuljeksii hitaasti kilometri tolkulla. Piti ottaa Buranaa että saisi nukutuksi. Sitäpaitsi alkaa olla jo syliäkin ikävä niin että voisi kai jo haluta kotiin.

Päivä 7.

Vanhassa kaupungissa Kertun ja Hannun [nimet muutettu] kanssa. Z meni rannalle, X ei tullut kotiin koko yönä! Eikä aamupv:llä.

Ostin tyttärelleni pienen olkalaukun diskoilua silmälläpitäen. Ostin myös pari liinaa lisää, kenelle sitten lienevätkin. Korvakorut itselleni ja toiset ehkä tyttärelleni tai sisarelleni. Kuvasin taas erilaisia lampuja vanhassa kaupungissa. Kokeilin taitojani kuvata, koska vuosi sitten ostin kameran, jossa on zuumi. Meillä oli mukava päivä. Turkkikauppias tietysti tarjosi ouzot ja siinä mukavia jutellessaan yritti myydä. Sanoimme suoraan että ei todella kiinnosta nyt. K ja H ostivat tuliaisista, mm. grillitikut, liinoja ja itselleen Rodos-aiheisen lautastaulun.

Hotelliin tultuani lähdin toisten kanssa viinakauppaan ostamaan kotiin viemiset. Ostin tietysti konjakkia, koska sitä ei raaski ostaa koskaan Suomesta. Ja tietysti pikkupullo ouzoa, että saan sisareni kanssa muistella edellisiä matkojamme.

Äkkiä suihkuun, että ehtii porukan mukana (kaikki 21) illalliselle. X:kin oli saapunut. Illallisen jälkeen X:llä oli kiire treffeille, Z ja minä palasimme hotellille. Matkalla tapasin suomalaisen tuttavani ja tapaaminen oli riemullinen. Istuin Z:n seurana respassa hetken, mutta lähdin sitten nukkumaan. Haluan jo kotiin.

Päivä 8.

LÄHTÖPÄIVÄ. Kuinkas ollakaan, kun heräsin aamulla, sain todeta nukkuneeni yksin koko yön! Keittelin teetä ja aloin pakata. Z tuli kotiin ja pakkasi myös. X:ää ei kuulunut. Keräilimme hänenkin tavaroita yhteen kasaan, että joutuu mukaan.

Vuokrasimme koko porukka yhdessä yhden huoneiston, johon veimme tavaramme huoneiden luovutuksen jälkeen. Lähdin Z:n kanssa aamiaiselle. Kävin ostamassa apteekista lääkkeet korviani varten. Minulla on kipuja laskeutumisvaiheessa, ja nythän meillä on edessä 3 laskeutumista! Z lähti rannalle, palasin hotelliin katsomaan, joko X on tullut. Oli! Hänellä oli vielä tuliaisista ostamatta, ja halusi vielä käydä hyvästelemässä ystävänsä. Lähdin "peräänkatsojaksi", jotta hän suoriutuu tehtävistään (huono kielitaito, hidas kuin mikä ja onneton suunnistaja). Kokeilin taas vähän kreikantaitoa kun jututin yhtä pikkutyttöä. Lapset ovat ihania!

Lähtö tuntuu viivästyvän, syytä ei kerrota meille. Mitä on tekeillä? No, minä ainakin olen helpottunut, että kaikki on kunnossa, X on mukana jne. Kyllähän tytönkin surettaa lähteä: so ist das Leben!

40-vuotiaan oululaisen sairaanhoitajan päiväkirja tarjoaa toisen näkökulman sairaanhoitajiksi valmistuneiden naisten "luokkaretkestä" kuin aiemmin käsitelty PKN27R. Päiväkirjasta ei ilmene, oliko kirjoittaja matkanjohtajana, mutta se, että hän omaksui jonkinlaisen äitiroolin ainakin suhteessa huonetovereihinsa (22- ja 33-vuotiaat naiset) on ilmeistä. Kirjoittaja itse flirttailee paikallisten miesten kanssa selvän itsetietoisesti pitäen huolen siitä, että peli pysyy pelinä: "tehtiin tietysti niitten kanssa treffit myöhemmäksi illaksi, *eikä tietenkään menty*". Sen sijaan huonetovereittensa seikkailuihin, jotka johtavat pitemmälle, hän suhtautuu huolestuen ja jopa moraalisesti närkästyen (ks. Jokinen&Veijola 1990: 65-80), vaikka yrittääkin vakuuttaa, ettei ota

kantaa (päivä 6). Kirjoittaja pyrkii päiväkirjallaan myös erottautumaan matkaseurastaan (ks. päivä 1.) vanhempana ja kokeneempänä. Hän haluaa antaa kuvan itsestään tilanteet järkevästi hallitsevana ja paikan entuudestaan tuntevana aikuisena verrattuna nuoriin matkaseuralaisiin, jotka antautuvat täydellisemmin etelän iloihin. Kirjoittaja ei myöskään kokemattomien kanssaturistiensa lailla jaksa enää innostua matkamuistoista, ”krääsästä”.

Huomiotaherättävää tässä päiväkirjassa on ilmastoon, muissa päiväkirjoissa tyypillisesti aurinkoon ja lämpöön, liittyvien mainintojen puute. Auringonotostakin on vain kaksi mainintaa, joista toisessa kirjoittaja kertoo, ettei uskalla ottaa aurinkoa ihon palamisvaaran takia. Tämä on vielä nykyäänkin varsin harvinaista varovaisuutta rantaloma-kohteissa, vaikka auringonoton riskit ovat yleisessä tiedossa. Kirjoittaja keskittyy sen sijaan kertomaan huonetovereidensa seikkailuista ja omista iltamenoistaan. Keskustelut paikallisten miesten kanssa, pienet seikkailut ja flirttailu kuuluvat hänen lomaohjelmaansa. Jokinen ja Vcijola (1990: 82) ovat kirjoittaneet, että romanssi on yksi harvoista naisille sosiaalisesti sallituista tavoista ylittää rajat ja monet etelänkohteet tarjoavat mahdollisuuden tähän. Toisaalta suomalaisnaisten ja turistikohteissa asuvien miesten suhteita pidetään myös naisten keskuudessa moraalisesti arveluttavina (ibid.: 66). Tämän päiväkirjan kirjoittaja taiteilee näiden kahden näkemyksen välissä. Etelässä hän vapautuu seikkailemaan paikallisten miesten kanssa: ”ja tietäähän ne sen itsekin, peliä tämä on, katsotaan vain kuka voittaa”, ilman moraalisia tuskia. Toisaalta huonetoverien, etenkin X:n, 33-vuotiaan rouvan, heittäytyminen syvempiin suhteisiin aiheuttaa pahennusta: ”*Z on ihastunut hotellin omistajaperheen yhteen (?) poikaan*, ja hänen seurakseen istuin taas ”päivystämässä” respassa pikkutunneille saakka. X:ää en enää odottanut, sillä nyt tiesin, *missä ja kenen kanssa rouva on*” (päivä 6). Huonetoverien seikkailut kiihtyvät loman loppua kohden. Seitsemäntenä aamuna kirjoittaja huomauttaa X:n olleen poissa koko yön ja lähtöaamuna hän huomaa nukkuneensa yksin huoneessa.

Vaikka Eeva-Maria Nieminen (1992: 62-86) on tutkimuksessaan osoittanut, että yleensä suomalaisturistinaiset ja kreikkalaiset kamakimiehet¹⁴ pelaavat keskenään romanttista peliä, jossa molemmat osapuolet yleensä ovat tietoisia pelin luonteesta, saa peli kuitenkin eri merkityksen turistin omassa kulttuurissa ja kamakin kulttuurissa. Turistinai-

---

¹⁴Kreikankielinen sana kamaki tarkoittaa alunperin kalastajaa, mutta on Kreikan turisticaarilla saanut uuden, turistinaisia ”kalastavan” miehen merkityksen. Monille turistikohteiden nuorille miehille ”kamakin tekeminen” eli turistinai-
kalastaminen on jokakesäinen harrastus. (Ks. Nieminen 1992.)

sille suhteet kreikkalaismiehiin ovat yleensä pinnallisia lomaseikkailuja, joissa turisti mielestään hyödyntää paikallisia miehiä oman viihtyvyytensä ja tyydytyksensä vuoksi. Toisaalta kamakia tekevät miehet näkevät naiset "uhreinaan" (ibid.:81) ja lisäävät sosiaalista statusta omassa viiteryhmässään kertomalla kuinka monen kanssa ja kuinka pitkälle pääsi sesongin aikana. Mirtosin kylää Kreetalla tutkinut kulttuuriantropologi Susan Buck-Morss (1987: 217) kuvaa asian tätä puolta:

The bus brings a new batch of women each day. What for each of them is a unique vacation is for the village an endlessly repeated cliché, and as with other historical repetitions, the drama tends towards farce. The man who struts through the village with a love-struck German tourist at his side is walking proudly not because of her, but because last week the village saw him with a love-struck Swede. In the competition among young, unmarried men his own status rises, whereas the unaware woman is made to look quite foolish.

Kirjoittaja ei juuri oleskele rannalla lomansa aikana. Aika kuluu katuja kierrellen, kauppoissa käyden ja baareissa istuskellen. Sosiaalinen kanssakäyminen on kahtiajakoista. Eniten kirjoittaja seurustelee muiden suomalaisturistien, lähinnä oman matkaseurueensa kanssa. Lisäksi hän seurustelee kreikkalaisten kanssa joko muiden ryhmäänsä kuuluviin mukana tai yksin. Rodos lomakohteena hahmottuukin näiden interaktioiden kautta. Kirjoittajalle matkan keskeisin anti näyttää olevan sosiaalinen kanssakäyminen matkaseuran ja paikallisten (miesten) kanssa. Rodoksen kaupunki hotellikaupunginosineen ja vanhoine kaupunkineen muodostaa kontekstin näille interaktioille, mutta sitä ei päiväkirjassa kuitenkaan juuri kuvailla. Kirjoittaja kiertelee kuitenkin kävellen siinä määrin Rodoksen kaupunkia ja rantoja, että rakennetulla ja luonnonympäristöllä sekä paikallisten asukkaiden elämällä lienee suuri merkitys lomakokemuksessa.

Ei pelkästään auringon takia

Etelänmatkalle ei aina lähdetä pelkästään viettämään rantaelämää irti arjesta ikuisessa kesässä. Vaikka edelliset päiväkirjat on ryhmitelty tuonsuuntaisten otsikoiden alle, niistä käy hyvin ilmi, että etelänmatkaan mahtuu myös paljon muuta. Seuraavat päiväkirjat kertovat erilaisista tavoista kokea loma etelässä. Joillekin matkan hienoimmat elämykset tulevat veden alla (PKM38B ja PKM36AQ), joillekin taas aavikolla tai raunioilla (PKN39AQ ja PKN46AQ). Akabasta saamani 9 lomapäiväkirjan kirjoittajien lomakokemukset liittyvät voimakkaammin Akabaan paikkana kuin muiden lomakohteiden päiväkirjat kuhun-

kin kohteeseen, lukuun ottamatta Ateenassa kirjoitettuja päiväkirjoja. Kirjoittajat tekevät havaintoja kotikulttuuristaan poikkeavasta elämäntavasta ja elävät lomaviikkonsa aikana keskellä arabialaista kulttuuria. Päiväkirjojen tapahtumat sijoittuvat selvästi distinktiiviseen *paikkaan* toisin kuin useimmissa muissa kohteissa kirjoitetuissa lomapäiväkirjoissa - suomalaisturistit matkustavat Jordaniaan ja Akabaan, vierailevat Petrassa ja Wadi Rumissa sekä näkevät arabialaista ja islamilaista kulttuuria. Jos Akaba lomakohteena ei ole näistä syistä selvästi distinktiivinen, voi erottautuminen muista lomakohteista tapahtua veden alla, kuten nuoren lääkärin (PKM36AQ) päiväkirjassa, jossa merkittävimmät kokemukset koetaan Punaisen meren pinnan alla Akabanlahden kirkkaissa vesissä.

PKM38B

Jämsäläinen insnoori, yrittäjä. Muussa seurassa yli kymmenennellä matkallaan, huomauttaa: "Huom. 1. seuramatka". Parasta lomalla oli sukellus huonointa unen puute. Matkamuistoksi hän osti: "vyön ja Bart Simson paidan (sukelluslupakirjan)"

Päivä 1.

Illalla saavuttiin Bodrumiin, Heti kaljalle ja kävelemään. Ostettiin maanantaiksi päivärasteily MUSLU -nimisellä veneellä. Noin kello 04.00 asti lähinnä ihmeteltiin ja juotiin.

Bodrumista ensivaikutelma:

- Painostavan kuumaa
- Ei aitoa Turkkiä
- Parasta suhtautua niinkuin tyypilliseen massaturismikohteeseen jossa turisti on saalis. Ja pyytäjiä riittää..

Päivä 2.

Klo. 9.00 herätys. Eikä ihme kyllä mitään krapulaa.

10.30 MUSLU -laivalla merelle. Poukamassa uintia, kameliratsastusta ja olutta (ja aurinkoa).

Klo noin 18.00 suihku, sitten syömään ja juomaan.

Nukkumaan n. klo 4.00

Mietteitä

- karua mutta kaunista
- ostoskadulla n. 2 x normaalihinta
- suolavedessä kelluu paremmin kuin makeassa
- kamelin selässä onkin helppo pysyä

Päivä 3.

Herätys 8.00 aamiainen. Kävely lahden toiselle puolelle ISIS -sukelluskoulualueelle. En varannut sukellustutustumiskurssia etukäteen, joten istuin muina miehinä muiden joukkoon ja kysyin vasta kun laiva oli jo turvallisesti merellä. Minulle järjestyi paikka vaikka vähän vihaisia olivatkin. Takaisin klo 17.30 (noin). Suihku ja olutta ottamaan. N. klo 3.00 nukkumaan.

Mietteitä:

- 1. sukellus laitteilla oli elämäni 2. hienoin kokemus eikä varmasti unohdu.

Päivä 4.

Herätys klo 7.30. Aamiainen. Tilasin rahaa SYPistä Halkbankiin sukelluskurssia varten. Luvattiin perässä. Tästä rohkaistuneena menin ISIS -laivalle. Taaskaan varaa-matta mutta merellä eivät kieltäneetkään. Päivä oli teoriaa ja suk. harjoituksia. N. klo 17.30 hotellissa suihku, ulos kaljalle sekä lukemaan kotiläksyjä.

Mietteitä:

-lottomoitto käydä sukelluskurssi tällaisessa paikassa.

Päivä 5.

Ei ollut tullut rahat Halkbankiin. Alkaa pikkuhiljaa hirvittämään, jos ei tulekaan. Onneksi sukeltaminen on hauskaa. Opettajalta sain nuhteita laiskasta kotiläksyjen teosta. Syystäkin. Illalla yritin saada yhteyttä Finnmatkojen oppaaseen jotta voisin neuvotella kurssin vararahoituksesta. TURHAAN. Loppuillan lueskelin DIVERS GUIDEA.

Mietteitä:

-täytyy kyllä hommata VISA-kortti taas.

Päivä 6.

Ei vielä kukaan rahaa tänne. = ei tulekaan ennen matkan loppua.

Puhuin tilanteesta sukelluskurssilaivan päällikön kanssa. Hän sanoi luottavansa minuun niin paljon, että voin maksaa Suomesta. Helpotuksesta varmaan johtuu että voin todella rentoutuneesti sukeltaa.

Illalla en käynyt missään vaan luin 150 sivua Divers Guidea.

Mietteitä:

-huolten kaikottua ihminen pystyy 100% suoritukseen (jos haluaa)

-tänä yönä sain ensimmäistä kertaa nukuttua edes vähän. Kuumuus ja meteli ei enää häirinnyt.

Päivä 7.

Todella hienoja sukelluksia. Aina 18,2 metriin.

Miehistö tuli tutuksi ja oli hiukan haikaa erota. Tosi mukavaa väkeä. Jenkki, englantilainen, egyptiläinen ja kolme turkkilaista. Todellinen kokoelma persoonallisuuksia.

Nyt olen kurssin käynyt sukeltaja. Kyllä kannatti!

Illalla juhlittiin Kenin kanssa (se jenkki). N. 02.00 rahat loppui ja nukkumaan.

Mietteitä: -Hieno kokemus

Jämsäläinen yrittäjä, joka on ollut yli kymmenellä ulkomaanmatkalla, mutta huomauttaa olevansa ensimmäisellä seuramatkallaan, suhtautuu lomaansa ja tekemisiinsä turistin itsevarmuudella ja röyhkeydellä. Kirjoittaja toteakin heti ensimmäisenä päivänä Bodrumista: “Parasta suhtautua niin kuin *tyypilliseen massaturismikohteeseen jossa turisti on saalis*. Ja pyytäjiä riittää...”. Ajankäytössä hän noudattaa illan ja yön osalta samaa aikataulua kuin ajankäyttöhaastattelun suomalaiset, mutta herää huomattavan aikaisin. Alkoholinkäyttö on etenkin loman alkuvaiheessa runsasta, mutta “ihme kyllä mitään krapulaa” (päivä 2.) ei ainakaan heti tule. Meri vetää kirjoittajaa puoleensa voimakkaasti. Aluksi hän osallistuu meriristeilyille, mutta kiinnostuu pian vedenalaisesta maailmasta.

Kirjoittaja suhtautuu ympäristöönsä ja lomakohteen ihmisiin ylimielisesti ja näyttää menettävän suhteellisuudentajunsa sukelluskurssiseik-

kailunsa aikana. *“En varannut sukellustutustumiskurssia etukäteen, joten istuin muina miehinä muiden joukkoon ja kysyin vasta kun laiva oli jo turvallisesti merellä. Minulle järjestyi paikka vaikka vähän vihaisia olivatkin”*. Seuraavana päivänä hän taas menee veneelle varaamatta etukäteen. Kirjoittajalla ei ollut rahaa kurssia varten, mutta yritti onnistumatta järjestää sitä pankin kautta. Kun tämä ei onnistunut hän yritti suostutella matkatoimiston edustajia järjestämään rahoituksen kurssia varten. Matkatoimisto ei tietenkään voi tällaisissa tapauksissa, etenkin pienissä kohteissa, jossa ei juuri rahaa ole käytettävissä, maksaa jonkun yksittäisen turistin omia suuria kuluja. Vastaavanlainen tilanne lienee tuttu monille suomalaisturistien parissa työskenteleville oppaille. Usein turistit katsovat matkatoimiston olevan jollakin tavalla vastuussa heistä matkakohteesta ja luottavat lähes sokeasti siihen, että oppaat pelastavat heidät pulasta kuin pulasta. Kirjoittajan onneksi sukelluskurssilaivan päällikkö luotti häneen siinä määrin, että suostui odottamaan maksua Suomesta käsin. Loma vaikuttaakin onnistuneen erinomaisesti kirjoittajalle, vaikka hän toimillaan aiheutti monille muille runsaasti päänvaivaa. Päiväkirja on esimerkki usein havaittavasta piirteestä turisteissa: turisti näyttää olevan henkilö, jolla on runsaasti oikeuksia ilman niihin liittyvää vastuuta tai velvollisuuksia.

PKN39AQ

Pornainen, kauppateknikko, myyntisihteeri. Tyttärensä seurassa 6-10. ulkomaanmatkalla. Parasta lomalla oli *“Retki Wadi Rumiin oli vaikuttava, samoin arabien ystävällisyys, paikan aitous. Huonointa oli “epäsiisteys, roskaus - ei periaatteessa mitään huonoa ollut, loma ylitti odotukset.*

Päivä 1.

Lentokentän pieni koko vähän ihmetytti. Odotin vähän isompaa, koneita ei ollut kentällä yhtään. Odotin vähän vihreämpää maisemaa. Olen ollut kuukauden Israelissa kibbutsissa nuorempana ja ne kokemukset ja maisemat tulivat mieleen ajaessa bussilla hotellille. Arabilaisen elämänmeno ei isommin sävyttänyt. Illalla tutustuimme lähi alueen kaappoihin. Ystävällisyys huomioon otettavaa. Tinkiminen ei mitenkään kivaa. Aamuyöllä klo 4.00 rukouskutsu erikoinen tapa herätä. Hämärä ja pimeä tulee yllättävän nopeasti. Liikenne vähäistä. Naisia vähän katukuvassa.

Päivä 2.

Hyvin nukutun yön jälkeen hotellin aamiainen maistui. Kaupunkikierrros matkanjärjestäjän mukana. Kävimme kuuluisimmat nähtävyydet läpi. Kuulimme kaikenlaista mielenkiintoista asuntoalueista kulttuurista ym. Laajaa kuva kaupungista ja sen ympäristöstä. Todella kuivaa aavikkoseutua.

2 h auringossa ja uimassa. Sen jälkeen taas kaupungilla hämärän tuloon asti ja sen jälkeen hotellin parvekkeelle seuraamaan katuvilinää.

Päivä 3.

Tämä(kin) oli hyvä päivä. Kävimme lasipohjaveneellä katsomassa koralleja uponnutta laivaa ym. merenelämää. Auringossa olimme 2 h ihana lämmin päivä.

Päivällä lähdimme kaupungille. Sattumalta löysimme mukavan lahjatarvakaupan jonka omistaja oli erittäin ystävällinen henkilö. Hän oli asunut 3 v. suomessa ja oli=on

suomalaisen kanssa aviossa. Hän oli valmis auttamaan ja neuvomaan meitä missä halusimme. Niinpä hän veikin meidät paikalliseen ravintolaan tilasi mitä halusimme jne. palvelu pelasi ja ruoka oli ihanaa eksoottista. Samoin hän opasti kullan ostossa. Luotimme häneen täydellisesti. Kultakaupassa meitä palveltiin mahtavasti. Tarjottiin tuoremeheit. Lahjaksi sain kultaisen nilkkaketjun. Tosin ostinkin paljon koruja. Ostimme paljon mausteita ja teetä. Oikein ostos päivä.

Häneltä (jordanielaiselta kauppiaalta) oli hyvä tilaisuus kysellä maantavoista mm. rukouskutsusta.

Päivä 4.

Kävimme Punaisessa meressä uimassa ja merenrannalla ottamassa aurinkoa. Oli mielenkiintoista seurata paikallisia ihmisiä perheineen uimassa. Naiset uivat huivit ym vaatteet päällä.

Kaupungilla vietimme monta tuntia ihmetellen ja ihastellen. Roskikseen käytön voisivat opetella. Uskomattoman likaista rannalla ja muuallakin.

Päivä 5.

Heti aamupalan jälkeen teimme pitkän aamulenkin. Kävelimme n. 1,5 h katsellen paikallisten asuntoalueita. Taxit eivät millään tahtoneet uskoa että olimme kävelyllä.

Kävelylenkin jälkeen menimme Aqaba beachille 3 h uimaan ja auringosta nauttimaan. Eräs paikallinen kokki oli jo aikaisemmin iskenyt silmänsä minuun ja oli siellä. Halusi tarjota jos vaikka mitä. Oli ihan hauska jutella hänen kanssaan mutta tuntui olevan vaikea päästä eroon. Saattoi hotellille asti ja teki treffejä kovasti. Ajattelin että onneks on loman loppu, jos tulee vaikka mikä riesa.

Päivä 6.

Aamulla heti uima-altaalle 2 h jonka jälkeen retkelle Wadi Rumiin.

En oikein tiennyt mitä matkalta odotti, mutta se osoittautui tosi onnistuneeksi ja mielenkiintoiseksi. Jeeppiajeluineen, beduiinifeltoissa teekutsuineen ym.

Tytär ratsasti kamelilla ja keräsi hiekkaa ja kiviä ties kuinka paljon.

Retki huipentui mukavaan ruokailuun ja päälle tanssia. Tutustui muihin lomalaisiin enemmän. Illalla hotellin baarissa olusilla ja nautittiin niin upeasta samettisesta yöstä.

Päivä 7.

Otettiin rauhallisesti tämä päivä. Ensin altaalla 2 h. Jonka jälkeen pizza huttiin syömään. Kaupungilla kävellen ja kierrellen maistellen ja haistellen iltaan asti. 7 rukouskutsun jälkeen hotellille. Tavaroiden pakkaamista ja aikaisin nukkumaan. Paluu huomenna kylmään kotimaahan. Ajatuskin tuntuu jäätävältä joskin kotijoukkojakin on jo ikävöity.

Tyttärensä kanssa matkustavan myyntisihteerin päiväkirjassa on runsaasti yleisiä havaintoja ympäristöstä. Monet lomakokemukset ovat synesteettisiä, katseen ja lämmön tunteen aiheuttamia kokemuksia. Tarkempaan käsittelyyn valituista neljästä Akabassa kirjoitetusta päiväkirjasta tässä on kenties eniten aineksia stereotyyppisestä tai ideaalittyyppisestä etelästä. Aurinko ja ranta sijaitsevat kuitenkin selvästi jossakin tietyssä paikassa tässä päiväkirjassa, eivätkä ne tarjoa loman ainoita mainittavia kokemuksia. Heti ensimmäisestä päivästä lähtien kirjoittaja kuvailee maisemaa ja listaa havaintoja ympäristöstään vertaillen niitä aiempiin lomakokemuksiinsa tai kotioloihin. Tässä päiväkirjassa kirjoittaja tuntuu kulkevan silmät auki lomakohteessaan ja

olevan kiinnostunut näkemästään. Ehkä syynä on kohde itsessään tai sinne valikoituneet turistit, koska tällaisia piirteitä ei juuri Playa del Inglesin päiväkirjoista huomaa. Kiinnostus paikalliseen elämäntapaan tulee (paradoksaalisesti) esiin päivänä 3., kun kirjoittaja tapaa kolme vuotta Suomessa asuneen matkamuistomyymälän omistajan Harounin. Suomen kielen taito valaa luottamusta kirjoittajaan, ja Harounin johdattamana mennään kultakauppaan ja ravintolaan. “Häneltä (jordanialaiselta kauppiaalta) oli hyvä tilaisuus kysellä maantavoista mm. rukouskutsusta”. Rannallakin kirjoittaja seuraa paikallisten tapoja: “Oli mielenkiintoista seurata paikallisia ihmisiä perheineen uimassa. Naiset uivat huivit ym vaatteet päällä”.¹⁵

Retki Wadi Rumiin nousee suhteellisen lakonisessa kerronnassa päällimmäiseksi lomaelämykseksi.¹⁶ Se on luonteeltaan lähinnä esteettinen, mutta retkellä kolme kertaa itsekin käyneenä tiedän, että siihen sisältyy myös tuntoaistin kautta koettavia seikkoja, kuten lähes jousitamattomilla jeepeillä pitkin aavikkoa poukkoilu tai hienon hiekan tunkeutuminen silmiin, sieraimiin ja suuhun sekä makuaistin kautta koettuja seikkoja, kuten beduiiniteltassa maistettu makea tee ja päivällinen ulkosalla beduiiniteltassa viinin ja tanssin kera illan jo pimetessä. Kuten kuvailusta käy ilmi kokemukset ovat taas synesteettisiä, monen eri seikan vaikuttaessa kokonaiselämykseen, mutta esteettinen puoli on kuitenkin päällimmäisenä, koska muut aistimukset eivät todennäköisesti olisi niin kovin miellyttäviä jossakin muualla kuin Wadi Rumin maisemissa koettuina.

Kosketus kotiin säilyy vierauden keskellä nauttimalla suomalaista perinneruokaa, pizzaa, Pizza Hutissa, joka oli silloin ainoa jonkin kansainvälisen ketjun ravintola Akabassa. Näin kirjoittaja saa pehmeän laskun paluumatkaan, joka ei kokonaisuudessaan tunnu houkuttelevalta: “Paluu huomenna kylmään kotimaahan. Ajatuskin tuntuu jäätävältä joskin kotijoukkojakin on jo ikävöity”.

PKN46AQ

Hämeenlinna, kansakoulu, myyjä. 6-10. matkalla puolisonsa kanssa. Parasta lomalla “Petran retki”, huonointa “liian pieni paikka, huonot ilmat”.

Päivä 1.

Aikaisin aamulla lähdimme mieheni ja minä kohti Helsinkiä ja Vantaan lentokenttää. Pientä jännitystä siitä mikä ja minkälainen paikka on se missä seuraavan viikon tulemme viettämään. Lentomatka sujui niinkuin pitääkin, 5 tuntia on melkein maximi jonka jaksan ilman suurempia huokauksia olla lentokoneessa.

¹⁵Ks. valokuvaliitteen kuva 18. Akaban “rantamuodista”.

¹⁶Ks. valokuvaliite, kuva 19.

Agabaan saavuttuamme aurinko otti vastaan kirkaasti paistaen. Matkalaukkuja jouduimme odottamaan vähän turhan kauan, johtuen pienestä lentokentästä ja lentoaikataulujen viivästymisistä. Pian kuitenkin olimme bussissa matkalla hotelliin, jonne ei matka kauan kestänyt n. 10 min. Huone jonka saimme oli keskitasoa, parveke altaalle päin.

Tervetuloilaisuudessa saimme ne tärkeimmät tiedot, missä käydä, mitä syödä, juoda jne.

Siinä sitten tutustuimme kahteen pariskuntaan ja lähdimme porukalla syömään kiinalaiseen ravintolaan jossa näin ramadan aikaankin sain niinkuin salaa tiskin alta alkoholi-juomiakin. Tosin se tarjoihtiin hämäykseksi teekannusta ja -kupeista. Ruoka oli hyvää ja suht' koht' edullista. Matkasta ja ruoasta raukeina päätimme mennä ajoissa nukkumaan ja katsoa uusin ilmein seuraavaa päivää.

Päivä 2.

Nukuimme yön hyvin ja ajoissa menimme aamupalalle joka oli ihan riittävän monipuolinen.

Aamupalan jälkeen kiertämään omin päin kaupunkia. Kävimme vaihtamassa vähän rahaa ja ostimme leipomosta monen sortista leipää ja pikkuleipää ihan maistaaksemme erilaisia.

Jututimme taxi kuskia, kyselimme hintoja Petraan ja Kuolleele merelle ja päätimme huomenna lähteä taxilla omin päin kahden muun pariskunnan kanssa Petraan, sillä säästö on melkoinen verrattuna matkatoimiston retkeen.

Puolilta päivin menimme altaalle auringon ottoon. Uimaan altaaseen ei voinut mennä, sillä vesi oli kylmää. Ihmettelimme kun ei juuri muita ollut aurinkoa ottamassa, missä sitten olivatkin. Siinä pari tuntia oltuamme päätimme lähteä taas talsimaan, mutta eri suuntaan kuin kaupungille.

Kävelimme Israelin rajaa kohti, vaikka emme me sitä nähneet, otimme muutamia valokuvia. Kameli varsoineen yms. Poikkesimme putiikkiin ostamaan tuliaisia kotiin, myyjä (nuori mies 23 v) oli ihan mukava, puhui vähän suomeakin, mutta hinnat olivat ainakin yhtä korkeat kuin kotimaassakin. Sitten suunta taas kohti kaupunkia, ostamaan mausteita ja ravaamaan edestakaisin katuja että jalat olivat "hellänä" hotelliin saavuttuamme. Ei muuta kuin hetkeksi lepäämään ja uusi reissu haeskelemaan hyvää ruoka-paikkaa.

Päivä 3.

Aamulla olikin aikainen herätys aamupalalle, sillä tänään oli Petran päivä.

Nuori pari Huittisista, vanhempi pari Hollolasta, kaksi vanhaa rouvaa (en tiedä mistä) ja me lähdimme kahdella taxilla sinne. Matka sinne kesti n. 2 tuntia ja maisemat olivat tosi karuja, vuoristoa ja soraa, muutamia beduiinien telttoja, siellä täällä ja lammassa laumoja paimenineen. Matkalla (jo lähellä Petraa) poikkesimme matkamuistomyymälään ja totesimme miten kylmää siellä oli. Sitten saavuimme Petraan ja lähdimme vaeltamaan kapeaa solaa pitkin tuonne salaperäiseen muinaiskaupunkiin. Maisemat olivat jylhän kauniita. Vilu vähän verotti nautintoamme sillä kylmä tuuli tuiverteli solassa. Jalat olivat kovilla siellä kulkiessamme, mutta hevoskyytiäkään emme ottaneet koska hintaa mielestämme oli aivan liian paljon. Näkemistä ja ihmettelemistä riitti ajatuksena minkälaista elämää siellä n. 2000 vuotta sitten oli.

Sikäläisessä ravintolassa teet juotuamme lähdimme takaisin päin ja kohti Agabaa. Suihkuun, pieni lepotauko ja taas kerran ruokapaikan hakuun. Päädyttiin Pizza Hut paikkaan, koska ei suuremmin nälkä ollut. Pieni kierros kaupungilla jossa väkeä oli liikkeellä sankoin joukoin. Ja sitten aikaisin nukkumaan.

Päivä 4.

Aamuhuherätys tänään olikin aikainen sillä olimme tilanneet saman porukan kanssa taxin kuolleelle merelle. Matkaan lähdettiin kello 7.00. Piti hakea kaikenlaisia lupia ennenkuin todenteolla päästiin matkaan. Maisemat olivat karuja, oli kuin kotimaassa ajelisi jossain soramontussa, paitsi että tie oli hyvä. 2 1/2 tunnin ajomatkan jälkeen näkyi merta se oli se kuollut meri. Paikka johon meidät vietiin oli aika kamala, olimme odottaneet ihanaa hiekkarantaa pientä ravintolaa yms. mutta ranta oli kivinen, roskainen ja vähän jyrkkä, pukukoppeja ei ollut, jonkinlainen suihku kylläkin. Kaikesta huolimatta muutamat porukasta päätti kokeilla kellumista Kuolleessa meressä. Taxin tarjoamat teet juotuamme matkasimme samaa reittiä Agabaan. Pieni suolapala hotellilla ja vähäksi aikaa altaalle aurinkoon. Syömään lähdimme yhdessä, haeskelimme paikallista ravintolaa, mutta kadulta katsoen ne näytti aika ankeilta. Sitten kuitenkin päätimme kokeilla yhtä ja yllätykseksi se olikin ihan siisti ja viihtyisä, sillä se löytyikin yläkerrasta. Meillä oli tosi hauskaa kun kielitaito molemmin puolin oli vähän niin ja näin. Ruokatilaus tuli tehtyä ja pöytään alkoi tulla jos jonkinlaista salaattia yms. joka kuului tilaamamme ruoan lisäksi ja me hölmöt tilasimme vielä lisäksi salaattit. Salaattia vatsat täynnä unten maille.

Päivä 5.

Nukuimme pitkään koska ei oltu suunniteltu mitään menoa tälle päivälle. Sillä olihan pyhäpäivä paikallisillakin. Aamulenkki kuitenkin tehtiin satamaan ja sieltä ylös paikallisasutus alueelle. Muutamia valokuvia esim. kilit ja lampaat hautausmaalla. Alas kaupunkiin, hotelliin ja Aquamarina hotellin rannalle, sillä aurinkoa ei paljon tähän mennessä olla otettu. Vesi oli kylmää, joten uimaan ei tehnyt mieli. Kolme tuntia siinä loikoiltuamme aurinko meni pilveen ja oli pois lähdön aika, sillä ilma viileni aikalailla, joten ei muuta kuin hotelliin. Vähän taas kierrosta kaupoissa ja hotelliin, vettäkin alkoi satamaan. Pienet iltapäivänokokset ja taas olikin aika haeskella ruokapaikkaa. Ruokailun jälkeen kaupungin iltaelämää seuraamaan sadepisaroiden ripsutellessa. Poikettiin supermarkettiin jossa tarjottiin meille teetä ja kahvia, jossa oli kardemummaa, neilikkaa ja muskottipähkinää arabialaista neljän lajin kahvia ja siinä samalla saimme oppia miten aito arabialainen kahvi valmistetaan. Hyvää oli. Ostettiin kotiinviemiseksikin sitä. Kauppias puhui jonkin verran suomea ja taustalla lauloi Hallikainen Kuurankukkaa. Ihan rattoisasti ilta meni sateesta huolimatta.

Päivä 6.

Aamupalan jälkeen kaupungille ja taxia tinkaamaan millä vcsisi meidät akvaarioon. Se oli vähän pettymys, sillä oletimme näkevämme enemmän meren elämää.

Kaupungilla poikkesimme leipomoon missä saimme itse kokeilla leipien viskomista uuniin, hauskaa meillä oli, joillakin leivät menivät nurin niskoin. Päivä oli pilvinen joten ranta sai nyt jäädä, ei muuta kuin hotelliin vaakatasoon. Vähän aika kävi pitkäksi kun ei ulkona voinut olla. Iltaohjelma ei paljon edellisistä illoista poikennut eli ruokapaikan etsintään. Päädyimme hotellin lähellä olevaan laivaravintolaan. Sitten taas kiertämään katuja, kaupungilla olikin enemmän paikallisia sillä ramada oli päättynyt. Menimme paikallisen kauppiaan luokse, missä eilen olimme kahvilla, sillä tämän vajaan viikon aikana opimme että ei niitä kahveja kannata itse ostaa kun paikalliset kyllä tarjoaa. Tänään sillä ehdolla saimme kahvit kun ne itse siinä kaupassa keitettiin. Sitten lähdettiin vatsat täynnä ja suu makeana arabialaisesta kahvista hotelliin, mutta ei vielä unten maille vaan discoon. Väkeä vain oli vähän, muutama turistipari ja saman verran jordaniaalaisia miehiä.

Päivä 7.

Tänään on sitten viimeinen lomapäivä (kokonainen) tältä matkalta. Aurinkokin suvaitsee pilkistellä, joten aamupalan jälkeen rantaan ahmimaan vielä auringon lämmittäviä ja ruskettavia säteitä.

Aquamarinan rannalla oli tungosta, paikallisetkin olivat lähteneet perheittäin sunnuntaiapäivää viettämään rannalle. Aurinko ei meitä kauaa lämmitellyt, vaan mokoma meni pilven taa. Lähdimme pois, matkalla hotelliin halusin ottaa paikallisista poliiseista kuvan, mutta ei onnistunut, kieltäytyivät.

Aika kävi vähän pitkäksi, mutta lähdimme kiertelemään kaupungille ja tekemään viime ostokset, siinä vierähti pari tuntia. Pienet päivänokokset ja ohjelmassa oli seuraavaksi ruokailu. Päätimme kokeilla ”oman” hotellimme antimia ja ihan hyväähän se oli. Sitten taas kaupungin iltaelämää seuraamaan. Hotelliin ja pakkaamaan kotiin lähtöä varten.

Päivä 8.

Aurinko paistoi pilvettömältä taivaalta, tietenkin kun meillä oli kotiinlähtöpäivä. Aamupalan jälkeen kiireesti altaalle auringon ottoon, nyt oli otettava kaikki mahdollinen irti auringosta. Ensimmäisen kerran viikon aikana tuli hiki pintaan. Jossain välissä vielä pikakierros kaupungille leipomoon. Ostettiin kotiinviemiseksi leipää ja pipareita. Ei muuta kuin kotimatkavaatteet päälle ja menoksi, vaan ei se ihan niin vain onnistunutkaan tuo kotimatkan alku, sillä suomessa oli aamulla myräkkäilma ja kone oli myöhässä. Tunniksi istuskelemaan vielä aurinkoon.

Sitten bussiin ja lentokentälle ja kohti kotisuomea, jonne saavuttiin pari tuntia myöhässä.

Oli ihan mukava taas palata kotiin.

Hämeenlinnalaisen myyjän ja hänen miehensä matkalla ilmasto on yhtä tärkeällä sijalla kuin PKN39AQ:ssa. He harrastavat auringonottoa aina kun siihen aikaan jää, mutta he tekevät niin paljon retkiä ja kiertävät Akabaa, että kirjoittaja kirjoittaakin päivänä 5.: ”Alas kaupunkiin, hotelliin ja Aquamarina hotellin rannalle, sillä aurinkoa ei paljon tähän mennessä olla otettu”. Ilmaston merkitys korostuu lomamatkalla etenkin silloin, kun ilma ei jostakin syystä olekaan odotusten mukainen. Myös lomakohteessa, jossa on paljon muitakin mahdollisuuksia, kuin rannalla oleskelu, voi pilvinen tai sateinen ilma aiheuttaa pulmia: ”Päivä oli pilvinen joten ranta sai nyt jäädä, ei muuta kuin hotelliin vaakatasoon. Vähän aika kävi pitkäksi kun ei ulkona voinut olla” (päivä 6.). Akaba on itsessään varsin pieni alue, joka tarjoaa rajallisen määrän nähtävää ja koettavaa aktiivisesti kaupunkia kiertävälle turistille. Näin säätila, joka ei houkuttele rantaelämään, voi hyvinkin aiheuttaa pitkästyksen tunteen, koska kaupungin keskustan kävelee ristiin rastiin tunnissa tai parissa. Akaba ei ole siinä mielessä täysin kehittynyt massaturismikohte, että se tarjoaisi Playa del Inglesin tavoin ostoskeskuksia ja muita katettuja tiloja (pelihalleja, kahviloita, bingoja ym. huvittelupaikkoja) länsimaisen turistin ajanvietteeksi sadesäällä.¹⁷

¹⁷Ks. valokuva-liitteen kuva 17. Akaban kaupungin keskustasta.

Kirjoittaja puolisoineen päättää lähteä omin pain Petraan, koska siten säästää huomattavasti rahaa verrattuna matkatoimiston retkeen. Petrassa riitti näkemistä ja ihmettelemistä, vaikka viileä ilma hieman häiritsi. Kirjoittaja korostaa Petran kiehtovuutta käyttämällä ilmaisua ”salaperäinen muinaiskaupunki”. Kovinkaan monella suomalaisturistilla, itseni mukaan lukien, ei ole Petraan saavuttaessa juuri minkäänlaista käsitystä siitä, keitä nabatealaiset olivat ja siitä, kuinka vertaansa vailla oleva muinaiskaupunki Petran kallioiden sisään kätkeytyy. Kirjoittajan toinen taksiretki, matka Kuolleelle merelle, ei ilmeisesti ollut läheskään yhtä miellyttävä kokemus. Kuolleen meren rannasta puuttuivat palvelut ja ranta oli roskainen.

Akaban kaupungissa kirjoittaja miehineen kävelee ja katselee paikallista menoa. Pikku-Suomen leviämisestä myös Akabaan todistaa episodi, jossa kirjoittaja vierailee supermarketissa, jossa myöhemmin kävi keittelemässä kahvia: ”Kauppias puhui jonkin verran *suomea ja taustalla lauloi Hallikainen Kuurankukkaa*”. Kirjoittaja tutustuu myös muihin paikallisiin yrittäjiin. Leipomossa hän saa itse kokeilla pitaleipien ”viskomista” uuniin. Nämä esimerkit tukevat hyvin havaintojani siitä, että Akaba ei ole vielä ”kyllästetty” turismilla, vaan paikalliset asukkaat jaksavat ainakin vielä kohdella turisteja kuin vieraitaan ja ovat uteliaan kiinnostuneita vieraistaan. Toki taustalla on usein toive kaupan teosta, mutta kaupan tekokin on Akabassa sosiaalinen aktiviteetti kahvin- tai teenjuonteineen ja vesipiipun poltteluineen. Neljänteen lomapäivään saakka kirjoittaja oli tyytynyt mm. Pizza Hutin anteihin, mutta tuona iltana hän Kuolleen meren seurueensa kanssa päättää hakeutua paikalliseen ravintolaan ennakkoluuloista huolimatta: ”Syömään lähdimme yhdessä, haeskelimme *paikallista* ravintolaa, mutta *kadulta katsoen ne näytti aika ankeilta*. Sitten kuitenkin päätimme kokeilla yhtä ja *yllätykseksi se olikin ihan siisti ja viihtyisä*, sillä se löytyikin yläkerasta”. Kaikkiaan kirjoittajalla ja hänen miehellään ei näytä olevan minkäänlaisia sopeutumisvaikeuksia lomakohteeseensa, vaikka se poikkeakin tavallisista etelänkohteista. Akaban lomakohteeseen valinneet suomalaisturistit näyttävätkin olevat kulttuurisesti sensitiivisiä ja kunnioittavat paikallisten tapoja, vaikeivät kaikkia ymmärtäisikään tai hyväksyisikään. Tämä on myös edellytys turismin menestymiselle Akaban kaltaisessa kohteessa, jossa länsimaiset, kokonaan toisesta kulttuurista tulevat turistit asuvat hotelleissa, jotka ovat paikallisten asukkaiden Akaban välittömässä tuntumassa, ja sitä kautta turistit ovat päivittäin tekemisissä paikallisväestön kanssa.

PKM36AQ

Helsinkiiläinen lääketieteiden lisensiaatti, lääkäri. Veljensä kanssa 6-10. matkallaan. Parasta "vedenalaiset maisemat, rauhallisuus, painottomuus, kalat" ja huonointa "ripuli".

Päivä 1.

Lähtö Seutulasta myöhästyi n. 1 h lumen vuoksi - koneessa tarjoilu kohta nousun jälkeen ja sitten pelkkää juomaa - voisikohan ruokailuajankohtaa muuttaa myöhäisemmäksi? Saapuminen tullin läpi soljui joutuisasti samoin matka hotelliin.

Införmaatiotilaisuus turhan pitkä - yksityiskohtiin menevä - ehkäpä tehokkaampaa olisi painaa detaljit paperille, josta kukin voisi ne lukea.

Illalla kiersimme keskustaa, vaikuttaa siistiltä paikalta, söimme pikaruokalassa spagettia - "hiekkapullon" tekijä näytti ystävällisesti suomea puhuen miten kameli tehdään. Tarjosi teet. Ja ostinhan minä pullon 2 JD. Postimerkkejä ostaessamme hämmästyimme - kauppias pyysi 200 F 160 F:n merkeistä.

Oppaalta saimme tietää Hotel Akvamarina lähtevästä sukellusretkestä - kävimme tarkastamassa paikan.

Päivä 2.

I sukelluspäivä. Finnmatkojen opas sopi Akvamarinasta ensimmäisen sukelluksen. Kun ei ollut tikettiä oli hieman ongelmia päästä veneeseen - päästiinpä kuitenkin matkaan ja kohteeseen. 1. sukellus 33 metriin ja toinen 18. Vesi oli kirkasta (vaikkei näkyvyys ihan 50-60 m ollutkaan). Kaloja runsaasti erilaisia. Nähtiinpä joku "merikäärme". Päästettiin 2 suht. isoa kalaa vapaaksi hylätystä katiskasta - elävien kalojen lisäksi siinä oli kaluttuja raatoja.

Veneellä meidän lisäksi oli 2 ujoa suomalaispoikaa, australialainen joka oli töissä Jeddassa, sveitsiläinen, 2 italialaista (?) pariskuntaa ja 1 muu nainen, jota Ahmed näytti kouluttavan hyvin mielellään.

Sukellus maksettiin Finnmatkojen oppaalle - evästysten kera. Soitettiin Ryal Diving Centeriin - tulevat hakemaan sinne aamulla. Ihmiset ovat ystävällisiä, useat puhuvat suomea (niin paljonko meitäkin on käynyt täällä, vai opetammeko vain ujouttamme omaa kieltämme).

Syötiin kanaa paikallisessa (tosin listalla oli ruuat myös suomeksi) juotiin hotellin baarissa vielä yhdet arakit.

Päivä 3.

Sukelluspäivä. Royal Diving Centeristä tuli auto aamulla hotellin eteen. Ongelmitta selvittiin maksuista yms autoon ja rannalle. 1. sukellus ryhmän mukana hyllylle, käytiin ilmakuplassa ruuman yläosassa (hylky oli kyljellään). Välillä käytiin RDC:ssä odottelemassa parituntia ja taas uusi reissu. Sukellettiin parina samoja riuttoje kuin eilenkin. Ahmedille oli riittänyt oppaalle antamamme rahat - tosin tuntui hiukan kalliilta ei mennä enää sinne.

Illalla vaihdettiin taas rahaa ja käytiin kiinalaisessa ravintolassa syömässä. Listat arabialaisilla kirjaimilla, englanniksi ja Suomeksi (Yök) ja suomalaisia sisällä enemmän kuin Helsingin kiinalaisissa.

Käytiin nukkumaan ennen klo 22.

Päivä 4.

Sukellukset kuten eilen. I sukelluksella nähtiin 2 siipisimpua toisella murena ja kirjava "etana". Todella mahtavat näkymät.

Käytiin syömässä samassa paikassa kuin toissa iltana. Isäntä lupasi laittaa jotain hyvää Jordaniaalaista ruokaa. Aluksi saatiin tulinen salaatti (?) ja sen jälkeen riisiä + jauhelihapihvit joiden päällä perunalohkoja ja 2 eri kastiketta. Toinen vaalea, toinen muistutti italialaista spagettikastiketta. Hyvää oli kuitenkin.

Sukelluskeskuksessa oli tänään ja eilen samat ihmiset sukeltamassa. Juteltiin yhden saksalaisen farmaseuttimiehen kanssa niitä näitä.

Päivä 5.

Jälleen sukeltamassa. Käytiin katsomassa isoa murenaa. Upeat näkymät.

Saksalaisen farmaseuttimiehen ja tämän tyttöystävän kanssa sovittiin illalla syömään menosta. Ostettiin ensin kalakaupasta kalat ja vietiin ravintolaan, jossa ne valmistettiin meille. Herkullista.

Tyttö puhui yhtä vähän englantia kuin minä saksaa, mutta sanoi ymmärtävänsä. Keskustelu sujui kätevästi englannilla ja saksalla sekaisin.

Päivä 6.

Sukellettiin aamupäivällä sukelluskeskuksen laiturilla oppaan, italialaismiehen ja ruotsalaistytön kanssa aamupäivällä. Iltapäivällä kahdestaan "Kanjonissa" opas kertoi paikan. Todella hieno!

Illalla käytiin syömässä 3. kerran samassa ravintolassa jälleen Jordania-laista ruokaa - nyt mielestämme parempaa kuin edellisellä kerralla.

Isäntä oli ystävällinen, kertoili Pekkaa [nimi muutettu] askarruttaneista päähineliinujen väreistä. Illalla kymmenen jälkeen väsyneinä nukkumaan.

Kaikki odottelu ajat sukellusten välillä ja iltasella on lueskeltu mukana olleita kirjoja.

Päivä 7.

Viimeinen sukelluspäivä, aamupäivällä vain 1 sukellus sitten 24 h:n väli ennen lentoa - tulee 27 sillä olimme pinnalla jo klo 11.

Matkalla sukelluskeskukseen otin kuvia auton ikkunasta - filmi loppui, huomasin siellä, että rulla oli paperikuvia varten, takaisin tullessa otin diakuvia.

Hotellissa huuhtelimme varusteet, kuivailimme niitä parvekkeella, luimme ja otimme päivänokokset.

Iltapäivällä kävimme nauttimassa arrakit hotellin baarissa ja ostamassa kalakuvallisia T-paitoja. Marille [nimi muutettu] ostin isäksi söpön asun, josta toissapäivänä pyysivät 20 JD nyt 14. Maksoin Mastercardilla - tuli ongelmia. Kaupassa eivät olleet tottuneet siihen, hakivat naapurista (?) jonkun, ottivat "höyläyslaitteen" esiin (uudesta pahvilaa-tikosta) ihmettelivät kuitenkin täyttöä ja kirjoittivat kauppasumman lisäämättä ylimääräisiä prosentteja. Katsotaan milloin laskuttavat Suomessa.

Syötiin kiinalaisessa ja juotiin Pyhän maan viiniä.

Päivä 8.

Kiinalaisesta ostettu jäätelö aiheutti vatsanväänneitä ja turistiripulin. Ei kovin pahan mutta onneksi ei ole sukelluspäivä.

Aamulla rannalla kävelyllä muutama valokuva vielä, pakkaus ja odotellaan lähtöä.

Helsinkiläisen lääkärin päiväkirja Akabasta kertoo edellisistä päiväkirjoista poikkeavan tavan nauttia lomasta ja hankkia kokemuksia. Päiväkirjassa ei löhöillä rannalla tai kierretä raunioita, vaan voimakaimmat elämykset koetaan veden alla. Punainen meri on kuuluisa sukellusmahdollisuuksistaan kirkkaan vetensä ja rikkaan kasvistonsa ja eläimistönsä ansiosta. Akaban rantalomakohteen kehittäminen ja sukelluskoulutoiminnan tehostaminen ovatkin korkealla Jordanian turisminviranomaisten kehittämislistalla (Sharaiha ja Collins 1992: 65). Sukellukset strukturoivat kirjoittajan ja hänen veljensä lomaa niin, että sukellusten välit ovat ikään kuin jättöaikaa, joka täytetään esimerkiksi

lukemalla kirjoja. Kirjoittaja havainnoi turistista Akabaa ja kommentoi kärkevästi "suomettumista", joka ilmenee suomenkielisistä ruokalistoisista, kielitaitoisista matkamuistomyyjistä ja suomalaisten paljoudesta (esim kiinalaisessa ravintolassa).¹⁸ Osuvan esimerkin Akaban pienuudesta lomakohteena kertoo se, että myös nämä veljekset osuivat Harounin matkamuistomyymälään juomaan teetä ja seuraamaan hiekkapulloon täyttöö suomeksi selostettuna.

Vaikka kirjoittaja ei haekaan elämyksiä samalla tavalla rannoilta, huvituksista tai maanpäällisistä nähtävyyksistä kuin aiemmin käsiteltyjen päiväkirjojen kirjoittajat, on kyseessä kuitenkin sellaisten elämysten tavoittelu, joita ei voisi kokea kotiympäristössä. Kirjoittaja on matkustanut tekemään jotakin hänelle itselleen merkityksenkästä - vieläpä joka päivä. Mielenkiintoista on myös se, että samalla tavalla kuin Playa del Inglesin lestadiolaisperheellä, joka löysi uskon kautta samanhenkisiä matkaseuralaisia ja vietti aikaa heidän kanssaan uskon asioista keskustellen, tässäkin tapauksessa intressienklaavi muodostuu - tällä kertaa sukelluksen ympärille. Näin maailmankatsomus tai harrastus voi lomalla muodostaa enklaaveja, joihin kuuluvat turistit käyttäytymisellään poikkeavat ns. massasta. Kenttätyössä ilmeni sellaisia yhdistäviä tekijöitä kuin lestadiolaisuus, sukeltaminen, golf, naapuruus ym. Itse asiassa tämä on vain yksi viite lisää siitä, että massaturistia ei ole olemassa, vain massaturismin palveluita hyödyntäviä yksilöitä ja ryhmiä.

Kulttuurimatkailijoita ja pyhiinvaeltajia

Tutkimuksessani suomalaisturisteista Ateenassa (Selänniemi 1994a) luokittelin tutkimani suomalaisturistit kolmeen ideaalityyppiin: lomailijoihin, kulttuurimatkailijoihin ja pyhiinvaeltajiin. Ideaalityyppiin kriteereinä olivat lähinnä matkustusmotiivit, kohdevalintaan johtaneet syyt ja turistien toiminta Ateenassa. Lomailijalle eivät Ateenan erityispiirteet olleet kovinkaan tärkeitä, kärjistetyksi sanottuna hän olisi voinut aivan yhtä hyvin matkustaa johonkin muuhun paikkaan. Kohdevalinnan syitä saattoivat olla esimerkiksi muiden sopivien kohteiden loppuunmyynti tai ystävän/puolison valinta. Lomailijat useimmiten kävivät Akropoliilla, mutta Ateenan muut kulttuurihistorialliset kohteet eivät heitä liiemmin kiinnostaneet. Kulttuurimatkailijat olivat valinneet Ateenan kohteekseen koska se kiinnosti heitä esimerkiksi koulutuksen tai harrastuksen kautta. Kuten luvusta 2. ilmeni, olivat Ateenaan

---

¹⁸Ks. valokuvaliitteen kuva 22. Akabalaisesta näyteikkunasta.

matkustaneet suomalaisturistit huomattavan korkeasti koulutettuja. Kulttuurimatkailijat kiersivät Ateenan tärkeimmät nähtävyydet ja museot, mutta muistivat myös välillä rentoutua ja nauttia Ateenan ravintola- ja viihdepalveluista sekä mahdollisesti lähiseutujen tai saarten rannoista (PKN39&M40AT ja PKN47AT). Akabaan matkustaneista suuri osa sijoittui kulttuurimatkailijoiden ideaalittyyppiryhmään. Matkakohteen valintakriteerinä oli usein Petran läheisyys tai mahdollisuus tutustua arabialaiseen kulttuuriin (PKN65AQ ja PKN50AQ).

Pyhiinvaeltajat olivat kulttuurimatkailijan "fanaattinen" alaluokka, joka oli kuitenkin erotettavissa omaksi ideaalittyyppikseen. Heidän matkansa motiivi oli vierailulla Akropoliilla ja Ateenan muilla arkeologisilla nähtävyyksillä sekä museoissa. Pyhiinvaeltajat olivat korkeasti koulutettuja, usein koulutuksensa kautta antiikista kiinnostuneita henkilöitä, joiden loma Ateenassa oli hyvin järjestelmällistä työtä. Kaikki keskeiset kohteet käytiin läpi ja yksityiskohtaista tietoa etsittiin perusteellisista opas- ja historiankirjoista (ei Berlitzistä). Pyhiinvaeltajia ei juuri kiinnostanut nykypäivä tai nykyaikaiset turistiset houkutukset, vaan heidän lomansa kului menneisyydessä. Päiväkirjoista PKN43AT ja PKN73AT sijoittuvat lähimmäksi tätä ääripäätä. Vaikka Ateenaan ja Akabaan matkustaneet suomalaisturistit olivatkin pääosin ideaalittyyppisesti kulttuurimatkailijoita ja pyhiinvaeltajia, ja että etenkin Ateena on luonteeltaan kulttuurimatkakohde, kannattaa muistaa Sara Delamontin (1995: 79) huomautus, että minä tahansa päivänä Ateena on täynnä sekä kulttuurituristeja että rantalomakohteista tulleita päivämatkalaisia.

PKN65AQ

Helsinkiläinen farmaseutti. Yli kymmenennellä matkalla puolison seurassa. Parasta lomalla oli "Petra, jordanialaisten avoin ja välitön suhtautuminen "Welcome to Jordania". "Veden suojelua ei täällä ehkä vielä riittävästi ymmärretä".

Päivä 1.

Saavuimme Akabaan n 1/2 t myöhästyneenä, mikä johtui pelkästään siitä, että lähtö Helsingistä myöhästyi saman verran. Lisäksi tietysti sen vuoksi, että Israelin ilmatila oli kierrettävä. Näin heti alkuun tuli selväksi Jordanian hankala asema Irakin ynnä muiden arabivaltioiden ja toisaalta Israelin puristuksissa. Erityisesti Saudeihin, mutta myös kaikkiin muihin arabimaihin välit näyttävät olevan kunnossa. Kiitos viisaan kuningas Husseinin - luulin.

Ilma kaunis, lämmin, ja hotelli siisti, viihtyisän tuntuinen. Päivällinen seisovasta pöydästä suorastaan erinomainen.

Päivä 2.

Väsyneet matkamiehet nukkuivat hyvin. Aamu valkenee aurinkoisena vuorten siintäessä taustalla yht'aikaa lähellä ja kaukaisina.

Hyvä aamiainen. Ja mars matkaan klo 10 kaupunkikierrokselle. Siinä tuli tiedoksi postit, pankit, lennättimet, ruoka - ym. kaupat.

Marina Research Centre'n akvaario oli hyvin mielenkiintoinen ja havainnollinen - asiantuntijalle varmasti todellinen aarreaitta. Ei ihme, että paikalliset perheet lapsinensa olivat runsaasti edustettuina. Itsekin saimme ensi kertaa kuulla Punaisessa meressä elävän lukuisia lajeja, joita ei muualla tavata.

Akvaariossa jo huomasi saman kuin kaupungilla: tämä taitaa olla hyvin perhekeskeinen maa, täysin riippumatta siitä pukeudutaanko perinteisesti vai länsimaisesti. Täällä myös aivan tiukasti hunnutettuja naisia (vain silmät näkyvät) näkee silloin tällöin.

Päivä 3.

Tästä päivästä tuli kaupunkikävelyn päivä. Iltapäivällä kävimme uimassa. Ranta täynnä ihmisiä vierähti vieressä maaten - uimassa kuitenkin vain joku mies ja lapsia. Uiminen Punaisessa meressä kiva kokemus. Vesi kirkasta, lämmintä, todella lämmintä, eikä kivikaloista, leijonakaloista eikä ameeboista näkynyt jälkeäkään.

Arabirannan tuntumassa muinaisen Aylan arkeologisten kaivausten äärellä sain tuntemuksen siitä miten kauan, varmasti ihmiskunnan alusta lähtien, näitä rantoja on asuttu. Akaban 1100-luvulta oleva linnoitus on tässä maan päällä, mutta näitä "maalaisia" - miten paljon niitä on?

Päivä 4.

Petra. Tähän päivään ei muuta mahdu, eikä ole tarviskaan. Koko viikon matka olisi kannattanut tehdä vain tämän parituhatuotisen muinaisen mahtikaupungin tähden. Ratsastus upean värisen ahtaan solan läpi - "Faaraon aarre" palatsit, haudat, hautapalatsit, teatteri, melkein Forum romanum - kaikki suurenmoiset rakennustaiteen luomukset mahtavien vuorien ympäröiminä.

Kaikki tämä kauniina aurinkoisena päivänä. Nabatealaiset voivat nukkua rauhaa unta kivihautoissaan - jälkimaailman ihailu on taattu!

Päivä 5.

Ei mitään erikoista. Kävelyä, kävelyä, uimista. Jälleen Aylan kaivausalueilla, mielenkiintoista! Lämpötila varmaan 30°C. Kävellessä hakee vain varjon puolta.

Moskeijoista kuuluu "oikeiden ihmisten" ääniä. Aivan kuin saarna pyhän kunniaksi. Kaupunkikin tavallista rauhallisempi.

Päivä 6.

Jos toissapäivän avainsana oli Petra on se tänään Wadi Rum. Bussilla ensin jylhien vuorten välissä, kun tie päättyy tulevat beduiinien jeepit avuksi - kamelikyytikin olisi ollut tarjolla. Tuhatuotinen, tai monituhatuotinen kauppa- ja kulkutie. Vuoret kuin linnoja ja entäs maa sitten, ensin ei näe juuri mitään, mutta tarkemmin katsottuna oikein lajirunsaus ihania pieniä kukkia sekä pikkuötökkää kaikenlaista. Kirjoituksia vuorensienämässä samoin piirroksia tuhansien vuosien takaa. Hyvä päivällinen viineineen beduiinien teltassa. Musiikkia. Tunnelma hyvä. Hieno päivä.

Päivä 7.

Eilisestä vielä pitää sanoa, että kotimatalla näimme Royal Jordanian upean värisen ja kokoisen kuumailmapallon nousevan vuorijonojen väliin.

Tänään oli vuorossa lasipohjaveneellä ajoa koralliriuttoja katsomaan. Paljon on tälle maalle suotu - maalla, merellä ja oikeastaan taivaalla, siellähän ne vuoret kurkottelevat. Vielä uimista Punaisessa meressä (hyvä tunne)!

Illaksi lähdimme "rantanäköalaravintolaan" syömään. Iltavalossa kaupunki on taas ihan "uusi".

Päivä 8.

Päivä ei ihan niin lämmin kuin eilinen, mutta ehkä iltapäivällä taas kuumottaa. Kävimme vielä ostamassa seesamikakkuja tuliaisiksi kotiin tuosta lähileipomosta.

Eilen minua vähän jäi mietittävään tuon pölyävän - ilmeisesti fosforitehtaan - sijainti ihan veden tuntumassa. Akabanlahti ei ole kovin leveä ja fosfori saastuttaa tehokkaasti.

Ehkä he täälläkin huomaavat, että monipuolista aarretta kannattaisi suojella. Ja sitten kotiinpäin!

Helsinkiläisen farmaseutin lomakokemukset tulivat pääasiassa esteettisistä stimulaatioista. Päiväkirjasta käy selvästi ilmi, että kirjoittajan mielestä Akaban lähialueiden nähtävyydet olivat hyvin vaikuttavia. Auringonottoon ja rannalla oleskeluun ei juurikaan jää aikaa. Verrattuna muihin rantalomakohteisiin, joissa olen tehnyt kenttätyötä, Akaba poikkeaa voimakkaan omaleimaisena islamilaisena ja arabialaisena kaupunkina. Akabaa ei ole rakennettu turismia varten, eikä turismin kehitys ole siellä vielä mennyt niin pitkälle, että paikalliset piirteet olisivat vähemmistönä juuri missään osissa kaupunkia (vrt. esim. Rodos, joka myös on vanha kaupunki).¹⁹ Kaikissa Akabassa kirjoitetuissa päiväkirjoissa on runsaasti havaintoja kotiympäristöstä poikkeavasta elintavasta. Omaleimaisuutensa takia ja suomalaisesta kulttuurista selvästi erilaisena Akaba poikkeaa muista etelänkohteista, ehkä jopa siinä määrin, että se ei enää ole varsinaista etelää. Samainen vieraus myös valikoi Akabaan matkustavia turisteja. Lomailija, joka haluaa lomaltaan vain aurinkoa ja helppoa elämää tutussa ja turvallisessa ympäristössä valitsee talvikaudella mieluummin Kanarian saarten lomakohteen kuin Akaban. Akabaan matkustaakin sellaisia suomalais-turisteja, jotka haluavat lomaltaan jotakin enemmän, kuin vain rantaa ja aurinkoa.

“Petra. Tähän päivään ei muuta mahdu, eikä ole tarviskaan. *Koko viikon matka olisi kannattanut tehdä vain tämän parituhatvuotisen muinaisen mahtikaupungin tähden.*” (Päivä 4.) Useimmille Petrassa vierailleille suomalaisturisteille nabatealaisten muinainen kaupunki on upea elämys.²⁰ Myös kirjoittajan toinen ja kolmas upea lomakokemus ovat esteettisiä. Wadi Rumin maisemat ja retki kokonaisuudessaan saa kirjoittajan kuvailemaan näkemäänsä haltioissaan päiväkirjassa. Kolmas

---

¹⁹Ks. kuvaliitteen kuva 17.

²⁰Tuskin kukaan nykyaikana turistikohteita suunnitteleva pystyy ylittämään nabatealaisten dramatiikan tajua, joka tosin saattaa olla seurausta pikemminkin puolustuksellisista seikoista kuin pyrkimyksestä viihdyttää vierailijoita. Sisääntuloväylä Petran kaupunkiin, parikilometrinen kapea sola, Siq, avautuu yllättäen paljastaen nelikymmenmetrisen, täydellisen, punertavasävyisen klassisen fasadin, joka on hakattu suoraan kallioon (kuvaliite, kuva 20.). Jos et voi matkustaa Jordaniin katsomaan Petraa itse, mene videovuokraamoon ja lainaa elokuva *Indiana Jones ja viimeinen ristiretki*. Tämä elokuva ei ole suinkaan ainoa, jossa on hyödynnetty Akaban lähialueiden nähtävyyksiä. Elokuvista kuuluisin lienee *Arabian Lawrence*, jonka huikatavat aavikkokohtaukset on kuvattu Wadi Rumissa, Arabian Lawrencen omissa maisemissa.

ilo silmälle tarjoutuu lasipohjaveneajelulla Punaisen meren korallien yllä. Nämä kokemukset saavat kirjoittajan toteamaan: *“Paljon on tälle maalle suotu - maalla, merellä ja oikeastaan taivaalla, siellähän ne vuoret kurkottelevat”* (päivä 7.). Näiden kolmen loman kohokohtana lisäksi kirjoittaja kulkee Aylan arkeologisella kaivausalueella ja tekee havaintoja akabalaisten perhekeskeisyydestä, hunnutetuista naisista ja alueen tehtaiden ympäristökuormituksesta. Auringolla ja ilmastolla on huomattavasti pienempi rooli kuin Playa del Inglesissä kirjoitetuissa päiväkirjoissa.

PKN50AQ

Kauppaopiston käynyt toimistos sihteeri Savonlinnasta. Yli kymmenennellä matkalla puolison kanssa. Parasta oli “Käynti Jordaniassa antoi elävän näkemyksen maan historiaan ja nykytilanteeseen. Petran retki oli kohokohta”.

Päivä 1.

Aamuyön tunteina ajoimme kotoa Savonlinnasta kohti Vantaan lentokenttää. Asuminen “susirajan” takana tekee ulkomaille lähdön hieman vaivalloiseksi.

Lento lähti suht. ajoissa ja oli hyvä tilaisuus torkahdella ja levätä ennen Akabaan saapumistamme. Vierustoverini oli varsinainen maailmanmatkaja - miellyttävä kaikenkaikkiaan.

Kentältä hotelliin ja jako huoneisiin tapahtui näpsäkästi. Laukkujen purkaminen + vaatteiden vaihto sekä alkuinfo, joka antoi tarpeellista ja hyvää tietoa kohteesta.

Illalla lähdimme etsimään ruokapaikkaa saamiemme vihjeitten perusteella ja illalliskokemus oli miellyttävä, rauhallinen ruokailu ja saimme osaksemme hyvää palvelua, ei liian tunkeilevaa kuten joissakin lomakohteissa on nähty. Asiakaspalvelussa oli eräänlainen hienostunut (positiivisessa mielessä) leima.

Palasimme hyvissä ajoin hotelliin nukkumaan pois edellisen yön univelkaamme ja hyvinpä nukuttiinkin - edes aamun rukouskutsua emme kuulleet.

Päivä 2.

Heräsimme hyvin levänneinä ja aamupuuhiin jälkeen aamiaiselle. Maistuvaa! Klo 10 lähdimme kaupunkikierrokselle ja näimme sekä Akaban kaupunkia että ympäristöä aina Syyrian rajalle asti. [Kirjoittaja tarkoittaa Saudi-Arabian rajaa, koska Syyrian rajalle on Akabasta viitisensataa kilometriä.] Retkellä myös tajusimme Israelin läheisyyden ja sen “näkyttömän” rajan, joka maita erottaa. Pistäydymme Akaban museossa ja linnoituksessa, joka lienee kotoisan Olavinlinnamme ikäinen. Kaikkialla ihminen varustautuu sotiin ja selkkauksiin rakentamalla linnoja ja linnoituksia, joista joitakin on ehjinä + entisöityinä ja jotkin ovat kivikasoja ja raunioita. Aina soditaan - Jugoslavia!!

Iltapäivällä kävimme leipäkaupassa ja huoneessa sitten mutustelimme tuoretta leipää. Olimme pari tuntia auringonotossa ja Vesku [nimi muutettu] jopa uskalsi uida vaikka vesi oli todella kylmää.

Illallisemme oli todella tuhtia syötävää, shish kebabia, ja melko ähkyn oloisina palailimme hotelliimme.

Oppaamme hotellipäivystys iltapäivällä oli kokemus sekini. Joukossa oli pari valittajaa ja opas joutui varmaan keräämään kaiken itsehillintänsä jaksakseen olla kaikesta huolimatta ystävällinen. Sanoin pari kannustavaa sanaa oppaalle.

Päivä 3.

Heräsin taas levänneenä hyvin nukutun yön jälkeen. Olen kai tosi pakana kun en ole vielä herännyt rukouskutsuihin. Aamupalan jälkeen lähdimme kaupungille ja rantatietä kulkiessamme näimme vihannes- ja yrttiviljelmiä, jotka eivät ihan muistuta omaa viljelyspalstaamme kotona.

Kiertelimme turistikorttelin ulkopuolella ja katselimme paikallista elämää. Arvailimme naistenkohtaloita - mitähän tuonkin hunnun takana ajatellaan, mitä kokemuksia naisten elämään on sisältynyt. Tuntui turvalliselta, kun oli oma "henkivartija" mukana. Arabimaissa liikkussa on aina mielessä pieni ajatus, että täällä ei olisi mukavaa olla yksin eikä edes naisporukalla.

Kiertelimme kaupoiissa katselemassa tuliaisia lapsille. Vihannestorilta ostimme hedelmiä ja lähes neljän tunnin kävelyn jälkeen palailimme hotelliin syömään. Ehdimme vielä pieneen auringonpalvontaankin.

Illalla kävelimme jälleen kaupungilla ja vastaantulijoita katsellessa tuli yhä enemmän mieleen kysymys naisen asemasta täällä Jordaniassa. Alistuneisuus näkyi liian selvästi joidenkin naisten kasvoilla. lapsia saattoi olla 3-4 taaperoikäistä ja äiti ehkä korkeintaan 25 v. Husseinin täytyisi alkaa edistää syntyvyydensäännöstelyä koska lukutaito on jo hyvällä tolalla.

Päivä 4.

Tänään oli odotettu Petran retki. Klo 8 starttasimme bussilla kohti määränpäättämme ja Outi selosti päivän kulkua selkeästi. Wadi Musassa pysähdyimme vessatauolle ja samalla tein kaupassa pikaostoksen - valkoisen beduiinihuivin pantoineen ja sitten olinkin koko päivän arabinaisen näköinen huiveineni. Se suojasi myös hyvin auringolta ja tuulelta.

Petra oli henkeäsalpaava kokemus kaikinensa! Ratsastus oli elämäni 1. kerta sitä lajia ja onneksi sain alleni vanhan, rauhallisen (väsyneen?) hevosen sekä 19v. Mohammedin taluttajaksi, joka oli myös sympaattinen tuttavuus. Petran nabatealaisten käden jäljet olivat mykistäviä nähdä paikan päällä ja Outi oli asiansa osaava opas. Hän sai historian eläväksi (toivottavasti) jokaiselle retkeläiselle ja johdatteli meitä mukavasti kohteesta toiseen kertoen samalla sopivia annoksia alueen historiaa.

Tämä päivä oli Veskun 50-v. syntymäpäivä ja hän nautti retkestä varmaankin vielä enemmän kuin minä - hän sai viettää merkkipäivänsä toivomallaan tavalla ilman julkisuuden paineita ja koska hän on miltei elävä historiankirja, merkitsi taas uusi maa ja hieno retkikohde hänelle lisää näkemystä maailman ihmeellisyyksistä. Illalla kävimme juomassa syntymäpäiväkakkukahvit.

Päivä 5.

Tämän päivän retkemme olikin sitten elämys toisensa jälkeen. Lähdimme klo 9 taksien kanssa neuvoteltuamme kohti Kuolleen Meren rantaa. Taksien täytyi saada ensin poliisiasemalta kulku- tai kuljetuslupa, jota jouduttiin passiemme kanssa näyttämään puolenkymmentä kertaa. Viimeisellä tarkastusasemalla olikin virkaintoiset militantit, sillä he aikoivat ottaa toisen pariskunnan rouvalta filmin pois kamerasta kun hänellä sattui olemaan kamera sylissä. Kuljettajamme (Rushdie) kävi kiivaan sananvaihdon ja pääsimme jatkamaan filmeinemme. Vesku kellui onnellisena suolavedessä ja hieroi itsensä mudalla. Itse tyydyin katselemaan rannalta ja filmaamaan uiskentelijoita, joita tuli toinenkin taksilasti, suomalaisia tietenkin.

Jatkoimme matkaa Karakin kaupunkiin, jonne saapuessamme alkoi ripsiä vettä. Rushdie vei meidät ruokapaikkaan, jossa söimme pitkän kaavan mukaan. Koska sade vain yltyi päätimme lähteä kotimatkalle. Maisemat oivat Karakin ympäristössä upeita vuoristonäkymiä mutta myös yllättävän vihreitä. Jopa oliivitarhoja näimme siellä. Kun saavuimme Tatili -nimiseen kylään, kertoi Rushdie meille vitsejä ko. kylän asukkaista.

Heitä pidetään nähtävästi Jordanian hölmöläisinä. Sade vaan jatkui ja iltakin alkoi hämärtyä. Olimme lähteneet Karakista klo 15.00 ja Rushdien ehdotuksesta palasimme vanhaa Kuninkaan tietä pitkin kohti Akabaa. Hämärän tultua sade alkoi muuttua rännäksi ja edelleen lumeksi. Tiellä oli loskaa kuin koti-Suomessa konsanaan ja meitä matkalaisia alkoi mietittyttää loppumatkan onnistuminen; pimeys, liukkaus, kesärenkaat, huonot valot... Jokainen varmaan mielessään huokasi oman Allahinsa puoleen. Rushdie pysyi tyynenä ja ajoi rauhallisesti ja turvallisen tuntuisesti tosin jopa ohitellen muita autoja.

Matka tuntui kestävän ikuisuuden ja kun tiesimme Rushdien paastoavan, pelkäsimme vähän hänen pinnansa kestävyyttä. Klo 19 aikaan osui kohdalle huoltoasema ja Rushdie pyysi saada muutaman minuutin itselleen poiketukseen siellä (ruokailemassa, ainakin niin toivoimme). Ikuisuudelta tuntuneen matkan jälkeen olivat edessämme Akaban valot ja Rushdie sytytti auton sisävalot ja huokasi "Allah auttoi meitä". Yhdyimme helpottuneina häneen sillä näimmehän matkalla myös pari kolaritapausta. Väsyneinä ja onnellisina pääsimme hotellin pihaan klo 19.45. Rushdie oli ajanut 560 km ja totesi että vaikka vaimo vikittelisi häntä miten niin hän haluaa vain nukkua! Niin mekin.

Päivä 6.

Kuudentena matkapäivänä kiertelimme kaupungilla ja kaupoiissa etsiskellen lapsille tuliaisia ja itsellemme puolivuosisataismuistoja.

Etsiskelyn ja hinta- ym. vertailujen jälkeen valitsimme pojalle kellon ja tytölle sormuksen. Toivottavasti jälkikasvumme on tyytyväinen tuliaisiin.

Koska Ramadan päättyi tänään, oli kaduilla paikallista väkeä tavallistakin enemmän. Väki oli hilpeää ja paikka paikoin koväänistäkin. Onhan se syöminen yksi elämän tärkeimpiä iloja, joten paaston päättymisen aiheuttama riemu oli ymmärrettävää.

Tänään kehitytin eka rullallisen valokuvia ja hyvin ne olivat onnistuneet. Vasempaan ranteeseeni oli muuten yön aikana ilmestynyt punainen jälki, joka kutitti pitkin päivää vaikka hoidin sitä Tee Tree -tippoilla. Toivottavasti ranne paranee ilman pahempia seuraamuksia.

Päivä 7.

Sää vaikutti lupaavan aurinkoiselta ja niinpä suunnistimme Aquamarinan rannalle auringonottoon. Vesku uiskenteli meressä tyytyväisenä ja parin tunnin paahtamisen jälkeen palailimme hotelliin.

Iltapäivällä päätimme tutustua kiinalaiseen ravintolaan. Olimme paikan ainoat asiakkaat ja meitä palveli puolen tusinaa innokasta edeskäypää. Ruoka oli erittäin hyvää, sali tyylikkäästi sisustettu ja palvelu asiallista.

Todella tuhdin aterian jälkeen poikkesimme vielä ATA ALIn leivoskahveille, nannam. Seuraamme liittyivät myös Karakin retken matkaseuralaisemme ja rupattelimme kahvin lomassa loman sekä kotimaan asioita.

Illalla sain valmiiksi toisen rullan valokuviani. Oli mukava nähdä kuvien onnistuneen ja palautella heti mieleen Petran kokemuksia. Meillä olikin todella onnea sen retken suhteen sillä seuraavana päivänä oli Petrassakin ollut jo 20cm lunta.

Päivä 8.

Akaban matkamme viimeinen päivä alkoi aurinkoisena. Kävimme heti aamulla ostamassa Ata Alista kotiin tuliaisleivonnaisia. Ennen laukkujen pakkaamista otimme Miramarin altailla vielä aurinkoa - tietoisina siitä, että samaan lämpötilaan on kotimaassa aikaa 2-3kk!

Lento oli myöhässä pari tuntia, lähtöselvitys varsinainen "näytelmä" mutta kaikkienensa olimme Vantaan lentokentällä ja jalat maassa klo 21.45. Siitä alkoi paluumatka taas kotia kohti, jonne kahden kahvitauon piristämänä pääsimme klo 03.

Oli ihanaa hengitellä oman kodin tuoksuja, nähdä kuopus nukkuvan tyytyväisenä sängyssään ja kellahtaa itsekkin (pää hieman pyörällä pitkästä paluumatkasta) omaan sänkyyn nukkumaan pois matkaväsymystä.

Matka oli mukava mutta niin oli myös kotiinpaluu.

Savonlinnalaisen toimistosihteerin päiväkirja poikkeaa muissa etelänkohteissa kirjoitetuista päiväkirjoista merkittävimmin siinä, että loman kontekstina on paikattoman etelän sijasta *oikea* paikka, jossa asuu *oikeita* ihmisiä. Akaba ei päästä turistiaan yhtä helpolla kuin Playa del Ingles, koska Akabassa turisti ei voi välttyä näkemästä, kuulemasta, haistamasta ja tuntemasta paikallista elämää. Turisteja ei ole eristetty paikallisasutuksesta, vaan he joutuvat esimerkiksi kaupassa käydessään asioimaan tavallisten arkielämää elävien paikallisten kanssa. Niinpä Akabassa kirjoitetuissa lomapäiväkirjoissa on huomattavasti voimakkaampi paikallisväri kuin muissa tukimissani lomakohteissa kirjoitetuissa päiväkirjoissa. Kirjoittaja maistelee rohkeasti paikallisia ruokia (käy tosin myös kiinalaisessa ravintolassa), katselee ympäristöä ja sen ihmisiä ja tekee havaintoja paikallisesta elämäntavasta. Monet kirjoittajan havainnoista liittyvät naisen asemaan Jordaniassa ja usein huomiot hunnutetuista ja alistetuista naisista vertautuvatkin implisiittisesti kirjoittajan omaan asemaan naisena Suomessa. Myötätunto nuoria monen lapsen äitejä kohtaan saa kirjoittajan toivovan kuningas Husseinilta toimenpiteitä syntyvyyden säännöstelyn toteuttamiseksi.

Päiväkirjan kirjoittajan turismi on hyvin pitkälti katseen turismia ruumista kuitenkaan unohtamatta. Jos vertaillaan tätä ja muita Akabassa kirjoitettuja päiväkirjoja Playa del Inglesin, Rodoksen ja Bodrumin päiväkirjoihin, on auringolla, ilmastolla ja auringonotolla huomattavasti pienempi osa kerronnassa. Kirjoittajan elämykset ovat pääasiassa esteettisiä ja niiden elämyksellisyyttä lisää se, että ne on koettu yhdessä jonkun muun kanssa. Elämysten kokeminen matkalla korostuu usein, jos on joku, joka kokee tai näkee saman. Ehkä turnerilaisen *comunitas*in kokemiseen turistisessa liminoidissa kontekstissa (ks. luku 6.) riittää kaksi henkilöä: turisti ja hänen turistiparinsa. Voimakkaimmin tämä "meidän kokemus" tulee esiin päivän 5. taksiseikkailussa Kuolleelle merelle. Pienessä taksissa syntyy yhteisyyden tunne matkustajien ja myös jossakin määrin kuljettajan kesken. Vaikeudet paluumatkalla korostavat tunnetta siitä, että ollaan samassa veneessä. Mielenkiintoinen piirre retkikertomuksessa on se, että kuljettaja Rushdie muodostuu avainhenkilöksi, jonka kautta koko taksiretki kerrotaan.

Kirjoittaja ilmaisee selvästi myös sen, että retken aikana ylitettiin eräs keskeinen raja turismiin liittyvässä riskinotossa. Yleensä turistin ottamat riskit ovat vaarattomia, turismin jännitys perustuu riskittömäl-

le riskinotolle. Turismi ei olisi niin houkuttelevaa, jos näihin pieniin jännityksiin sisältyisi todellinen riski esimerkiksi vammautua tai menehtyä. Loskasateessa kesärenkailla ja huonoilla valoilla ohi kolariautojen ajavassa taksissa turistit taisivat hetkittäin kuitenkin pelätä oikeasti ja riskikin oli todellinen. Kirjoittajan ja hänen retkiseuralaistensa huolestuneisuutta lisäsi vielä oudon maan vieraat tavat: Ramadanin aikana kuljettaja Rushdie ei ollut syönyt ja juonut koko valoisana aikana, joten hänen "pinnansa" ja suorituskykynsä saattoivat olla kovilla. Kun taksi vihdoin saapui Akabaan kaikki yhtyivät kuljettajan Allahille osoitettuihin kiitoksiin helpottuneina. Päivän 5. kerronnan intensiivisyys ja yksityiskohtaisuus viestii siitä, että kirjoittaja omasta mielestään koki aidon seikkailun ja niinpä tämä retki kohoaaikin loman merkittävimmäksi kokemukseksi, jopa ohi Petran, josta kirjoittaja kertoo superlatiivein. Retken alkuvaiheen seikkailut paikallisilta poliisiviranomaisilta tarvittavan ajoluvan saamiseksi korostavat vielä entisestään tunnetta oikeassa ja vieraassa paikassa olemisesta. Turistien reitistä ei toistaiseksi ollut siloteltu huomaamattomiksi siirtymiksi ilmastoiduilla busseilla, vaan retki Kuolleelle merelle piti tehdä omin päin taksilla tiukasti vartioidun alueen halki. Moni asia, muunmuassa tämä, lienee muuttunut nyt, kun raja Israelin ja Jordanian välillä on avattu. Akaban turismin luonne muuttuu varmasti, kun Eilatin suurien hotelli-alueiden turistit tulevat Jordanian puolelle retkeilemään (mm. Petraan ja Wadi Rumiin). Ongelma akabalaisten kannalta on se, että nämä turistit asuvat Israelin puolella ja hyödyttävät sikäläistä taloutta ja käyvät vain katsomassa Jordanian nähtävyyksiä.

PKN43AT

Helsinkiläinen 43-vuotias kotiäiti, joka opiskelee taidehistoriaa. Yli kymmenennellä matkallaan puolisonsa kanssa. Parasta lomalla oli "Antiikin Ateena!!". Delfoi, Eginan saari". Huonointa lomalla taas oli "Hotellin 'suihku' ! Ateenan saastunut ilma. Ruokapaikkojen liiallinen tyrkyttely!"

Päivä 1.

Tulo hotelliin n.15.30. Lähdimme heti Akropolikselle. Vaikuttava, upea paikka. Samoin museo, vihdoinkin näki patsaat, temppelet, joista olen luenut ja nähnyt vain kuvia. Mahtava tunne seistä Akropolis-kukkulalla, kuvitella antiikin tarinoita ja [xxxxx(?)]. Illalla syömässä. Kiva päivä!

Päivä 2.

Aamulla aikaisin lähtö Eginan saarelle. Afai[an] temppele, upea paikka. Muut saaren kohteet turistipaikkoja. Kauniita kujia, valkoisia rakennuksia. Hauska nähdä paikka, mistä monet suomalaiset ovat kertoneet. Ensimmäinen kerta kun olen "rantalomakohteessa". Illalla Ateenassa söimme pienessä baarissa souvlakia, kreikkalainen kaupunginosa, ei turisteja, kukaan ei puhunut englantia. Kiva kokemus Kreikassa koska kielestä ei ymmärrä yhtään sanaa.

Päivä 3.

Aamulla lähdin arkeologiseen museoon. Siellä vierähti koko aamupäivä. Iltapäivällä kävimme Likavittos-kukkulalla. Kongressin avajaiset Pnyks-kukkulalla - konsertti buffé. Museoon hyvin mielenkiintoinen.

P.S. Nimet kirjoitettu väärin, en ole jaksanut tarkistaa oikeinkirjoitusta.

Päivä 4.

Benaki-museo, Agora, Rooman agora, kirpputori, lihahalli elämys. Mielenkiintoinen päivä taas on ohi. Kirkot valitettavasti ovat enimmäkseen suljettuja. Sääli. Illalla ajoimme Pireukseen metrolla. Näimme kreikkalaiset häät - kaunista. Kävelimme Zeun satamassa. Ei turisteja, miellyttävä siisti paikka. Söimme kreikkalaisten seassa.

Päivä 5.

Upea ilma. Odotin bussia Dafnin luostariin noin tunnin - ei tullut. Kävin bysantin museossa. Näin samalla vahdinvaihdon - hyvin mielenkiintoista. Iltapäivällä kirpputorilla vaeltelu sekä Keramikos-hautausmaalla. Kävin katsomassa kaivauksia (tosin alueelle oli pääsy kielletty), mutta vahteja ei näkynyt joten ... meni käymään omin luvun. Kannatti. Roomalaisella torilla kävin myös. Istuskelin kahvilassa katselin katuelämää auringonpaisteessa.

Päivä 6.

Dafnin luostarissa kävin aamulla. Halleilla kävelin, ihmetelin, ihastelin. Ihastuttava paikka. Antiikin ja Kykladien museossa kävin. Illalla ohjelmassa "sponsoroitu" ilta kreikkal. ravintolassa, jossa "show". Ruoka huonoa, täysin turistipaikka, tanssit hyviä, mutta ei makuuni.

Päivä 7.

Kokopäiväretki Delfiin. [ei matkanjärjestäjän tekemä] Vaikuttava paikka. Koko loma sujunut oikein kivasti. Ateena on itse asiassa likainen ruma kaupunki, ilman menneisyyttä ei katsottavaa kuin päiväksi.

Päiväkirjan kirjoittajan kokemuksissa antiikin nähtävyydet ovat päällimmäisinä. Oman opiskelunsa kautta saavuttamansa tietopohjan avulla hän kykenee arvostamaan näkemänsä taiteellisia ja historiallisia arvoja (ks. päivä 1.). Päiväkirjan turisti ei kuitenkaan kulje sokeana nykypäivälle, vaan havainnoi mm. katuviolinää ja kauppahallien elämää. Silti museot ja arkeologiset alueet rytmittävät päiväohjelman ja muu tulee tavallaan päiväkohteitten kylkiäisenä. Kirjoittajan kokemukset ovat pääosin esteettisiä ja keskittyvät Ateenan menneisyyteen. Myös kokemukset nykypäivästä perustuvat elämänmenon katselemiseen. Katseenturismien (ks. Urry 1990) lisäksi kirjoittaja harrastaa makumatkailua - kreikkalainen ruoka näyttelee tärkeää osaa lomakokemuksissa.

Kirjoittaja pyrkii distinktoitumaan selvästi *turisteista*, joiden läsnäolo tuntuu häiritsevän häntä. Erityisesti päiväkirjassa korostetaan turisti-paikkojen, turisteja varten luotujen paikkojen tai massaturismin banaalisuimien paikkojen, epäautenttista luonnetta. Kirjoittaja tekee tekstissä selväksi, että tällaiset paikat ja turistiravintolat eivät ole häntä, vaan turisteja varten. Näin kirjoittaja toistaa jo kliseenomaista teemaa "nuo muut ovat turisteja, minä olen matkailija", joka on yleinen etenkin ns. eliittituristeilla. Nämä korkeakulttuurin rituaaleja museoissa ja muissa

kulttuurimme keskuksissa suorittavat turistit katsovat oman matkailunsa olevan legitimoidumpaa kuin massojen etelänmatkailun.

PKN39&M40AT

Keraamikkopariskunta Iisalimesta yli kymmenennellä matkallaan. Nainen 39-vuotias yht.kand ja mies 40-vuotias kotiteollisuusohjaaja. Parasta lomalla oli "Akropolis, hyvä (loma)sää = ei liian kuumaa kaupungissa olemiseen. Huonointa oli "Ateenan hintataso ja autojen ja moottoripyörien saaste sekä kaupunkilaisten tönkyys joissakin keskustan liikkeissä".

Päivä 1.

Rahan vaihto kansallispankissa. Oluella "kalliissa kahvilassa Syntagmalla" (700:-/kpl!). Tervetuliaistilaisuus hotellissa. Plakaan syömään illallista. Takaisin hotelliin n. klo 24.00.

Hotelli vaikuttaa tyypilliseltä kaupunkihotellilta. Suomalainen hinta-laatusuhde ei taida oikein päteä.

Ruokapaikka oli mukava, mutta soittoa ei ollut. (4100:- 2 henkeä). Rasittava matkapäivä, aamukolmesta puoleenyöhön menossa.

Päivä 2.

Aamiaisen mielestäni vastaa hotellin yleistä tasoa - kahvi tosin on mitä on. Ruoka oli hyvää ja sitä oli riittävästi.

Kävimme kansantaiteen museossa. Kaupunkiretkelle emme ehtineet (ja olisi ollut liian kallis sitä paitsi) koska odottelimme ystäväämme tulevaksi Rhodokselta laivalla. Ei tullut.

Kävelimme Zeun temppelille. Postiin. Sää on erittäin miellyttävä. Aurinko on lähes pilvessä enimmäkseen. Eilinen matka painaa vielä.

Hotelliin vaihtamaan kenkiä yms. Lounas matkalla Akropolille. Vaikuttava nähtävyys! Lähikaupasta haimme vähän hedelmiä ja vettä ja olutta. Illallisella New Rigas -ravintolassa, jossa show ja paljon turisteja. Ruoka ja juomat 7400:-. Kotona n. klo 01.00.

Päivä 3.

Aamiaisen jälkeen Benaki-museo. Valitettavasti osa suljettuna, joten näimme enimmäkseen upeita pukuja, mutta emme sitä mitä lähdimme katsomaan.

Seuraavaksi Kykladisen ja muinaiskreikkalaisen taiteen museo, jossa oli paljon mielenkiintoisen ja silmäähivelevän yksinkertaista esineistöä. Sotamuseoon poikkesimme katkaistaksemme yliannostuksen historiaa ja taidetta yms.

Nykytaiteen museo oli tänään ilmainen, mutta sielläkin modernein osa oli remontoitavana emmekä päässeet tutustumaan muihin kuin 1800-1900 -l. kreikkalaisiin taitelijoihin.

Kansallispuiston kautta lounaalle ja hotelliin lepäämään pariiksi tunniksi.

Tutustuimme Athinas-kadun antiin, mutta laukku joka kiinnosti ei ollutkaan myytävänä! Ja hyvälaatuinen Babar-norsu, joka olisi ilahduttanut tytärtä kotona ei myös ollut myytävänä! TAVARATALOSSA! Lähikaupasta hedelmää ja vähän suolaista purtavaa. Illalla kävelimme Ääni- ja Valoshowta katsomaan mutta sairastapauksen vuoksi perjantai-illan esitys oli peruttu. Kiertelimme Akropoliksella ja Plakan katujen kautta kotiin lepäämään n. klo 23.00. Emme olleet illallisella vaan keräsimme voimia huomista arkeologista museota varten.

Päivä 4.

Lauantai-aamuna ajoissa liikkeelle! Parin tavara-talon kautta aamuvilinässä kävelimme Arkeologiseen museoon. Paljon katseltavaa muuten suhteellisen yksipuolista verrattuna

esim. Istanbulin vastaavaan, joka oli todella mahtava ja monipuolinen. (British Museum on vielä näkemättä...). Tulomatalla ostelimme lounaseväät ja nautimme hotellin parvekkeella, hinta yhteensä n. 1500:-. Ravintolaruoka alkaa kyllästyttää.

Lepotaun jälkeen kävelimme Likavittos-kukkulan hissille - siitä ylös koneella ja alas kävellen painovoiman avulla helposti. Reitit kaupungissa ovat jo aika hyvin "hanskassa" - kiitos paljon kävelemisen. Kartta, joka on aina mukana on tosin jo taitteista puhki kulunut.

Vaatimaton mutta mukava illallinen lähistöllä - ei Plakassa. Kotiin n. klo 22.00.

Päivä 5.

Aamiaisen jälkeen Monastirakin katumarkkinoille. Ostoksina kääntöveitsi ja pari korukiveä sekä okariino, yhteensä 4100:-. Tutustuimme myös turkkilaisen basaarin moskeijaan l. nyk. kansantaitteen museon sivuosastoon, jossa oli näytteillä nyk. kreikkalaista keramiikkaa. En kommentoi! Parvekkeelta oli hyvät näköalat yli Monastirakin väkeä vilisevän aukion.

Metrolla ajelimme Pireukseen, jossa teimme pitkän ja mukavan kävelykierroksen. Sataman kautta kipusimme Kastellan kukkulalle ihailemaan Ateenaa ja merta - sieltä taas metroasemalle ja Ateenan keskustaan. Ensimmäiset paikalliset humalaiset näimme tällä reissulla. Tulomatalla hotelliin ostelimme lounaseväitä, jotka söimme hotellin parvekkeella hyvän viinin kera.

Lepotaun jälkeen teimme kävelylenkin Monastirakin toiselle puolelle Psiriin. Eipä ihmeitä. Monastirakilla oluet ja ohikulkevien tarkkailua. Kotimatalla souvlaki - edullinen pikaruoka - käteen ja hotelliin nauttimaan rebetika-musiikista. Oma radio on mukana, onneksi.

Päivä 6.

Aamupalan jälkeen tuliaisostoksilla Athinas-kadulla ja lähikaduilla. Makeisia, brandya, basilikaa, kellonhihna, rannenuha, tulitikkurasioita keräilijäpojallamme, papuja.

Kävelimme Stadionille, jonka katsomossa istuimme kaikessa rauhassa nauttimassa auringosta ja väljyydestä. Kansallispuiston kautta hotelliin. Tullessa ostelimme jälleen lounaseväät. Lounas: leipää, souvlakia, juustoa, tomaattia, viiniä, jälkiruoksi omenaa, rypäleitä. Hyvää ja edullista!

Kävelyretki Keramikos-hautausmaalle - suljettu maanantaisin! Pitkähkö lenkki Stadiou-kadun kadun kautta Syntagmalle ihmisiä katselemaan. Kotimatalla ostamme kreikkal. kansall. puk. nukan tyttären nukkekokoelmaan.

Illalla kierros kaupungilla kävellen. Persoonaton hampurilaispaikka ja ouzolle ja kahville mukavaan tavall. paikallisten illallisravintolaan.

Huomenna menemme taas metrolla Pireukseen aamupäiväksi. Sieltä metrolla Omonialle täydentämään tuliaisostoksia.

Päätän raporttini täältä tähän 29.9.92.

Kuten muillakin Ateenassa lomapäiväkirjan kirjoittajilla, tämän pariskunnan elämykset ovat luonteeltaan pääasiassa visuaalisia. Ateenaan matkustetaan nimenomaan katselemaan kaupungin nähtävyyksiä. Keraamikkopariskunta tekeekin tunnollista työtä ja kiertää kaikki tärkeimmät museot ja arkeologiset alueet. Pariskunnan viikko Ateenassa hahmottuukin reitiksi kaupungin kartalla, johon merkitään rasti jokaiset "suoritettun" kohteen kohdalle. Päiväkirjassa ei juuri löhöillä (vrt. päiväkirjat rantalomakohteista), vaan siitä viestittyy aktiivisuutta ja kiinnostusta vierailtavaan kohteeseen. Tässä on syytä huomauttaa,

että etelässä löhöily, lekottelu, oleilu, auringonotto ym. ovat, kuten aiemmin totesin ja luvussa 6. korostan, aktiivista passiivisuutta ja merkitystäyteistä aikaa. Kommenttini tähän päiväkirjaa ovat siinä määrin yhteneväisiä seuraavan päiväkirjan kanssa, että otan sen ensin esiin ja palaan sitten turistisen Ateenan luonteeseen.

PKN47AT

Espoolainen FK yli kymmenenlän matkallaan puolisonsa seurassa. Parasta lomalla oli “Ennako-odotukset täyttyivät ja vähän ylittyivätkin” ja huonointa “lämpötila oli välillä vähän liian korkea”.

Päivä 1.

Osallistuimme kaupunkikiertoajeluun, joka aina antaa hyvän alun lomailulle. Tämä ajelu oli hyvin suunniteltu: Akropoliilla oltiin puolitoista tuntia ja Pireuksen rantaravintolan mustekala oli maukasta. Siestan jälkeen lähdimme jalkaisin Plakaan ja istuskelimme sitten kahvilla Syntagma-aukiolla. Illallisen söimme Plakassa vähän paremman puoleisessa ravintolassa.

Päivä 2.

Aioimme meriristeilylle, mutta kuljetusorganisaatio klikkasi. Ilma oli huono, joten ei paljon surettanut. Lähdimme bussilla Arkeologiseen museoon, joka oli upea ja uuvuttava, kävelimme kuitenkin takaisin läpi kaupungin.

Söimme hyvän illallisen Sokrates Prison’issa ja kävimme sen jälkeen Sound&Light esityksessä Nymfien kukkulalla. (Oli aika vaikuttava).

Päivä 3.

Aamupäivän kahvin ja lehdenluvun jälkeen (Syntagmalla) tutustuimme pari tuntia Kansallispuistoon ja sen kissoihin. Iltapäivällä kapusimme Muusain kukkulalle ihastelemaan maisemia. Illastimme Plakassa tutussa paikassa, jossa kävimme jo tulopäivän iltana.

Päivä 4.

Meriristeily toteutui sittenkin. Ilma oli hyvä, saaret todella upeita. Retki kaiken kaikkiaan vei mehut aika tarkkaan. Meri-ilma kenties?

Päivä 5.

Delfin retki. Ilma oli hyvä, kenties vähän liian kuuma. Opas oli loistava, informaatiota tuli niin paljon kuin suinkin jaksoi sulattaa. Illallisen nautimme Plakassa ja ostelimme vähän pakollisia tuliaisia.

Päivä 6.

Aamulla ajoimme bussilla Syntagmalle, kävelimme Ermou-katua Monastirakiin, kiipesimme Areiopagille etc. Ilma oli hirvittävän lämmin.

Iltapäivällä oli vähän viileämpää, lähdimme Likavittos-kukkulalle, paluumatkalla tutustuimme Kolonaki-aukion tienoisiin. Illalla suuntasimme tietysti Plakaan.

Päiväkirjan kirjoittaja suorittaa kaikki pakolliset rituaalit Ateenassa ja retkeilee lisäksi lähisaarilla ja Delfissä. Kuten aiemmissa Ateenassa kirjoitetuissa päiväkirjoissa, myös tässä elämysten painopiste on visuaalisissa kokemuksissa. Tässä päiväkirjassa tosin aistitaan myös kaupungin kuumuus, mutta muuten kertomus viikosta Ateenassa on lähinnä luettelo nähdystä paikoista. Merkillepantavaa tässä ja muissa Ateenassa kirjoitetuissa päiväkirjoissa on paikannimien runsas mainitseminen.

Se on osaltaan osoitus siitä, että turisti on matkustanut tietoisesti johonkin tiettyyn paikkaan ja yksilöi myös matkakokemuksensa paikkojen mukaan. Päiväkirjat, havainnot ja oma kokemukseni Ateenasta tuovat mieleen metaforan turistiksesta Ateenasta hypertekstinä. Tekstiin on kirjoitettu koko Ateena, mutta siihen turistit eivät kiinnitä juuri huomiotaan. Turistien huomio kiinnittyy sen sijaan hypertekstin ”kuumiin sanoihin” (hot keys), joita ovat Ateenan keskeisimmät nähtävyydet ja museot sekä vanhakaupunki Plaka. Ateenassa vietetyn loman aikana turisti lukee tekstistä lähinnä vain nämä avainsanat ja turistiksen Ateenan hyperteksti onkin rakennettu siten, että yhdestä avainsanasta pääsee tekstissä hyppäämään aina toiseen avainsanaan ja niin edelleen arkisen Ateenan jäädessä vaille huomiota. Avainsanojen solmukohdasta, Akropoliista, turisti hyppää kätevästi vaikkapa Akropoliin museoon, sieltä Arkeologiseen Kansallismuseoon tai Likavittos-kukkulalle katselemaan Akropolista jne.

Turistinen Ateena käsittää Plakan ja muutamia satelliitteja, kuten Likavitoksen, Pireuksen, Syntagman ja Omonian sekä reitin Omonialta kansallismuseolle. Tämä turistinen Ateena voitaisiin karkeasti piirtää kartalle kolmioksi, jonka yksi kulma on Kerameikoksella, toinen stadionilla ja kolmas arkeologisessa kansallismuseossa. Tämän kolmion rajan rikkoo vain huomattava satelliitti eli Likavitoskukkula, joka on merkittävä turistivetonaula. Tämän turistiksen alueen ylittävät turistit ovat harvinaisia. (Selänniemi 1994a.)

Turistiksen Ateenan sisälläkin on näkymättömiä rajoja, joita turistit eivät useinkaan ylitä. Turistiksen alueen varsinaisessa keskuksessa eli Akropoliin ympärille levittäytyvässä Plakan kaupunginosassa liikkuu hyvin runsaasti turisteja. Turistit liikkuvat Plakassakin rajallisella alueella, joka muodostuu lähinnä kolmesta kadusta: Adrianousta, Pandrossousta ja Kidathineonista. Hieman Plakan pääkadusta Adrianousta syrjässä olevilla kaduilla ei ole lähes lainkaan turisteja. (Selänniemi 1994a.) Sama ilmiö oli havaittavissa Rodoksella, jossa vanhankaupungin keskiaikaiset kujat olivat lähes täysin paikallisten asukkaiden valtakuntaa, mutta vajaan kivenheiton päässä olevalla pääkadulla, Sokratous-kadulla, jonka varrella suurin osa matkamuistoja turkismyymälöistä sijaitsee, oli turisteja lähes aina tungokseen asti.

Ajankäyttö on tässä lomapäiväkirjassa, muiden Ateenassa kirjoitettujen lomapäiväkirjojen lailla, huomattavasti strukturoidumpaa kuin esimerkiksi Playa del Inglesissä tai Rodoksella. Ateena kaupunkina strukturoi turistin käyttäytymistä enemmän kuin täysin turimin ehdoilla rakentuneet etelänkohteet. Ateenaan matkustavalla turistilla on myös useimmiten erilaiset matkustusmotiivit kuin rantakohteen valinnella turistilla. Kun etelänmatkaaja näyttää matkustavan päästäkseen

toisenlaiseen olotilaan pois kotiyhteisöstä, matkustaa Ateenan kohteeseen valinnut turisti tietoisesti juuri tähän kaupunkiin, ei niinkään pois kotiyhteisöstä. Näitä johtolankoja perustavanlaatuisesta erosta näiden kahden turismin tyyppin välillä selvitetään seuraavissa luvuissa. Kenties “katseenturismin” vertaaminen “ruumiinturismiin” tarjoaa vastauksen alussa asetettuihin kysymyksiin siitä, mikä on suomalaisturistin etelä ja kuka on suomalainen etelänmatkaaja.

PKN73AT

Suomen Ateenan instituutin Peloponnesoksen kiertomatalla ollut helsinkiläinen 1919 syntynyt FT, professori emerita. Yli kymmenennellä matkallaan puolisonsa seurassa. Parasta lomalla oli “uusi tieto ja eläytyminen ihmissuvun erään haaran vaellukseen Välimeren itäosassa”. Huonointa matkalla oli “oman liikuntakyvyn rajoittuneisuus - en voinut kiivetä kaikkiin haluamiini kohteisiin”.

Päivä 1.

Ateena - Piraeus bussilla, toinen tie kuin Kerameikoksen kautta. Mutta Themistokleen muurit reunustaneet tätä tietä. Piraeus edelleen pääsatama - jo lähes 3000 vuotta! Valtava määrä erilaisia ja erikokoisia laivoja. Näin siron delfiinin sukelluksen.

Laivamatka Poros -saarelle 2,5 tuntia. Kuivankeltaiset, auringonpolttamattomat rantakukkulat - Salamis. Poroksella bussi kiipesi ylös vuorelle, mistä huikea näköala merelle ja Poseidonin temppelin jäänteet - oli antiikin eräs “asyyli” - paikka, minne henkirikoksen tehnyt saattoi paeta turvaan. Tempelialueella siis kokonainen yhdyskunta - nyt kivenkolossa pieniä vaaleita villisyklaameja. Lyhyt lauttamatka yli, ajo Epidaurokseen, Asklepionin suuren parannuspaikan alueelle. Jäin “yksin” teatteriin istumaan, voimakas elämys, monia kansallisuuksia kuunteli niin Shakespearea kuin Homerostakin lausuttavan loistavassa akustiikassa. Paimentorvikonsertti. -Nauplion.

Päivä 2.

Jälleen aikainen ylösnousu ja lähtö - päivä alkoi eilisen aurinkoisen helteen jälkeen sateella ja ukkosella, jota sitten oli pitkin päivää aika mahtavasti - muutteli suunnitelmaa.

Nauplionin museossa Mykenen kaivaustuloksia.

Pitkä ajo sateessa Spartaan missä käynti museossa - mm. roomalaisajan lattiamosaikkeja melko ehjinä, hienoja kokonaisuuksia. Sotilaan eli päällikön (=Leonidaan?) komea pää - kaupungin laidalla nykyaikainen jäljennös komeana kuvapatsaana.

Rankkasade sekoitti käyntimme Mistrassa - sääli ensikertalaisia.

Pitkä ajo korkean Taygetos-vuoriston poikki voimakas elämys sekä pelottavuudessaan että kauneudessaan. Vuoret hämmästyttävän metsäisiä ollakseen kreikkalaisia, mutta jyrkät ja villit, kauniita värivahduksia. -Kalamata.

Päivä 3.

Rauhallisempi päivä kahden aika rasittavan jälkeen.

Ajamme Kalamatasta länteen eilistä “rauhallisempia” vuoria jokitasangon jälkeen - entiselle Messenen kaupungin yläpuolelle, missä tutustumme vanhaan kaupungin muurin tekotapaan, ihmettelemme taitoa ja voimaa. “Tervejalkaiset” kiipeävät itse kaupungin raunioille.

Ajo Pyloksen/Navarinon lahden yläpuolelle, mykeneläisäikaisen “Nestorin palatsin” raunioille, missä ilmeisen vaikuttavat palatsinvastaanottotilat. Alueella myös varhaismuoto mykeneläisajan “keilahautaa”, rakenne ihailtava. Kaunis näköala lahdelle, missä myös viime vuosisadan Navarinon meritaistelu.

Päivä 4.

Lähtö Manin niemimaalle, jossa uskomattoman komeat vuoristo- ja merinäköalat kirjaimellisesti "villissä" maastossa, kauniissa aurinkoisessa säässä. Ohjelmassa olisi ollut eräitä arkeologisia kohteita, mutta pääsy ei onnistunut.

Sen sijaan melko leppoisa päivä ja tarinoita niemimaan poikkeuksellisesta, eristyneestä ja itsenäisestä väestöstä.

Tunnusmerkillisiä mm. monen monet pikkuriikkiset bysanttilaiskappelit, joista paria pääsimme sisältäkin näkemään - seinillä ja katoissa freskoja.

Keskustelua öljyvuon historiasta ja merkityksestä - karulla niemimaalla uskomattoman kivisillä ja jyrkillä rinteillä.

Päivä 5.

Yö hotellin vierellä vyöryvien maininkien jyrinän tuudittamana.

Lähtö Kalamatasta, ajo viljavaa hedelmäpuulaaksoa pohjoiseen, nousu sitten vedenjakavuorten yli, kunnes tulemme Megalopolikseen eli kerran suureksi aiottuun kaupunkiin, jossa kreikkalaisen teatterin raunioilla selvitämme eroa kreikkalaisen ja roomalaisen teatterin välillä. Jatkamme koilliseen Tegeaan, jossa museo on kiinni, mutta käymme tutustumassa Athenelle rakennetun temppelin raunioihin, pohdimme pylväiden urteiden merkitystä ja lukumäärää. Edelleen itään nyt komeasti vuorten yli kiemurtelevaa tietä vaikuttavine näköaloineen. Lähellä rantaa käymme Lernassa, jossa arkeologisia löytöjä useilta peräkkäisiltä aikakausilta. On kuuma päivä. Ajetaan lopulta Nafplioniin, sama hotelli kuin mennessäkin. Ennen auringonlaskua ajamme taksilla Akronaflian kukkulalle, komea näköala. Kierros vanhassa kaupungissa.

Päivä 6.

Lähtö Nauplionista kohti pohjoista halki Arkadian. Pysähdys Tirynsin todella vaikuttavilla mykeneläisajan jättäjämaaisilla linnoitusraunioilla, joita saatoimme katsoa vain ulkoapäin - sattunut sortumia. Sitten Argoksen lähellä olevan Heraionin kulttipaikka, temppelin jäännöksiä kahdella eri tasolla - avara näköala. Ajo Mykenen ohi ensin Nemeaan, jossa museon sulkemisaika lähestyi. Paikka oli eräs Panhelleenisten urheilukisojen kohta Olympian ohella. Amerikkalaiset tehneet kaivaukset ja pystyttäneet lahjoitusvaroilla yhden parhaiten esillepannuista pienistä museoista, mitä olen nähnyt - runsaine pienoismalleineen, ilmakuvineen ym. Tilannetta komplisoi yhden seurueen jäsenen pyörtyminen kuumassa auringossa rauniokentällä - onneksi meni pian ohi. Matkan viimeinen huipentuma Mykene, jossa samat huikeat näköalat paikassa ja ajassa kuin edelliselläkin kerralla. Ajo Ateenaan, pysähdys Korintissa. Illallinen Plakassa ulkona.

73-vuotiaan emeritusprofessorin päiväkirja Peloponnesoksen kiertomatkalta ei juuri kommentteja kaipaa. Kyseessä on malliesimerkki kulttuurimatkailijasta, jolla on entuudestaan laaja taustatieto vierailtavista paikoista. Näitä paikkoja hän matkustaa *katselemaan ja kuulemaan* ryhmän vetäjän kerrontaa kiertomatkan aikana. Kiinnostus Kreikan menneisyyteen on suuri, muuten ei kukaan jaksaisi viedä läpi päiväkirjassa kuvailtua varsin tiivistä ohjelmaa. Kuten edellisessä päiväkirjassa, myös tässä matka hahmottuu paikannimien kautta, matka kuvataan sarjana siirtymiä paikasta ja näkymästä toiseen. Päiväkirjassa kuvattu kulttuurimatkailijan kiertomatka on myös kuvaus hyvin strukturoidus-

ta lomasta. Ajankäyttö on sidoksissa retken aikatauluun - turisti ei voi päättää kesken kaiken muuttavansa suunnitelmiaan ja vaikka nukku- vansa pari tuntia pidempään tänä aamuna. Kiertomatkailu, sightseeing, on turistin *työtä*, tässä tapauksessa länsimaiseen kulttuuriperintöön kuuluvien paikkojen ja esineiden kunnioittamista turisticisin rituaalein. Turisti uusintaa ja vahvistaa olemassaolevia jo omaksumiaan arvoja suorittaessaan turisticisia rituaaleja merkittävillä nähtävyyksillä, joista matkustaminen itse kohteeseen on ilmeisin, samankaltaisesti kuin uskonnollisissa rituaaleissa uusinnetaan ja vahvistetaan kulttuurin keskeisiä arvoja (Selänniemi 1994a). Maallinen pyhiinvaellus kulttuuri- perintömme keskeisille paikoille tarjoaa eittämättä merkittäviä koke- muksia turistille, mutta tässäkään suhteessa ei kulttuurimatkailua ja etelänmatkailua voida asettaa arvojärjestykseen. Kulttuurimatkailija matkustaa kohteeseen, jonka hän on *oppinut* olevan osa kulttuuriperin- töämme tai eksoottista vierasta kulttuuria ja hän tarvitsee taustatietoja voidakseen arvostaa näkemäänsä ja kokemaansa. Etelänmatkaajan kokemus on sen sijaan paljon *spontaanimpi*, eikä se edellytä taustatietoja tai oppiarvoa.

Myös tämä päiväkirja antaa johtolankoja seuraaviin lukuihin, joissa suomalaisten etelänmatkoja käsitellään teoreettisemmin. Itse asiassa tästä esiin nousevan kysymyksen voisi pelkistää aiempien tutkielmieni otsikoiden väliseksi diskurssiksi. Alunperin otsikoin suomalaisturistien ateenanmatkailua käsittelevän pro gradu -tutkielmani "pakettimatka pyhään". Huomasin otsikon epätarkkuuden laajentaessani tutkielman liseniaatintyöksi ja tarkensin sen muotoon "pakettimatka pyhään paikkaan". Tarkennus oli aiheellinen, kuten näistä edellä käsitellyistä päiväkirjoistakin ymmärtää. Kyseessä on todella matka johonkin *paik- kaan*. Pro gradu -tutkielman otsikossa piilee kuitenkin eräs tulkinta- avain suomalaisten etelänmatkailuun. Jos hahmotetaan maailma tai kulttuurinen dynamiikka binaarisina oppositioina - durkheimilaisittain profaani vs. pyhä (Durkheim 1980 [1912]), nietzscheläisittäin apol- loninen vs. dionysinen (Nietzsche 1956 [1872]) tai turnerilaisittain struktuuri vs. antistruktuuri tai pre- ja postliminaali vs. liminaali (Tur- ner 1978; Turner ja Turner 1978) - sijoittuu etelänmatka näiden oppositioiden jälkimmäiseen puoliskoon. En väitä, että etelänmatka *olisi* pakettimatka pyhään, mutta ilmiön tulkintaa ja ymmärtämistä auttaa sen ajattelu rakenteellisesti analogisena pakettimatkalle pyhään, dionysiseen olotilaan²¹ tai antistruktuuriin/liminaalisuuteen.

---

²¹Vrt. Ruth Benedictin (1950[1934]) hahmoteoreettiset näkemykset kulttuurien "luonteesta" - apolloniset ja dionysiset kulttuurit. Ks. myös Falk (1994).

Until I came to live in England I had always assumed that the ugly tourist - with his money, his broad accent, his ignorance - was an American. But the American tourist - intimidated by the size of the world and always surprised at just how old it is - is a quiet, deferential one, even a little goofy to look at sometimes. He's not ugly. I had not been to the Costa del Sol yet. I had not met a lager lout. I had not met tourist trash. Tourist trash, who travel only on package holidays, has an ever-present little camera, a peculiar way of dressing which usually exposes great expanses of flesh best left covered and an irrepressible appetite for cheap wine, two-litre bottles of lager and, regardless of the country or the language, vast, greasy, Mail-on-Sunday-newspaper quantities of fish'n'chips.

Bill Buford 1991. Among the Thugs. London: Secker&Warburg. ss. 33-34.

5. KOHDESIDONNAINEN JA MIELIKUVA- SIDONNAINEN TURISTI

Tässä ensimmäisessä analyysiluvussa etnografisen ja empiirisen aineiston esittelyn jälkeen tarkastelen materiaaliani sosiologisen linssin läpi. Kuten johdannossa korostin, on turismin antropologinen ja sosiologinen tutkimus siinä määrin yhteneväistä ja ristisiittoista, että tiukka rajanveto näiden välille on mahdotonta. Eri tieteenalojen edustajien turismia käsitteleviin kirjoituksiin on kuitenkin suodattunut kunkin oman tieteentradition painotuksia ja näkökulmia, jotka usein tarjoavat hedelmällisen kasvupohjan poikkitieteellisille tulkinnoille, mutta jotka toisaalta saattavat paradigmoiksi muodostuessaan¹ estää näkemästä puita metsältä. Tämä kulunut vertaus kuvaakin hyvin antropologisen ja sosiologisen tutkimuksen erilaisia näkökulmia. Sosiologiassa tutkitaan metsää, joka koostuu puista, kun taas kulttuuriantropologiassa pääkiinnostus on puissa, jotka muodostavat metsän. Tässä luvussa nostan esiin joitakin keskeisiä sosiologisia teorioita turismista - tai sosiologisen teorian sovellutuksia turismin tutkimukseen - koska ne osaltaan ovat keskeisiä myös antropologisen turismintutkimuksen kannalta. Samalla haluan pohjustaa kuudetta ja seitsemättä lukua, jotka osoittavat puiden jääneen metsän piiloon eli, että turisti on paikoin kadoksissa etenkin sosiologisissa turismin teorioissa.

---

¹Tällaisia paradigmaattisiksi kohonneita teorioita ovat mm. tässä luvussa käsittelemäni Erik Cohenin ja Dean MacCannellin kirjoitukset.

Moderni turisti postmodernissa maailmassa?

Aloitan sosiologisen linssin käytön lyhyellä katsauksella turismin sosiologian ja postmodernin teorian suhteesta. Turismia käsittelevässä tutkimuksessa, kuten muissakin kulttuuria ja yhteiskuntaa käsittelevissä tutkimuksissa, täytyy nykyään ottaa huomioon moderni-postmoderni -keskustelu ja tämän dikotomian aiheuttama problematiikka. Tämä silläkin uhalla, että lähtökohtana tai viitekehyksenä postmoderni teoria on kulttuuriantropologiassa melko hedelmätön. Postmodernikoilta unohtuu useimmiten teoriaa sovellettaessa keskeinen seikka, joka on merkityksellinen kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksessa. Tätä seikkaa voisi kutsua nimellä kulttuurisen massan hitauden laki eli kulttuuristen ajatusten ja murrosten leviämisen viive. Postmoderni yhteiskunta on ehkä paikoin olemassa sosiologian laitoksilla Mattilan-niemessä tai Franzeniassa, mutta etnografisen linssin läpi katsottuna sitä on hyvin vaikea havaita muualla - tai kuten yksi aikamme keskeisimmistä yhteiskuntateoreetikoista, sosiologi Zygmunt Bauman (1993: 3) olettaa: “the significance of postmodernity rests precisely on the opportunity it offers the critical sociologist to pursue the above kind of inquiry”, viitaten sosiologien tutkimustehtävään eli postmoderni onkin näkökulma eikä esimerkiksi etnografisesti havaittavaa todellisuutta. Tässä on paikallaan siteerata pitkäkö ote yhdysvaltalaisen sosiologin ja semiootikon Dean MacCannellin (1989) kirjoittamasta esipuheesta kirjansa *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class* toiseen painokseen. Ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1976. Kirjassaan MacCannell analysoi turismia nimenomaan modernina ilmiönä, eikä katso kulttuuritutkimuksellisten ilmavirtojen kääntymisestä huolimatta aiheelliseksi muuttaa uudelleenjulkaistavan tekstinsä sisältöä (1989: xi):

On the basis of my own observations, and my reading of the work of other students who have done research on tourism and modernity, I am not prepared to argue that the accumulation of materials called “post-modern” constitute the end of history, or even a distinct historical epoch, nor can I say that I believe they touch humanity in its tenderest parts. They are more a repression and denial necessary to the dirty work of modernity so it can continue to elaborate its forms while seeming to have passed out of existence or to have changed into something “new” and “different”. I could not personally undertake the task of explaining to an assembly line worker that industrial society “no longer exists”. And while there are strong historical grounds for the claim that the United States’ invasion of Grenada was devised in the first place to serve as a kind of “text” [entä Persianlahden sota?], I would not undertake to explain Vietnam as a “textual effect”, certainly not to someone who was there.

Jotta turismi kulttuurisena ilmiönä mahdollistuisi, täytyy ihmiselle kehittyä mielenkiinto asuinympäristön ulkopuolisia asioita kohtaan. Uusien kokemusten hankkimisesta, kontakteista toisiin kulttuureihin ja ihmisiin sekä vierauden hyväksymisestä ja siitä nauttimisesta on tullava arvostettuja päämääriä kulttuurissa. Premodernissa kulttuurissa elävä ihminen jättää synnyinympäristönsä vain pakottavien olosuhteiden alaisena, kun taas moderni ihminen on heikommin kiinnittynyt ympäristöönsä ja on siten halukkaampi muokkaamaan ja vaihtamaan sitä. Moderni ihminen vaihtaa ympäristöä pääosin tilapäisesti ja omak-suu nopeasti uuden ympäristön. Hän on kiinnostunut tavaroista, nähtävyyksistä, tavoista ja kulttuureista nimenomaan niiden erilaisuuden takia. (Cohen 1972: 165.) Erilaistuminen on ominaista modernille yhteiskunnalle. MacCannell (1989: 13) näkee modernin maailman differentioitumisessa saman rakenteen kuin turistivetonauloissa. Molemmissa irrotetaan elementtejä tai objekteja alkuperäisestä luonnollisesta, historiallisesta ja kulttuurisesta kontekstistaan ja yhdistetään ne toisiin samanlaisiin elementteihin tai samalla tavalla modernisoituihin ihmisiin. Attraktiivisuus on näiden elementtien välisessä eroavaisuudessa tai niiden muodostamassa kontrastissa. Ehkä Suomenkin kaupunkien harvat säilyneet puutalot tai puutalokorttelit vetävät turisteja puoleensa juuri siksi, että ne poikkeavat ympäristöstään - jonka muodostavat vaikkapa lasiseinäiset ostoskeskukset ja betonielementtiarkkitehtuuri. Modernisaatio samanaikaisesti erottaa nämä esineet ne synnyttäneistä ihmisistä ja paikoista, murtaa niiden ryhmien solidaarisuuden, joissa esineet toimivat kulttuurin elementteinä, ja siirtää perinteisistä kiinnelkohdistaan vapautetut [sic] ihmiset moderniin maailmaan - jossa he voivat turisteina yrittää löytää tai rekonstruoida itselleen kulttuuriperinnön tai sosiaalisen identiteetin (MacCannell 1989: 13). Mikäli moderni ja modernisaatio ymmärretään tällä tavalla, on museo prototyypillisesti moderni instituutio ja sitä kiertävä turisti samalla tavalla moderni yksilö.

Harvardin yliopiston sosiologian professori Daniel Bell (1979) pitää keskeisenä modernissa kulttuurissa sitä, että yhteiskunnan sosiaalinen yksikkö ei ole ryhmä, kilta, heimo tai kaupunki vaan yksilö. Länsimainen ihanne oli (ja on?) autonominen yksilö, joka tullessaan itsemäärääväksi saavuttaa vapauden. Tämän uuden ihmisen myötä vanhat instituutiot hylättiin, avattiin uusia maantieteellisiä ja sosiaalisia näkymiä, ja syntyi halu ja samanaikaisesti kasvava kyky hallita luontoa ja luoda itsestään mitä halusi. (Bell 1979: 16.) Modernille kulttuurille on ominaista vapaus tutkia ja nielaista itsensä piirteitä ja tyylejä eri kulttuureista:

Such freedom comes from the fact that the axial principle of modern culture is the expression and remaking of the “self” in order to achieve self-realization and self-fulfillment. And in its search, there is a denial of any limits or boundaries to experience. It is a reaching out for all experience; nothing is forbidden, all is to be explored. (Bell 1979: 13-14.)

Amerikkalainen sosiologi Marshall Berman on pitkälti samoilla linjoilla Bellin kanssa määrittäessään moderniteetin tietyksi tavaksi kokea tila ja aika, minä ja toiset ja elämä ylipäättään, vaikka ei hyväksykään Bellin tapaa pitää modernismia syypäänä ja kapitalismia syyttömänä siihen, että ihmiset ovat hylänneet moraaliset, poliittiset ja taloudelliset asemansa ja velvollisuutensa (Berman 1987: 15, 31, 122-123). Modernina oleminen on Bermanille olemista ympäristössä, joka lupaa seikkailuja, valtaa, iloa, kasvua sekä itsemme ja maailman muutosta samalla kun se uhkaa tuhota kaiken, mitä meillä on, mitä tiedämme ja mitä olemme - kuten hän kirjansa nimessäkin tuo Marxia lainaten esiin: modernina oleminen on elämistä maailmassa, jossa kaikki mikä on lujaa ja pysyvää haihtuu ilmaan (Berman 1987: 15). Tämä tarkoittaa turismin kohdalla “yleisimmillään sitä, että ihmiselle on tullut mahdolliseksi matkustaa, avartaa käsityksiään ja kohdata uutta, mutta samalla maailman turismiteollisuus on hyvin vaarallinen sekä ekologisen että sosio-kulttuurisen ympäristön tuhoaja” (Jokinen ja Veijola 1990: 142). Matkustaminen pitkienkin välimatkojen päähän on olennainen osa modernia kokemusta. Lancasterin yliopiston sosiologian professorit Scott Lash ja John Urry väittävät jopa, että pitkien välimatkojen nopeassa ylittämässä kiteytyy modernin olemus: “the paradigmatic modern experience is that of rapid mobility often across long distances” (1994: 253).²

Kuten aiemmin totesin, yksi turismin edellytyksistä on riittävän korkea elintaso eli tarpeeksi suuri välttämättömään elämiseen käytettyjen menojen yli jäävä tulo, jonka käyttö on omassa harkinnassa. Bellin mukaan (1979: 38) modernissa kulttuurissa on tämän tulon (discretionary income) lisäksi korkeamman koulutuksen ja sallivan sosiaalisen ilmapiirin myötä laajentunut toinenkin omassa harkinnassa oleva yksilön autonomia lisäävä tekijä, nimittäin omassa harkinnassa oleva sosiaalinen käyttäytyminen (discretionary social behavior). Yhteiskunnan luokkajaon heikkenemisen myötä yksilöt haluavat identifioitua elämäntyylinsä ja kulttuuristen makujensa kautta - joita ranskalainen

---

² Mielenkiintoinen seikka tässä yhteydessä on, että Ford, joka yhtiönä yleensä representoi modernia järjestäytynyttä kapitalismia - vrt. 'fordismi' ja myöhemmin 'mcdonaldisaatio' (Ritzer 1993), valmisti kulkuneuvoja eli autoja (Lash ja Urry 1994: 253).

sosiologi Pierre Bourdieu tutki distinktion käsitteen kautta (Bell 1979: 38; vrt. Bourdieu 1989). Modernissa yhteiskunnassa yksilön roolit erikoistuvat yhä kapeammiksi aiheuttaen depersonalisaatiota tai minän fragmentoitumista, mikäli yksilö määrittellään rooliensa kautta. Mutta henkilönä hänellä on aikaisempaa suurempi valinnan mahdollisuus. Sosiaalinen liikkuvuus tuo uusia mahdollisuuksia ammatinvalinnassa ja asuinpaikan valinnassa. Kulutuksen alueella se tuo uusia keinoja luoda persoonallinen tai valittu elämäntyyli. Tällainen roolin ja henkilön eriytyminen modernissa yhteiskunnassa voi kuitenkin aiheuttaa jännitteitä. (Bell 1979: 93-94.)

Turismi on, kuten Cohen (1972) on todennut, moderni ilmiö. Moderni kulttuuri loi henkisen taustan länsimaiselle turistille, ja teollistumisen kautta tullut taloudellinen ja teknologinen kasvu mahdollisti turistiksi lähtemisen. Toisen maailmansodan jälkeen Suomessa vallitsevaksi kasvanut ulkomaanturismin muoto, rantalomailu tai etelänmatka, ei kuitenkaan enää pakottamatta sovi MacCannellin (1989) luomaan kuvaan modernista turismista. Kun MacCannellin turistit kiertävät katsomassa nähtävyyksiä: "sightseeing is a ritual performed to the differentiations of society" (1989: 13), eivät etelänmatkaajat välttämättä ole kiinnostuneita paikasta, jonne matkustavat, kuten edellisen luvun päiväkirjoista sekä kyselylomakkeilla kerätystä taustatiedosta ilmeni. He ovat kuitenkin moderneja turisteja siinä mielessä, että pyrkivät hetkeksi eroon rationaalisesta ajasta ja modernin kulttuurin jännitteistä ostamalla aikaa itselleen (ks. seuraava luku).

Onko turisti sitten modernin ajan jäännös, fossiili postmodernissa ajassa? Elämmekö todella postmodernissa ajassa? Siitä ei liene epäilystä, että länsimaisissa yhteiskunnissa ollaan siirtymässä asteittain jälkiteolliseen kauteen (ks. esim. Bell 1979, Berman 1987, Campbell 1990), mutta tämä ei tarkoita sitä, että moderni kulttuuri olisi kukistunut tai kadonnut minnekään. Massaturisti, jos sellaista ylipäättänsä on koskaan ollut olemassa, on modernin kulttuurin esimerkillinen jäsen. Turismin tutkimuksen saralla on kuitenkin haluttu löytää postmoderniin teoriaan sopiva postturisti. Turismin historioitsijan Maxine Feiferin (1985) mukaan postturistin ei tarvitse lähteä kotoa, koska joukkotiedotusvälineet mahdollistavat turistiattraktioiden katselun kotona, eikä postturisti näin välitä näkemänsä ainutlaatuisuudesta ja autenttisuudesta, kuten moderni sukulaisensa. Postturisti voi myös vapaasti siirtyä korkeakulttuurin parista hedonistiseen lomailuun ja nauttia myös näiden kahden välisestä kontrastista. Maailma on postturistille suuri näyttämö, jolla hän voi vapaasti liukua taiteesta kitsiin ja autenttisuudesta muovieffeleihin. Postturisti tietää olevansa turisti ja tiedostaa myös turismin olevan peliä pikemminkin kuin autenttinen kokemus. Hän tietää

joutuvansa jonottamaan paikkoihin, että rahanvaihdossa tulee sekaannuksia, että matkaesitteillä on vain vähäinen kosketuspinta kohteen todellisuuteen ja että luvattu kuvauksellinen ja viehättävä kalastajakylä elää turismista. (Feifer 1985: 269-271; Urry 1990: 100-101.) Rooman yliopiston sosiologian apulaisprofessorin Giuli Parrinellon (1993: 234-235) mukaan postturisti hankkii tietoa matkakohteesta ja osaa myös soveltaa sitä, mikä on seurausta tiedon korostumisesta yhteiskunnassa. Zygmunt Bauman yhdistää postmodernin kulttuurin ja turismin paljon mielenkiintoisemmin ja perustellummin kuin edellä mainitut käyttäessään turistia metaforana postmodernista elämästä (Bauman 1993: 240-244). Bauman ei sorru pohtimaan postturistin (sic!) olemusta, vaan pyrkii osoittamaan arkielämämme saaneen turistikäyttäytymisen piirteitä.

Edellä lueteltujen kriteereiden mukaan kaikki tässä tutkimuksessa esitellyt turistit olisivat postturisteja. Itse termi 'postturisti' on paradoksaalinen, koska ne jotka jäävät kotiin katsomaan kuvia paikoista tai nauttivat virtuaalitodellisuuden illuusioista eivät matkusta minnekään, eivätkä näin ollen ole turisteja. On hyvin kyseenalaista, voiko virtuaalitodellisuus ylipäättänsä tarjota varteenotettavaa vaihtoehtoa todelliselle turismille, kuten esimerkiksi Erik Cohen (1995: 22-25) näyttää uskovansa, koska virtuaalimatkaileminen puuttuu turistimatkan yksi olennainen piirre: konkreettinen irtautuminen matkan muodossa (ks. luku 6.). Ovatko tutkimani suomalaiset Ateenaan matkustaneet turistit postturisteja, kun he suvereenisti siirtyivät Akropoliilta tai museosta ousolle katukuppilaan tai lähtivät päiväksi rannalle? Olenko minä postturisti jos harrastan ensin korkeakulttuurin rituaaleja Akropoliilla ja sen jälkeen koen kauhunsekaista ihastusta sähkölampulla varustettuun muoviparthenoniin Plakan matkamuistomyymälässä? Ovatko kaikki ne turistit, jotka tiedostavat olevansa turisteja ja tietävät turismin olevan liiketoimintaa, postturisteja? Parrinellon ajatus taas sopii paremmin preturistin eli matkailijan määritelmään kuin postturistin.

Olisiko viisaampaa seurata ranskalaisen antropologin Marc Augén (1995) ajatuskulkua nykytilanteen analysoinnissa? Augén mielestä moderni ei ole sinänsä kadonnut minnekään, sen tempo ja intensiivisyys ovat vain lisääntyneet. Modernissa kulttuurin elementit liittyivät toisiinsa ja kaikki sopi kokonaiskuvaan. Augén mukaan elämme nyt kiihtynyttä modernia aikakautta, supermodernia, jossa entinen ei enää ehdi väistyä uuden tieltä, vaan vanhat ja uudet elementit sekoittuvat. Supermodernissa historiasta, eksoottisuudesta ja kaikista paikallisista erityispiirteistä on tullut spektaakkeleita, ja niillä on samankaltainen rooli, kuin lainauksilla kirjoitetussa tekstissä - jopa kirjaimellisesti, kuten matkatoimistojen esitteet osoittavat. (Augé 1995: 30-41, 110-111.) Emme siis elä historian loppua tai jotakin selvästi edellisestä

erottuvaa aikakautta, vaan sekoitusta siitä, mitä oli ennen, mitä on nyt ja osittain kuvitelmaa tulevaisuudesta. On itse asiassa samantekevää turismin ja turistin etnografisen tulkinnan kannalta, onko turismi tai turisti nimikkeeltään moderni, postmoderni tai supermoderni. Keisarilla on uudet vaatteet.

Romanttinen etiikka ja mielikuvasadonnaisten turismin henki

Englantilaisen sosiologin Colin Campbellin (1990) modernia kulutusta ohjaavaa hedonismia koskeva teoria tarjoaa näkökulman siihen, miksi turistimatkoja ostetaan. Samalla tavalla, kuin Max Weber (1990) näki protestanttisen etiikan - nimenomaan sen asketismin ja työteliäisyyden korostamisen - kapitalistisen talousjärjestelmän voittokulun takana, Campbell katsoo romantiikan ja romanttisen etiikan jatkaneen tätä voittokulkua modernin konsumerismin taustatekijänä. Romanttinen etiikka ja sen mahdollistama moderni konsumerismi jatkoi siitä, mihin Weberin analyysi päättyi, synnyttämällä uudenlaisen halun uusien ajatusvirtausten pohjalta. Asketismista ja taivaspaikan varmistamisesta ahkeralla työnteolla siirryttiin asteittain konsumerismiin. (Campbell 1990: passim.) Modernissa kuluttamisessa ei ole kyse tarpeista ja niiden tyydyttämisestä vaan halusta ja mielihyvän tai nautinnon saavuttamisesta (ks. Falk 1994). Modernissa kulutuksessa perinteinen aistinautintojen maksimoimiseen ja toistamiseen perustuva hedonismi on saanut väistyä modernin autonomisen kuvitteellisen hedonismin tieltä. Perinteisessä hedonismissa on kyse nautinnoista, joita koetaan aistimellisten stimulaatioiden kautta. Modernissa hedonismissa on enemmänkin kyse nautinnosta itsestään kokemuksena ja siihen pyritään emotionaalisen stimulaation kautta. Lisäksi yksilö itse tuottaa tai muokkaa mielikuvituksensa avulla ne mielikuvat, jotka täyttävät emotionaalisen kiihokkeen funktion. Yksilöt siis käyttävät mielikuvitustaan ja luovuuttaan kuvitellakseen kokemuksia, joita jokin tuote voisi tarjota. Näitä kuvitelmia kuluttaja sitten "kuluttaa" niiden tarjoaman nautinnon vuoksi. (Campbell 1990: 60-1; 65-77.)

Moderni kuluttaja ei siis niinkään etsi tyydytystä tuotteista kuin nautintoa kuvitelluista kokemuksista, joita hän muodostaa tuotteisiin liittyvistä merkityksistä. Koska outous ja uutuus mahdollistaa uusia kuvitteellisia nautintoja, moderni kuluttaja haluaa jatkuvasti uusia tuotteita ja kyllästyy nopeasti vanhoihin. Halu ja kaipuu ovat nautinnon haussa tärkeämpiä kuin omistaminen tai käyttäminen. Pasi Falk huo-

mauttaa (1994: 57-60), että tyydytys on halun logiikalle vierasta - se perustuu pikemminkin jatkuvalla nautinnon tavoittelulle. Modernissa kuluttamisessa tuotteiden varsinainen valinta, hankinta ja käyttö eivät ole keskeisiä, vaan tuotteen mielikuvan avulla mielikuvituksessa tapahtuva nautinnon haku. Varsinainen kuluttaminen on Campbellin mielestä laajalti seurausta tästä ajatuksellisesta hedonismista. Modernin konsumerismin henki on siis kaikkea muuta kuin materialistinen. Modernin kuluttajan perustavanlaatuisena motiivina on halu kokea todellisuudessa ne nautinnolliset draamat, jotka hän on jo mielikuvituksessaan kokenut. Jokainen uusi tuote on tämän pyrkimyksen potentiaalinen tarjoaja. Mielikuvitusmaailma on kuitenkin täydellisempi kuin todellisuus, ja niin moderni kuluttaja joutuu halu-hankinta-käyttö-pettymys-uusi halu -oravanpyörään.(Campbell 1990: 85-90.)

John Urry kiistää osittain modernin kuvitteellisen hedonismin autonomisuuden. Campbellin mukaan moderni kuluttaja luo tuotteiden mielikuvia pitkälti riippumatta mainonnasta ja tiedotusvälineistä. Urry taas korostaa mainonnalla olevan merkittävä vaikutus näiden haaveiden luomisessa. Turismi on Urryn mukaan malliesimerkki mielikuvituksessa tapahtuvasta nautinnon hausta. Turismissa kuluttaja kuvittelee matkaa etukäteen ja odottaa uusia ja tavallisesta arkielämästä poikkeavia kokemuksia. Urry haluaa kuitenkin lisätä Campbellin malliin sen, että nämä haaveet ja odotukset eivät ole niin autonomisia, kuin Campbell antaa ymmärtää, vaan niihin vaikuttavat mainonnan ja muun joukkotiedotuksen merkkijärjestelmät, joista osa liittyy selvästi monimutkaisuuteen sosiaalisen kilvoittelun prosesseihin. Campbell haluaa nimenomaan kyseenalaistaa sen keskeisen roolin, mikä sosiaaliselle kilvoittelulle on annettu modernin kulutuksen kehityksen selittämisessä.(Campbell 1990: 88-95; Urry 1990: 13.)

Modernilla etelänmatkaajalla on mielessään mainonnan, tiedotusvälineiden, kirjallisuuden ym. sekä autonomisen mielikuvituksensa luoma tai koostama mielikuva "etelästä", kohdemaasta tai jopa tietystä matkakohteesta ja sen kulttuurista. Kun kuluttajaa houkutteleva matka on tarjolla, tai hän itse kuvittelee mieleisensä matkan, hänestä tulee potentiaalinen turisti. Potentiaalinen turisti kuvittelee tarjottujen ja kuviteltujen mielikuvien pohjalta niitä mahdollisia tapahtumia ja kokemuksia, jotka voisivat toteutua, mikäli hän päättää ostaa matkan. Hän siis nauttii matkan kuvitteellisista kokemuksista jo ennen matkalle lähtöä. Varsinainen turistin rooli aktualisoituu vasta matkan alussa ja matkan aikana turisti nauttii konkreettisia nautintoja ja kokee todellisia tapahtumia. Mikäli ero kuviteltujen ja todellisten nautintojen välillä on liian suuri, kuluttaja ei ehkä enää osta uutta matkaa, vaan siirtää nautinnonkaipuunsa johonkin muuhun tuotteeseen. Matkailutilastot o-

soittavat kuitenkin, että useimmat kerran turistimatkan tehneet kuluttajat lähtevät uudelleen matkalle. Mielikuvitusloman ja todellisen loman erosta johtuva pettymys on ilmeisesti niin pieni, että turisti siirtyy matkalta palattuun suoraan potentiaalisen turistin rooliin. (Selänniemi 1994a: 31.)

Romanttinen etiikka, jonka Campbell löytää modernin hedonistisen kulutuksen taustalta, löytyy myös *mielikuvasidonnaisen* turismin hengestä. Etelänmatkojen markkinointi on nimenomaan unelmamarkkinointia (ks. Reimer 1990: 502-3; 508), jossa potentiaaliselle turistille myydään nautintoa, josta hän voi unelmoida, pikemminkin kuin jotakin tiettyä paikkaa, jossa voisi käydä. Mielikuvasidonnainen turisti ei niinkään matkusta johonkin tiettyyn paikkaan katsomaan tai kokemaan jotakin siihen nimenomaiseen paikkaan liittyvää. Hän matkustaa pikemminkin pois kotoa ja arjesta jonnekin, joka vastaa hänen mielikuvaansa miellyttävästä, vapaasta, puhtaasta, hauskasta, lämpimästä - ylipäätään sellaisesta, mitä hän ei mielestään koe arjessa. Suomalaisten etelänmatkailu on malliesimerkki mielikuvasidonnaisesta turismista. Etelä on mielikuvakimppu, joka ei välttämättä sijaitse missään konkreettisessa maantieteellisessä tai kulttuurisessa paikassa. Se on mielikuva merestä, rannasta, auringosta, palmuista, ruskettuneista ja hyvinvoivista turisteista, miellyttävästä palvelusta, (ajasta ja paikasta) irrallaan olosta tai lapsuuden kesistä, riippuen kunkin turistin haaveista ja haluista. Kunhan etelän lomakohteet täyttävät turistien niille asettamat vaatimukset eli pystyvät riittävässä määrin vastaamaan mielikuvia, ovat ne periaatteessa vaihdettavissa keskenään (ks. luku 6.). Mielikuvasidonnainen turisti matkustaa pois arjesta ja kodista mielikuvaansa vastaavaan etelään kun taas *kohdesidonnaisella* turistilla on mielessään etukäteen selvänä minne ja miksi juuri sinne hän matkustaa.

Protestanttinen etiikka ja kohdesidonnaisen turismin henki

Ateenan kohteekseen valinneet suomalaisturistit edustavat paaoisin kohdesidonnaisia turisteja (ks. Selänniemi 1994a sekä luku 4.). Kohdesidonnainen turisti ei mielikuvasidonnaisen turistin lailla ole pakomatalla arjesta, vaikka arjen rutiinien katkaisu saattaakin olla merkittävä tekijä matkapäätöstä tehtäessä. Matkalle lähtöön ja kohdevalintaan vaikuttavat päälimmäisenä halu nähdä ja kokea jokin tietty maantieteellinen ja kulttuurinen paikka, ja halu irrottautua arjesta saattaa toimia vain katalysaattorina johtaen matkan ostamiseen. Koh-

desidonnaisessa turismissa on pitkälti kyse vieraisiin paikkoihin tutustumisesta, niiden kuluttamisesta ja keräilystä Urryn (1995: 164) tarkoittamassa mielessä. Kohdesidonnainen turisti onkin tunnusmerkittävästi moderni yksilö, joka modernin globalisoituvan kulttuurin kansalaisena katsoo oikeudekseen kuluttaa (consume) kulttuureita ja paikkoja ympäri maailman (ibid.: 165). Verbi *kuluttaa* on hyvin osuva kuvatesaan turismissa tapahtuvaa paikkojen ja kulttuurien kuluttamista turisti kuluttaa niitä sekä taloudellisessa mielessä että ekologis-kulttuurisessa mielessä.

Weberiläisittäin voisi ajatella, että kohdesidonnainen turismi liittyy läheisemmin protestanttiseen etiikkaan. On sivistyneistön velvollisuus käydä katsomassa Ateenan Akropolista ja Rooman Pietarinkirkkoa - se on turistin *työtä*. Korkeakulttuurinkin hyväksymään kohdesidonnaiseen kulttuuriturismiin liittyykin monia piirteitä, jotka Weber (1990) löysi protestanttisesta etiikasta ja kapitalismin hengestä. Saksalainen kirjallisuudentutkija ja yhteiskuntakriitikko Hans Magnus Enzensberger onkin todennut saksalaisia turisteja käsittelevässä esseessään (1971: 75-76), että:

Nähtävyys ei vain ole katsomisen arvoinen, se suorastaan vaatii katsomista ja vaatii käskevään sävyyn. Täyttämällä tämän [nähtävyyden katsomisen] velvollisuuden turisti sovittaa velkansa johon hän haluaa vieläkin uskoa syyllistyneensä koska on paennut yhteiskuntaa.

Luterilaisessa ideologiassa velvollisuuden täyttämistä maallisessa ammatissa pidettiin korkeimpana sisältönä, jonka siveellinen elämä saattoi saada. Näin maallinen elämä voitiin katsoa tehtäväksi, jonka onnistumisesta saattoi jopa päätellä mahdollisuudet taivasosuuteen. Tällainen etiikka johti järjestelmälliseen itsekontrolliin (vrt. Elias 1994 sivilisaatioprosessista), jonka kantava ajatus oli, että Jumala auttaa sitä, joka auttaa itse itseään (Weber 1990: 57-58, 64, 83). "*Vain toiminta palvelee Jumalan selvästi ilmoitetun tahdon mukaan hänen kunniansa lisäämistä, ei joutilaisuus ja nautinto*" (ibid.: 116, kursiv. alkup.). Näin askeettisuus asettui selvästi ennen kaikkea "*viatonta olemassaolon nautintoa ja sen tarjoamaa iloa vastaan*" (ibid.: 123, kursiv. alkup.). Hans Magnus Enzensberger (1971: 70) näkee turismin yhtenä sivilisaatioprosessin ja protestanttisen etiikan esiinnousun vastareaktion: "mitä tiukemmin porvarillinen yhteiskunta sulkeutui, sitä ankarammin yksityinen kansalainen ponnisteli päästäkseen pois sen piiristä - edes turistina". Etelänmatkalla turisti harrastaa juuri joutilaisuutta, tuota Weberin viatonta olemassaolon nautintoa. Kuvaavaa kulttuurimme arvomaailmalle ja käyttäytymiskoodistolle on se, että tämäntyyppinen joutilaisuus rajataan erilleen normaalista arkikontekstista - mielellään jopa maantieteellisesti. Näin syntyy huvittelu- tai joutilaisuusperiferia

(etelä) (the pleasure periphery, Turner ja Ash 1975), jossa on luvallista harrastaa ajanhukan "syntiä".

Spatiotemporaalinen rajausta on välttämätön yhteiskunnan järjestäytyneen toiminnan varmistamiseksi. Tietyillä kulttuurisesti määritellyillä alueilla voi sovitun alkamis- ja loppumisajankohdan välillä antaa hedonismia, joka ei arjessa olisi mahdollista. Korkeakulttuurin näkökulmasta hyväksytympi tapa matkustaa on mennä kulttuurimatkakohteisiin suorittamaan korkeakulttuurin rituaaleja esimerkiksi historiallisilla muistomerkeillä (ks. Selänniemi 1994a). Tekemällä turistin työtä eli katselemalla, valokuvaamalla, opaskirjaa lukemalla ym. turisti lunastaa oikeuden olla hetkellisesti irrallaan arjesta. Kunnon rauniokierroksen jälkeen voi hyvällä omallatunnolla mennä rannalle tai kaljalle - onhan sentään suoritettu jotakin. Tämä pätee etenkin sellaisissa loma-kohteissa, joissa on mahdollisuus harrastaa esimerkiksi kulttuuria tai kiertää arkeologisia kaivausalueita kuten Ateenassa, Akabassa, Rodoksella ja jossakin määrin Bodrumissa. Playa del Inglesissä ei tähän protestanttisen etiikan synninpäästöön ole juurikaan mahdollisuuksia - eivätkä turistit niitä nähtä kaipaavankaan. Kohde valitsee turistinsa ja turisti kohteensa.

Vietinomainen elämännautinto nähtiin rationaalisen askeettisuuden vihollisena, koska se erosi sekä ammattityöstä että hurskaudesta. Protestanttisen etiikan mukaisesti nautintoa palvelevien hyödykkeiden piti olla ilmaisia, mikäli ne ylipäättänsä olivat hyväksyttäviä. Ihminen katsottiin vain Jumalan armosta hänelle katsottujen tavaroiden isännöitsijäksi, jolloin oli hyvin arveluttavaa käyttää rahaa tarkoitukseen, joka ei palvele Jumalan kunniaa vaan omaa nautintoa. Weber huomauttaa, että tämän käsityskannan edustajia kohtaa vielä nykyäänkin - ja tuo huomautus lienee vieläkin paikallaan, vaikka Weberin "nykyisestä" onkin kulunut lähes sata vuotta. Vaikka protestanttisen etiikan psykologinen vaikutus kohdistui omaisuudenhankinnan vapauttamiseen, sen ajama askeettisuus tähtäsi omistuksesta nauttimista vastaan. Se kahlitsi etenkin ylellisyyskulttuurin. (Weber 1990: 124, 126.) Protestanttisen etiikan vaikutus näkyy suhteessa turismiin ensinnäkin matkustelun torjumisena vedoten sen turhuuteen, rahan tuhlaukseen tai nautiskelun kieltämiseen. Tällaisiin asenteisiin törmäsi vielä 1980-luvulla ainakin kotiseudullani Keski-Pohjanmaalla. Myös luvussa 2. oleva Museoviraston (ei diaarinumeroa) kyselyvastaus kuvastanee tätä katsantokantaa.

Pako arjesta

Monet turismia ja vapaa-aikaa tutkineet sosiologit näkevät turismin pakokeinona meitä ympäröivästä ja rajoittavasta arkitodellisuudesta (tai Cohenin ja Taylorin (1992) termillä *paramount reality*), joka on pitkälti meistä riippumaton ja sisältää kaikki jokapäiväiseen elämään liittyvät rutiinit ja käytänteet. Sosiologian makrotason näkökulmasta turismi näyttäytyykin pitkälti kahtiajakoisena, joko massapakona arjesta (ks. esim. Dann 1977; Krippendorf 1989; Cohen ja Taylor 1992; Rojek 1993) tai massaturismina katsomaan paikkoja (esim. MacCannell 1989; Urry 1990 ja 1995). Mielenkiintoista turismin sosiologian oppihistorian kannalta on tässä yhteydessä se, että näitä kahta näkökulmaa harvoin löytää saman tutkijan kirjoituksista, kuten myös se, että jompaa kumpaa näkökulmaa ja selitysmallia tarjotaan kokonaisvaltaisena teoriana. Etnografinen materiaali suomalaisturisteista eri matkakohdeissa osoittaa kuitenkin ensitarkastelulla tämältyyppiset selitysmallit riittämättömiksi. Turisti voi haluta vain irtautua arjesta tai hän saattaa matkustaa ainoastaan katsomaan ja kokemaan jotakin tiettyä paikkaa, tai - kuten useimmiten on - turistin matkustusmotiivina on yksilöllinen sekoitus molemmista edellämäinuituista makrotason piirteistä.

Turismin sosiologisessa tarkastelutavassa näkyy pitkä traditio nähdä yhteiskunta työn ympärille rakentuneena sosiaalisena struktuurina, jossa yksilöt menettävät kosketuksensa yhteisön ytimen muodostaviin arvoihin kuten myös oman työnsä tuotteisiin³. Tällä vieraantumisen käsitteellä on pyritty käsittelemään sosiaalisten ongelmien syntyä, ja se on myös vaikuttanut vapaa-ajan- ja turismitutkimukseen. Vapaa-ajan toimet ja turismi nähdään keinoina paeta hetkellisesti arkitodellisuutta, joka rutiineillaan, toistuvuudellaan ja ennustettavuudellaan tylsistyttää modernin (tai postmodernin) yhteiskunnan jäseniä. Tämä tarkastelutapa näkyy jo aihetta käsittelevien kirjojen nimissäkin: *Escape Attempts. The Theory and Practice of Resistance to Everyday Life* (Cohen ja Taylor 1992) tai *Ways of Escape. Modern Transformations in Leisure and Travel* (Rojek 1993). Arkielämään liitetään negatiivisia mielikuvia (vrt. Augé 1995; de Certeau 1988 ja Krippendorf 1989) ja mahdollisuus katkaista arki väliaikaisesti nähdään tärkeänä keinona säilyttää tasapaino elämässä. Arjen katkaiseminen onnistuu parhaiten jossakin muualla kuin missä työskentelee tai asuu, koska työpaikalla tai kotona arkitodellisuus on

---

³vrt. "perinteiset" yhteisöt ja Durkheimin (1964 [1893]) orgaaninen vs. mekaaninen solidaarisuus.

jatkuvasti läsnä. (Cohen ja Taylor 1992: 112-115; Krippendorf 1989: 15-17.)

Sosiologi Graham Dann Länsi-Intian yliopistosta Barbadoselta näkee vieraantumisen ja toisaalta egon pönkittämisen matkailun kautta turismin merkittävimpinä työntötekijöinä. Urbanin yksilön päivän täyttävät työ ja työmatkat, ja lopun päivää vietetään usein television ääressä. Uupumus haittaa sosiaalisten kontaktien ylläpitoa. Loma poissa kotiympyröistä voi tuntua ainoalta mahdollisuudelta irrottautua työn ja pinnallisten kontaktien verkosta. Maaseudun yksilö voi olla yhtä lailla tarpeessa päästä pois kotiympyröistä, mutta tässä tapauksessa vieraantuminen johtuu liiankin voimakkaasta sosiaalisesta verkostosta, jonka utelun ja juoruilun kehässä yksityisyys on vaarassa. Toisaalta matkailu kalliisiin ja kaukaisiin kohteisiin tuo statusta ja pönkittää egoa yksilön sosiaalisessa verkostossa. Tällainen turisti voi tuntea ylemmyyden tunnetta matkustaessaan elintasoltaan alhaiseen kohteeseen ja palattuaan matkaltaan hän voi lisätä sosiaalista statustaan kertomalla tuttavilleen eksoottisista kokemuksistaan. (Dann 1977: 187.) Dann jatkaa (Ibid.: 188):

It can be argued, for instance, that in the monotony of suburbia, the faceless city or the public village, life only becomes tolerable with the thought that there are chances of periodic escape from such existence, and that travel provides the ideal outlets. Additionally, however, travel has the advantage of permitting the traveller to behave in a manner normally circumvented by the dictates of convention.

Yhteiskunnan ote yltää kuitenkin myös työn ja kodin ulkopuolelle. Paetessamme arkea seuraamme yhteiskunnan viitoittamaa väylää alueille, joilla voimme hetkeksi irtautua arkitodellisuudesta ja koota itseämme uusin voimin. Yhteiskunta luo tällaisia alueita ja viitoittaa ne niin tehokkaasti, että niistä tulee itsestään osa sitä todellisuutta, jota yritämme paeta. Tällaisia pakoalueita tai vapaavyöhykkeitä (free areas) voivat olla harrastukset, turismi, seksi, huumeet ym. Nämä vapaavyöhykkeet poikkeavat arkitodellisuudesta erilaisten yksilöllisyyden, kotoisuuden ja vapauden asteiden kautta. Vapaavyöhykkeellä käymiseen liittyy aina myös riski, vaikka yleensä yksilö tietää palaavansa arkeen kokemuksensa jälkeen. Ne ovat reittejä ulos arkitodellisuudesta, joiden houkutteleva riski muodostuu niissä olevasta jännitteestä tunnetun ja tuntemattoman, turvallisen ja vaarallisen tai perinteisen ja uuden välillä. Tätä riskitekijää käytetään hyväksi myös pakoreittien markkinoinnissa. Jos lähdet tälle matkalle, lyöt vetoa tai nielet tämän pille-

rin, jotakin tavallisuudesta poikkeavaa saattaa tapahtua sinulle⁴. Vapaavyöhykkeitä tulisikin luokitella sen mukaan, mistä osasta arkitodellisuutta yksilö yrittää etäännyttää, ei niiden omien ominaisuuksien perusteella. Näin pakoreiteille voitaisiin antaa otsikot aktiviteettienklaavit (harrastukset, urheilu ym.), uudet maisemat (turismi, kotipaikan vaihto) ja sisäiset maisemat tai mindscape (mystisismi, huumeet). (Cohen ja Taylor 1992: 112-115.)

Tässä tarkastelutavassa - kuten MacCannellin (1973 ja 1989) omasta yhteiskunnastaan vieraantunen turistin autenttisuushakuisuuden ja hänelle tarjotun lavastetun autenttisuuden mallissa - modernin yhteiskunnan yksilö nähdään oman yhteiskuntansa vankina, jonka pakoyritykset toisenlaiseen todellisuuteen ovat tuomittuja epäonnistumaan. Edellämainitut tutkijat osoittavat, että turismissa - nimenomaan tietyntyyppisessä turismissa - keskeinen elementti on pako omasta arkitodellisuudesta. Staffordshiren yliopiston sosiologian professori Chris Rojek (1993: 49) huomauttaa jopa ainoan huonon puolen turismin käytössä pakokeinona arjesta olevan sen, että matkalle ottaa itsensä mukaan. Saksalainen etnologi Ina-Maria Greverus (1985: 153) katsoo vapaa-ajan ja lomailun muodostuneen yhteiskunnalliseksi normiksi ja henkilökohtaiseksi välttämättömyydeksi teollisessa yhteiskunnassa. Greveruksen mukaan loma, joka on vapautta jostakin eli työn suorituspakosta, eikä vapautta johonkin, merkitsee, että lomasta ja virkistäytymisestä on tullut velvoite. Loman tarkoitus on työvoiman uusintaminen. (Ibid.)

Päiväkirjamateriaalissani (ks. luku 4.) on runsaasti viitteitä siitä, että etelänmatka koetaan myös pakona arjesta ja tätä tukee kyselylomakeaineistokin. Mutta edellämainittujen sosiologien pessimismiin yhteiskunnan vieraantuneiden vankien turhista pakoyrityksistä en voi yhtyä. Kahden eniten turismin sosiologiaan vaikuttaneen tutkijan, Erik Coehenin ja Dean MacCannellin tulkinnat turismista ja turisteista pohjautuvat pitkälti marxilaiseen vieraantumisen käsitteeseen, eivätkä ne sovel-lukaan kovin hyvin suomalaisten etelänmatkailun analyysiin. Jerusalemin heprealaisen yliopiston sosiologian professori Erik Cohen halusi 1970-luvun turistityyppejä ja turistin kokemuksia typologisoivilla artikkeleillaan tuoda esiin useita erilaisia turistityyppejä ja siten kyseenalaistaa stereotyyppisen 'turistin' olomassaoloa (Cohen 1972, 1974 ja 1979a). Hänen turismiteorioissaan oli kantavana ajatuksena keskus-

---

⁴Tässä yhteydessä olettaisi Coehenin ja Taylorin viittaavan antropologisiin kirjoituksiin liminaalitalasta (esim. van Gennep (1960 [1908] tai Turner (1978)) "vapaa-
vyöhykkeen" ja liminaalitalan ilmeisen yhdenmukaisuuden takia. Kirjassa ei kuitenkaan mainita liminaalia tai liminoidia (ks. luku 6.).

periferia -malli. Cohen erottaa turistityypit toisistaan luomansa turististen kokemusten typologian avulla. Yksittäinen turisti voi kokea samalla matkalla useita erilaisia turistisia kokemuksia ja näin liukua eri turistityyppien välillä. (Cohen 1979a, 192.) Cohen lähtee siitä oletuksesta, että erilaiset ihmiset haluavat kokea erilaisia turistisia kokemuksia, ja että näin ollen 'turistia' ei tyyppinä ole olemassa. Turistisen kokemuksen tyypit liittyvät yksilön ja erilaisten keskusten välisiin suhteisiin. Cohen tarkoittaa keskuksella sitä kulttuurista tai uskonnollista henkistä keskusta, joka on yksilölle perimmäisten arvojen symboli. (Ibid. 1979, 180-2.)

Cohenin viisi erilaista turistisen kokemuksen muotoa ovat virkistysmuoto, huvittelu- ja ajanvietemuoto, kokemushakuinen muoto, kokeileva muoto ja eksistentiaaalinen muoto. Virkistysturistit ovat yksilöitä, jotka eivät ole vieraantuneita omasta yhteisöstään. Matka virkistävänä kokemuksena on viihteen muoto, joka on sukua muille viihteen muodoille, kuten elokuvalle, teatterille tai televisiolle. Turisti nauttii matkastaan, koska se palauttaa hänen fyysiset ja henkiset voimansa ja antaa hänelle yleisen hyvinvoinnin tunteen. Erona pyhiinvaellukseen on se, että kun perinteinen pyhiinvaeltaja uudestisyntyy tai uudelleenluodaan keskuksessa, turisti ainoastaan virkistyy ('re-created' vs. 'recreated'). Virkistysturismi on eräänlaista massaviihdettä, korkeakulttuurin kannalta pinnallista ja triviaalia toimintaa. (Cohen 1979a, 185-6.) Näennäisesti suuri osa suomalaisten etelänmatkakokemuksista kuuluvat tähän muotoon, mutta onko etelänmatka turistille itselleen aina niin pinnallinen?

Cohenin mielestä monet modernin yhteiskunnan jäsenet ovat vieraantuneet omasta keskuksestaan, eivätkä eräät heistä etsi uutta keskustaa. Heille matkailu ei tarjoa virkistystä, vaan siitä tulee puhtaasti ajanvietettä - pakoa jokapäiväisen elämän tylsistyttävästä ja tarkoituksettomasta rutiinista loman tarjoamaan unohdukseen, joka tekee vieraantumisen siedettävän. Ajanvieteturismi on keskuksettoman henkilön tarkoituksetonta huvittelua. (Cohen 1979a, 185-6.) Tämäkin turistisen kokemuksen muoto näyttää ilmitasolla sopivan suomalaisten etelänmatkailuun, jos olettaa suomalaisturistien olevan kotiyhteiskunnastaan vieraantuneita yksilöitä, jotka eivät etsikään uutta kiinnekohtaa elämälleen.

Kun yhteiskunnan vieraantuneet yksilöt tulevat tietoisemmiksi vieraantuneisuudestaan ja arkielämän tarkoituksettomuudesta, kuten Cohenin mielestä monet postmodernin yhteiskunnan keskiluokan nuoret, he voivat etsiä tarkoitusta toisten elämästä turismin kautta. Tämä tarkoituksen hakeminen oman yhteisön rajojen ulkopuolelta tapahtuu yleensä kokemusten etsimisen kautta. (Cohen 1979a, 186.)

Tähän turististen kokemusten luokkaan kuuluu Dean MacCannellin (1973: 1989) autenttisuushakuinen turisti. MacCannellin turistiteorian puute on siinä, että hän näkee vain yhdenlaisia turisteja, modernin yhteiskunnan omasta keskuksestaan vieraantuneita yksilöitä, jotka aktiivisesti etsivät uutta tarkoitusta, autenttista kokemusta. Tämän tulkinnan heikkous piilee siinä, että vieraantuneisuus nähdään ikään kuin aikuisuuteen siirtymisen kriisinä, joka on ohimenevää. Monet nuoret tosiaankin matkustavat etsimässä kokemuksia ja saattavat viettää pitkiäkin aikoja vieraissa kulttuureissa, mutta palaavat useimmiten takaisin kotiyhteiskuntaan ja lähtevät muutaman vuoden kuluttua etelänmatkalle. Kokemushakuisen turismin selittäminen vieraantumisen kautta tuntuu yliampuvalla.

Kokeileva turistisen kokemuksen muoto on luonteenomainen niille ihmisille, jotka eivät enää ole riippuvaisia oman yhteisönsä henkisestä keskuksesta, vaan omistautuvat vaihtoehdoisen keskuksen etsimiseen eri suunnista. Matkailu ei ole ainoa etsimisen keino; mystisismi, huumeet ym. voivat toimia keinona päästä samaan päämäärään. Kokeilevan turistin matka on pohjimmiltaan uskonnollinen etsintäretki, jossa hän etsii itseään. (Cohen 1979a, 189.) Tästä seuraava askel on eksistentiaallinen turistisen kokemuksen muoto, joka on ominainen kokonaan valitsemalleen keskukselle omistautuneelle matkailijalle. Perinteinen pyhiinvaellus on pyhä matka keskukseseen, joka on maantieteellisesti perifeerinen, mutta pyhiinvaeltajan uskonnon keskus. Keskus on annettu, ei valittu. Eksistentiaalisen turistin keskus ei ole hänen alkuperäiskulttuurinsa keskus, vaan hänen itsensä valitsema keskus. Se ei ole pelkästään hänen päivittäisen olinpaikkansa keskuksen ulkopuolella; se on hänen päivittäisen olemassaolonsa maailman rajojen ulkopuolella. (Cohen 1979a, 189-91.) Näissä tapauksissa lienee perusteltua puhua vieraantumisesta siitä yhteisöstä, johon on syntynyt tai jossa on elänyt. Eksistentiaalinen turisti tosin kiinnittyy uuteen valitsemaansa keskukseseen, eikä näin ollen enää ole vieraantunut.

Cohenin tapa käyttää omasta yhteiskunnasta vieraantumista mittarina turistin kokemuksen syvyydestä ei ole kovin vakuuttava. Kokemustypologia antaa ymmärtää, että turismissa on mahdollista kokea syviä ja merkittäviä kokemuksia vain, jos on niin vieraantunut omasta yhteiskunnastaan, että on valinnut itselleen uuden keskuksen, jonne vaeltaa. Virkistysmuodon kokemukset taas liittyvät typologiassa vain viihteseen ja virkistäytymiseen, mikäli turisti ei ole vieraantunut omasta keskuksestaan. Mikäli hän on vieraantunut, leimaa Cohen hänen lomailunsa rantalomakohteessa pelkäksi ajanvietteeksi, joka ei kunnolla edes virkistä tai uusinna työvoimaa. Tutkimukseni aineisto ei tue Cohenin ajatusta vieraantumisen laadusta turistin kokemuksen syvyy-

den määrittäjänä. Luvun 4. päiväkirjat kertovat paljon rikkaammista ja syvämmistä kokemuksista, kuin Cohenin typologia antaisi ymmärtää.

Samaan kiveen Cohenin kanssa kompastuu yhdysvaltalainen sosiologi ja semiootikko Dean MacCannell (1989), joka - kuten johdantoluvussa kirjoitin - tuli siihen tulokseen, että sightseeing on yhteisön eriytyneille osille esitetty rituaali. Yhteiskunnasta vieraantunut yksilö pyrkii turistimatalla tapahtuvalla nähtävyyksien katselulla ylittämään modernin todellisuuden epäjatkuvuuden sisällyttämällä sen fragmentit yhtenäistettyyn kokemukseen. MacCannellin mukaan modernilla yhteisöllä on sama rakenne kuin turistiattraktioilla: alkuperäisestä luonnollisesta, historiallisesta ja kulttuurisesta kontekstistaan irrotetut elementit on sovitettu yhteen toisten samalla tavalla paikaltaan siirrettyjen tai modernisoitujen asioiden ja ihmisten kanssa (MacCannell 1989, 13). Nähtävyyksistä korostetaan, että ne ovat aitoja, alkuperäisiä, tyypillisiä ja autenttisia. Näin turistin ja pyhiinvaeltajan motiivit ovat samankaltaisia: molemmat etsivät autenttisia kokemuksia. Pyhiinvaeltajat vaeltavat uskonnollisesti tärkeiden tapahtumien oikeille tapahtumapaikoille, kun taas turistit matkustavat sosiaalisesti, historiallisesti ja kulttuurisesti tärkeille paikoille. Mutta vaikka turisti yrittäisikin rakentaa kokonaisuuksia, hän usein päätyy kunnioittamaan kontekstistaan irrotettua lavastettua autenttisuutta. (MacCannell 1973: 589-90, 593; 1989: 13-5.)

MacCannellin vieraantunut turisti siis suorittaa moderneja rituaaleja aidoiksi ja ehjiksi luulemiensa attraktioiden äärellä, mutta tulee petetyksi tietämättään tai jopa tiedostaen toivomatkansa toivottomuuden. Mutta missä on suomalainen etelänmatkaaja, joka ei etsikään matkaltaan autenttisia nähtävyyksiä? MacCannellin pohdinnat turistista jättävät kokonaan huomiotta sellaisen mahdollisuuden, että kotiyhteiskunnastaan vieraantumaton yksilö matkustaa mielellään ja tietoisesti Playa del Inglesin kaltaiseen, täysin turisteja varten rakennettuun kohteeseen, ja vieläpä nauttii olostaan ja kokee esimerkiksi regressiomaisia primaarisia aistikokemuksia (ks. seuraava luku). Cohenin ja MacCannellin sekä heidän viitoittamansa tien seuraajien teoreettisia pohdintoja lukiessa tulee eittämättä mieleen kysymys siitä, kuka oikein onkaan vieraantunut. Turismin sosiologit, kuten myös antropologit, ovat taustaltaan pääosin keskiluokkaisia tai ylemmän keskiluokan edustajia. Koulutuksensa ja tutkijan työn kautta he ovat saaneet etäisyyttä arkielämästä, ja pystyvät täten analysoimaan ihmisten ja yhteiskunnan toimintaa. Katoaako kuitenkin jotakin etäisyyden myötä? Nelson Graburn (keskustelu Berkeleyssä 27.11.1995) katsoi etuni olevan suomalaisturistien tutkimuksessa sen, että en ole taustaltani

keskiluokkaa ja tunnen tyyppillisen etelänmatkaajan ajatusmaailmaa juuri tämän takia. Ehkäpä onkin niin, että keskiluokkaiset sosiologit ja antropologit ovat vieraantuneita kotiyhteiskunnastaan, eivätkä tavalliset turistit.

Useilla suomalaisturisteilla etelänmatkan pääasiallinen motiivi on katkaista arki ja se onnistuu heidän osaltaan matkustamalla arkitodellisuuden kontekstin ulkopuolelle. He siis pakenevat hetkeksi arkeen liittyvää rutiinia etelään, jossa kukaan tai mikään ei pakota heitä tekemään mitään sellaista, mitä he itse eivät haluaisi tehdä. Aineistoni viittaa siihen, että he omasta mielestään myös onnistuvat "paossaan". Edellämainitut sosiologiset selitysmallit ovat tarkkoja ja idearikkaita, mutta yksinään riittämättömiä muuhun kuin tietyn turistityypin analysoimiseen. Ongelmana niissä on liiallinen etäännyminen tutkimuskohteesta. Turismin sosiologian suurin ongelma onkin se, että turisti on hukunut jonnekin.

Usein toistuva esimerkki arjen katkaisusta vain virkistykseen vuoksi ilman selkeitä viitteitä vieraantumisesta, on päiväkirjoissa esiintyvä ja turistien kanssa jutellessa toistuva ajatus "oli mukava tulla tänne lomalle, mutta on myös mukava lähteä takaisin kotiin". Lomalle lähtevälle kotiäidille matka on aikaa vain itselleen, pakoa kodin arjesta, mutta loman aikana mummolaan soitetaan useita kertoja ja lapsia alkaa viikon loppupuolella olla ikävä. Väittäisin aineistoni pohjalta, että suomalaisturistien etelänmatkat eivät edusta (post)modernista yhteiskunnasta vieraantuneiden yksilöiden pakoa arjesta vaan arjessakin suhteellisen tyytyväisten ihmisten siirtymistä hetkellisesti toiseen olotilaan, josta palattua jaksaa arjessakin paremmin. Yhteiskunnasta vieraantuneet yksilöt käyttävät pakokeinonaan jotakin huomattavasti dramaattisempaa arjen katkaisukeinoja tai jopa pysyvää pakolaisuutta. Näin ollen katsoisin, että sosiologiset turismiteoriat ovat sinänsä käyttökelpoisia kulttuuriantropologisessakin tutkimuksessa kunhan pitää jalat tiukasti maassa ja kiinnittää huomionsa emistisestisesti pääasiallisesti tutkittaviinsa - olivatpa he sitten turistien isäntäkulttuurin edustajia tai turisteja.

Toistamme ja korostamme, että asiat joista puhumme ovat loma-ajan erivapauksia, joutilaisuuden ajatusleikkiä, josta moraalinen henki saa kylläkseen yhtä nopeasti kuin raavas mies lojumisesta lämpimässä hiekassa. Ihmisen tiedoitsemisvälineiden ja -muotojen arvostelu ja niiden pätevyyden asettaminen kysymyksen alaiseksi olisi mieletöntä, kunniatonta ja pahansuopaa, jos sen tarkoituksena olisi mikään muu kuin niiden rajojen osoittaminen, joita järki ei saata

Thomas Mann 1990 [1957]. Taikavuori 1-2. Porvoo: WSOY. s. 545.

6. VIIKKO LIMINOIDITILASSA - PAIKKA JA AIKA ETELÄNMATKAILUSSA

Paikka ja paikattomuus

Varsovan yliopiston sosiologian professorin, pitkään turismintutkimuksen parissa työskennelleen Krzysztof Przeclawskin (1993: 11) mielestä turismissa on pohjimmiltaan kyse suhteestamme paikkaan ja paikkoihin. Hänen mukaansa turismi on kulttuurimme tuote, kulttuurimme jäsenille psykologisesti merkittävä ja konkreettisesti osa spatiaalista liikkuvuuttamme - vapaaehtoista ja tilapäistä olinpaikan vaihtoa. Mutta onko konkreettisella paikalla, maantieteellisellä ja kulttuurisella sijainnilla merkitystä etelänmatkailussa? Paikkojen erottelu ja tiettyyn paikkaan kiinnittyminen, eräänlainen kodin tunne, ovat ilmeisesti enemmän biologisia kuin tunnusomaisesti inhimillisiä piirteitä, koska monet eläimet, jopa hyönteiset, osoittavat kiinnittyneisyyttä johonkin tiettyyn paikkaan (Relph 1986: 9). Selvästi inhimillinen piirre on kuitenkin paikkojen abstrahointi esimerkiksi niitä kuvailtaessa tai vertailtaessa. Arkielämässä paikkoja ei koeta selvästi erillisiksi, itsenäisiksi entiteeteiksi, joita voitaisiin kuvata vain sijaintinsa tai olemuksensa avulla. Paikat määrittyvät kulttuurisesti. Ne eivät ole pelkästään fyysisiä tai kartografisia sijainteja, vaan ne merkitsevät aina jotakin jollekulle. Fyysinen ulkomuoto on ehkä ilmeisin paikan attribuutti. Visuaalinen muoto tai maisema - joko luonnollinen tai ihmisen luoma - on konkreettinen, sitä voidaan kuvailla. Myytit ja mielikuvat lisäävät sosiaalisesti konstruoidun merkitystason paikan ulkomuodosta johtuvaan luonteeseen. (Relph 1986: 17, 29-30; Shields 1991: 6.)

Paikan identiteetti muodostuu intersubjektiivisista intentioista ja kokemuksista sekä rakennetun ja luonnollisen maiseman ulkomuodosta (Relph 1986: 44). Paikkojen synnyttämät mielikuvat ja meidän näkemysemme paikoista muuttuvat ja niitä tuotetaan jatkuvasti. Paikat

ovat aktiivisen uudelleenarvioinnin kohteena. Paikan merkitys syntyy siis intersubjektivisten ja kulttuuristen tulkintojen summana. (Shields 1991: 18, 25.) Paikan identiteetin kolme peruselementtiä ovat kanadalaisen maantieteilijän Edward Relphin (1986: 47) mukaan: staattinen fyysinen tausta tai puitteet, aktiviteetit sekä niiden tarkoitusperät ja merkitykset. Edellämainittujen seikkojen valossa etelä, etenkin hiekkaranta, voitaisiin ymmärtää paikkana, jolla ei välttämättä ole sijaintia. Puitteina ovat ranta ja meri, aktiviteetteina auringonotto ja uiminen ja aktiviteettien tarkoituksena rentoutuminen, lomailu ja ruskettuminen. Kyseisen paikan merkitys on lomailijalle 'etelä' eli paikka, jossa arkielämästä irrottautuminen ja edellämainittujen aktiviteettien toteuttaminen ovat mahdollisia. Tätä voisi kutsua hermeneuttiseksi kehäpäätelmäksi eli päätelmäksi, joka selittää itsensä itsellään siten, että selitys on ymmärtävä. Aurinkoranta ei ole etelää vain siksi, että se sijaitsee maantieteellisesti etelässä, vaan siksi, että se on 'etelä' - intersubjektivisten ja kulttuuristen tulkintojen summa lomailijoiden lomakohteeseen liittämistä intentioista, kokemuksista ja aktiviteeteista kohteessa sekä kohteen fyysisestä ulkomuodosta, maisemasta, jonka jokainen lomailija aistii omalla tavallaan. John Urry (1995: 165) toteaaakin, että modernissa maailmassa yhä useampi paikka - etupäässä kansainvälisten turistivirtojen risteysasemina toimivat suurkaupungit ja varsinaiset lomakohteet - saa merkityksensä juuri turistivirtojen kautta. Mitä olisivatkaan Playa del Ingles, Rodos, Pariisi tai Ateena ilman turisteja?

Paikan olemusta voidaan tarkastella myös sisäpuolisuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksen kautta. Nämä kokemukset erittelevät paikat avaruudessa ja määrittävät tietyn fyysisten piirteiden, aktiviteettien ja merkitysten systeemin. Kun katsomme paikkaa ulkopuolelta, katsomme sitä samalla tavalla kuin matkailija katsoo etäistä kaupunkia. Sisäpuolisesti paikan kokiessamme olemme sen ympäröiminä ja osana sitä. Sisäpuolisuuden ja ulkopuolisuuden dualismi on keskeinen tilan ja paikan kokemuksessa. Tämä dualismi ei kuitenkaan ole selvärajainen, koska ulkopuolisuuden ja sisäpuolisuuden kokemisen intensiteetti vaihtelee tilanteittain. (Relph 1986: 49-50.) Peter Berger (1973: 20-21) erottelee esimerkiksi kolme eri sisäpuolisuuden tasoa kirjoittaessaan kulttuuriantropologien assimiloitumisesta tutkittavaan kulttuuriin¹. Ensimmäinen on behavioristinen taso, jossa antropologi osallistuu aktiviteetteihin pysytellen kuitenkin puolueettomana tarkkailijana. Toisella, eläytyvällä tasolla antropologi osallistuu sekä behavioristisesti että emotionaalisesti ollen kuitenkin tietoinen siitä, ettei ole kulttuurin

---

¹Berger siis olettaa, että antropologi (aina) pääsee sisäpuoliseksi tutkittavaan kulttuuriin (sic!).

jäsen. Kolmas taso on kognitiivinen assimiloituminen tai "going native"-sisäpuolisuus, jolloin ei Bergerin mielestä enää ole mahdollista toimia kulttuuriantropologina. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että kulttuuriantropologinen tutkimus oman kulttuurin parissa olisi mahdotonta. Tietoinen itsensä vieraannuttaminen omasta kulttuurista sen ilmiön osalta, jota tutkii, on tutkimusstrategian osana aivan riittävä toimenpide silloin kun tehdään antropologista tutkimusta "kotona". (Post)modernin kulttuurin fragmentoitumisen myötä vieras Toinen voi löytyä yhtä hyvin naapurista kuin kaukaisista maista. Kognitiivinen assimiloituminen tekee kuitenkin kulttuuriantropologisen tutkimuksen mahdottomaksi, koska täysin sisäpuolinen ei voi enää ylläpitää ulkopuolista tutkijan rooliaan (Patton 1991: 207-209).

Kokeeko turisti etelässä ulkopuolisuuden vai sisäpuolisuuden kokemuksen suhteessa vierailtavaan paikkaan? Jotta voisin etsiä vastausta tähän kysymykseen, on ensin katsottava tarkemmin mitä Edward Relph kirjoittaa sisäpuolisuudesta ja ulkopuolisuudesta. Relph erottelee seitsemän eri sisäpuolisuuden ja ulkopuolisuuden tasoa:

1) Eksistentiaalinen ulkopuolisuus.

Tämä on tiedostettu ja reflektiivinen osallistumattomuus, vieraantumisen ihmisistä ja paikoista. Paikkoja ei koeta merkityksellisiksi olemisen keskuksiksi. Eksistentiaalisessa ulkopuolisuudessa kaikilla paikoilla on sama merkityksetön identiteetti ja ne voidaan erottaa toisistaan vain pinnallisten ominaisuuksien avulla. (Relph 1986: 51.)

2) Objektiivinen ulkopuolisuus.

Maantieteessä harrastetaan tietoista puolueettoman asenteen ottamista paikkoihin, jotta niitä voitaisiin tarkastella sijainteina tai tiloina ja verrata keskenään. (Ibid.: 51.)

3) Satunnainen ulkopuolisuus.

Asenne, jossa paikat koetaan lähinnä toimintojen taustoina tai puitteina, jotka ovat varsin satunnaisesti kytkyksissä ko. toimintoihin. Tällainen ulkopuolisuus on mukana lähes jokaisen kokemuksissa paikoista, koska usein se mitä teemme tuntuu tärkeämmältä kuin se missä sen teemme. Satunnaista ulkopuolisuutta koetaan vain vierailtavissa paikoissa. Kotona olemme aina satunnaisia sisäpuolisia, vaikkamme toimissamme niin tiedostaisikaan paikkaa. (Ibid.: 52.)

4) Sijaissisäpuolisuus.

Kuvataiteen, kirjallisuuden ja elokuvan avulla voidaan välittää toisen käden sisäpuolisuuden kokemus jos taiteilijan kyvyt ja vastaanottajan mielikuvitus riittävät. Sijaissisäpuolisuus toimii parhaiten, kun tietyn paikan kuvaus vastaa omaa kokemustamme tutusta paikasta - tiedämme minkälaista on olla siellä, koska tiedämme minkälaista on olla täällä. (Ibid.: 52-53.)

5) Behavioraalinen sisäpuolisuus.

Konkreettinen paikalla olo ja paikan näkeminen objektien, näkymien ja aktiviteettien järjestelmänä. Kokemus kertoo meille, että olemme jossakin tietyssä paikassa. (Ibid.: 53-54.)

6) Empateettinen sisäpuolisuus.

Konkreettisen läsnäolon lisäksi emotionaalinen osallistuminen, paikan merkitysten ymmärtäminen ja paikkaan identifioituminen. (Ibid.: 54-55.)

7) Eksistentiaalinen sisäpuolisuus.

Sisäpuolisuuden syvimmissä muodossa paikka koetaan merkitykselliseksi ilman erityistä reflektiota. Tämänlaatuisen sisäpuolisuuden kokemus liittyy kotiin ja kodin ympäristöön, implisiittiseen tietoon siitä, että tämä on se paikka, johon kuuluu. (Ibid.: 55.)

Relphin jaottelu tarjoaa apuvälineen turistin paikkakokemuksen analysointiin. Vaikka turisti on etelässä eksistentiaalisesti ulkopuolinen, hän tuskin tavoittelee eksistentiaalisen ulkopuolisuuden kokemusta tietoisesti. Siinä mielessä hänen kokemuksensa kuitenkin soveltuu tähän luokkaan, että etelässä sijaitsevat paikat saattavat erottua toisistaan vain hiekkarannan pituuden tai hotellin uima-altaan reunakiveyksen erilaisuuden kautta. Näin ollen on mahdollista väittää, että etelässä sijaitsevilla paikoilla on jossakin määrin sama merkityksetön identiteetti.

Turisti tuskin pyrkii objektiiviseen ulkopuolisuuden kokemukseen vierailtavasta paikasta. Toki vertailu on olennainen osa turistin kokemuksesta, mutta vertailu ei tapahdu tällä "tieteellisellä" tasolla. Sitäkin enemmän turisti kokemus on satunnaisen ulkopuolisuuden kokemista vierailtavassa paikassa. Rodos, Bodrum tai Kanaria ovat vain konteksteja, joissa voi viettää rantaelämää ja rentoutua - tiettyyn rajaan saakka rantalomakohteet ovat vaihdettavissa keskenään ilman merkittävää eroa turistin kokemuksessa. On kuitenkin muistettava, että tämänkaltaiset spekulatiot ovat ajatusleikkiä tai ideaalityyppejä, koska turistin kokemus vierailtavasta paikasta tuskin on vain rantaan ja yökerhoihin rajoittuvaa satunnaisen ulkopuolisuuden kokemusta. Vaikka voidaan konstruoida etelä ideaalityypinä, se ei merkitse sitä, etteivätkö turistit, ainakin osittain, pystyisi erottamaan paikkoja toisistaan.

Sijaissisäpuolisuuden kokemus aktualisoituu kenties matkaesitteiden tai matkatoimistojen lomavideoiden katselussa. Tämä liittyy Campbellin modernin konsumerismin teoriaan, jota käsittelin edellisessä luvussa. Turisti voi matkallaan päästä behavioraalisen sisäpuolisuuden kokemukseen eli tiedostamaan vierailtavan paikan selvästi erilliseksi ja tietyksi paikaksi. Tällöin lomakohde ei enää ole samassa mielessä etelää kuin ulkopuolisesti koettuna, vaan se on jokin kognitiivisesti tiedostettu paikka, kuten aineistossani Ateena ja Akropolis olivat suurimmalle

osalle siellä vierailleista suomalaisturisteista. Myös paikalliskulttuuri, etenkin jos paikallisten elämä ja tavat poikkeavat huomattavasti turistin omasta kulttuurista, voi herättää turistin tiedostamaan lomakohteen distinktiivisenä paikkana. Näin Akaba piirtyy turistien kokemuksissa nimenomaan arabialaisena ja islamilaisena *paikkana*, ei *etelänä*, kuten Playa del Ingles. Empateettisen sisäpuolisuuden kokeminen jossakin lomakohteessa tai ylipäättänsä vierailtavassa paikassa lienee hyvin vaikeata. Voisin kuvitella pitkään toisessa maassa asuneen siirtolaisen kokevan uuden kotipaikkansa tällä tavalla. Eksistentiaalinen sisäpuolisuuden kokemus lienee turistille mahdoton. Turisti on aina ulkopuolinen suhteessa vierailtavaan paikkaan - poikkeuksena ehkä turistimatkat entisille kotipaikoille, kuten evakkokarjalaisten bussimatkat luovutettuun Karjalaan. Turisti katsoo paikkaa ulkopuolisen silmin, turistille lomakohte on nimenomaan nähty paikka, kun se paikalliselle asukkaalle on eletty ja koettu paikka.

Paikan identiteetti vaihtelee riippuen siitä, tarkasteleeko sitä yksilö vai ryhmä eli onko kyseessä yksilöimago vai konsensusimago. Imagoa varioivat molemmissa tapauksissa mm. kokemus, tunteet, muisti, mielikuvitus, tilanne ja tarkoitusperät. (Relph 1986: 56.) Turismissa on kuitenkin usein kyse paikan massaimagosta tai massaidentiteetistä. Massaidentiteetti luodaan markkinoijien ja mielipidemuokkaajien toimesta. Se annetaan valmiina ihmisille lähinnä mainonnan kautta. Massaidentiteetti ei Relphin mukaan anna tilaa em pateettiselle tai eksistentiaaliselle sisäpuolisuudelle, koska se ei perustu symboleihin ja merkityksiin eikä sovittuihin arvoihin, vaan lipeviin ja keinotekoisiiin stereotyyppieihin, joita luodaan mielivaltaisesti. (Ibid.: 58.) Varsin järeällä tykillä tässä asiassa ampuva Relph katsoo joukkotiedotusvälineiden luovan pseudopaikoista koostuvan pseudomaailman, jossa esimerkiksi koko Välimeren alue on rakennettu täyteen identtisiä ja triviaaleja paikkoja turistien nautittavaksi. Paikkojen massaidentiteettiin liittyy Relphin mielestä epäautenttiset asenteet paikkoja kohtaan:

An inauthentic attitude to place is essentially no sense of place, for it involves no awareness of the deep and symbolic significances of places and no appreciation of their identities. It is merely an attitude which is socially convenient and acceptable - an uncritically accepted stereotype, an intellectual or aesthetic fashion that can be adopted without real involvement. In inauthentic experience places are seen only in terms of more or less useful features, or through some abstract *a priori* model and rigid habits of thought and behaviour; above all such experiences are casual, superficial, and partial. [...] An inauthentic attitude to place is nowhere more clearly expressed than in tourism. (Ibid.: 82-83.)

Tällainen epäautenttinen suhtautuminen paikkoihin ruokkii paikkattomuutta (placelessness), joka tarkoittaa paikkojen identiteetin

heikkenemistä siinä määrin, että ne eivät pelkästään ole samannäköisiä, vaan tuntuvat samoilta ja tarjoavat samanlaisia samantekeviä kokemuksia (Relph 1986: 90). Turismilla on Relphin (Ibid.: 93) mukaan homogenisoiva vaikutus paikkoihin - se tuhoaa paikallisen maiseman, joka usein oli alkusysäyksenä turismille, ja korvaa sen konventionaalisella turismiarkkitehtuurilla ja synteettisellä maisemalla. Tällaista maisemaa ja arkkitehtuuria voidaan kutsua Toisille-suunnatuksi paikaksi, ei paikallisille asukkaille suunnatuksi. Turistimaiseman lisäksi tällaisia paikkoja ovat "disneyfioidut" (Ibid.: 95) paikat (huvipuistot, keinotrooppiikit), museoidut paikat (rekonstruoidut linnat, ulkomuseot) ja "subtopia" (Ibid.: 105), johon kuuluvat lähiöt, ostosparatiisit (Itäkeskus) ym. ihmisen tekemät rakennelmat sekaisin ilman minkäänlaista näkyvää tarkoitusta tai suhdetta (Relph 1986: 93-118). Subtopiasta on Suomessa valitettavan paljon esimerkkejä holtittoman suunnittelun seurauksena. Nykyään lienee subtopia yleisempi kirkonkylän tyyppi eri rakennustyylillä edustavine lasiostareineen, pankkipalatsineen ja elementtirivitaloineen, kuin perinteinen kylänraitin ympärille muotoutunut harmoninen "autenttinen" maisema. Sarkastisesti voidaankin sanoa, että Torremolinoksen erottaa Närpiöstä vain ilmasto ja suurempi turistimäärä.

1970-luvun kärkevimmat turismin kriitikot, sosiologit Louis Turner ja John Ash, suhtautuivat kriittisen ironisesti turistin ja vierailtavan paikan suhteeseen. Heidän mielestään espanjalaisella kulttuurilla, joka suurimmalle osalle turisteista on yhtä kuin flamenco, härkätaistelut ja paella, ei ole mitään tekemistä turismin räjähdysmäisen kasvun kanssa. Turistit hakevat neljää "ässää" (Sun, Sand, Sea and Sex), ja jos nämä tarjotaan halvalla paketissa, jossa tarjoilijat puhuvat turistin kieltä ja tarjoilevat tuttuja ruokia ja juomia, turistit ovat tyytyväisiä. (Turner ja Ash 1975: 97.) Turnerin ja Ashin näkemys tuntuu kieltämättä tutulta katsottaessa suomalaisten etelänmatkailua Playa del Inglesiin tai Rodokselle, mutta pinnallinen suhde paikkaan tai etelän paikattomuus saa kuitenkin tulkinassani paljon positiivisemmän sävyn turistin kannalta, kuten seuraavat sivut osoittavat.

Eurooppalaisten rantalomailu Espanjassa ei kuitenkaan edusta Turnerin ja Ashin mielestä huipentumaa pinnallisessa paikkasuhteessa. He, kuten niin moni muukin turismiin kriittisesti suhtautuva, löytävät oivan ivan kohteen amerikkalaisturisteista Euroopassa (vrt. MacCannell 1989). Toisin kuin eurooppalaiset turistit, jotka rantalomailussaan vaikuttavat hedonistisilta, amerikkalaiset vaikuttavat ensi näkemältä Grand Touristien, englantilaisten oppimatalla olleiden aristokraattien jälkeläisiltä. Amerikkalaisturistit seisoskelevat Akropoliilla, juttelevat läpi Mozartin konsertin Salzburgissa tai huutavat vihoissaan oppaalle, että "we want to go to Florence, not some goddamned place called

Firenze”. Karrikoituina, halveksittuina, mutta rikkaina he ovat pääosalistujia euroopan turistirallissa Sikstiiniläiskappelista Firenzen Uffizi-galleriaan sekä Louvren ja Amsterdamin Rembrandtien kautta vahdinvaihtoon Lontoossa. Tällaisessa turismissa jokainen kaupunki redusoidaan neljään tai viiteen tyypilliseen nähtävyyteen, ja turisti palaa kotiin varmana ja vakuutettuna siitä, että on nähnyt Euroopan. (Turner ja Ash 1975: 101.) Se, kumpi matkustamisen muoto tarjoaa paremman kiinnostuksen paikkaan tai paikkoihin, amerikkalaismallinen Euroopan kiertomatka vai suomalaisten etelänmatka, ei tunnukaan itsestään selvältä, vaikka edellisessä kierretään paikoissa ja jälkimmäisessä matkustetaan paikasta pois.

Playa del Inglesissä on paikkana jotakin häiritsevää, jotakin vialla. Katuja kulkiessani ja ympäristöä havainnoidessani mielessäni kummiteli koko ajan tunne, että asiat eivät oikein täsmää. Tunne oli hyvin voimakas pääkatu Avenida de Tirajanalla tai lukuisissa ostoskeskuksissa sekä erityisen selvä apartementokompleksien sisällä ja Inglesin ravintoloissa. Paikattomuuden tunne johtuu siitä, että Playa del Ingles on paikka oleiluun, ei elämiseen. Se ei siis ole eletty ja koettu paikka vaan nähty paikka, jossa turistit oleilevat. Paikattomuuden tunne ei ollut läheskään yhtä voimakas Rodoksella, Bodrumissa ja Akabassa puhumatakaan Ateenasta. Näissä paikoissa asuu ihmisiä, jotka elävät siinä paikassa tehden toiminnallaan ja elämällään paikastakin elävän. Playa del Inglesissä asuu vain turisteja, joiden sukupolvivaihtelu on nopeaa. Kukaan ei ehdi kunnolla kiinnittyä paikkaan ja elää siinä ja sitä - eikä siihen kaiketi löydy haluakaan. Verrattuna muihin tutkimuskohteisiin Playa del Ingles on hämmästyttävän historiaton paikka juuri koska siitä puuttuu jatkuvuus. Tämä näkyy Inglesin katukuvassa ja arkkitehtuurissa. On itse asiassa vaikeaa kuvitella kenenkään todella elävän Playa del Inglesissä.

Turistisella kulttuurilla onkin erilainen asema tilassa kuin ns. normaali- tai arkikulttuurilla. Kulttuuri on aina sidoksissa paikkaan, tila määrittää kulttuuria oli kyseessä sitten nomadien tai kaupunkilaisten kulttuuri. Paikassa asumisen ja elämisen kautta paikka saa merkityksensä kulttuurissa. Turistisessa kulttuurissa paikkasidonnaisuus on kuitenkin häilyvä. Se on paikaton kulttuuri siinä mielessä, että samat kulttuuriset käytänteet voivat esiintyä turismikulttuuriin hetkellisesti liittyneillä turisteilla eri paikoissa. Turistinen kulttuuri on spatiaalisesti hyvin heikosti määrittynyt, vaikka se toisaalta edellyttää tiettyjä ilmastollisia ja maantieteellisiä piirteitä menestyäkseen. Etelä voidaan määritellä topografiaksi, josta puuttuvat konkreettiset tiettyyn distinktiiviseen paikkaan liittyvät elementit. Tätä topografista karttaa lukiessa voi melkein tunnistaa useita paikkoja, mutta vain melkein. Kuviin 6.1 ja

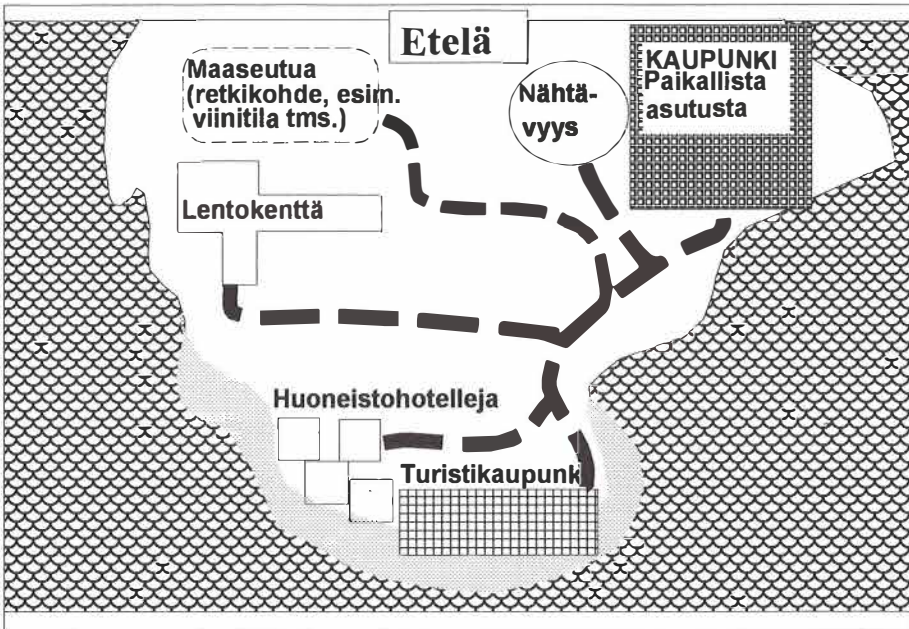
6.2 olen piirtänyt etelän topografisen kartan ja etelän turistikaupungin keskustan kartan, joka pitkälti pätee - Ateenaa lukuunottamatta - kaikkiiin kenttätyökohteisiin, kuten myös muihin rantalomakohteisiin, joissa olen vierailut².

Etelän kartalla esiintyvät alueet voidaan jakaa neljään funktioyhmään turistien kannalta. Lentokenttä ja tieverkosto mahdollistavat turistien kuljettamisen turistikohteeseen ja sieltä pois sekä liikkumisen itse kohteessa. Turistikaupunki hotelleineen ja sen ympärille levittäytyvät huoneistohotellit majoittavat turistit, ja turistikaupungin keskustasta löytyvät myös ravintolat ja viihdepalvelut. Etelässä turistikaupunki on aina rannalla. Turistikaupungista erillään sijaitseva paikallisen asutuksen kaupunki tarjoaa turismieliinkeinolle tarvittavan työvoiman hyvin harvoin paikallinen asutus on keskittynyt turistikaupungin sisään. Viimeinen spatiaalisesti erotettavissa oleva ryhmä muodostuu maaseudusta ja nähtävyyksistä. Maaseutu toimii etelässä lähinnä retkikohteena antaen turistille ohimenevän vilauksen turistikaupungin takamaasta, alueesta, jossa asuu ja työskentelee paikallisia asukkaita. Maaseutu voi myös tarjota maisemanähtävyyksiä. Muita nähtävyyksiä voivat olla esimerkiksi historialliset muistomerkit, perinnekylät folkloristisine esityksineen - jopa porsasjuhla voidaan laskea sellaiseksi (ks. Jokinen ja Veijola 1990), huvipuistot tai teemapuistot (esim. Palmitos Park tai Sioux City Gran Canarialla), kirkot sekä paikallisasutuksen arkielämään liittyvä arkkitehtuuri.

Huomattava piirre etelän topografisessa kartassa on se, että turistikaupunki on muusta asutuksesta erillään ja siten itse etelässäkin spatiaalisesti rajautunut paikalliskulttuurin ja sitä kautta arkielämän ulkopuolelle. Arjen ja loman raja toistuu etelässä turistien kansoittaman anti-arkea elävän hotellialueen ja arkea elävän paikallisten asuttaman kaupungin/kylän spatiaalisessa erottamisessa. Raja tai erotus ei ole aina yhtä selvä kuin ideaalittyyppisessä etelän kartassa. Rodoksen kaupungissa asuu sekä paikallista väestöä että turisteja. Kaupungin sisällä on kuitenkin näkymätön raja, joka erottaa kaupungin pohjoiskärjen ranta/hotelli/huvittelualueeksi ja muun kaupungin paikallisten asumal-alueeksi. Vilkkainta rajankäynti on Rodoksen vanhassa kaupungissa, jossa asuu paikallisväestöä ja liikkuu runsaasti turisteja. Selvimmin etelän kartta kuvaa kenttätyökohteistani Playa del Inglesiä. Muuttamalla lentokentän paikkaa kartasta voisi jopa tunnistaa Gran Canarian saaren eteläosan.

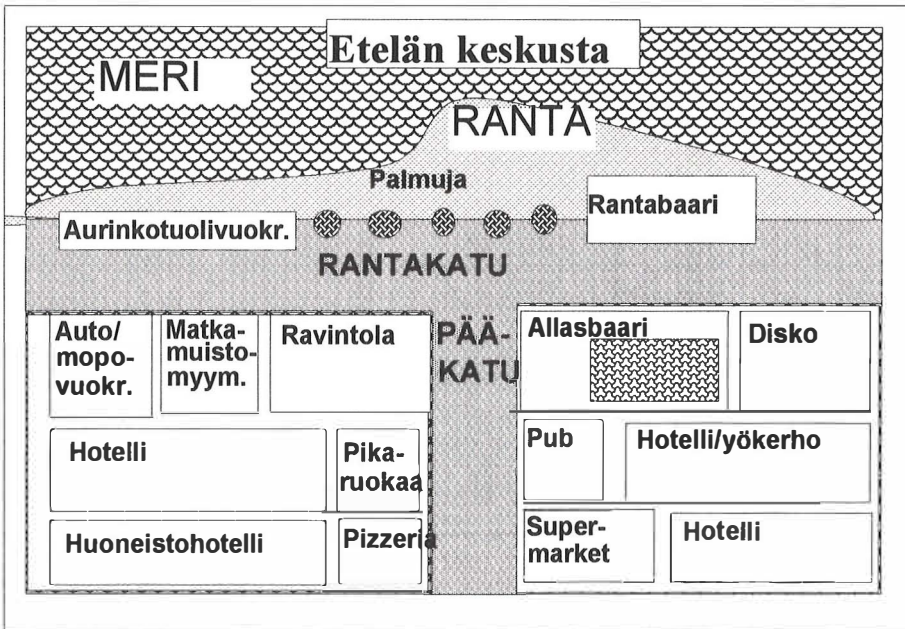
²Loutraki Peloponnesoksella Kreikassa, Hersonissos ja Platania Kreetalla, Kamari Santorinilla ja Gouvia Korfulla Kreikassa, Costa Teguse Lanzarotella.

Kuva 6.1. Etelän topografinen kartta.

Etelän turistikaupungin keskustassa (kuva 6.2.) sijaitsevat kaikki turistin viihtyvyydelle olennaiset elementit. Niille turisteille, jotka eivät halua majoittua keskustan ulkopuolella oleviin rauhallisempiin huoneistohotelleihin, löytyy keskustasta majoitustilaa. Tämä viittaa siihen, että nuoret ja viihdetarjontaa painottavat turistit mielellään majoittuisivat turistikaupungin keskustaan. Keskustasta löytyy myös baareja, ravintoloita, pubeja, pikaruokapaikkoja, matkamuistomyymälöitä ja supermarketteja. Viihdetarjonta ja ravitsemisliikkeet ovat keskittyneenä rantakadun varrelle, kun taas myymälät löytyvät turistikaupungin pääkadun varrelta. Joissakin tapauksissa pääkatu on rantakatu, erityisesti jos kyseessä on pieni turistikohte, jossa tarjonta on rajallista ja mahtuu yhden kadun varrelle. Ideaalityyppisesti ranta sijaitsee aivan etelän turistikaupungin keskustan edustalla, mutta käytännössä rannalle on usein matkaa. Kaupungin edustan ranta voi olla muussa käytössä tai saastunut, etenkin kun on kyseessä vanhat, ei pelkästään turistikaupungit, jolloin rannalla voi olla esimerkiksi satama, kuten Bodrumissa. Tyypillisesti etelän turistikaupunki kuitenkin levittäytyy nauhana rannan myötäisesti, josta muutama katu sisämaata kohti johtaa hotelleille. Kalleimmat hotellit sijaitsevat usein hieman keskustan ulkopuolella, jolloin niillä voi olla oma ranta.

Tässä alaluvussa esitettyjen ajatusten ja etelän ideaalityyppisten karttojen avulla hahmottuu turistisen kulttuurin suhde paikkaan. Kulttuuri on aina sidoksissa paikkaan, joka vastavuoroisesti saa merki-

Kuva 6.2. Etelän keskustan kartta.

tyksensä kulttuurisesti. Jos kulttuuri määritellään lavasti ympäristöön-
sä ja sitä kautta paikkaan sopeutuneeksi sukupolvelta toiselle periyty-
väksi opituksi käyttäytymiseksi, jää turistisen kulttuurin paikkasidon-
naisuus heikoksi. Turistit eivät asu pitkään samassa lomakohteessa ja
vaikka eri turistisukupolvien käyttäytyminen onkin samankaltaista, on
lyhytkestoisten turistisukupolvien interaktio vähäistä. Turistisen
kulttuurin käyttäytymisnormisto onkin peräisin turistin kotikulttuuris-
ta, jonka osittainen käännekuva se on. Agraaria vertauskuvaa käyttäen
talonpoikaiskulttuuri on sidoksissa maahan, jota viljellään mutta
turistinen kulttuuri on irti maasta. Koska rantalomakohteet on usein
rajattu erilleen paikalliskulttuurista, eivät turistit juuri pääse kokemaan
paikkaan liittyviä traditioita muuten kuin heille järjestetyissä perinneil-
loissa. Toki turistinenkin kulttuuri on sopeutunut ympäristöönsä ja on
opittua käyttäytymistä. Turistisen kulttuurin ympäristö on etelä, jossa
tekemättömyys, rentoutuminen, irrallaan olo, huvittelu ja muut vastaa-
vat kuuluvat normistoon, jota tietoisesti noudatetaan (vrt. päiväkirjojen
"irti arjesta" teema, ajankäyttöhaastattelut ja kyselylomakkeiden
vastaukset). Turistin näkökulmasta katsottuna onkin syytä poistaa
Relphin negatiiviset konnotaatiot paikattomuuden käsitteestä. Etelän-
matkaajan näkökulmasta paikattomuus on tavoiteltava olotila, johon
ulkopuolisuus kuuluu olennaisena osana. Paikattomuus ja ulkopuoli-
suus mahdollistavat turistille arkielämän rajojen ylittämisen hetkellisesti

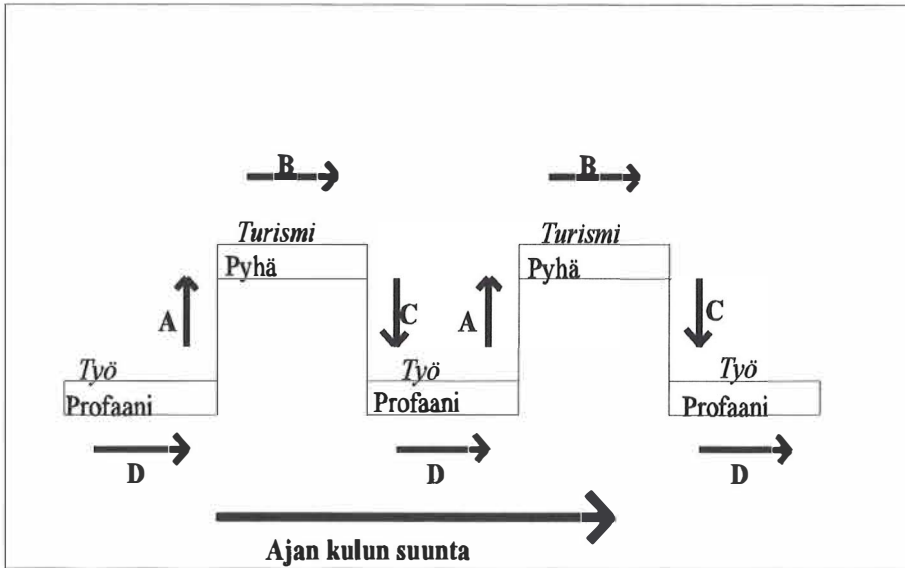
- etelän viehätysvoima piilee suurelta juuri tässä mahdollisuudessa siirtyä toiseen olotilaan.

Etelä liminoidina alueena

Arnold van Gennepin (1960 [1908]) siirtymäriittiteoria ja Victor Turnerin (ks. mm. 1978 ja Turner&Turner 1978) kirjoitukset rituaalisesta prosessista ja pyhiinvaelluksesta ovat innoittaneet monia turismin antropologeja. Turismin ja pyhiinvaelluksen suhdetta pohtivan tutkimussuuntauksen keskeisimpiä hahmoja on Nelson H.H. Graburn, joka jo *Hosts and Guests* -teoksen artikkelissaan *Tourism: The Sacred Journey* (1989[1977]: 25) Edmund Leachin (1982 [1961]) ajatuksia myötäillen yhdisti työn profaaniin ja turismin pyhään aikaan, kuten kuvasta 6.3. ilmenee.

Leach (1982) kuvaa ajan kulkua juhlien toistuvalla sijainnilla aika-akselilla. Juhlat ovat väliaikainen vaihdos normaali-profaanista olemassaolosta epänormaali-pyhään ja takaisin. Asioiden kulku on epäjatkuvaa, aika on sarja vaihdoksia ja pysähdyksiä. Yksi juhlien tärkeistä funktioista on ajan järjestäminen. (Leach 1982: 133-5.) Lomat ja niihin kuuluva turismi ovat sekularisoituneen yhteiskunnan vastine perinteisen yhteisön juhlille. Jakso D on profaani periodi, normaalia arkielämää. Vaihe A on siirtymäjakso profaanista pyhään, siinä erotaan arjesta sakralisaation kautta pyhään maailmaan. Tavallinen sosiaalinen aika on pysähtynyt marginaalitallassa, pyhässä, vaiheessa B. Vaihe B on toinen elämä, joka poikkeuksellisuutensa ansiosta on todellisempaa kuin todellinen elämä. Lomia ja turismia kuvataan usein sanoin: "silloin minä tunsin todella eläväni". Desakralisointiriitti tai paluu profaaniin tapahtuu vaiheessa C. Henkilö palaa pyhästä profaaniin maailmaan uudetsyntyneenä tai uudistuneena ja maallinen aika käynnistyy jälleen. On otettava huomioon, että vaiheita A, B ja C seuraava vaihe D ei ole samanlainen kuin edeltävä vaihe D, koska turisti tai pyhiinvaeltaja on muuttunut henkisesti käytyään läpi vaiheet A, B ja C. (Graburn 1989:25-7; Leach 1982: 133-5.)

Aika-kaavion vaiheita A, B ja C voi Victor Turnerin (1978: 195-6) käsittein kutsua preliminaaliksi, liminaaliksi ja postliminaaliksi. Victor ja Edith Turner (1978: 249-50) kuvaavat liminaalisuutta siirtymäriitin keskeisen siirtymävaiheen tilaksi ja prosessiksi, jonka aikana rituaalisubjektit kulkevat sellaisen kulttuurisen alueen läpi, jossa on vähän tai ei ollenkaan menneen tai tulevan tilan attribuutteja. He ovat välimailla.

Kuva 6.3. Ajan kulkua kuvaava malli Leachin (1982: 134) ja Graburnin (1989: 25) mukaan.

Liminaalitilaa onkin usein verrattu kuolemaan, kohdussa olemiseen, näkymättömyyteen, pimeyteen, biseksuaalisuuteen ja erämaahan.

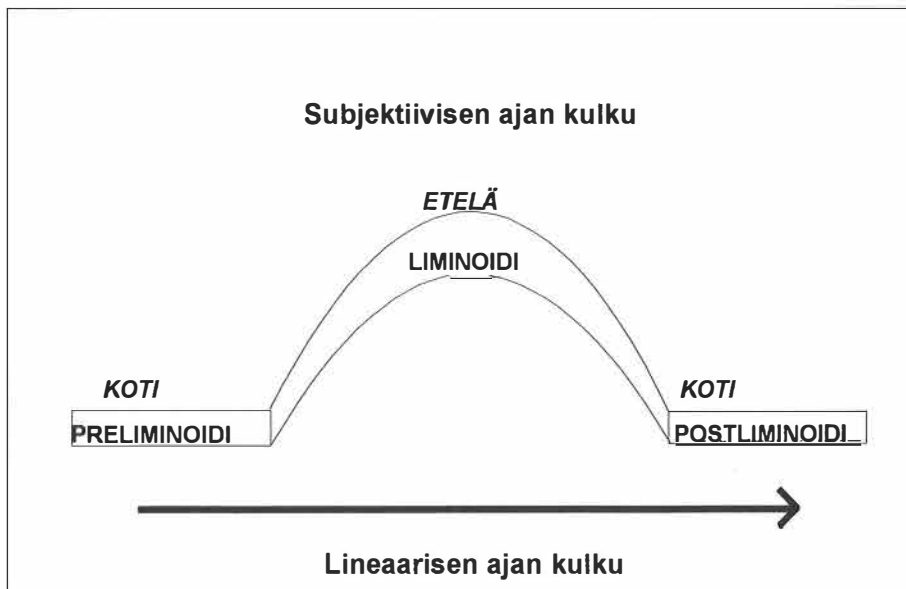
Liminaalisuudelle on ominaista yksilöiden välille syntyvä *communitas*-side tai sosiaalinen antistruktuuri. *Communitas*-siteet ovat eriytymättömiä, tasa-arvoisia, suoraa, spontaaneja; ne vapauttavat yksilöt yleisten normien noudattamisesta. Liminaalisuuden on kuitenkin oltava väliaikainen tila, jotta yhteisö voisi jatkaa järjestäytyntä olemassaoloaan. Yhteiskunnan järjestyksenvalvojat aitaavatkin usein *communitas*-suhteiden esiintymismahdollisuudet tabuilla, koska ne uhkaavat vallitsevaa järjestystä. (Turner & Turner 1978: 249-52.) Juuri nämä kolme vaihetta, irrottautuminen arkirutiineista eli profaanista, liminaalivaihe, jossa sosiaalinen struktuuri menettää merkitystään ja lopuksi re-integraatiovaihe ovat kiehtoneet monia turismin antropologeja (Nash ja Smith 1991: 17; ks. Boissevain 1989: 145-148). Sosiologit Scott Lash ja John Urry (1994: 235) kirjoittavat varsin yleiseen sävyyn:

...the key aspect of many kinds of travel is to enter a kind of liminal zone where some of the rules and restrictions of routine life are relaxed and replaced by different norms of behaviour, those appropriate to being in the company of strangers. This may entail new and exciting forms of sociability, as well as various kinds of playfulness, including what one might call 'temporal play' as on holiday.

Turismissa esiintyvää siirtymäritille ominaista liminaalisuuden kaltaista ilmiötä voisi turnerlaisittain kuvata liminoidiksi tai kvasili-

minaaliksi. Nämä ovat termejä, jotka kuvaavat modernin teollisen yhteiskunnan vapaa-ajan monia alueita, joilla on liminaalisuutta muistuttavia piirteitä. Liminoidi eroaa liminaalista siinä, että edellinen on yksilöiden tuottamaa ja kuluttamaa ja jälkimmäinen anonyymiä ja sen uskotaan olevan jumalallista alkuperää. Liminoidi on myös fragmentaarista liminaaliin verrattuna - siinä on kyseessä liminaalissa tilanteessa esiintyvien komponenttien irrottaminen toimimaan erillään erikoistuneilla aloilla, kuten taiteessa. (Turner & Turner 1978: 253.) Populaarikulttuurissa, viihteessä ja turismissa - samoin kuin korkeakulttuurissa - tuotetaan siis yksilöiden ja ryhmien kulutettavaksi tuotteita, jotka siirtävät tai ainakin lupaavat siirtää tuotteen hankkijan tai kuluttajan hetkeksi irti arjesta liminaalisuutta muistuttavaan tilaan. Tästä syntyy kutkuttava ajatus siitä, että lomamatkalla etelään "kaikki on mahdollista".

Kuva 6.4. Matka etelään matkana liminoidiin.

Muotoilemalla Graburnin ja Leachin mallia hieman ja käyttämällä Turnerin osittaista liminaalisuutta kuvaavia termejä, jotka paremmin sopivat turistiseen kontekstiin, voidaan etelänmatka esittää matkana liminoidiin kuvan 6.4. mukaisesti. Siirtyminen liminoidiin etelään ei ole niin yht'äkkäinen kuin Graburnin malli antaisi ymmärtää, vaan turisti valmistautuu olotilan muutokseen jo tehdessään matkapäätöstä vaikkapa matkaesitteitä selatessaan. Liukuminen liminoidiin kiihtyy matkalla lentokentälle ja lentokentällä voidaankin havaita jo arkielämästä poikkeavaa käytöstä, kuten oluenjuontia terminaalin kansainvälisellä

puolella amuseitsemältä. Lentokone toimi turistin "siirtymäriitin" konkreettisenä välineenä. Se kirjaimellisesti irrottaa turistin kotimaasta ja siirtää hänet jopa useiden tuhansien kilometrien päähän hyvin nopeasti. Lentokone onkin välineenä edesauttanut paikan merkityksen muuttumista. Nopeiden yhteyksien ansiosta suhteellinen sijainti, eli minkälaiset yhteydet paikkaan on, on tullut tärkeämmäksi kuin absoluuttinen sijainti (Brunn ja Leinbach 1991: xvii). Jotkut turistit avittavat siirtymistä liminoidiin alkoholilla lentomatkan aikana. Liminoidi tila tai vyöhyke ei ole absoluuttinen etelässäkään. Uutiset kotimaasta, puhelut kotiin, arjesta irrottautumisen viive ja vastavuoroisesti tietoisuus loman loppumisesta matkan lähetessä loppuaan puolustavat kuvan liminoidivaiheen piirtämistä kaareksi, joka alkaa ja loppuu vaiheittain. Päiväkirja-aineistossa tämä näkyy mm. siinä, miten loman loppuvaiheessa mieleen palautuu kotiin jääneet perheenjäsenet tai tuttavat, joille "pitää" ostaa tuliaisia sekä haikeissa toteamuksissa loman loppumisesta.

Jos etelässä ollaan liminoiditilassa, jossa sosiaalinen kontrolli sekä arjen normi- ja sanktiorakenteet höllentyvät, yksilössä piilossa oleva minä, latentti Toinen, voi päästä esiin. Lomalla on sallittua käyttäytyä vapaammin ja rennommin kuin kotiyhteisössä. Tällöin saattavat piilevät "antiminä" - ryyppäävä, irrotteleva, seikkaileva, eläimellinen - tai "ideaaliminä" - sosiaalinen, herkkä, luova - tulla esiin kuoren alta ja jopa vuorotella samalla henkilöllä. Etelässä kielteisesti alkoholiin suhtautuva voi tulla vastaan hiprakassa, tiukkamoraalinen voi antautua seksiseikkailuun ja bailaamaan lähtenyt kiinnostua historiallisista nähtävyyksistä. Orvar Löfgren näkee ruotsalaisen kesälomaunelman taustalla yhtenäisen teeman: halun olla hetkellisesti joku muu, joka on tunteellinen, ruumiillinen ja lapsellinen (Löfgren 1990: 19). Ehkä liminoiditilassa lomailu selittää Ulla Wagnerin gambialaisen, Ruotsissa käyneen informantin kysymyksen: "why is it that the tourists leave their minds behind when they come here?" (Wagner 1977: 44.) Berkeleyn yliopiston naistutkimuksen ja elokuvataiteen professorin Trinh T. Minh-Han (1994: 23) mukaan matkustamalla voidaan aiheuttaa identiteetin inversio: "*I become me via an other*". Lähtiessämme matkalle emme jätä taaksemme vain kotia, paikkaa, vaan myös yhden minämme:

The itinerary displaces the foundation, the background of my identity, and what it incessantly unfolds is the very encounter of self with the other - other than myself and, my other self (ibid.: 23).

Minh-Ha katsookin matkustamisen olevan prosessi, jossa minä menettää tiukat rajansa.

Etelänmatkailussa lienee harvinaista tietoinen itsensä hakeminen, mutta turistimatkaan liittyvät toimet ja kokemukset edesauttavat edellämainittujen piilevien minän piirteiden esillepääsyä. Uskonnollises-

sa pyhiinvaelluksessa on kyse usein tietoisesta itsensä etsimisestä, mutta turistimatalla minä saattaa löytyä ikään kuin vahingossa - turisti kokee yllättäen Maspalomasin hiekkadyyneillä regressionomaisesti lapsuuden kesien nautintoja tai katselee Ateenassa hurmioituneesti antiikin raunioita. Koska kyseessä ei ole tietoinen etsintä, ei turisti välttämättä tiedosta minkälaisuudesta kokemuksesta on kyse. Verrattuna tietoiseen itsensä etsimiseen tarjoaa turistimatka vain fragmentteja - kurkistuksia minään ja hetkellisiä latentin Toisen esiintuloja. Nämä fragmentaariset kokemukset voivat olla kuitenkin niin miellyttäviä ja vaikuttavia, että turisti palaa samaan matkakohteeseen yhä uudelleen tai etsii matkustamisesta saamaansa nautintoa aina uusista kohteista. Kahdeskymmenes Kanarian matka ei siis välttämättä johdu Playa del Inglesin miellyttävyydestä sinänsä, vaan siitä kokemuksesta, jonka matka kodin, arjen ja niihin liittyvän minän ulkopuolelle tarjoaa. Matkakohde on vain konteksti kokemukselle - tärkeätä on se, *että* matkustaa, ei se *minne* matkustaa.

Tuotetun liminaalisuuden, liminoidin, communitas-tyyppiset sosiaaliset siteet tulevat esiin etelän antistruktuurissa, jossa jäykät suomalaisetkin juttelevat innokaasti ventovieraitten kanssa. Lomaviikon aikana solmitaan sosiaalisia kontakteja ilman velvoitteita. Vaikka vielä lentokoneessakin annettaisiin ajo-ohjeita kesämökille tai vaihdettaisiin osoitteita, ei Helsinki-Vantaan lentoasemalle laskeutumisen jälkeen kummallakaan osapuolella ole velvollisuutta pitää kontaktia yllä. Lomalla solmitut ystävyysuhteet kuuluvat ikään kuin toiseen maailmaan, eikä niitä enää kotona aktiivisesti ylläpidetä (Wagner 1977: 43). Etelässä harrastettu sosiaalinen aktiviteetti on myös demokraattista. Sosiaalisen hierarkian tai tuloluokkien ylä- ja alapään edustajat ovat lähes samanarvoisia bikineissä aurinkorasvasta kiiltävinä tai baaritiskillä olutta tilatessaan. Saman huomasi Ulla Wagner tutkiessaan ruotsalaisturisteja Gambiassa. Korkeassa asemassa kotimaassaan oleva henkilö saattoi lomalla Gambiassa olla kuin "en vanlig människa", Matti Meikäläinen (Wagner 1977: 42-43). Segmentoituminen näkyy etelässä lähinnä siten, että samassa hotellissa on yleensä samaan sosiaaliluokkaan kuuluvia. Viiden tähden hotellissa on harvoin duunareita ja yhden tähden pensioaatissa harvoin toimitusjohtajia.

Voidaanko näin ollen sanoa, että yksilö on poissaolevana läsnäolevampi? Käykö niin, että kun suomalaisturisti matkustaa etelään eli liminoidiin, hän vapautuessaan rutiineista ja arkiympäristön paineista tulee tietoisemmaksi itsestään, herkistyy omille ja matkaseuransa ajatuksille, tunteille, aistimuksille ja haluille? Ehkä etelänmatkailussa on pikemmin kyse itsensä etsimisestä kuin jossakin tietyissä paikassa käymisestä. Tai ehkä olisi parempi puhua itseensä kompastumisesta eli

siitä, että etelässä turisti saattaa jopa tiedostamattaan löytää piirteitä ja tunteita itsestään, joita ei arjessa huomaa, vaikka matkan tarkoituksena ei olekaan tietoinen introspektio. Liminoiditilassa esiin tulevat uudet puolet itsessä ja siinä tavassa, jolla kokee ympäristönsä, saattavat olla pohjimmaisena tekijänä etelän viehättävyydessä. Playa del Inglesiin tai Rodokselle ei matkustetakaan kymmenettä tai kahdettakymmenettä kertaa sen vuoksi, että itse kohde olisi niin kiinnostava, vaan sen takia, *kuinka kohde koetaan* arkipäivästä poikkeavalla tavalla. Kenties etelänmatka vapauttavana liminoidikokemuksena korvaa perinteisen yhteisön vuotuisjuhlat ja karnevaalit elinvoiman uusintajina.

Ajatus etelästä liminoiditilana voisi myös selittää sen, miksi mielikuvasidonmaisessa turismissa konkreettisella maantieteellisellä matkakohdeella lienee vain marginaalinen merkitys. Tärkeämpää kuin kohde, on olotila, johon matkataan. Turistimatkan siirtymäriitinomaisuus selittää myös sen, miksi konkreettinen lähteminen kotoa tai matkustaminen koetaan tärkeäksi arjesta irtautumisessa, jolloin "keinotropiikit" eivät välttämättä riitä aiheuttamaan kokemusta toisenlaisesta, vapaammasta olotilasta - etelästä.

Etelä voidaan siis mieltää liminoiditilassa olevan turistin spatiaalisesti rajatuksi leikkikentäksi. Leikkikenttä se on nimenomaan siinä mielessä, että turistin toimet lomalla sijoittuvat arjen pakollisten toimien ulkopuolelle. Hollantilaisen kulttuurihistorioitsijan Johan Huizingan (1984 [1938]) ajatuksia seuraten turismin ja leikin samankaltaisuus on ilmeistä (ks. myös Cohen 1985). Huizingan mukaan leikki on vapaata toimintaa, joka on "tavallisen" tai "varsinaisen" elämän ulkopuolella, eikä siten ole "vakavaa". Leikki on tästä elämästä irtautumista tilapäiseen aktiivisuuden ilmapiiriin, jolla on oma tarkoituksensa. Leikki sujuu ikään kuin itsestään, ja tulee suoritetuksi sen tyydytyksen tähden, joka sisältyy itse leikkimiseen. Tarkoituserät, joita leikki palvelee, ovat välittömän aineellisen edun ja yksilöllisen tarpeentyydytyksen ulkopuolella. Leikillä on tietyt ajan ja paikan rajat ja sen kulku ja tarkoitus sisältyvät leikkiin itseensä. (Huizinga 1984: 17-19.) Etelänmatkallahan turisti on normaalin elämän ja arjen ulkopuolella harrastamassa eivakavaa toimintaa, jonka merkityksellisyys (esim. auringonotto) syntyy lomailusta itsestään. Turisti saa tyydytystä juuri turistina olemisesta - kaikesta siitä mitä turistin rooliin kuuluu. Turisti leikkii viikon tai pari spatiaalisesti rajatussa etelässään leikkiä, jonka kulkua määrää tietyissä rajoissa leikkijä itse.

Jokainen leikki tapahtuu paikassa, joka etukäteen on rajoitettu varsinaisessa tai vain symbolisessa merkityksessä (Huizinga 1984: 19). Etelä on rajattu turistin leikkikentäksi molemmissa merkityksissä. Se on rajattu spatiaalisesti selvästi erilleen turistin arkielämän paikoista, jotta

häiritsevää rajankäyntiä arjen ja loman välillä ei tapahtuisi. Etelä on myös symbolisesti rajattu arkielämän ulkopuolelle, koska etelänmatkailussa ei välttämättä ole kyse tiettyyn paikkaan matkustamisesta - eikä pelkkä spatiaalinen raja näin riitä. Siihen liittyvät mielikuvat ja symbolit ovat normaalin arkielämämme ulkopuolelta ja siirtyminen etelään tapahtuu monen vaiheen (rituaalin) kautta. Etelänmatkan vapaassa olotilassa voi leikkisyys korostua vaikkapa arjessa pidättyvän henkilön rantapalloleikkinä, mutta etelänmatkailu ei vain mahdollista leikkiä, vaan se myös on leikkiä. Huizingan (1984: 30) mukaan ”leikki luo konkreettisesti tai abstraktisessa mielessä suljetun tilan, jokapäiväisestä ympäristöstä eristetyn, jossa leikki tapahtuu ja jossa leikin säännöt ovat voimassa”. Vaikka kyseessä on leikki tai turismi, voi aito ja spontaani leikkiasenne olla syvästi vakava ja leikkijä (tai turisti) voi koko olemuksellaan heittäytyä leikin pyörteisiin. Leikin erottamattomana osana oleva ilo voi leikin aikana muuttua paitsi jännitykseksi myös mielenlennykseksi. Näin leikkitunnelma voi vaihdella vallattomuudesta haltioitumiseen. (Ibid.: 31.) Etelänmatkan mieltäminen leikkiseksi tarjoaa keinon ymmärtää päiväkirjojen kirjoittajien lomakokemuksia. Maspalomasin rannalla paljain jaloin kulkevat, Bodrumin baareja kiertävät, Rodoksella tietoisesti flirttailevat, Playa del Inglesissä kahveja keittävät ja karaokea laulavat tai allasbaarissa snookeria pelaavat suomalaisturistit leikkivät turistien liminoidilla leikkikentällä arkielämästä poikkeavilla säännöillä.

Lomakohteiden representoiminen (ks. Duncan 1993) etelänä, liminoidina huvitteluvyöhykkeenä, kuten arkikielenkäytössä usein tehdään ja kuten etenkin matkailun mainostajat³ tekevät, on tietyissä mielessä etnosentristä. Näin on varsinkin silloin, kun kyseessä on kohde, jossa asuu ja elää turismista suoranaisesti riippumatonta paikallista väestöä turistin katseen (Urry 1990) alaisina. Toisten arjen esittäminen meidän huvitteluperiferianamme (Turner ja Ash 1975) antaa vääristyneen ja meidän turistisen kulttuurimme värittämän kuvan vierailtavasta kohteesta. Usein mainokset, matkaesitteet, oppaan puhe, matkaopaskirjan teksti ja turistien jutut representoivat lomakohteen etelässä ajallisesti meitä edeltävänä, ”kylänä, jossa aika on pysähtynyt”. Näin liminoidi etelä representoituu kappaleena menneisyyttä, jossa nykyajan kolonialistit, turistit, rentoutuvat ja antavat natiivien palvella itseään.

---

³Matkailun mainostajia voisi kutsua myös unelmien markkinoijiksi (ks. Reimer 1990: 502-3 ja Langholz-Leymore 1987: 319).

Aikaa myytävänä

Norbet Elias antaa esipuheessaan aikaa käsittelevään kirjaansa lukijalle melko vaikean pähkinän purtavaksi:

Physicists sometimes say that they measure time. They use mathematical formulae in which the measure of time appears as a specific quantum. But time can be neither seen nor felt, neither heard nor tasted nor smelt. This is a question that still awaits an answer. How can something be measured that is not perceptible to the senses? (Elias 1992: 1.)

Sana aika on symboli kahden tai useamman muutossarjan suhteelle. Tämän suhteen määrittää joukko ihmisiä, joilla on kyky muistaa ja luoda synteesejä. Tällaisen suhteen yhtä osapuolta käytetään vertailukohtana tai standardina toisen tai toisten mittaamiselle. Vuorovesi tai auringon ja kuun kiertokulku voivat olla tällaisia kulttuurissa sovittuja muutossarjoja, joilla mitataan toisten muutosten kestoa. Kello on ihmisen valmistama mekaaninen muutossarja, joka on omaksuttu standardiksi muiden muutosten keston mittaamiseen. (Elias 1992: 46.) Ajatus siitä, että kellot ilmoittavat tai rekisteröivät aikaa johtaa helposti väärinkäsityksiin. *“Clocks (and time-meters generally) human-made or not, are simply mechanical movements of a specific type, employed by people for their own ends”* (Elias 1992: 118, kursiv. alkup.). Kellonaika on vain yksi, joskin keskeinen aspekti niistä monista ajoista, jotka samanaikaisesti vaikuttavat elämäämme, kirjoittaa Walesin yliopiston naistutkimuksen ja yhteiskuntateorian dosentti Barbara Adam (1995: 16). Aika on monikasvoista, se on läsnä fyysisissä prosesseissa ja sosiaalisissa tavoissa, matematiikan abstrakteissa suhteissa ja ihmisten välisissä konkreettisisuhteissa. Mittaamme aikaa kellolla, toistuvilla tapahtumilla ja muutoksilla itsessämme ja käytämme sitä jopa vaihdon välineenä. Kellolla ei ole yksinoikeutta aikaan, vaan:

The minute, the hour, the week, the day, the phase of the moon, the year, Christmas and Easter, production and growth cycled, generations and the lifetime of a person all form time-frames within which we plan and regulate our daily lives. The birth-death parameter, rhythms of nature, and social structures of recurring events constitute a time that allows us to live *in* time. (Adam 1995: 20.)

Elämäämme ja toimiamme voidaan kansainvälisesti koordinoida standardoidulla aikajärjestelmällä ja tämä kelloon perustuva “maailman-aika” onkin keskeinen teollistuneissa yhteiskunnissa (, joissa aika on rahaa). Kellonajan olemassaolo ei kuitenkaan hävitä paikallisen, erityispiirteisen ja kontekstisidonnaisen ajantajun lähteitä, jotka löytyvät jokapäiväisen elämän rytmeistä. Mikäli meidän ajankäsityksemme perustuisi pelkästään lineaariseen kellon ja kalenterin aikaan, ei viit-

tauksissa ”hyvään” tai ”huonoon” ym. aikaan olisi mitään mieltä⁴. Kello ja kalenteri saattavat olla päällimmäisenä määriteltäessä aikaa kysymyksellä ”milloin”, mutta ne ovat taka-alalla silloin, kun päätetään milloin on oikea aika tehdä jotakin, kuten mennä naimisiin, katkaista ystävyysuhde, tehdä testamentti jne. (Adam 1995: 21.) Yhdysvaltalainen astronomi ja antropologi Anthony Aveni (1990: 18-19) juontaa meidän ajallisen rytmitajumme juuret niinkin kaukaa, kuin siitä ajasta, jolloin elolliset olennot eivät vielä olleet nouseet merestä. Käyttäen ostereita esimerkkinä Aveni selostaa, kuinka vuorovesi sääntelee useiden meriorganismien elämää. 1950-luvulla suoritettiin ostereilla koe, jossa ne siirrettiin elinpaikastaan täysin toiseen aikavyöhykkeeseen pimennettyyn altaaseen. Reilun kahden viikon kuluttua osterit olivat siirtyneet ruokailuajoissaan noudattamaan uuden aikavyöhykkeen aikaa.

Tempo ja intensiteetti ovat keskeisiä elementtejä subjektiivisen ajantajun kannalta. Biologisten, fyysisten ja kulttuuristen aikarajojen sisällä subjektiivinen aika kulkee vaihtelevalla nopeudella. Aika kulkee siivillä silloin, kun meillä on hauskaa, mutta matelee odottaessamme. Aikaa ei ole koskaan liikaa silloin, kun on kiire, mutta aina liian paljon, kun emme keksi mitään tekemistä. Tempo ja intensiteetti vaikuttavat ajantajumme kaikilla tasoilla: lapselle huomina syntymäpäivä voi olla ikuisuuksien päässä kun vanhukselle vuoden takainen syntymäpäivä voi tuntua eiliseltä tai talven pysähtyneisyyttä seuraa vilkas kasvukausi keväällä. (Adam 1995: 23.)

Teollistuneen yhteiskunnan aika on luonnollisesta lähteestään abstrahoitua aikaa, se on itsenäistä, dekontekstualisoitua ja rationalisoitua aikaa. Sitä voi jakaa tasakokoisiin mitattaviin osiin lähes loputtomiin, sitä käytetään sellaisenaan päivittäisessä toiminnassa ja siihen suhtaudutaan aikana itsenään. (Adam 1995: 27; Lash ja Urry 1994: 225.) Koska elimistöllämme on oma rytminsä, joka on synkronoitu ympäristön rytmeihin, voi keinotekoinen ulkopuolelta ohjattu rytmi aiheuttaa häiriötä. Ilman kelloa jokapäiväistä elämää ja työtä rytmittivät vaihtelevat rytmit, mutta kellon myötä sosiaalisen elämän rytmitys siirtyi vaihtelemattomaan rytmiin, mikä aiheuttaa jännitteen yksilön oman joustavan rytmin ja yhteiskunnan joustamattoman rytmin välille.

---

⁴Esim. Geertz kuvaa artikkelissaan *Person, Time, and Conduct in Bali* balilaisten taksonomista kalenteria ja pisteenomaista (menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus sulautuvat) ajankäsitystä lauseella: ”They don’t tell you what time it is; they tell you what kind of time it is” (1973: 393). Geertzin tulkintaa balilaisten aikakäsityksistä on sittemmin kritisoinut Alfred Gell (1992), mutta mielestäni ymmärtämättä Geertzin tulkinnan lähtökohtia.

Esimerkiksi kolmivuorotyössä, jolloin rikotaan normaali paiva-yö -rytmi, asetetaan ihmisen sopeutumiskyky lujille, eivätkä sairastumiset ja tapaturmat olekaan harvinaisia. Tukeutuen laajaan lähdeaineistoon Barbara Adam toteaa, että kelloon perustuva joustamaton rytmi, yllättävät vaihdokset vakiintuneissa rytmeissä ja oman rytmin korvaaminen vieraalla rytmillä vaikuttavat hyvinvointiimme heikentämällä kykyämme synkronoida fyysiset ja sosiaaliset rytmimme ympäristön rytmeihin. (Adam 1995: 46-7, 104.) Teollisen tuotannon aikakehys ja rakenne, kellon aika, perustuu ajan epätemporaalisuuden periaatteelle. Se seuraa ja mittaa liikettä piittaamatta muutoksesta. Tämä abstrahoitu aika toistaa itseään täydellisesti ja ilman vaihteluita ja sitä kautta se on ristiriidassa kehomme ajan ja luonnon ajan kanssa, joissa variaatio ja temporaalisuus ovat luovuuden ja kehityksen lähteitä. Kellon koneellinen aika on lopullista ja rajallista. Se ei luo aikaa vaan se on aikaa, joka kuluu ja päättyy. (Adam 1995: 52.)

Ajan lopullisuudesta voidaan tosin olla toistakin mieltä. Heideggerin (1962) Daseinin autenttinen ja subjektiivinen aika ei ole kellonajan lailla loputonta ja jatkuvaa vaan minän sisäistä aikaa, joka loppuu kuolemaan. Aika on painolasti modernin kulttuurin reessä, mikäli on uskomista Weberin (1990 [1904-5]: 114-136) pohdintoihin askeettisuuden ja kapitalismin hengen suhteesta. Koska vain toiminta palveli Jumalan kunnian lisäämistä, oli ajan haaskaus ensimmäinen ja periaatteessa raskain kaikista synneistä. "Ajan menettäminen seurusteluun, joutavaan rupatteluun, ylellisyyteen, jopa enempiin uneen kuin terveyden vuoksi tarvitaan - kuudesta kahdeksaan tuntiin riittää - on siveellisesti ehdottoman tuomittavaa" (Weber 1990: 116). Ilman rationalisointia ja standardoitua kellolla mitattavan ajan olemassaoloa ovat yllämainitut käsitteet "ajan haaskaus" tai "ajan menettäminen" täysin käsittämättömiä. Miten voisi haaskata tai menettää jotain sellaista mitä ei voi mitata? Weber siteeraa Benjamin Franklinia kirjoittaessaan, että aika on rahaa, mutta suhde on pikemminkin päinvastainen. Aikaa voi jakaa rajoitetusti, sitä voi tietyissä tapauksissa säästää tai varastoida vaihtoa varten (esim. lomaosakkeet), mutta yleisesti aikaa on hyvin hankalaa varastoida tai säästää, toisin kuin rahaa. Mutta raha on aikaa siinä mielessä, että rahalla voi ostaa muiden palveluja ja säästää siten omaa aikaansa. Rahalla voi ostaa myös sisältöä tai ns. laatua aikaansa, mitä työtön, jolla on paljon aikaa, mutta ei rahaa ajan täyttämiseen ei voi tehdä. (Lash ja Urry 1994: 226-7.)

Psykoanalyytikko Peter Hartocollis (1983: 5) määrittelee ajan muutoksen tai liikkeen kokemuksena suhteessa johonkin, jota pidetään tai joka koetaan muuttumattomana. Kuten muutoksen havaitseminen edellyttää paikallaan pysyvän taustan havaitsemista, edellyttää ajan

havaitseminen minän kokemista vakaana tai staattisena. Näin aika voidaan ymmärtää muutoksen kokemuksena suhteessa minään. Ympäristön muutosten havaitseminen korostuu silloin, kun huomio keskittyy itseen - aika tuntuu kuluvan joko nopeasti, kiirehtien, säälimättömästi tai se hidastuu ja jopa pysähtyy. Aika saa silloin olemuksensa minän ulkopuolisena vahvasti läsnäolevana asiana. Silloin kun huomio on minän ulkopuolella, muutosta ei juuri voi havaita ja ajantaju hukkuu minän olemukseen - aika lakkaa olemasta. (Hartocollis 1983: 5.)

Ajantaju kestonä on perustavanlaatuisempi ja yksilölle aiemmin kehittyvä kuin ajantaju tulevaisuutena, menneisyytenä tai nykyisyytenä. Keston (duration) tajuaminen edellyttää tilan, samanaikaisuuden, nopeuden tai liikkeen ja järjestyksen ymmärrystä tai ainakin intuitiota niistä. Ajan tajuaminen kestonä on tunne, subjektiivinen psykologinen ilmiö, joka vaihtelee yksilöltä toiselle ja myös samalla yksilöllä riippuen sisäisten ja ulkoisten tekijöiden aiheuttamista tunnetiloista. Ajantajun subjektiivista luonnetta korostaa se, että ajan tajuaminen kestonä on muutoksen kokemista oman huomiokentän rajojen sisäpuolella. (Hartocollis 1983: 8-9.) Kesto voidaan ymmärtää peräkkäisiksi kvalitatiivisiksi muutoksiksi, jotka läpäisevät toisensa ja sulautuvat toisiinsa ilman selkeitä rajoja. Kestoa ei voikaan sen laadullisesta luonteesta johtuen mitata, ellei sille luoda symbolista representaatiota tilaan. (Bergson 1960 [1889]: 104.) Tällaisena symbolisena representaationa voi toimia kello. Ranskalainen vuosisadan vaihteen filosofi Henri Bergson huomauttaa, että konkreettinen kesto, johon subjektiivinen ajantajumme liittyy, on täysin eri asia kuin abstrakti aika (Bergson 1960: 155, 210). Näihin kahteen eri aikaan liittyen on Bergsonin mielestä löydettävissä kaksi eri minää, perustavanlaatuinen minä ja sen spatiaalinen ja sosiaalinen representaatio, joista vain edellinen on vapaa:

We reach the former by deep introspection, which leads us to grasp our inner states as living things, constantly *becoming*, as states not amenable to measure, which permeate one another and of which the succession in duration has nothing in common with juxtaposition in homogenous space. But the moments at which we thus grasp ourselves are rare, and that is just why we are rarely free. The greater part of the time we live outside ourselves, hardly perceiving anything of ourselves but our own ghost, a colourless shadow which pure duration projects into homogenous space. (Bergson 1960: 231.)

Vaikka Bergsonin mukaan elämmekin suurimman osan elämästämme tuona ei-vapaana projektiona tilassa, voimme kuitenkin aina palata "oikeaan minään" joka kokee ajan kestonä - sisäistettynä ja heterogeenisena (1960: 233). Koska minulta puuttuu Bergsonin rohkeus esittää noin yleisiä väitteitä, tyydyn jatkamaan hänen ideaansa siten,

että en väitä turismin tai etelänmatkan olevan matkoja “oikeaan miinään”, vaikka aiemmin mainittu latentti Toinen saattaakin matkalla tulla esiin, mutta kenties ne ovat pakoja rationaalisesta ajasta toisenlaiseen aikaan - eräänlaisia aikasiirtymiä. London School of Economicsin sosiaaliantropologian apulaisprofessori Alfred Gell (1992) tosin varoittaa antropologeja mystifioimasta aikaa tällä tavalla, mutta toisaalta hän teoksessaan *The Anthropology of Time* mielestäni vähättelee ajan emististisen tajuamisen merkitystä ja korostaa lineaarisen ajan vääjäämättömyyttä.

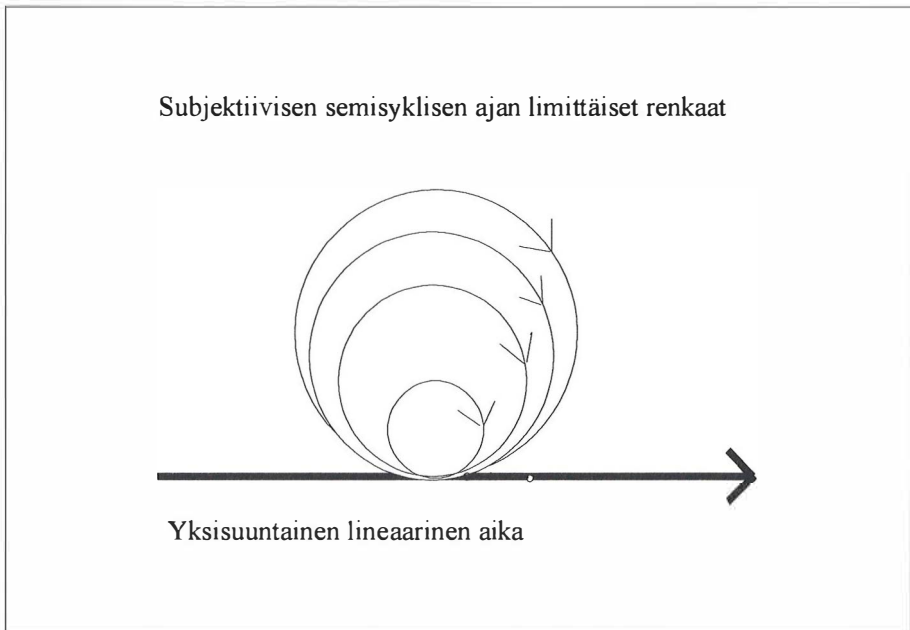
Gell toistaa kautta kirjansa, että hänen tarkoituksenaan on yksinkertaistaa ja demystifioida ajan käsitystä antropologiassa ja käy sitä kautta kritisoimaan aiempaa ajan käsitteen käsittelyä antropologiassa Durkheimista lähtien. Gellin mukaan aika on aina ja kaikissa kulttuureissa absoluuttista ja näin antropologien, sosiologien ja filosofien teorit mm. käänteisestä ajasta tai toisenlaisesta ajasta ovat perusteettomia (Gell 1992: passim). On kuitenkin merkillistä, että antropologiksi itseään kutsuva tutkija analysoi *kirjaimellisesti* näitä aikateorioita, ikään kuin esimerkiksi siirtymäriitissä rituaalisubjektien ulkopuolinen, absoluuttinen tai lineaarinen aika konkreettisesti muuttuisi, nopeutuisi, pysähtyisi ym. Käsitykseni mukaan antropologiassa pyritään kuitenkin selittämään ja ymmärtämään kulttuuria ja sen prosesseja ja tapahtumia kokijan, kulttuurin jäsenen kannalta - tekemään oman tai toisen kulttuurin jäsenen kokemus ymmärrettäväksi muille. Tällöin ei voida analysoida subjektiivista aikakokemusta - esimerkiksi ajan pysähtymistä tai hyppäystä erikoislaatuisessa kulttuurisessa tilanteessa, kuten siirtymäriitti - absoluuttisen tai yleispätevän ajan muutoksena tai häiriönä. Haluankin korostaa, että kun kirjoitan siirtymisestä toisenlaiseen aikaan etelänmatkalla tai ajan ostamisesta, en suinkaan tarkoita, että lineaarinen aika, joka turistit ympäröi, jollakin tavalla muuttuisi. Se, mikä muuttuu, on turistin kokemus ajasta. Ulkopuolisesta, arkielämää määräävästä yhteiskunnan ajasta siirrytään hetkeksi toiseen aikaan, joka on ainakin jossakin määrin enemmän omaa aikaa.

Subjektiivinen aikakokemus on jotakin lineaarisen ja syklisen ajan väliltä. Antropologiassa viitattiin aiemmin usein alkuperäiskansojen meidän tavoitteellisesta, rationaalisesta ja lineaarisesta ajastamme poikkeavaan sykliseen ja toistuvaan aikakäsitykseen. Tämäntyyppinen tulkinta on nykyään hyvin kyseenalaista (Adam 1995). Lineaarisen ja syklisen ajan asettaminen vastakkain siten, että edellinen on meidän modernia tavoitteellista aikaa ja jälkimmäinen “luontaiskulttuurien” aikaa sisältää Jukka Siikalan (1989: 218-219) mukaan sekä vahvan ideologisen ja kyseenalaistettavan perusoletuksen että tästä oletuksesta johtuvan virheellisen yksinkertaistuksen. Länsimaisessa rationaliteetissa

elävälle ihmiselle, joka sosiologisesta näkökulmasta katsottuna elää esineellistettyä ja markkinoitua aikaa - ajan myyminen työnantajalle, ajan ostaminen matkatoimistolta ym. - tarjoaa syklinen subjektiivinen aika hengähdystaukoja muuten vääjäämättä etenevässä ajassa. Aika kyllä kulkee eteenpäin, sen kääntäminen kulkemaan taaksepäin on sekä fysikaalisesti että kulttuurisesti mahdotonta, mutta syklisesti toistuvat tapahtumat ja asiat strukturoivat ajan kulkua tavalla, joka tekee siitä hallitumman tuntuisen ja tuo turvallisuutta ja pysyvyyden tunnetta muutosten keskellä. Näin subjektiivinen aika poikkeaa yhteiskunnan rationaalisesta lineaarisesta ajasta. Subjektiivinen aika on siis semisyklistä, koostuen pienistä ja isoista samanaikaisista ja synkronoiduista sykleistä, jotka kulkevat pyörän lailla eteenpäin pitkin lineaarisen ajan muodostamaa tietä (ks. kuva 6.5.)

Samaan aikaan kun pienempi sykli, joka voi olla tunti, päivä viikko tms., pyörähtää useita kertoja, suurempi sykli pyörii synkronoidusti harvemmin. Erikokoiset syklit kulkevat kuitenkin saman matkan lineaarisen ajan tiellä. Sykliä pyöriessä tapahtumat toistuvat niiden aktualisoituessa kosketuspinnassa lineaariseen aikaan, mutta ne eivät toistu samanlaisina, koska aika ei pysy paikallaan. Jotkut toistuvat useammin, kuten lauantaisauna tai iltauutiset ja toiset harvemmin kuten kalendaarijuhlat tai etelänmatka.

Yksinkertaistettuna ja arkipäiväistettynä voidaan sama asia esittää metaforana auton nastarenkaasta, jossa on poikkeuksellisen monimuotoinen kuviointi. Nastat ja renkaan kuviot ovat eri intervallein toistuvia tapahtumia tai asioita subjektiivisessa semisyklisessä ajassa. Nastat, jotka ovat tiheässä ja siten aktualisoituvat usein koskettaessaan lineaarisen ajan muodostamaa tien pintaa, ovat pieniä tapahtumia tai aikamääreitä. Renkaan suuremmat kuviot, joista jotkut toistuvat kulutuspinna-
sa useammin ja joista toiset ovat uniikkeja, kuten syntymä ja kuolema, kuvaavat merkittävämpiä aikamääreitä. Renkaalla ei voi konkreettisesti peruuttaa, mutta yksilö voi mielessään muistella jo käytettyä renkaan pintaa ja myös kuvitella tulevaa kuviointia. Nastat ja kuviot antavat pidon tiehen ja auttavat yksilöä elämään ajassa. Mikäli ajan kulkua strukturoivat kuviot puuttuisivat, voisi subjektiivisen semisyklisen ajan "sakkorengas" sutia ja liukua ja ote lineaarisesta ajasta ja siten myös yhteiskunnan tai kulttuurin makrorytmistä livetä. Näin voi käydä esimerkiksi yllättävässä joutumisessa rationaalisen lineaarisen ajan ulkopuolelle työttömyydessä.

Kuva 6.5. Semisyklinen aika.

Vaikka modernissa yhteiskunnassa aika mielletään lineaarisesti, eteenpäin kulkeväksi ja taakse jääväksi, verrattuna perinteisten yhteisöjen sykliseen ajankäsitykseen, on ehkä paremmin paikallaan puhua spiraalinomaisesta ajasta. Nykyisessä ajankulussa on myös syklisiä piirteitä. Syklit voivat kuitenkin olla eri pituisia ja saman syklin, esimerkiksi matkalta kotiinpaluun ja seuraavalle matkalle lähdön välinen mitattava aika saattaa vaihdella suurestikin syklistä toiseen, vaikka matkustelua usein sääteleekin vuosiloma. Vuoden kulku onkin usein määräävä tekijä ajan spiraalissa, mutta keskeisintä tässä ajankäsityksessä ovat ne lukuisat subjektiivisesti koetut - ei konkreettisesti minuuteissa, tunteissa, viikoissa tai vuosissa mitattavat - syklit jotka kasautuvat näennäisesti lineaarisesti etenevän ajan päälle muodostaen lukuisia sisäkkäisiä ja päällekkäisiä syklejä. Ajan kulku voidaan nykyisessä yhteiskunnassamme elävän yksilön kohdalta hahmottaa tulevaisuuteen suuntautuvan janan ympärillä pyöriväksi eri kokoisia kierroksia tekeväksi spiraaliksi tai vieteriksi. Ainoastaan spiraalin keskellä kulkeva jana on ajallisesti mitattavaa, itse spiraali on subjektiivista aikaa, joka on osin yksityistä, osin jaettua perheen tai muiden kulttuurin jäsenten kanssa.

Kotona ja arjessa koettu aika näyttää noudattavan tarkemmin mitattavaa aikaa verrattuna lomalla tai etelässä koettuun aikaan. Kun aika on kotioloissa ja työelämässä standardoitua, päivittäistä elämää määrittelevää ja rytmittelevää aikaa, on se etelässä ajatonta aikaa, subjektiivista

virtaa, jonka ainoat kiinnekohdat konkreettiseen aikaan saattavat olla loman alkamis- ja loppumispäivät tai retkibussin lähtö hotellin edestä kello 09.00. Arjessa, työelämän rutiineissa, aika on lähellä lineaarista, nuolta muistuttavaa, kohti tulevaisuutta kulkevaa aikaa, kun se etelässä on epälineaarista, jopa pysähtynyttä, jolloin edes vuorokaudenajoilla ei ole välttämättä merkitystä (ks. ajankäyttöhaastatteluista tehdyt kaaviot ja päiväkirjat). Ulla Wagner kirjoittaaakin ruotsalaisten Gambian-matkailusta, että arkielämän rakenteellisella ajalla ei ole turisteille juuri mitään merkitystä, ja että saapuminen kohteeseen ja lähtö takaisin kotiin ovat ainoat kiinteät ennaltamäärätyt ajankohdat ja ne toimivat portteina erilaisten aikojen välissä (Wagner 1977: 41).

Etenkin muistoissa aika vääristyy, tiivistyy tai jopa katoaa. Merkittävät ajanjaksot elämästä muistetaan, mutta välistä voi kadota pitkiäkin aikoja, jolloin ei ole tapahtunut mitään merkittävää. Subjekttiivisen ajantajun vääristymä voi ilmetä esimerkiksi siten, että rutiininomainen ”tylsä” ajanjakso saattaa sitä konkreettisesti eletessä tuntua loputtoman pitkältä, mutta muistojen kullatessa menneisyyden ajanjaksoja useiden vuosienkin jaksot sivuutetaan maninnatta. Etelänmatka voi subjektiivisessa ajantajussa olla merkittävämpi kuin huomattavasti pidempi normaali ajanjakso, koska etelässä eletään toisenlaista, meidän kotiyhteisöstämme irrallaan olevaa aikaa. Jos joltakulta kysytään menneen vuoden tapahtumista tyyliin ”mitäs teit viime vuonna?”, niin vastaus voi hyvinkin olla ”käytiin parin viikon etelänmatkalla” ja sitä seuraava kuvaus matkan tapahtumista. Vuoden muut 50 viikkoa katoavat jonnekin, vastaaja ei välttämättä arkikeskustelussa viittaa niihin lainkaan. Selitys tällaiselle ilmiölle on hyvinkin yksinkertainen. Aktiivisesti muistettu ajanjakso on ollut merkitystäyteistä aikaa, aikaa itselleen ja perheelle, täynnä kokemuksia jostakin tavallisuudesta poikkeavasta - ja kokemuksia on myös uusittu tuttavien kanssa kertomalla lomakuulumisia ja näyttämällä valokuvia. Koko muu vuosi on saattanut kulua arjessa päivien sulautuessa toisiinsa. Ihmisillä on kulttuurissamme taipumus paaluttaa aikaa merkittävillä tapahtumilla, joista vuosijuhlat ovat aina toistuvia, mutta esimerkiksi omat tai lapsen häät, ristiäiset, ylioppilasjuhlat tai muut vastaavat antavat uuden merkityksen koko vuodelle tai ajanjaksolle: ”ai niin, se oli sinä vuonna kun Brynolf syntyi!”

Merkittävää aikakäsityksen suhteen on myös se, kuinka ajasta on tullut kauppatavaraa modernissa yhteiskunnassa. Kapitalistisessa yhteiskunnassa yksilö myy työvoimaansa saadakseen siitä elantonsa. Lakisääteisen työajan jälkeen yksilö on ollut periaatteessa vapaa tekemään, mitä haluaa, tietenkin vallitsevien lakien ja tapojen sallimissa rajoissa. Yhteiskunnan ote on kuitenkin yltänyt yhä pidemmälle vapaa-

aikaan. Mm. joukkotiedotusvälineet tunkeutuvat lähes joka kotiin, eikä kotiyhteisön normi- ja sanktiorakenteesta ole kovinkaan helppoa irtautua edes vähäisessä määrin, jotta pääsisi todella irti työelämän ja yhteiskunnan paineista. Niinpä ajasta on tehty myyntiartikkeli. John Urryn (1995: 130) mielestä modernin kuluttamisen yksi merkittävimmistä piirteistä on ajan ostaminen. Ostaessaan viikon tai kaksi omaa aikaa itselleen, turisti tavoittelee sitä olotilaa, joka Thorstein Veblenin klassisen tulkinnan (1953 [1899]: 41-60) mukaan on ominainen perinteiselle yläluokalle. Tämä "vapaa-ajan luokka" (leisure class) erottautuu alemmista luokista huomattavan vapaa-ajan kautta: "the characteristic feature of leisure-class life is a conspicuous exemption from all useful employment" (Veblen 1953: 44). Modernissa yhteiskunnassa vapaa-ajan ostaminen ja "omistaminen" antaa ihmisille mahdollisuuden leikkiin, ja turismi on usein yksilön sosiaalista statusta korottava, palkitseva ja arvostettu leikin muoto (Lett 1983: 40; ks. Huizinga 1984).

Vaikka matka etelään, perinteiseen etelänkohteeseen, jonka sijainti ja kulttuuri ovat yhdentekeviä turisteille, ei olekaan oikeastaan matka minnekään, se on kuitenkin eräässä mielessä matka toiseen ulottuvuuteen. Etelänmatka on matka toisenlaiseen aikaan. Ostamalla viikon tai parin pakettimatkan yksilö hankkii itselleen legitimoitusti aikaa itselleen. Hän hankkii itselleen oikeuden olla tekemättä yhtään mitään. Asiaan liittyy toki paradoksi. Onhan hieman outoa, että täytyy matkustaa täältä jonnekin pois ollakseen tekemättä yhtään mitään. Käytännössä tämä tekemättömyyden oikeus toki mahdollistaa omaehtoisen tekemisen itse sanellussa tahdissa, paitsi opastetuilla kiertoajeluilla. Kuten lemiläisen naisen lomapäiväkirjasta (PKN42R) käy ilmi, ei itselle varattu loma-aika ole vain aikaa irti työstä, vaan myös kodista. Chris Rojek (1995: 29) huomauttaa, että naisten vapaa-ajaksi määritelty aika kuluu usein kodin ylläpitoon. Näin perheenäidille voi ostettu vapaa-aika etelänmatkan muodossa olla yksi harvoista keinoista saada aikaa, jonka voi käyttää täysin mielensä mukaan.

Etelänmatkan hahmottaminen ostetuksi ajaksi auttaa myös ymmärtämään todellisia matkoja ei minnekään eli 24 tunnin risteilyjä⁵. Konkreettinen irtautuminen kotiyhteiskunnasta näyttää olevan edellytys sille, että yksilö kykenee irtautumaan henkisesti omista ympyröistään ja myös yhteiskunnan paineista. Ehkä tämä ajattelumalli auttaa myös kulttuurimatkailijaa ymmärtämään kanssaturistejaan, jotka eivät hänen

---

⁵Nykyisten verovapaussäännösten (maaliskuu 1996) mukaan risteily voi olla ajallisesti lyhyempikin. Näiden "matkojen ei minnekään" kestohan määräytyy pääosin alkoholin verovapaan tuonnin aikarajoista.

laillaan haluakaan nähdä ja kokea vierailtavaa paikkaa, vaan viettävät mieluummin aikansa rannoilla, altailla, baareissa ja muissa paikoissa, joissa ei tarvitse tehdä yhtään mitään, ei edes ajatella, ellei tunne siihen viehtymystä. Ostettuun aikaan liittyy myös mahdollisuus edes rajalliseen hedonismiin, aistimuksista nauttimiseen. Niinpä ruoka, juoma, seksi ja lämpö ovat merkittäviä tekijöitä etelänmatkailussa. Ostetulla ajalla ei ole mitään muita aikarajoja, joita olisi pakko noudattaa kuin alkamis- ja loppumisaika. Näiden kahden ajankohdan välillä aika saattaa kieppua huimia spiraaleja, kiittää, pysähdellä ja venyä.

Turismi ja toisenlainen ajantaju voidaan liittää toisiinsa myös fenomenologi Mircea Eliaden ajatuksia myötäillen. Eliaden mukaan profaani aika kumoutuu ja ihminen siirtyy myyttiseen aikaan vain merkittävänä ajankohtina, silloin, kun ihminen on oma itsensä, "rituaalin tai tärkeiden toimintojen, kuten ruokailun, yhdynnän, seremonioiden, metsästyksen, kalastuksen, sodan tai työnteon aikana. Muun ajan elämästään ihminen viettää profaanissa, merkitystä vailla olevassa ajassa". (Eliade 1992[1949]: 36.) Eliaden ajatus on läheistä sukua van Gennepin (1960 [1908]) ja Turnerin (1978) kirjoituksille liminaalista. Wagner kirjoittaa turistin liminaalisesta ajasta, että:

Time becomes free and unstructured to be disposed of at will, and the tourist is released from being the slave of time, hounded by the hours, minutes, and even seconds, to become the master of time, which can now be structured at his own volition. (Wagner 1977: 42.)

Tähän liittyen voi harrastaa ajatusleikkiä keskiajan ja modernin ajan käänteisellä suhteella. Scott Lash ja John Urry (1994: 227) toteavat keskiajalla aikakäsityksen perustuneen vuoden rytmeille, vuodenaikoihin liittyvine markkinoineen, kirkkojuhlineen ja rituaaleineen - keskiajan elämä oli siis järjestäytynyt aikasaarekkeiden ympärille ajattomuuden meressä. Modernissa yhteiskunnassa elämme aikaa ja ajassa, aika on jokapuolella strukturoivana entiteettinä. Tämän olemassaolon ajan ehdoilla voi katkaista hetkeksi esimerkiksi lomamatka ajattomuuden saarelle ajan meressä - joka usein on saari myös kirjaimellisesti.

Turisti harrastaa "aikamatkailua" myös siinä mielessä, että turistien suosimissa pittoreskeissa ja vielä pilaantumattomissa kohteissa aika on "pysähtynyt". Matka saattaakin tästä näkökulmasta katsottuna olla matka kadotettuun menneisyyteen tai sen aspektiin. Nostalginen kaipuu menneeseen aikaan kanavoituu haluksi matkustaa toiseen paikkaan. Näin turistit pakenevat nykyhetkeä matkustellessaan pois kotoa. Tähän aikamatkailuun liittyy myös se, että matkailuun virkistäväenä prosessina liittyy regressioita ja paluita (vrt. viittaukset lapsuuden kesiiin). (Curtis ja Pajaczkowska 1994: 199-204.) Kenties matkalla olon "flow" (ks. Csikszentmihalyi 1975: 11-38) tai liminaalisuus /liminoidi-

suus muistuttaa lapsuuden kokemuksia - aikaa, jolloin ajan ja paikan kahleita ei vielä ollut koettu tai ymmärretty (Curtis ja Pajaczkowska 1994: 204). Tähän nostalgiseen asenteeseen kuuluu vielä se, että menneisyys ja vieras (vierailtava kohde) näyttäytyy selkeänä ja eheänä, ja etäisyys tekee siitä haluttavan verrattuna nykyhetken painostavaan epäselvyyteen (ibid.: 205). Historiallisessa kulttuurimatkailussa ja nostalgisessa kotiseutumatkailussa etsitään ja kerätään tietoisesti menneen ajan palasia. Seppo Knuuttila (1987: 46-47) onkin huomauttanut *eilisen* olevan merkittävä markkinavaltti matkailussa - menneisyys myy turismissa. Etelänmatkalla nostalgia ja paluu menneeseen ei ole niin tietoista, mutta yhtä selvää: turistikohteet representoivat meille mennyttä, pysähtynyttä aikaa kulttuurisine ja arkkitehtoonisine infrastruktuureineen tai luonnonläheisyytensä kautta - tai *liminoiditilassa esiin pääsevä latentti Toinen kokee regressionomaisesti samankaltaisia kokemuksia kuin lapsuudessaan.*

We were woken early for another rest stop, this one in Where The Fuck, Finland. Actually it was called Muonio and it was the most desolate place I had ever seen: a filling station and lean-to café in the middle of a tundra plain. The good news was that the café accepted Norwegian currency; the bad news was that it had nothing that anyone outside a famine zone would want to eat.
Bill Bryson 1991. Neither Here Nor There. London: Minerva. s. 13.

7. AISTIVA TURISTI

Paikan aistiminen

Ilmastoidun turistibussin ikkunasta voimme nähdä, että slummi, jonka ohi ajamme, on epämiellyttävän ja ruman näköinen. Mutta vasta, kun avaamme bussin ikkunan ja annamme slummin viemärien lemun tulvahtaa sieraimiimme, tajuamme, kuinka luotaantyöntävä paikka itse asiassa on. Henkilö, joka vain näkee, on katselija, "sight-seer", hän ei ole muuten tekemisissä katsomansa näkymän kanssa. Silmin havaittu maailma on abstraktimpi kuin muiden aistien kautta tunnettu. (Tuan 1974: 10.) Turistit ja muut vierailijat muodostavat kuvansa vierailtavasta paikasta pääasiassa näköaistinsa avulla, heillä on sananmukaisesti näkökulma paikkaan. Paikallisella asukkaalla on sen sijaan kokonainen asenne kotipaikkaansa kohtaan, hän on kokonaan kotiympäristönsä sisällä. (Tuan 1974: 63.) Maantieteilijä Yi-Fu Tuan toteaaakin, että:

The visitor's evaluation of environment is essentially aesthetic. It is an outsiders view. The outsider judges by appearance, by some formal canon of beauty. A special effort is required to empathize with the lives and values of the inhabitants. (Tuan 1974: 64.)

Pelkkä paikan näkeminen riittää siis vain pinnallisen kuvan luomiseen paikasta, ei varsinaisesti paikan kokemiseen. Tuan kirjoittaakin myöhemmin (1977: 18), että objekti tai paikka saavuttaa konkreettisen todellisuuden mielessämme vasta silloin, kun kokemuksemme siitä on totaalinen, eli havaitsemme sen kaikilla aisteillamme ja otamme havainnot vastaan aktiivisella ja reflektiivisellä mielellä.

Suurin osa turisteja käsittelevästä sosiologisesta kirjallisuudesta on keskittynyt juuri tähän pinnalliseen tapaan kokea paikka. Itse asiassa sana turisti tarkoittaaakin ihmistä, joka kiertää vieraissa paikoissa katselemassa nähtävyyksiä. Näin ollen vain vakiintunut tapa oikeuttaa termin käytön aurinkolomailijoiden yhteydessä. Turismintutkimuksen

pääsuuntaukset ovat keskittyneet pohtimaan nähtävyyttä, attraktion luonnetta ja autenttisuutta päägurunaan Dean MacCannell (1973; 1989) tai sitä, kuinka turisti katsoo näitä nähtävyyksiä yhtenä näkyvimmistä edustajistaan John Urry (1990). Muut aistit ovat jääneet vähäiselle huomiolle tutkimuksen valtavrassa. Muita aisteja ja turistin ruumista ei kuitenkaan ole kokonaan unohdettu. Suomessa asiasta ovat kirjoittaneet Eeva Jokinen ja Soile Veijola mm. artikkelissaan Turistin ruumis (1993), jossa he käymällä keskustelua muiden tutkijoiden ajatusten kanssa haluavat tuoda esiin sen, että ruumis puuttuu turismitutkimuksesta, koska tähän saakka on keskitytty tarkastelemaan turistia katseen kautta.

Keskittyminen katseeseen turismitutkimuksessa - tai kuten John Urry (1995: 27-28, 136) asian ilmaisee: turismin okulaarisentrisyyteen - lienee perua aistien hierarkisoinnista "korkeampiin" (esim. näkö) ja "alempiin" (esim. tuntoaisti) länsimaisessa tieteenraditiiossa (ks. Falk 1994: 10-11). Aristoteelisessa aistien hierarkiassa näkö-, kuulo- ja hajuaisti luokiteltiin inhimillisiksi aisteiksi ja maku- ja tuntoaisti eläimellisiksi (Synnott 1991: 65). Kulttuurissamme havaitsemista pidetään pikemminkin fyysisenä kuin kulttuurisena toimena. Ajatellaan, että viisi aistiamme vain keräävät tietoa ympäröivästä maailmasta. Kuitenkin jopa Aristoteleelta peräisin oleva käsityksemme nimenomaan viiden aistin olemassaolosta on kulttuurisesti rakentunut. Joissakin kulttuureissa lasketaan olevan useampia aisteja, kuten buddhalaisissa kulttuureissa, joissa mieli lasketaan kuudenneksi aistiksi. Toisissa kulttuureissa aistikategorioita on vähemmän, kuten Nigerian Hausoilla, joilla on yksi sana kuvaamaan näköaistia ja toinen kuvaamaan kaikkia muita aisteja. (Howes ja Classen 1991: 257-258; Classen 1993: 1-3.) Kulttuurien välillä on suuria eroja siinä, kuinka eri aisteja käytetään ja kuinka niiden avulla hahmotetaan ympäröivää maailmaa (Ong 1991: 26-30). Toki aistien fysiologinen tausta - biologiset edellytykset ylipäättänsä aistia mitään - on ihmiskunnalle yhteistä, mutta tapa, jolla eri kulttuurien jäsenet tulkitsevat aistiärsyksiään, on kulttuurisesti muotoutunut. Tiedämme jokainen myös omasta kokemuksestamme, että tapa tulkita aistiärsyksiä on kontekstisidonnaista: joskus tietty kosketus, väri, ääni, haju tai maku ärsyttää, toisinaan se taas miellyttää.

Katse on hyvin keskeinen elementti turistin kokemuksen muokkajana. Turistit katsovat nähtävyyksiä, paikallisia ihmisiä, toisiaan, luontoa, matkamuuistoja ym. ja myös tallentavat näkymiä kameralla voidakseen kotona katsella näkymiä uudelleen. Näkymän uusintaminen voi tosin Tuanin (1977: 161) mielestä johtaa pettymykseen, koska katsellessamme vaikkapa kuuluisaa vuorta taivaanrannassa, vuori kuvastuu niin suurena tajunnassamme, että siitä ottamamme valokuva

näyttääkin meille kääpiön odottamamme jättiläisen sijasta. Katse ei kuitenkaan ole turistin ainoa tapa hahmottaa lomakohteensa ympäristöä. Harva turisti pystyy tai haluaa sulkea vierailtavaa kohdetta muilta aisteilta. Vaikka turisti olisikin koko lomansa ajan ympäristökuplassa eli omanmaalaisen seuran parissa tutussa hotellissa täysihoidolla, hän pakostakin aistii ainakin ajoittain lomakohteen hajuja, ääniä, kuumuutta jne. Walter Ongin (1967: 74) mukaan näköaisti voi paljastaa vain pintoja, ei koskaan todellista sisäpuolta, mikä vaikuttaa myös asioiden ymmärtämiseen:

If understanding is conceived of by analogy with sight alone ... rather than by analogy also with hearing ... as well as with smell and taste, understanding is ipso facto condemned to dealing with surfaces which have a 'beyond' it can never attain to.

Turisti muodostaa yleiskuvan kohteesta suurelta osin näköaistinsa avulla, mutta olennaisen osa mielikuvaa rakentavat paikan hajut, sekä miellyttävät että luotaantyöntävät, maut, erityisesti niille turisteille, jotka uskaltavat kokeilla paikallista ruokaa, äänet, sekä tutut että vieraat, ja hyvin merkittävältä osalta tuntoaistimukset. Etelässä tuntee ihollaan ja hengitysteissä kuuman ilman kosketuksen. Suolainen ja lämmin merivesi ja kuuma hiekkaranta aiheuttavat fyysisiä aistimuksia. Monet aistit ovat samanaikaisesti aktiivisia useimmissa lomakokemuksissa. Rannalla tuntee auringon ihollaan, kuulee monia kieliä ympärillään, haistaa meren ja aurinkorasvan, maistaa kiertävän kauppiaan myymän välipalan maun tai viimeöisen juhlinnan maun, ja näkee lähes alastomien ihmisten paljouden (ja tulee nähdyksi, ks. Jokinen ja Veijola 1990; 1993).

Erilaisissa turistisissa kokemuksissa voidaan kuitenkin sanoa jonkun aistin aktiivisuuden dominoivan. Ateenan Akropoliilla dominoi useimmiten näköaisti, vaikka eritoten kuumuus on siellä usein lähes käsin kosketeltavaa. Akropolis kuitenkin konstruoituu turistin katseesta, se erottuu muista kuumista paikoista erikoislaatuisen visuaalisuutensa ansiosta - joskin kukkulan esteettinen arvostaminen edellyttää jonkinasteista ennakkotietoa näkymästä. Rodoksen rannalla dominoi tuntoaisti. Iho vastaanottaa signaaleja auringosta, merestä, hiekasta, ympäröivästä ilmasta ja mahdollisesti toisen ihmisen fyysisestä kosketuksesta. Toisin kuin Akropoliilla nämä aistimukset eivät kuitenkaan erota Rodoksen rantoja muista etelän rannoista, paitsi ehkä skaalalla hienohiekkainen ranta - pikkukiviranta tai suuret aallot - pienet aallot. Pieni ajatusleikki vierailusta Ateenan Akropoliille viimeisessä räntäsateessa osoittaa kuitenkin, että turistinen elämys antiikin raunioillakin saa vaikutteita kontekstista. Kiipeäminen helteisen Plakan halki Akropoliille vesipullot mukana valmistaa turistin kohtaamaan kukkulan rauniot eri tavalla,

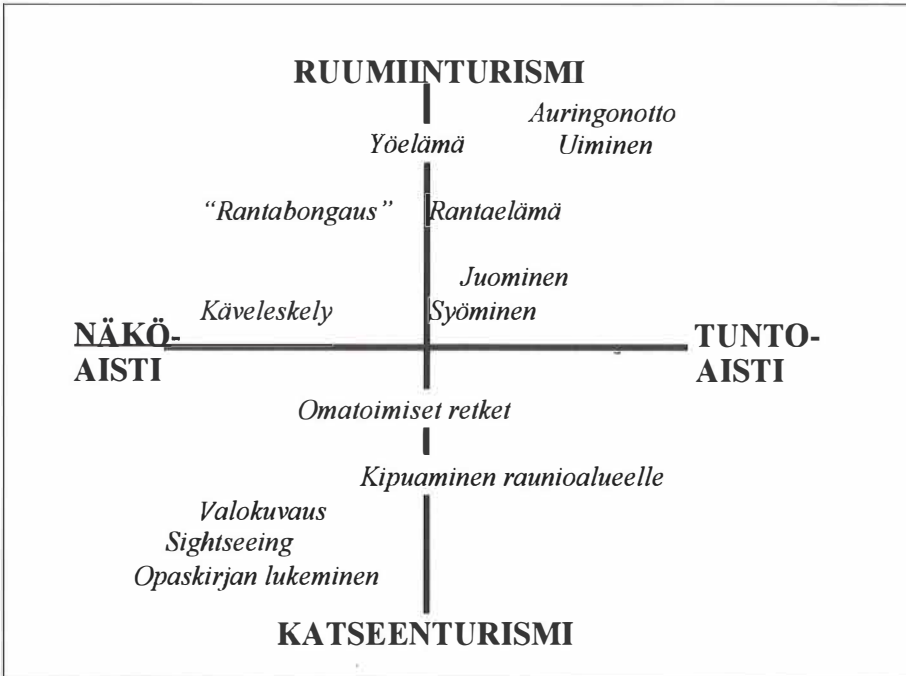
kuin jos vierailuajankohtana olisi kylmää ja perille saakka tullaan bussilla.

Nähtävyysskeskeisessä kohdesidonnaisessa kulttuurimatkailussa näköaisti dominoi turistin kokemuksessa - sitä voidaan näin ollen kutsua katseenturismiksi. Mielikuvasidonnaisessa etelänmatkailussa ei näköaisti aina ole dominoiva, vaan auringonotossa, uinnissa, yöelämässä jne, on tuntoaistilla usein dominoiva rooli - myös kuulo-, maku- ja hajuaisteilla voi olla kokemuksessa dominoiva osa. Tämänyyppistä turismia voidaankin kutsua ruumiinturismiksi. Katseen- ja ruumiinturismien kategoriat ovat ideaalityyppisiä kategorioita. Erilaisia turistisia toimia ja niiden suhdetta sekä näkö- että kuuloaistiin ja ruumiin- sekä katseenturismiin voidaan hahmottaa kuvassa 7.1. olevan hypoteettis-ideaalityyppisen kaavion avulla. Turistin tapaa aistia ympäristöään voidaan hahmottaa myös muiden aistipiirien kautta. Kansanmusiikkiesityksissä tai diskoilloissa kuunnellaan¹, paikallista ruokaa ja juomaa maistellaan ja ilmaa tai kasveja ym. haistellaan. Pyrkimyksenäni kuvan 7.1. kaaviolla on lähinnä viitatakatseeseen keskittyneen (ks. esim. Urry 1990; 1995; MacCannell 1989) turismiteorian riittämättömyyteen etelänmatkailun analysoinnissa.

Nähtävyysskeskeinen turismi, katseenturismi, on siis selvästi sidoksissa tiettyyn maantieteelliseen tai kulttuuriseen paikkaan, joka turistin kokemuksessa pääosin visuaalisesti erottuu muista vastaavanlaisella tavalla nähtävyyksiksi arvioiduista kohteista. Näin turisti kykenee visuaalisesti erottamaan esimerkiksi kuumissa paikoissa sijaitsevat kulttuurihistorialliset nähtävyydet selvästi toisistaan. Ateenan Akropolis, Delfi, Colosseum, Efesos ja Luxor vain joitakin mainitakseni, erottuvat toisistaan turistin kokemuksissa, vaikka vierailuajankohtina ilmastolliset olosuhteet, hajut, maut ja äänet olisivat täsmälleen samanlaisia. Rantalomakohteet näyttävät sen sijaan olevan paremmin keskenään vaihdettavissa ilman merkittäviä eroja turistin kokemuksessa. Toki Rodos on erilainen kuin Bodrum tai Playa del Ingles, mutta etelänkohteilla on toisaalta niin paljon yhtäläisyyksiä, että turisti voi periaatteessa vierailla jossakin kohteessa kykenemättä eksplikoimaan, missä ollaan menossa. Vain aktivoituessaan ranta/uima-allasoleskelutaan ja lähtiessään kiertelemään kaupungilla tai kylällä, turisti saa sellaisia aistimuksia, jotka erottavat paikan muista lomakohteista. Kulkiessaan Rodoksen kaupungilla kreikkalaisten ja muiden turistien joukossa, syödessään kreikkalaista ruokaa, haistaessaan kauppahallin lievästi pilaantuneen kalan hajun ja nähdessään massiivisen vanhan-

---

¹Diskoilloissa toki myös näyttäydään.

Kuva 7.1. Näkö- ja tuntoaisti erilaisissa turistisissa toimissa.

kaupungin, turistin kokemus tulee siinä määrin täydellisemmäksi, että hän tuntee olevansa nimenomaan Rodoksella. Näin ei kuitenkaan aina käy, koska monet turistit tyytyvät liikkumaan hotellin ja rannan väliä, käymään syömässä kaupungin pohjoiskärjen “kansainvälisissä” ravintoloissa ja juomaan iltakahvinsa tai -oluensa Demiksen suomalaisessa baarissa.

Katseenturismissa näköaisti dominoi, koska tiettyyn paikkaan on matkustettu näkemään ja kokemaan jotakin tiettyä siellä olevaa, muiden aistien ollessa aktiivisia mutta taustalla. Rantalomailussa, jota kenties voisi kutsua ruumiinturismiksi, aistit toimivat kenties tasapainoisemmin fyysisten nautintojen dominoidessa. Katse ei pääse ylivaltaan, vaikka se onkin aktiivinen tuki fyysisissä nautinnoissa, kuten juhlinnassa, syömisessä, seksissä ym. nautinnoissa, joita turistit tavoittelevat. Turistisissa aktiviteeteissa voidaan kuvitella aistien jakautuneen erityyppisten toimien välillä siten, että näköaisti on toisessa ääripäässä ja tuntoaisti toisessa. Kuulo-, maku- ja hajuaistit toimivat kaikentyypisessä turismissa, tosin niidenkin merkittävyys turistisessa kokemuksessa vaihtelee tilanteen mukaan.

Ruumiinturismi

Ihminen kokee sekä positiivisia että negatiivisia aistimuksia eli on sensorinen olento. Hedonistinen käsitys ihmisestä ruumiillisuutta korostavana määrittää meidät olennoiksi, jotka toimivat nautinnonhakuisesti välttämättä kipua - muuttaen täten ihmisen sensorisesta aistilliseksi olennoksi. Ihmisen erottaa kuitenkin eläinkokeissa sähköiskua välttämään oppineesta madosta se logiikka, joka ohjaa pyrkimyksiä positiivisten ruumiillisten tilojen saavuttamiseksi. Eläimillä tätä logiikka voidaan kutsua tarpeen logiikaksi, eli eläin pyrkii epätasapainoisesta ruumiillisesta tilasta tai tarpeesta (esim. nälästä) tasapainoiseen tilaan tai tyydytykseen (kylläisyyteen). Ihmisillä pyrkimystä ruumiillisiin nautintoihin ei ohjaa pelkästään negatiivisen epätasapainoisen tilan välttäminen - ihmisellä ei kyse ole niinkään tarpeiden tyydyttämisestä kuin halun logiikasta. (Falk 1994: 57-58.) Koska turistit harvoin puhuvat kohdemaansa kieltä, ovat kohtaamiset vieraan maan ja kulttuurin kanssa lähinnä nonverbaaleja ja poikkeavat siten arkipäivän kohtaamisista kotiympäristössä. Näin kokemukset ulkomailla välittyvät eri tavalla kuin kokemukset kotona. Matkalla suhde ympäröivään todellisuuteen on fyysisempi ja sensuaalisempi. Tämä tarjoaa mahdollisuuden löytää uudellen lapsuuden spontaaniuden ja välittömyyden aspekteja. (Curtis ja Pajaczkowska 1994: 206-207.) Turismiin olennaisesti liittyvä nostalgisuus ei rajoitu pelkästään menneen ajan muistomerkkien ihailuun vaan siihen voi liittyä ruumiillisuuden kokeminen lapsenomaisella tavalla - kuten Maspalomasin hiekkadyyneillä paljasjaloin kulkeneella naisella. Kulttuuriantropologi Jennifer Beer Berkeleyn yliopistosta huomauttaa japanilaisten turismia käsittelevässä väitöskirjassaan, että:

Tourism permits fanciful engagements with “authentic” times past or elegant futures; in the same manner, it allows tourists to enjoy a nostalgic child-like awareness of the body. (Beer 1993: 229.)

Orvar Löfgrenin mukaan etelänmatkailun takana on unelma toisenlaisesta maasta (“landet Annorlunda”), kuvitelma siitä, että matkustamalla etelään voi muuttua toisenlaiseksi ihmiseksi - aistillisemmaksi, laiskemmaksi ja ruumiillisemmaksi. “Drömmen om resan till Södern handlar därför ofta om drömmen om en *förlossning*” (Löfgren 1990: 36, kurs. alkup.). Etelänmatkan lupaama vapahdus ei koske pelkästään näihin matkoihin kliseenomaisesti liitettyä ylenmääräistä seksiä, ruokaa ja juomaa, vaan Löfgren korostaa, että etenkin massaturismin alkuaikoina etelänmatka tarjosi vapauden ja mahdollisuuden “epäruotsalaiseen” käytökseen - tai ruotsalaisuuden sellaiseen puoleen, jonka sosiaalinen kontrolli, arkirutiinit ja tavat pitivät kurissa kotimaassa. (Ibid.: 36.)

Yhtymäkohdat ruotsalaisen ja suomalaisen etelänmatkailun välillä ovat ilmeisiä.²

Pasi Falkin (1994: 58) mukaan nautinto on itsessään siirtymistä erikoislaatuiseen normaalin yläpuolella olevaan tilaan ja samalla tämän tilan luonnehdinta. Ruumiillisen nautinnon tilaa ei voida tulkita pyrkimykseksi tasapainoon ja tarpeiden tyydytykseen tarpeen logiikan mukaisesti, koska tyydytyksen tila on halulle vieras - halu on jatkuvaa pyrkimystä. Halun logiikka ei voisi toimia eläimen toimintaperiaatteenä, koska se edellyttää syntyäkseen ja toimiakseen kulttuuria, jonka dynamiikkaan pyrkimys normaalista ei-normaaliin tilaan olennaisesti kuuluu. (Falk 1994: 58.) Kulttuurissamme on runsaasti esimerkkejä pyrkimyksistä ei-normaaliin ruumiilliseen tilaan, joita ei voida redusoida pelkiksi tarpeiden tyydyttämiseksi. Turistin kuuma hiekkaranta, gastronomin herkullinen ateria, "vielä yksi tuoppi" tai himolenskeilijän endorfiinipurkaus ovat halujen kohteita, eivät tarpeiden tyydyttämisen välineitä. Niillä tavoitellaan toisenlaista, normaalista poikkeavaa olotilaa.

Etelänmatka voikin tarjota mahdollisuuden hahmottaa ympäristöä tavallisesta poikkeavalla tavalla. Arjessa aistinemme maailmaa voittopuolisesti näköaistin avulla. David Howes ja Constance Classen (1991: 259; 272-274) toteavat, että aistimisessa ei ole vain kulttuurien välisiä eroja, vaan kulttuurien sisällä eri ryhmät voivat hahmottaa ympäristöään eri aistein ja eri tavoin. Lapset aistivat ympäristöään eri tavoin kuin aikuiset. Miesten ja naisten sanotaan usein hahmottavan maailmaa eri tavoin, joista miesten visuaalispainotteinen hahmotustapa on usein dominoiva. (ibid.: 272-274.) Howes ja Classen (1991: 278-280) jatkavat analyysiaan kirjan *The Varieties of Sensory Experience* (1991) artikkeleista todeten aistien usein stimuloituvan ja herkistyvän rituaalisissa yhteyksissä - joko tiettyyn/tiettyihin aisteihin kohdistuvan stimuloinnin kautta tai muiden aistien kuin rituaalin fokuksessa olevan aistin tukahduttamisen kautta. Näin he tarjoavat johtolangan etelänmatkailun aistikokemuksen kuvailulle. Jos etelänmatka on siirtymä toiseen olotilaan tai liminoidiin ja omaa siten tiettyjä siirtymäriitin piirteitä, voidaan

²Tämä kävi selvästi ilmi "Nordiska Södernresor" -seminaarissa Göteborgissa 12.-14.8.1994. Seminaariin osallistui tutkijoita kaikista Pohjoismaista Islantia lukuun ottamatta. Kun vertailimme tutkimustuloksiamme keskenämme havaitsimme selviä tunnuspiirteitä pohjoismaisessa etelänmatkailussa, jotka erottivat sen esim. pohjois-amerikkalaisesta turismista. Etelänmatka, "södernresan", on pohjoismaalaisille tunnusomainen matkustusmuoto, jonka sukulaisia tavataan lähinnä vain englannista ja saksasta.

ajatella, että jokin aisti tai useammat aistit stimuloituvat enemmän kuin arkisessa kontekstissa.

Etelänmatka voi siis olla siirtymä kolmessa eri merkityksessä. Ensinnäkin se on *fyysinen tai spatiaalinen* siirtymä kodista lentokoneella etelän lomakohteeseen - liikkumista avaruuden halki. Toiseksi se on *mentaali-*nen siirtymä toiseen olotilaan, arjen ajasta ja paikasta etelän liminoidiin "ajattomuuteen ja paikattomuuteen" - mahdollistaen latentin Toisen esiinpääsyn minässä. Kolmanneksi etelänmatka on *sensorinen* siirtymä arjessa tukahdutettuna olevasta aistikokemuksesta voimakkaasti tiettyjä aistipiirejä stimuloivaan etelään³. Mentaalinen ja sensorinen siirtymä ovat pitkälti riippuvia toisistaan ja vuorostaan kytköksissä spatiaaliseen siirtymään. Tämä ajatus on sukua Peter Stallybrassin ja Allon Whiten (1986: 3) pohdinnalle ihmisen symbolisista alueista ja rajankäynneistä niissä:

The high/low opposition in each of our four domains - psychic forms, the human body, geographical space and the social order - is a fundamental basis to mechanisms of ordering and sense-making in European cultures. Divisions and discriminations in one domain are continually structured, legitimated and dissolved by reference to the vertical symbolic hierarchy which operates in the other three domains. Cultures "think themselves" in the most immediate and affective ways through the combined symbolisms of these four hierarchies. Furthermore [...] transgressing the rules of hierarchy and order in any one of these domains may have major consequences in the others.

Tähän keskusteluun sovellettuna Stallybrassin ja Whiten ajatusrakennelma tarkoittaa sitä, että spatiaalinen tai pikemminkin spatiotemporaalinen siirtyminen kodista ja arjesta etelään aiheuttaa muutoksia psyykkiseen tilaamme, sosiaaliseen järjestykseen ja ruumiintilaamme eli tapaan, jolla aistimme ympäristöämme.

Jatkuva halun logiikan mukaan eläminen ei kuitenkaan onnistu, mikäli halutaan säilyttää jonkinlainen yhteiskuntajärjestys. Yhteisössä on jollakin tavalla kanavoitava, hallittava ja rajoitettava hedonistisia pyrkimyksiä ruumiilliseen nautintoon. Norbert Eliaksen sivilisaatioprosessin teorian ydin onkin juuri ruumiintoimintojen ja niiden ilmausten rajoittamisessa, ihmisen seksuaalisen ja aggressiivisen käyttäytymisen asteittaisessa rajoittamisessa ja muuntamisessa sisäiseksi tunteellisuudeksi (Elias 1994). Falkin mukaan ruumis sensorisena ja aistillisena olentona edellyttää aina omaa vastinettaan, järkevää ruumista, joka on kulttuurisen järjestyksen alainen. Jopa kulttuurisen järjestyksen hetkelli-

---

³Vrt. päiväkirjojen merkinnät hiekasta paljaan jalan alla, kuuman ilman ja vilvoittavan meren tunteesta ym.

sesti rikkovat ruumiillisuuden manifestaatiot, kuten karnevalistiset sosiaalisten hierarkioiden inversiot, määräytyvät suhteessa ylitettyihin kulttuurisiin rajoihin. (Falk 1994: 2.) Näin etelän liminoidisuudessa mahdollistuvat toiminnat ja nautinnot ovat aina suhteessa normaaliin ja arkeen. Kulutukseen liittyvien lievien tabujen rikkomisen ylensyönillä, juopottelulla, rahan tuhlaamisella, räväkällä pukeutumisella tai ajankäytön villillä muuttamisella kuuluu olennaisesti turistisiin nautintoihin (Urry 1990: 101).

Rajojen ylittämisen ei tarvitse olla räväkkää tai hätkähdyttävää tuottaakseen nautintoa turistille. Usein riittävät hyvin pienet yksinkertaiselta tuntuvat aistikokemukset tai toiminnat. Paljain jaloin käveleminen kuumilla Maspalomasin hiekkarannoilla, uskaltautuminen laulamaan karaokea Casa Finlandian kellaribaariin, yläosan riisuminen Ellin rannalla, juhliminen aamukuuteen Bodrumin musiikkibaareissa, nauttiminen pitkästä aamusta hotellihuoneessa Akabassa ja toimeettomana olo (”vain oleminen”) koko päivän Ateenassa ovat kaikki esimerkkejä normaalista tai arjesta poikkeavista toimista ja niihin liittyvistä kokemuksista. Rantaan liittyvät aistinautinnot - kylpemisen ja auringonoton - antropologi Ashley Montagu (1971: 156-158) näkee kuuluvan hyvinkin primaaristen aistinautintojen piiriin. Lapsi nauttii lämpimästä kylvystä, sen tuottamasta miellyttävästä tunteesta iholla. Myös aikuiset saavat nautintoa kylpemisestä. Viitaten amerikkalaisten kylpemistapoihin, Montagu huomauttaa heidän kuluttavan kylvyssä tai suihkussa huomattavasti enemmän aikaa kuin itse peseytymiseen tarvittaisiin ja lisäksi nauttivan veden ja pesemisen kosketuksesta iholla, mikä näkyy (ja kuuluu) mm. lauleskeluna kylvyssä tai suihkussa tai masturbointina. Vaatteiden vähentäminen ja ihon altistaminen auringon säteille ja lämpimille tuulenvireille viittaa myös nautintoon, joka saadaan paljastamalla elimistömme suurin sensorinen elin, iho, ympäristön elementeille. (Ibid.)

Voidaankin sanoa, että nähtävyysskeskeisen kohdesidonnaisen turismin - tai Urryn (1990; 1995) okulaarisentrisen turismin - ja mielikuvapidonnaisen etelänmatkailun yksi merkittävä ero on niihin liittyvän aistikokemuksen laadussa. Kun katseenturismissa lähinnä katsellaan uusia ja vieraita paikkoja, *etelänmatkailussa muutos arkikontekstista tunnetaan iholla*. Ashley Montagun (1971: 1) mukaan iho on vanhin ja herkin elimistämme, ensimmäinen kommunikointivälineemme ja tehokkain suojamme. Tuntoaisti, joka olennaisesti liittyy ihoon, kehittyy ensimmäisenä aisteista jo kahdeksanviikkoiselle ihmisalkiolle. Tuntoaistin jälkeen kehittyvät aluksi kuuloaisti ja lopuksi näköaisti, joka ei lapsen kehityksen alkuvaiheessa ole merkittävä. Lapsen lähetessä aikuisuutta aistien tärkeysjärjestys näyttää muuttuvan näköaistin noustessa järjes-

tyksessä kärkeen ja tuntoaistin jäädessä viimeiseksi. (Montagu 1971: 1, 236.)

Myös Montagun (1971) analyysi tuntoaistin merkityksestä ihmiselle viittaa Max Weberin (1990) protestanttisen etiikan tukahduttavaan puoleen kulttuurissamme, Norbert Eliaksen (1994) ajatukseen sivilisaatioprosessista halujen ja käyttäytymisen rajoittamisena, sekä Herbert Marcusen (1955: 39) argumenttiin, että sivilisaatio edellyttää tuntoaistien saatujen nautintojen tukahduttamista, organismin deseksualisointia, jotta sitä voitaisiin sosiaalisesti tuloksellisesti hyödyntää työn instrumenttina. Montagun mielestä olisi kuitenkin osuvampaa sanoa yksilöiden väliseen tuntoaistillisuuteen liittyvien tabujen kasvaneen kristilliseen traditioon olennaisesti liittyneestä ruumiillisten nautintojen pelosta (lihan himosta). Kristinuskon suurimpia negatiivisia saavutuksia onkin hänen mielestään tuntoaistiin perustuvien nautintojen julistaminen synniksi. (Montagu 1971: 238.)

Kuten monista aiemmissa luvuissa esitetyistä päiväkirjoista ja ajankäyttöhaastattelujen tuloksista ilmenee, rantalomakohteissa keskeisin aktiviteetti on pinnallisesti (sic!) katsottuna passiivinen ihon altistaminen ympäristön elementeille. Auringonotto on etelänmatkailulle tunnusomaista, siinä kulminoituu turistin irtiotto ja samalla turisti manifestoi olevansa arjen ulkopuolella. Arjessa yksilön ruumis on kenties osittain Marcusen (1955) deseksualisoitu sosiaalisen produktion ja reproduktion väline, mutta turistin ruumis on vapaa arkeen liittyvistä rasitteista ja rajoitteista. Turistin ruumis riisutaan sitä arjessa rajoittavasta vaateparresta ja sen merkittävin aistielin altistetaan auringolle, merelle (/uima-altaan vedelle), lämpimille tuulille, kuumalle hiekalle ja interpersonaalisille tuntoaistimuksille (aurinkovoiteen levitys/ ote tanssipartnerista/...). Toki turistilla on myös silmät päässään ollessaan etelässä, mutta silloinkin aistikokemus voi liittyä ruumiillisuuteen, kuten Jokinen ja Veijola (1990; 1993; 1994) ovat osuvasti huomauttaneet: turisti sekä katsoo että tulee katsotuksi. Ollessaan matkalla turisti saattaa myös katsoa asioita eri tavoin kuin kotona arjessa ja nähdä ne aivan uudella tavalla (Eisner 1991: 7).

Vaikka sosiologinen turismintutkimus onkin parin viime vuoden aikana löytänyt turistin ruumiin, on diskurssi *siinäkin* pääasiassa keskittynyt katseeseen. Turistin ruumis nähdään nimenomaan sosiaalisena (sosiologisena) ruumiina, joka rikkoo arkiolemassaolon rajat ja osallistuu tiedostavana ruumiina turismin fyysiseen rituaaliin (Jokinen ja Veijola 1994: 133), mutta juuri sosiaalisena ruumiina, joka katsoo ja jota katsellaan (ks. esim Rojekin esimerkki nahan luonnista auringonoton yhteydessä uuden ulkonäön saamiseksi, 1993: 190). Antropologinen ruumis - jonka siirtyminen arkiolemuksesta turistin ruumiiksi

manifestoituu aistikokemusten muutoksena tai aistien herkistymisenä ärsykeille, joista arjessa ei pysähdytä nauttimaan - on jäänyt vähemmälle huomiolle, lukuunottamatta sosiologi Ann Gamen (1991: 177-184) ajatuksia turismin liittymisestä muihin kuin näköaistiin sekä Jokisen ja Veijolan yrityksiä irtautua okulaarisentrisestä turismidiskursista. Sosiologinen teoria jättää useimmiten huomioimatta, että meillä on lihalliset ruumiit, jotka mahdollistavat haistamisen, maistamisen ja kosketuksen tuntemisen (Shilling 1993: 9). Vaikka Shilling huomauttaakin tuntevan ruumiin puuttuvan sosiologiasta, ei hänkään yritä tuoda sitä sosiologiseen diskurssiin. Pasi Falkin (1994) tapaa käsitellä sosiologista ruumista (sosiologian ruumista?) voikin pitää piristävänä poikkeuksena kaikkien turtuneiden sosiaalisesti konstruoitujen, syrjittyjen, sukupuolisten/sukupuolettomien, sivilisoitujen, ym. ruumiiden joukossa (ks. Shilling 1993 sosiologian suhteesta ruumiiseen).

Myös sosiologiassa esiintyvä näkyvä tai välineellinen ruumis ylittää rajoja turismissa. Selvimmin tämä näkyy auringonpalvonnassa, jolloin arjessa tai normaalikontekstissa vaatteilla peitetty ruumis riisutaan (lähes) paljaksi. Kotimaan pukeutumiskoodista luovutaan jopa niin perusteellisesti, että turistit saattavat kulkea kaupunkien keskustassa bikineissä tai pelkissä shortseissa. Rodoksen kaupungin keskustassa uima-asuisena kulkeva suomalaisturisti ei todennäköisesti tekisi samaa Turussa tai Jyväskylässä. Turisti ei pelkästään ylitä oman kulttuurinsa ja oman itsensä rajoja pukeutumalla niukasti julkisuudessa, vaan rikkoo usein myös vierailtavan kohteen sääntöjä. Akabassa turistit tiesivät, että on paikallisen koodiston vastaista kulkea ranta-asussa kaupungin kaduilla tai naisten riisua yläosa uimarannalla - ja kunnioittivat kenttätyöajankohtanani tältä osin paikallista normistoa. Rodos sen sijaan mielletään niin pitkälti pelkästään turistien pelikentäksi (toki turistitkin ovat osin erilaisia, ks. luku 2.), ettei kreikkalaisten asenteista juuri piitata.

Kulttuuriantropologi Michael Herzfeld (1991: 28-29) kirjoittaa Kreetan Rethymnonista, joka on Rodoksen lailla vanha kulttuurikaupunki ja massaturismikohte, että turistinaisten niukka pukeutuminen ja suhteellisen vapaa heittäytyminen seksuaalisuhteisiin paikallisten miesten kanssa on johtanut turistinaisten yleistävään kategorisointiin "huorina" - varsinkin paikallisten naisten puheessa. Saman huomasi kulttuuriantropologi Susan Buck-Morss (1987: 215-218) tutkiessaan Mirtosin kylää Kreetalla. Vanhempi kirvesmies Rethymnonista ihmetteli yläosattomana aurinkoa ottavien määräästä tuohtuneena, kuinka on mahdollista, että *ulkomaalaiset elävät ilman minkäänlaisia rajoja* (Herzfeld 1991: 67). Playa del Inglesissä ranta-asuiset turistit kuuluvat katukuvaan, eikä siellä olekaan ketään paikallista, jonka kulttuurisia arvoja

niukkapukeisuus loukkaisi. Playa del Ingles on niin pitkälti puhdas turistikohte, että paikalliskulttuuri muodostuu turisteista - ja näin niukkapukeisuus kaupungin keskustassa on pikemminkin sääntö kuin poikkeus.

Näin pohdinta sosiologisesta ruumiista ja antropologisesta ruumiista tuo meidät takaisin rannalle, turismin liminoidisuuden tunnusmerkilliselle kaistaleelle. Tutkiessaan Thaimaan rantaturisteja Erik Cohen kuvasi hiekkakaistaletta meren ja sisämaan välissä - turistien valtakunta - käsitteellä marginaalinen paratiisi (1982). Rannat ovat marginaalisia paratiiseja monessa mielessä: maantieteellisesti ne ovat marginaalisia paikallisille asukkaille hiekkakaistaleena maan ja meren välissä; ennen turismin kehittymistä ne olivat taloudellisesti marginaalisia; ja lisäksi ne ovat marginaalisia paikallisten tietoisuudessa⁴ (Cohen 1982: 190-191). Playa del Ingles oli hyvinkin marginaalinen paikallisesta näkökulmasta ennen turismin kehittymistä alueelle. Alueella oli vain pari kalastajamaajaa 1960-luvulla, eivätkä Maspalomasin dyynit olleet juuri muuta kuin este merelle pääsulle. Tilanne rantojen suhteen muuttuu kuitenkin turismin saapessa alueelle. Cohen (1982: 190-191) kirjoittaa:

They are "paradises" for the tourists - but "touristic paradises" lacking the more profound characteristics of the "center" which the symbol of paradise enjoys in the religious consciousness. Hence, far from being the ultimate goal of the tourist's journey, they are marginal not only to the life-plan of the tourists but also to their trip: an enjoyable break, but no profound significance.

Rannat ovat keskeisiä etelänmatkailussa, mutta kuten Cohen huomauttaa, eivät samalla tavalla, kuin uskonnollisesti keskeiset paikat. Vaikka ranta ei siis ole turistin vaelluksen lopullinen päämäärä, se voi hyvinkin olla kyseisen matkan päämäärä - voidaan olettaa, että myös Cohen tarkoitti tätä - ja tuolla rannalla voi turisti kokea hyvinkin perustavanlaatuisia kokemuksia (vrt. hankasalmelaisnaisen päiväkirja). Etelänmatkaajan käsittäminen aistivana turistina tarjoaa kiinnostavan näkökulman turistin kokemukseen. Jos etelänmatkaajan aistit herkistyvät siirtymässä täältä etelään ja hän kokee suhteellisen primaareja aistinautintoja ja -kokemuksia, voidaan kysyä, millä perusteella kulttuurimatkaailijan kokemus Akropoliilla on aidompi ja syvempi kuin etelänmatkaajan kokemus Maspalomasin hiekalla - kuten ainakin kulttuuri-matkaailijat itse sekä ns. autenttisuusparadigman kannattajat tai turismia okulaarisentrisesti tarkastelevat turismintutkijat väittävät. Kuten neljännen luvun lopussa päiväkirjamateriaalin nojaten esitin, etelänmat-

---

⁴Ko. alueiden asukkaat eivät juuri ui ja thaimaalaiseen kauneusihanteeseen ei kuulu ruskettunut iho.

kaajan aito kokemus matkallaan on spontaani, mutta ei niinkään juuri matkakohteeseen liittyvä, kun taas kulttuurimatkailijan kokemus on valmisteltu ja nimenomaan vierailtavaan paikkaan liittyvä. Samalla tavalla kuin kulttuurimatkailussa on keskeistä se, *minne* matkustetaan ja etelänmatkailussa *että* matkustetaan, voidaan sanoa, että kulttuurimatkailijan kokemuksissa ja elämyksissä on keskeistä se *mitä* nähdään ja koetaan, kun taas etelänmatkaajan kokemuksessa tärkeää näyttää olevan *miten* koetaan. Itse siirtymä matkan muodossa lienee kuitenkin tärkeämpi etelänmatkailussa, koska siirtymä toisenlaiseen olotilaan on edellytys arkikokemuksista poikkeaville kokemuksille.

“Really?” said Bernard. “I’d no idea that tourism came into anthropology.”
“Oh yes, it’s a growth subject. We get lots of fee-paying students from overseas - that makes us popular with the admin boys. And there’s bags of money available for research. Impact studies...Attractivity studies...Trad anthropologists look down their noses at us, of course, but they’re just envious. When I was starting my Ph.D., my supervisor wanted me to study some obscure African tribe called the Oof. They have no future tense, apparently, and only wash at the summer and winter solstices.”

“How very interesting” said Bernard.

“Yes, but nobody’s going to give you a decent grant to study the Oof. And anyway, who’d want to spend two years in a mud hut surrounded by a lot of stinking savages who don’t even have a word for “tomorrow”? In my line of research I get to stay in three-star hotels, at least three-star...My name’s Sheldrake, by the way, Roger Sheldrake. You may have come across a book of mine called Sightseeing. Surrey University Press.

David Lodge 1992. Paradise News. London: Penguin. s.74-75.

8. PALUU ARKEEN - TUTKIMUKSEN YHTEENVETO

Matkamme etelään lähestyy loppuaan. Lentokone laskeutuu pian Helsinki-Vantaan lentoasemalle, ja kohta on vuorossa suomalaisturistin tapa antaa aplodit koneen kapteenille onnistuneesta laskeutumisesta. Etelänmatkaajien vieraantuneisuus kotiyhteiskunnasta ei ole kovinkaan merkittävää (ks, luku 5.), mikäli mittarina käytetään suosionsoitusten voimakkuutta. Aplodit ovat aina raikuvammat paluulennolla. On aika siirtyä purkamaan matkalaukkuja ja miettimään, lähdemmekö kenties vielä joskus uudelle matkalle - ja onko harrastamallamme turismin muodolla tulevaisuutta?

Havaintoja matkan varrelta

Tilastollisen materiaalin valossa suomalaisen etelänmatkaajan “arkkityyppi” löytyy Playa del Inglesistä ja Rodokselta. Variaatioita teemaan tuovat Bodrumiin matkustaneet, mutta Akabaan ja etenkin Ateenaan turistimatkalle lähteneet suomalaiset edustavat jo toista turistityyppiä. Suomalainen etelänmatkaaja on kuin kuka tahansa meistä. Koulutustaustaltaan hän on lähellä suomalaisten keskiarvoa - Playa del Inglesissä kyselyyn vastanneet olivat hieman keskimääräistä alemmin koulutettuja kun taas Ateenassa huomattavasti korkeammin koulutettuja. Suuret

ikäluokat näyttävät käyttävän eniten matkatoimistojen tarjoamia pakettimatkoja, joskin kohteiden ja sesongin mukaan on vaihtelua. Talvikaudella matkustavista yli puolet on yli 46-vuotiaita ja kesäkaudella taas vastaavasti yli puolet on alle 45-vuotiaita. Kotiläänijakaumaa katsoessa voi halutessaan löytää distinktion pääkaupunkiseudun ja muun maan turistien mieltymyksissä. Etelänmatkaajat löytyvät väestömäärään suhteutettuna maakunnista ja pienemmistä kaupungeista, kun taas kulttuurimatkan Ateenaan tehneet ovat pääosin pääkaupunkiseudulta. Huomattavaa tämän jakauman tulkinnessa on tarjonnan huomiointamattomuus. Esimerkiksi Bodrumiin matkustaneista 46% oli Uudenmaan läänistä, mikä selittynee pitkälti sillä, että Bodrum ei kohteena myynyt hyvin tuona ajankohtana eli viime hetken paikkoja oli runsaasti tarjolla edulliseen hintaan. Viime hetken lähtöjen ostamista rajoittaa etäisyys lähtölentokentälle (Helsinki-Vantaa) - Oulusta tai Joensuusta ei ole helppoa lähteä viime hetken halpamatkalle. Playa del Ingles ja Rodos ovat toisaalta vakiintuneita etelänmatkakohteita, joihin matkatoimistot voivat melko varmoina kannattavuudesta järjestää suorilentoja Oulusta, Jyväskylästä, Turusta, Tampereelta tai vaikkapa Kokkolasta.

Jo kyselylomakeaineiston läpikäynti osoitti, että turistina oleminen on kokemus, joka liittyy selkeästi moderniin suomalaisuuteen. Kaikista eri kohteissa kyselylomakkeeseen vastanneista 58% oli jo yli kymmenennellä ulkomaanmatkallaan ja 70% matkusti 1-3 kertaa vuodessa. Näistä luvuista näkee, että kyseessä on jo pitkään toistunut traditio, ja tämä tulkinta vain vahvistui muusta aineistosta. Monille Kanarianmatka on (tai oli) jokatalvinen perinne, toisille kesäkauden matka Välimeren kohteeseen kuuluu kesän ohjelmaan. Vaikka laman myötä pudottiin tilauslentomatkojen määrässä reilusti alle miljoonan matkan vuodessa, on huomattavaa, että silti yli 10% (jos lasketaan vain yksi matka/henkilö/vuosi) *kaikista* suomalaisista - vauvoista vanhuksiin - tekee yhden tilauslentomatkan vuodessa. Ironisesti ilmaistuna suomalaisen "yhtenäiskulttuurin" näkyvistä piirteistä on jäljellä enää vain sauna ja etelänmatkat.

Lomamatkalle lähtemiseen vaikuttavat useat tekijät. Sekä etelänmatkaajalle että kulttuurituristille on arjesta irtautuminen tärkeätä, mutta siinä kun etelänmatkaaja haluaa varmaa aurinkoa ja hyviä ilmoja, kaipaa kulttuurituristi juuri valitsemaansa kohteeseen. Tämä näkyi selvästi kohdevalintaan liittyvän kysymyksen vastauksissa. Ateenaan ja Akabaan matkustaneiden kohdevalinnan tärkeimpinä tekijöinä olivat kohteen kulttuuri ja historia, joihin liittyviä vastauksia ei muiden kohteiden kyselylomakkeista löytynyt lainkaan. Etelänmatkan kohdevalinnan tärkeimmiksi kriteereiksi nousivat varma aurinko ja hyvä

ilmasto, kohteen tuttuus ja turvallisuus sekä sopiva lähtöpäivä tai suora lento kohteeseen. Näin tilastollinen aineisto antoi osviittaa siihen, mitä laadullisen aineiston analyysi toi esiin.

Suomalaiset ulkomaanmatkailijat voidaan karkeasti jakaa kahteen ideaalityyppiin: kohdesidonnaisiin ja mielikuvasidonnaisiin turisteihin. Kohdesidonnainen turisti matkustaa täältä *jonnekin*, johonkin nimenomaiseen maantieteelliseen ja kulttuuriseen paikkaan, joka on hänelle jossakin mielessä kiinnostava tai tärkeä. Matkan kohde on jokin tietty paikka, joka halutaan nähdä ja kokea. Mielikuvasidonnaisessa turismissa taas matkustetaan täältä *pois*, jonnekin, missä arjen huolet eivät paina ja turistina oleminen on helppoa ja miellyttävää. Mielikuvasidonnainen turisti matkustaa mielessään sekä autonomisesti että mainonnan ja tiedotusvälineiden luoma kuva etelästä - paikasta, jossa on aina kesä ja turisti voi vapaammin tehdä asioita niin kuin itse haluaa. Tämä etelä ei välttämättä sijaitse missään tietyssä maantieteellisessä tai kulttuurisessa paikassa, vaan se on alue, joka kattaa Välimeren alueen ja Kanarian saaret, jonka turistikohteet ovat periaatteessa vaihdettavissa keskenään.

Osoitin kuudennessa luvussa, kuinka paikalla sinänsä ei ole juurikaan merkitystä etelänmatkailussa - turisti on aina ulkopuolinen suhteessa vierailtavaan paikkaan. Etelä voidaan ymmärtää kimpuksi mielikuvia turistien mielissä ja etelän turistikohteet ovat paikkoja, jotka pyrkivät vastaamaan näitä mielikuvia. Näin tietyt piirteet toistuvat eri turistikohteissa ja voidaankin piirtää etelän topografinen kartta, joka on yleispätevä mihin tahansa etelän lomakohteeseen. Vierailu jossakin tietyssä paikassa ei kuulukaan etelänmatkan tavoitteisiin, vaan hetkellinen poispääsy arjesta ja oleskelu lämpimällä ”vapaavyöhykkeellä”. Etelänmatkaa voidaan kulttuuriantropologisesti kuvailla siirtymiseksi liminoiditilaan tai ainakin siirtymiseksi sellaiseen olotilaan, jossa on liminaalin piirteitä tai jossa hetkellinen liminoiditila on mahdollinen.

Jos etelänmatkalla siirrytään liminoiditilaan, jossa sosiaalinen kontrolli sekä arjen normi- ja sanktiorakenteet höllentyvät, voi yksilön latentti Toinen tulla esiin. Tämä piilevä minä voi olla se eläimellinen häirikkö, jonka tunnemme suomalaisesta turismifolkloresta tai se voi olla herkkä, tunteva tai luova minä, joka yllättäen löytyy siirryttäessä kodin ulkopuolelle. Kun uskonnollinen pyhiinvaeltaja etsii tietoisesti henkisyttä ja minuutta suhteessa jumalaansa, saattaa etelänmatkaaja ”vahingossa” kompastua minäänsä. Etelänmatka lienee vain hyvin harvoille tietoista itsensä etsimistä, mutta ominaispiirteittensä ansiosta se saattaa paljastaa meissä seikkoja, jotka eivät arjessa pääse esiin. Nämä hetkittäiset kokemukset etelässä saattavat olla juuri niitä seikkoja, minkä vuoksi päätetään aina uudelleen lähteä matkalle. Ne ovat

implisiittisiä, hankalasti verbalisoitavissa, eikä niitä välttämättä tiedosteta juuri minän esiinpääsynä - mutta ehkä jotakin muutakin tarkoitetaan, kun aurinko ja ilmasto sekä arjesta irtautuminen ilmoitetaan syyksi matkustaa aina uudelleen. Tässä tutkimuksessa esiin tullut tulkintamalli saa minut arvioimaan uudelleen joitakin aikaisemmassa suomalaisten Ateenaan suuntautuvaa matkailua käsitelleessä tutkimuksessa (Selänniemi 1994a) esittämiäni näkökantoja. Tuossa tutkimuksessa analysoin kulttuurimatkaa Ateenaan ja kiipeämistä Akropoliille korkeakulttuurisena maallisena pyhiinvaelluksena - matkana, jolla oli syvällisempi sisältö kuin lomailijoiden pinnallisella huvittelulla Plakassa ja "pakkorituuaalinomaisella" kipuamisella Akropoliille. Näyttää kuitenkin siltä, että etelänmatkaaja kokee merkittäviä ja syviä kokemuksia korkeakulttuurin näkökulmasta epäautenttisissa kohteissa harrastaen näennäisen pinnallisia turistikäymälätoimintoja. Mutta onko kuitenkaan korkeakulttuurin rituaaleilla, joita hartaasti suoritetaan länsimaisen kulttuurin keskeisten symbolien luona, sen syvällisempää sisältöä kuin iloisesti Parthenonin päädyssä poseeraavien turistien toimilla? Toisaalta arvoarvostelmien lausuminen näiden kahden erityyppisen turismin vertailun pohjalta on yhtä banaalia ja pinnallista kuin eliitin ilmaisema distinktiivinen erottelu "meidän", eli matkailijoiden ja "niiden", eli turistien välillä. Millään kestäväillä kriteereillä ei voida määritellä kulttuurimatkaa Ateenaan paremmaksi kuin rantalomaa Playa del Inglesissä. Edellinen on kenties tietoinen toiviomatka, jälkimmäinen taas saattaa tiedostamattomuudessaankin viedä turistin syvemmälle itsensä. Kulttuurimatkailijan syvällisessä kokemuksessa keskeistä on jonkin itselleen ja omalle kulttuurille (tai vieraille kulttuurille) tärkeän paikan näkeminen ja kokeminen, kun taas etelänmatkaajan mahdollinen syväkokemus tulee spontaanisti primaaristen aistinautintojen kautta. Edellinen kokemus voi siis olla älyllisesti ja henkisesti merkittävä turistille, jälkimmäinen taas sensorisesti ja sitä kautta emotionaalisesti/henkisesti merkittävä. Seppo Knuuttila onkin kirjoittanut, että "rannalla loikovan turistin arjesta irtautumisen elämykset ovat yhtä arvokkaita ja syvällisiä kuin harrastepainotteista aktiivilomaa viettävän kulttuurimatkailijan elämykset" (Knuuttila 1987: 46). Nämä erilaiset tavat kokea turistimatka liittyvät olennaisesti turistin tapaan, kykyyn, ja haluun aistia ympäristöään. Turismitutkimuksessa tarvitaan sosiologisen ruumiin rinnalle aistiva ja tunteva antropologinen ruumis.

Tutkimukseni tuloksista ja pohdinnoista löytyy myös sovellettavia osia matkailun kehittämisuunnitelmiin kotimaassa. Sekä päiväkirjojen että oman tekstini rivien välistä tulisi selvästi ilmetä, että kannanotot, joissa kotimaanmatkailu ja etelänmatkailu asetetaan toisilleen vastakkaisiksi, ovat vähintäänkin onttoja. Nämä kaksi matkailun muotoa

eivät ole toisilleen vastakkaisia ilmiöitä, vaan turismin eri muotoja, suomalaisen turismikulttuurin rinnakkaisia osia. Ne yksilöt, joilla on kiinnostusta oman välittömän elinpiirinsä ulkopuolisia asioita kohtaan, matkustavat sekä kotimaassa että ulkomailla. Tällaisten enemmänkin kohdesidonnaisten matkojen lisäksi usein juuri nämä samat yksilöt katkaisevat arkensa hyväksi havaitsemallaan tavalla lähtemällä etelänmatkalle. Turistin kokemus etelässä on erilainen kuin turistin kokemus kulttuuri- tai luontomatkailukohteessa - oli tämä kohde sitten missä päin maailmaa tahansa. Jos etelänmatkalla siirrytään liminaalitalan fragmentteihin, liminoidiin, voivat risteilyt ja keinotropiikkikylpylät todennäköisesti tarjota vain liminoiditalan fragmentteja. Näyttää siltä, että etelän ohella vain toinen myyttinen ilmansuunta, pohjoinen, tarjoaa mahdollisuuden liminoidiin lomailuun. Vapaus, ei-arki, liminoidi, etelä ja pohjoinen - miksi niitä halutaankaan kutsua - näyttää aina sijaitsevan *muualla*.

Etelänmatkailusta voidaan kuitenkin ottaa monessa suhteessa oppia matkailun kehittämiseksi maassamme. Kuten päiväkirjamateriaali ja analyysini siitä osoittavat, ei turisti aina tarvitse merkittäviä ja mahtavia nähtävyyksiä kokeakseen miellyttäviä ja syvällisiä elämyksiä. Voisi pikemminkin uumoilla, että nämä nähtävyydet - olivatpa ne sitten historiallisia muistomerkkejä tai turisteja varten konstruoituja disneylandeja - koskettavat lähinnä pintatasolla, kliseenomaisesti raapaisevat sivistyksen pintakiiltoa. Etelässä turistin syvimät elämykset tulevat aivan toisesta suunnasta, eivätkä ne välttämättä vaadi korkeaa sivistystasoa. Ikuisen kesän ja kuuman hiekan varpaiden välissä voi kokea yhtä hyvin peruskoululainen kuin emeritusprofessori. Tällaisen elämyksen mahdollistamiseksi tarvitaan vain siirtymä pois arjesta ja riittävästi aikaa syventyä omiin kokemuksiin.

Tästä näkökulmasta parinkymmenen minuutin poro- tai moottorikelkka-ajelu, pikainen kahviplöro kousasta kodassa ja nopea siirtymä johonkin "lappilandiaan" after ski-tunnelmiin - kaikki minuuttiaikataulussa - tuntuu lähinnä turistin ylenkatsonnalta. Toki on niin, että monet turistit haluavat juuri tätä tiukasti ohjattua ohjelmaa, mutta se ei salli turistille aitoa arjesta poikkeavaa elämystä. Tällaisen elämyksen syntymiseen ei tarvita turisteja varten rakennettuja "landioita" tai ohjattua lavastettua autenttisuutta vaikkapa saamelaiskodassa, vaan esimerkiksi talvisessa Suomessa turistille aikaa kokea kämmenellä sulava lumi, pitkä pimeä vuorokaudenaika tai kipristelevä tunne varpaissa, kun niitä sulatellaan hiihtoretken jälkeen. Samalla tavalla kuin etelänmatkaajalle oli kuuma hiekka merkki ikuisesta kesästä, voi suomalaiselle pohjoisenmatkaajalle hiihtäminen hohtavilla hangilla ja kaatuminen mäessä pehmeään lumeen tuoda vastaavanlaisia muistumia

mieleen ja aiheuttaa samantyyppisiä regressionomaisia elämyksiä. Usein turistin elämys on pienistä seikoista kiinni, ja tämä on aspekti, joka valitettavan usein unohtuu matkailukohteita kehitettäessä¹.

Merkittävin tämän tutkimuksen tulos suomalaisen etelänmatkaajan kannalta tuli päiväkirjojen kautta. Jo ilman kommentteja ja analyysia julkaistuina ne olisivat osoittaneet elitistisen diskurssin massaturisteista ontoksi. Massaturistia, kuten ei turistia ylipääntänsäkään ole olemassa homogeenisena kulttuurisena kategoriana - on vain massaturismin palveluita hyväksikäyttävä heterogeeninen turistien joukko ja nämä turistit ovat yksilöitä. Toki yksilön toimia, haluja, mielikuvia, ynnä muita synnyttävät, rajoittavat ja strukturoivat monet yksilön ulkopuoliset tekijät, mutta ei kuitenkaan pidä unohtaa (post)modernin yhteiskunnan populaarikulttuurivyöryssä elävää *yksilöä*. Voiko kukaan kuitenkaan perustellusti väittää tässä tutkimuksessa julkaistujen päiväkirjojen kirjoittajien olleen matkoillaan sekä yleisen kielenkäytön että usein jopa turismintutkimuksen käsitteistön massaturisteja? Jokainen kirjoittajista, kuten kaikki havainnoimani turistit eri kohteissa, teki lomamatkansa omalla tavallaan ja koki aitoja kokemuksia. Se, että massaturismikohteet eivät ole autenttisia paikkoja Relphin (1986) tai MacCannelin (1989) tarkoittamassa mielessä ei tarkoita sitä, etteivätkö ne voisi tarjota niissä vieraileville turisteille *autenttisia kokemuksia*. Itse asiassa näyttää siltä, että mitä "paikattomampi", epäautenttisempi ja turistisempi paikka on - kuten Playa del Ingles - sitä helpommin se tarjoaa mahdollisuuden irtautua arjesta, siirtyä liminoiditilaan, nauttia primääreista aistikokemuksista ja/tai löytää latentti Toinen itsestään. Tähän eivät korkeakulttuurin vaalimat kanonisoidut kohteet siellä suoritettavine palveluamenoineen välttämättä pysty.

---

¹ Samalla tavalla kuin turisti pitkälti on puuttunut turismintutkimuksesta, on turisti usein unohtunut turismielinkeinolta. Hyvä esimerkki tästä, oli talvella 1995-1996 käyty keskustelu brittituristien kohtelusta Lapissa. Kun valituksia tuli paikallisille matkailuyrittäjille pika-ajeluista ja pussikeittolounaista laavussa, vastaukseksi tarjottiin sitä, että briteille oli myyty halvempi paketti, kuin mistä he olivat luulleet maksaneensa. Tämäntyyppinen vastaus ohittaa ongelman ytimen. Matkailuyrittäjän halvimmankin paketin tulisi tarjota elämyksiä, eikä turisteja tulisi kohdella kuin massaa, mikäli tähtäimessä on muutakin, kuin yhden sesongin voitot. Tapahtuma on varoittava esimerkki siitä, että myös Suomessa ollan siirtymässä isäntä-vieras - turismin toimintamuodoista massaturismin muotoihin - ja tällöin olisi syytä tehdä opintomatka etelään.

Epilogi: etelänmatkailu ja kestävä kehitys

Tämä tutkimus on osoittanut, että suomalaisten perinteinen ulkomaanmatkailutapa, etelänmatka, on turisteille itselleen usein merkityksellistä aikaa, jolloin on mahdollista kokea ja aistia arkielämässä pimentoon jääviä asioita. Tällainen tutkimustulos jättää elitistisen massaturismikriittikin kyseenalaistamisen lisäksi käteen hyvin vaikean ongelmakentän. Toisaalta etelänmatka näyttää tarjoavan suomalaisturistille kaivatun väylän hetkellisesti ulos arjesta ja irti kodista ja kotiyhteisöstä, mutta toisaalta - mikäli yksilön toiveet, haaveet ja halut jätetään huomioimatta - etelänmatkailua on näennäisen vaikeata sovittaa kestävä kehityksen puitteisiin. Onko etelänmatkailu ja massaturismi lopulta kuitenkin tuomittava kestävä kehityksen kriteerien mukaisesti, vaikka se tarjoaa turisteille tärkeän henkireiän ja monille turisteja vastaanottaville alueille merkittävän, joskus jopa elintärkeän tulolähteen? Näitä kysymyksiä on mielestäni pohdittava tässä eräänlaisena epilogina tälle tutkimukselle, vaikka ne eivät suoraan kuulukaan tutkimukseni piiriin.

Sekä yleisessä keskustelussa että pitkälti tutkimuksessakin niputetaan luonto-, eko-, maatala- ja seikkailuturismi vaihtoehdoisen matkailun nimikkeen alle. Usein näihin liitetään ajatus kestävästä turismista. Vallalla on sellainen käsitys, että massaturismi ei voi missään muodossaan edustaa kestävä kehitystä, vaan kestävä kehityksen kriteerit täyttävät edes jossakin määrin vain erityyppiset yksilöllisen turismin muodot. Viime aikoina massaturismin halveksiminen ja tuomitseminen on kuitenkin joutunut voimakkaan kritiikin kohteeksi. Elitistinen näkökulma katsoo pitkin nenänvarttaan tilauslentokoneita täyttävää massaa samalla, kun ostaa itselleen kalliita yksilöllisiä "ekomatkoja". Toisin kuin valmiiksi rakennettuja massaturismikohteita hyödyntävä tavallinen turisti, eliittituristi kalliilla ekomatallaan vaatii uusien koskemattomien väylien avaamista. Eliitti erottautuu tavallisesta turistista, ja hinta pitää huolen siitä, ettei tämäntyyppinen turismi pääse demokratisoitumaan liikaa². Usein onkin perusteltua kutsua etuliitteillä eko-, luonto-, tai vaihtoehtoinen markkinoitavaa turismia egoturismiksi. (Burns ja Holden 1995: 209, 223.) Toki useilla ekoturismihankkeiksi nimetyillä projekteilla on ekologisesti kestävä ulottuvuus, etenkin silloin, kun ekoturismia tarjotaan vaihtoehdoksi esimerkiksi sademetsän hakkuille. Tällöinkin vaarana on se, että ekoturismin tulisi olla mitasuhteiltaan hyvin laajaa, jotta metsänhakkuiden taloudellinen hou-

---

²Täytyy muistaa, että esim. Kanarian saaret ja Mallorca olivat eliitin lomakohteita vielä kolme vuosikymmentä sitten.

luttelevuus ei painostaisi valtioita ja paikallisia asukkaita valitsemaan metsäteollista vaihtoehtoa, ja näin ympäristö tuhoutuu hiljalleen turismin vaikutuksesta. Käsitteenä ekoturismi sisältää jo itsessään paradoksin, jonka ydin on kysymyksessä voiko turismi missään muodossa olla ekologisesti hyväksyttävää.

Kestävä kehitys on haaste turismille, mutta tätä ongelmaa ei ratkaista idealistisilla suunnitelmilla uusien ekomatkoilukohteiden perustamisesta. Osallistuin huhtikuussa 1995 Lanzarotella World Conference on Sustainable Tourism -kokoukseen, jossa laadittiin mm. UNESCO:n, YK:n ympäristöohjelman, Maailman turismijärjestön WTO:n ja EU:n tuella kestävä kehityksen suositushjelma käsiteltäväksi YK:n yleiskokouksessa. Idealistista suhtautumista kestäväan kehitykseen turismissa kuvasti hyvin se, että kuuluin 400 eri tieteenaloja ja hallintoportaita sekä elinkeinoa edustavan esitelmöitsijän joukossa siihen pieneen joukkoon, joka esitelmässään pohti turismin nykytilaa ja mietti mahdollisuuksia tämänhetkisen tilanteen hallitsemiseksi ja parantamiseksi. Muut esitelmät käsitelivät uusia turismihankkeita ja niiden kestävyyttä, eikä niissä lainkaan kyseenalaistettu ajatusrakennelman perusteita eli sitä, edustaako uuden turismihankkeen käynnistäminen kestävää kehitystä.

Kestävä kehitys lepää turismissa, kuten muillakin aloilla, kolmen peruselementin, ekologisen, kulttuurisen ja taloudellisen kestävyuden varassa. Jotta turismihanke olisi pitkällä tähtäimellä kestävä, tulisi nämä kolme peruselementtiä ottaa huomioon suunnittelussa ja toiminnassa. Tämän kolmiyhteyden toimimattomuuteen perustuu vaihtoehdoisen turismin puolestapuhujien oikeutettu kritiikki massaturismia kohtaan. Massaturismi ei ole paikallisesti ekologisesti kestävä, se ei edistä aitoja kulttuurikontakteja ja saattaa aiheuttaa sosiaalisia ongelmia, ja varsin usein massaturismista saadut voitot kotiutetaan lentoyhtiön, matkatoimiston ja hotelliketjun kotimaahan. Mikäli suomalaisen etelänmatkajan matkatoimisto käyttää kotimaista lentoyhtiötä, jää matkan hinnasta suurin osa Suomeen. Ainoastaan turistin matkakohteessaan käyttämä raha jää Suomen ulkopuolelle, mutta ei silloinkaan aina hyödyntämään itse matkakohteen taloutta. Näin on tutkimuskohteistani etenkin Playa del Inglesissä ja Gran Canarian saarella yleensäkin. Varsin pieni osa matkailuyrityksistä Playa del Inglesissä on paikallisessa omistuksessa. Kuva on toisenlainen esimerkiksi Rodoksella, jossa valtaosa hoteleista, ravintoloista ja kaupoista on edelleen paikallisten hallussa, usein perheyrityksinä.

Kuva ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Kun katsoin joitakin keskeisiä argumentteja kestäväan turismin kehittämiseksi (esim. Burns ja Holden 1995, Butler 1992, de Kadt 1992, Murphy 1994), havaitsin,

että monessa suhteessa massaturismikonsepti on terveemmällä pohjalla kuin yksilöllisen turismin kehittäminen. Jos pidämme mielessä, että maailmassa liikkuu lähivuosina vuosittain noin 500 miljoonaa turistia ja määrä on kasvussa, selviää, että yksilöllinen turismi ei tarjoa todellista vaihtoehtoa. En haluaisi kuulostaa kyyniseltä pessimistiltä, mutta vaihtoehtoisen matkailun muodot tulevat säilymään eliitin harrastuksina. Ainoa keino todella rajoittaa kansainvälistä turismia, olisi lainsäädännöllisesti rajoittaa matkustamista. Tämä olisi poliittisesti hyvin tulenarkaa, eikä edustaisi kovinkaan kestävästä kehitystä nykyisille turistikohteille. Voitteko kuvitella Suomeen sellaista lakia, joka sallii ulkomaanmatkan vain kerran viidessä vuodessa ja silloinkin yksilöllisesti räätälöitynä (=kalliina)? Toinen tehokas keino turismin rajoittamiseksi olisi hintojen tuntuva korottaminen, jolloin "massoilta" vietäisiin mahdollisuus matkustaa muutoin, kuin pitkällisen säästämisen avulla. Ei kovin demokraattinen keino sekään. Ja mikäli kansainvälisten turistien määrä todella saataisiin selvästi pienenemään, seurauksena olisi turisteja vastaanottavien alueiden ja valtioiden taloudellinen ja sosiaalinen kriisi.

Turismin kestävässä kehityksessä on siis lähdettävä liikkeelle nykytilanteesta. Ihmiset eri puolilla maailmaa haluavat matkustaa, ja taloudellisen kehityksen myötä turismi ei enää ole länsimaiden asukkaiden yksinoikeus. Koska lainsäädännöllisesti tai hintapoliittisesti on äärimmäisen vaikeaa rajoittaa turistien määrää, on painopistealue kestävä kehityksen suunnittelussa ja tutkimuksessa asetettava nykytilanteen ongelmien korjaamiseen. Pienimuotoinen vaihtoehtoinen turismi on valitettavasti vain marginaalinen ilmiö tämän ongelmakentän ratkaisuyrityksessä. Yritän seuraavaksi selittää, miksi näin on.

Idealistisissa kestävä turismin skenaarioissa lähdetään usein liikkeelle oletuksesta, että kestävä kehitys on yksilöllisen matkailun kehittäminen eko- tai luontomatkailun muodossa. Turismin aiheuttamat ongelmat ikään kuin ratkeavat sillä, että massaturismin rinnalle kehitetään uudentyypistä turismia. Ainoa seuraus tästä on vaihtoehtojen lisääntyminen ja uusien alueiden valloitus turismille, mutta ongelmat eivät katoa minnekään. Jotta yksilöllinen turismi voisi todella muuttaa turismin suuntaa maailmassa, tulisi nykyiset massaturismin palveluja käyttävät yksilöt "opettaa" vaihtoehtoisiksi matkailijoiksi. Tällä ajatuksella leikkittely paljastaa vaihtoehdon olemattomuuden. Valmiiksi rakennettuihin massaturismikohteisiin suurilla tilauslennoilla matkustavat turistit ovat ensinnäkin helpommin hallittavissa kuin yksilöllisesti pitkin maailmaa matkustavat turistit. Nykyistä massaturismikonseptia käyttävien turistien siirtyminen yksilölliseen matkailuun toisi mukanaan mittasuhteiltaan valtavia seurauksia. Turismin vaikutuksia San

Cristóbalissa tutkinut antropologi Pierre L. Van den Berghe (1994: 20) katsookin, että massaturismin “kullatut ghetot”, voivat olla useissa tapauksissa terveempi ratkaisu sekä isäntien että turistien kannalta, kuin paikallisyhteisöjen sisään tunkeutuva yksilöllinen etninen turismi.

Massaturismissa käytetään valmiiksi rakennettuja suuria kohteita, joilla on riittävä kapasiteetti suurien määrien majoittamiseen, ruokkimiseen ja viihdyttämiseen. Yksilöllinen turisti tarvitsee paljon pienimuotoisempaa palvelua, mikä sinänsä ruokkii pienen sektorin yritystoimintaa, mutta mikäli nykyiset massaturismin palveluja hyödyntävät turistit ryhtyvät yksilöllisiksi matkailijoiksi, syntyy kestämatön tilanne. Massoja varten rakennetut kohteet näivettyvät turistien puutteeseen, ja vastaavasti aiemmin turistivirtojen reunoilla olleille seuduille syntyy suurta kysyntää, jota ei voida paikallisvoimin tyydyttää. Jotta yksilöllinen turismi olisi mahdollista suurten turistimäärien maailmassa, täytyisi koko ajan uusia alueita ja kulttuureita tuoda turismin piiriin. Vaikka turismin funktio kulttuurien välisenä sillanrakentajana Playa del Inglesin kaltaisissa kohteissa hämärtyykin, pitäisin kulttuurisesti kestävämpänä kehityksenä lennättää edelleen suuria turistimääriä Kanarian aurinkoon, kuin viedä heitä aitoihin kyliin harrastamaan vaihtoehtoista turismia. Etelänmatkaaja ei nykyisellään ole välttämättä kiinnostunut vierailemansa kohteen paikalliskulttuurista tai väestöstä, eikä näin ollen hakeudu tekemisiin paikallisten kanssa. Kulttuurinen kontakti jää ohueksi tai olemattomaksi, mutta samalla mahdollistuu turistien vierailukohteena olevan paikan asukkaiden arkielämän jatkuminen ilman jatkuvan vieraan kulttuurin edustajien kanssa tapahtuvan epätasaarvoisen kanssakäymisen aiheuttamaa stressiä. Kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävä turismia kehiteltäessä kannattaa testata ideoitaan käänteistämällä ne. Kestävän turismin yksi keskeinen argumentti on turismin kehittäminen paikallisyhteisön sisään vaihtoehtona massaturismin kehittämiseen yhteisöstä erilleen. Tämä voikin toimia pienten turistimäärien ollessa kyseessä, jolloin turistin aiheuttama stressi yhteisön sisällä jää pieneksi. Mutta haluaisitko ripustaa pyykkisi narulle ja käydä kyläkaupassa suurten turistimäärien katseen alla, vai olisiko olosi helpompi, jos turistit asuisivat muutaman kilometrin päässä rannalla?

Ekologisesti katsottuna massaturismi on kiistatta varsin kyseenalainen ilmiö. Onko yksilöllinen matkailu todellinen vaihtoehto tässä suhteessa? Kyllä, jos turistien määrä olisi murto-osa nykyisestä. Mutta nykytilanteessa, suurien joukkojen matkustaessa eri puolille maailmaa, toisi merkittävä muutos massaturismista yksilölliseen turismiin mukanaan ekokatastrofin. Suhteessa yksilölliseen matkailijaan laajarunkoisessa tilauslentokoneessa Kanarian valmiiksi rakennettuun kohteeseen matkustava turisti kuormittaa ympäristöä vähemmän. Kuormitus on

myös pistemäistä ja helpommin hallittavissa, koska turisti yleensä viettää koko loma-aikansa samassa paikassa. Sama määrä yksilöllisiä matkailijoita matkustaa kukin tahollaan eri paikkoihin ja levittää kuormituksensa laajemmalle alueelle. Lyhyellä tähtämellä näyttää siltä, kuin vaikutus olisi pieni, mutta pitkällä tähtämellä turismin vaikutukset näkyvät lähes joka puolella maapalloa. Yksi matkailuelinkeinon suurista tulevaisuudenhaasteista on nykyisten massaturismikohteiden ympäristöongelmien ratkaiseminen. Onkin selvitettävä, ovatko turistit valmiita maksamaan etelänmatkastaan kalliimman hinnan, mikäli sillä rahalla saadaan heidän jätteensä käsitellyiksi. Jätevedenpuhdistamojen, jätteenkäsittelylaitosten ja kierrätyksen järjestäminen turistikohteisiin vaatii suuria investointeja, mutta ne tuottavat todennäköisesti pitkällä tähtämellä voittoa, kun turistit valitsevat puhtaan kohteen pilaantuneen sijasta. Myös matkanjärjestäjillä on tässä suuri vastuu. Kansainvälisessä turismissa tulisi tapahtua selvä tulonsiirto vierailtavaan paikkaan edellämainittujen investointien mahdollistamiseksi. Rahavirtojen pitäisi kääntyä siten, että turisteja vastaanottava alue saa matkan hinnasta suurimman osan. Lisäksi matkanjärjestäjillä on valta painostaa esimerkiksi hotellit hoitamaan toimintaansa ympäristöystävällisesti.

Massaturismin avulla suuret joukot ns. eliittiin kuulumattomia ihmisiä saa mahdollisuuden matkustaa ulkomaille, ja kokea asioita, joita aiemmissa luvuissa olen tuonut esiin. Mikäli tällaisen matkailun tyyppin halutaan säilyvän pitkällä tähtämellä, on ryhdyttävä selkeisiin toimenpiteisiin massaturismin muokkaamiseksi kestäväen kehityksen raameihin. Tämä edellyttää myös matkanjärjestäjiltä aiempaa pidemmän tähtäimen suunnitelmia. Ei riitä, että jostakin kohteesta päätetään ottaa maksimaalinen voitto parin turistisesongin aikana, vaan on suunniteltava, kuinka siitä saataisiin mahdollisimman pitkään tuottoa ja samalla rajoitettaisiin kohteen tuhoutuminen. Keskeisiä tavoitteita massaturismin muokkaamisessa tulevaisuutta varten ovat mm:

- turisteista johtuvan ympäristökuormituksen hallinta ja käsittely
- turistivirtojen ohjaaminen jo olemassaoleviin kohteisiin
- lentokonetekniikan kehittäminen vähemmän ympäristöä kuormittavaksi
- turismin hallinnan ja suunnittelun ohjaaminen paikallisiin käsiin
- turismielinkeinon keskittäminen paikallisiin käsiin esim. asettamalla paikallisessa omistuksessa olevat hotellit etusijalle kohdeneuvotteluissa
- turismielinkeinon tuottojen ohjaaminen turistikohteen infrastruktuurin rakentamiseen ja kehittämiseen (ympäristöhuolto, paikallisten asukkaiden elintason ja elämän laadun kohentaminen, koulut, terveydenhuoltopalvelut ym.)
- ekologisuuden nostaminen markkinavaltiksi ja sitä kautta kohteiden kilpailuttaminen (markkinavaltiksi ei enää riitä että on pitkä hiekkaran-

ta, vaan sinne johdettavien jätevesien tulee olla huolellisesti puhdistetuja)

-pitkän tähtäimen suunnitelmien luominen turismielinkeinon eri tahoilla - pyrkimys eroon lyhytnäköisistä kehityshankkeista (Playa del Ingles on tavallaan hyvä esimerkki, koska turistit palaavat sinne vuosi toisensa jälkeen)

-nykyisten massaturismikohteiden kehittäminen monipuolisiksi, jotta kansainvälisen turismin suuret joukot edelleen matkustaisivat niihin.

Niin kauan kuin turistit ovat tyytyväisiä lomaansa etelässä, on syytä myös tarjota heille etelää. Loma etelässä ei välttämättä ole sen pinnallisempi tai vähempiarvoinen kuin kulttuurimatka. Nämä kaksi matkailun tyyppiä eivät myöskään ole toisensa poissulkevia. Mielellään kaupunkilomilla ja kotimaanmatkoilla viihtyvä turisti voi rentoutuakseen lähteä Kanarialle, ja Playa del Inglesistä retkelle lähtevä voi löytää kulttuurisesti mielenkiintoisia asioita saaren sisäosista. Mikäli halutaan mahdollistaa edes jossakin määrin demokraattinen matkailu, on nykyisen massaturismikonseptin kehittäminen nähdäkseni ainoa keino. Sekään ei ehkä riitä enää siinä vaiheessa, kun vaurastuneiden Aasian maiden turistit lähtevät toden teolla liikkeelle. Vaikka japanilaisturisti on muodostunut yhdeksi turistin stereotyyppiksi, matkustavat japanilaiset toistaiseksi harvoin ulkomaille suomalaisen mittapuun mukaan. Kiinan talouskasvu ja avautuminen ulkomaailmalle tai Intian kasvava keskiluokka saattaa tuoda ennenäkemättömät turistimäärät kansainväliselle turismin näyttämölle - vaikka vain pieni osa kiinalaisista tai intialaisistamatkustaisi. Uuden vuosituhannen kynnyksellä kansainvälisellä turismilla on edessään suuret haasteet. Kuinka monta sataa miljoonaa turistia maailma kestää vuosittain? Toisaalta turisteja vastaanottavat alueet saavat yhä enemmän tuloja, mutta samalla turismi saattaa tuhota sen, minkä takia turistit alunperin vierailivat jossakin paikassa.

LÄHTEET

A. KENTTÄTYÖAINEISTO

1. Havaintomuistiinpanot ja kenttäpäiväkirjat:

- a) Ateena 1991 (MP1991AT & KP1991AT)
- b) Ateena 1992 (MP 1992AT & KP1992AT)
- c) Rodos 1993 (MP1993R & KP1993R)
- d) Bodrum 1993 (MP1993B & KP1993B)
- e) Playa del Ingles 1994 (MP1994I & KP1994I)
- f) Akaba 1994 (MP1994AQ & KP1994AQ)

2. Lomapäiväkirjat:

- a) Ateena 1992, 10kpl
- b) Rodos 1993, 9kpl
- c) Bodrum 1993, 5 kpl
- d) Playa del Ingles 1994, 9 kpl
- e) Akaba 1994, 9 kpl

Yhteensä 42 lomapäiväkirjaa.

3. Valokuvat (kaikki kehystettyjä ja luetteloituja diakuvia):

- a) Ateena 1991 & 1992, 630 kuvaa
- b) Rodos 1993, 293 kuvaa
- c) Bodrum 1993, 208 kuvaa
- d) Playa del Ingles 1994, 160 kuvaa
- e) Akaba 1994, 264 kuvaa

Yhteensä 1555 kuvaa.

4. Kyselylomakkeet:

- a) Ateena 1991&1992, 131 lomaketta
- b) Rodos 1993, 150 lomaketta
- c) Bodrum 1993, 53 lomaketta
- d) Playa del Ingles 1994, 118 lomaketta
- f) Akaba 1994, 121 lomaketta

Yhteensä 578 kyselylomaketta.

5. Ajankäyttöhaastattelut:

- a) Rodos 1993, 61 haastattelua
- b) Bodrum 1993, 42 haastattelua
- c) Playa del Ingles 1994, 37 haastattelua
- d) Akaba 1994, 57 haastattelua

Yhteensä 197 ajankäyttöhaastattelua.

Kaikki kenttätöissä kerätty alkuperäisaineisto on tekijän hallussa.

B. ARKISTOAINEISTO

Museoviraston kyselyn numero 28, *Lomamatka etelään tai yleensä ulkomaille* (1981) vastaukset.

C. KIRJALLISUUS

- Adam, Barbara 1995. *Timewatch. The Social Analysis of Time*. Cambridge: Polity Press.
- Adler, Judith 1989a. Travel as performed art. *American Journal of Sociology*, 94(6): 1366-1391.
- Adler, Judith 1989b. Origins of sightseeing. *Annals of Tourism Research*, 16(1):7-29.
- Aika ja sen ankaruus* 1989. Toim. Pirkko Heiskanen. Helsinki: Gaudeamus.
- Arbeit, Freizeit, Reisen* 1995. Toim. Christiane Cantauw. Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland, Band 88. Münster: Waxmann.
- Augé, Marc 1995. *Non-Places. Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London: Verso.
- Aveni, Anthony 1990. *Empires of Time. Calendars, Clocks, and Cultures*. London: I.B. Tauris&Co Ltd.
- Bahtin, Mihail 1981 [Bakhtin]. *The Dialogic Imagination. Four Essays*. Austin: University of Texas Press.
- Barthes, Roland 1989 (1972). *Mythologies*. London: Paladin Grafton Books.
- Bauman, Zygmunt 1993. *Postmodern Ethics*. Oxford: Blackwell.
- Bazin, Claude-Marie 1995. Industrial heritage in the tourism process in France. Teoksessa *International Tourism: Identity and Change*.
- Beer, Jennifer 1993. *Packaged Experiences: Japanese Tours to Southeast Asia*. PhD diss. University of California, Berkeley, Department of Anthropology.
- Bell, Daniel 1979. *The Cultural Contradictions of Capitalism*. 2nd ed. London: Heinemann.
- Benedict, Ruth 1950 (1934). *Patterns of Culture*. New York: Mentor Books.
- Berger, Peter L. 1973. *A Rumour of Angels. Modern Society and the Rediscovery of the Supernatural*. Harmondsworth: Penguin Books.
- van den Berghe, Pierre L. 1980. Tourism and ethnic relations: a case study of Cuzco, Peru. *Ethnic and Racial Studies* 3: 375-92.
- van den Berghe, Pierre L. 1994. *The Quest for the Other. Ethnic Tourism in San Cristóbal, Mexico*. Seattle: University of Washington Press.
- Bergson, Henri 1960 (1889). *Time and Free Will*. New York: Harper&Brothers.
- Berman, Marshall 1987. *All That Is Solid Melts Into Air. The Experience of Modernity*. London: Verso.
- Boissevain, Jeremy 1989. Tourism as anti-structure. Teoksessa *Kultur anthropologisch. Eine Festschrift für Ina-Maria Greverus*. Toim. Christian

- Giordano et al. Frankfurt am Main: Notizen/ Institut für Kulturanthropologie und Europäische Ethnologie der Universität Frankfurt am Main.
- Boniface, Brian G. ja Cooper, Christopher P. 1990. *The Geography of Travel and Tourism*. Oxford: Heinemann Professional Publishing Ltd.
- Boorstin, Daniel. 1975 (1961). *The image: A guide to pseudo-events in America*. New York: Atheneum.
- Bourdieu, Pierre 1989. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge&Kegan Paul.
- Bruner, Edward 1989a. Of cannibals, tourists and ethnographers. *Cultural Anthropology*. 4/1989: 438-445.
- Bruner, Edward 1989b. Tourism, creativity and authenticity. *Studies in Symbolic Interaction* 10:109-114.
- Bruner, Edward 1995. The ethnographer/tourist in Indonesia. Teoksessa *International Tourism. Identity and Change*.
- Brunn, Stanley ja Leinbach, Thomas 1991. Introduction. Teoksessa *Collapsing Time and Space: Geographic Aspects of Communication and Information*. Toim. Stanley Brunn ja Thomas Leinbach. London: Harper Collins.
- Buck-Morss, Susan 1987. Semiotic boundaries and the politics of meaning: modernity on tour - a village in transition. Teoksessa *New Ways of Knowing. The Sciences, Society, and Reconstructive Knowledge*. Toim. Marcus G. Raskin ja Herbert J. Bernstein. New York: Rowman&Littlefield.
- Burkart, A.J. ja Medlik, S. 1974. *Tourism. Past, Present, and Future*. London: Heinemann.
- Burns, Peter M. Ja Holden, Andrew 1995. *Tourism. A New Perspective*. London: Prentice Hall.
- Butler, Richard 1992. Alternative tourism: the thin edge of the wedge. Teoksessa *Alternative Tourism*.
- Campbell, Colin 1990. *The Romantic Ethic and the Spirit of Modern Consumerism*. Oxford: Basil Blackwell.
- de Certeau, Michel 1988. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.
- Chambers, Iain 1994. *Migrancy, Culture, Identity*. London: Routledge.
- Chirivella Caballero, Mariano 1995. Desarrollo de nuevos productos turísticos en Gran Canaria. *Estudios y Perspectivos en Turismo* 4(3): 181-200.
- Classen, Constance 1993. *Worlds of Sense. Exploring the Senses in History and Across Cultures*. London: Routledge.
- Clifford, James 1988. *The Predicament of Culture*. Cambridge: Harvard University Press.
- Cohen, Erik 1972. Toward a sociology of international tourism. *Social research* 39(1): 164-182.
- Cohen, Erik 1974. Who is a tourist? *Sociological review* 22(4):527-555.

- Cohen, Erik 1979a. A phenomenology of tourist experiences. *Sociology* 13(2): 179-201.
- Cohen, Erik 1979b. Rethinking the sociology of tourism. *Annals of Tourism Research*, 6(1): 18-35.
- Cohen, Erik 1982. Marginal paradises. Bungalow tourism on the islands of southern Thailand. *Annals of Tourism Research*, 9(2): 189-228.
- Cohen, Erik 1984. The sociology of tourism: Approaches, issues and findings. *Annual Review of Sociology*, 10: 373-392.
- Cohen, Erik 1985. Tourism as Play. *Religion*, 15: 291-304.
- Cohen, Erik 1988. Traditions in the qualitative sociology of tourism. *Annals of Tourism Research*, 15(1): 29-46.
- Cohen, Erik 1988. Authenticity and Commoditization in Tourism. *Annals of Tourism Research*, 15(3): 371-386.
- Cohen, Erik 1995. Contemporary tourism - trends and challenges. Teoksessa *Change in Tourism. People, Places, Processes*. Toim. Richard Butler ja Douglas Pearce. London: Routledge.
- Cohen, Erik, Nachman, Ben-Yehuda ja Aviad, Janet 1987. Recentering the world: The quest for "elective" centers in a secularized universe. *The Sociological Review*, 35(2): 320-346.
- Cohen, Stanley ja Taylor, Laurie 1992. *Escape Attempts. The Theory and Practice of Resistance to Everyday Life*. Second edition. London: Routledge.
- Cooper, Chris ja Ozdil, I. 1992. From mass to 'responsible' tourism: the Turkish experience. *Tourism Management* 13(4): 377-386.
- Crick, Malcolm 1985. Tracing the anthropological self: quizzical reflexions on fieldwork, tourism and the ludic. *Social Analysis*, 17: 71-92.
- Crick, Malcolm 1989. Representation of tourism in the social sciences: sun, sex, sights, savings, and servility. *Annual Review of Anthropology*, 18: 307-344.
- Crick, Malcolm 1995. The anthropologist as tourist: an identity in question. Teoksessa: *International Tourism. Identity and Change*.
- Csikszentmihalyi, Mihaly 1975. *Beyond Boredom and Anxiety: The Experience of Play in Work and Games*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Curtis, Barry ja Pajaczkowska, Claire 1994. "Getting there": travel, time and narrative. Teoksessa: *Travellers Tales*.
- Dann, Graham 1977. Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4): 184-194.
- Dann, Graham ja Cohen, Erik 1991. Sociology and Tourism. *Annals of Tourism Research*, 18(1): 155-169.
- Delamont, Sara 1995. *Appetites and Identities. An Introduction to the Social Anthropology of Western Europe*. London: Routledge.
- Dontas, George 1987. *The Acropolis and its Museum*. Athens: Clio Editions.
- Duncan, James 1993. Sites of representation. Place, time and the discourse of the Other. Teoksessa *Place/Culture/Representation*. Toim. James Duncan ja David Ley. London: Routledge.

- Durkheim, Émile 1964 (1893). *The Division of Labour in Society*. London: Macmillan.
- Durkheim, Émile 1980 (1912). *Uskontoelämän alkeismuodot*. Helsinki: Tammi.
- Eadington, William ja Smith, Valene 1992. Introduction: The emergence of alternative forms of tourism. Teoksessa *Tourism Alternatives*.
- Edgerton, Robert 1979. *Alone Together. Social Order on an Urban Beach*. Berkeley: University of California Press.
- Eisner, Robert 1991. *Travels to an Antique Land. The History and Literature of Travel to Greece*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Eliade, Mircea 1992 (1949). *Ikuisen paluun myytti. Kosmos ja historia*. Helsinki: Loki-kirjat.
- Elias, Norbert 1992. *Time: An Essay*. Oxford: Blackwell.
- Elias, Norbert 1994. *The Civilizing Process*. Oxford: Blackwell.
- Enzensberger, Hans Magnus 1971. *Mitä on olla saksalainen*. Helsinki: Otava.
- Falk, Pasi 1994. *The Consuming Body*. London: SAGE.
- Feifer, Maxine 1986. *Tourism in History. From Imperial Rome to the Present*. New York: Stein and Day.
- Game, Ann 1991. *Undoing the Social. Towards a Deconstructive Sociology*. Milton Keynes: Open University Press.
- Geertz, Clifford 1973. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Geertz, Clifford 1988. *Works and Lives. The Anthropologist as Author*. Stanford: Stanford University Press.
- Gell, Alfred 1992. *The Anthropology of Time*. Providence: Berg.
- van Gennep, Arnold 1960 (1908). *The Rites of Passage*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Global Tourism: The Next Decade* 1994. Toim. William F. Theobald. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Graburn, Nelson H.H. 1983. The anthropology of tourism. *Annals of Tourism Research*, 10(1): 9-33.
- Graburn, Nelson H.H. 1989. Tourism: The sacred journey, teoksessa *Hosts and Guests*.
- Greverus, Ina-Maria 1985. Turism och interkulturell kommunikation. Teoksessa *Kulturmöten och kulturell förändring - nutida tysk etnologi*. Toim. Anders Gustavsson. Malmö: Liber.
- Grönfors, Martti 1982. *Kvalitatiiviset kenttätöyömenetelmät*. Porvoo: WSOY.
- Hanefors, Monica ja Larsson, Lena 1989. *Färdledaren. Turismkunskap för frontpersonal*. Malmö: Liber.
- Hanefors, Monica ja Larsson, Lena 1993. Video strategies used by tour operators - what is really communicated? *Tourism Management* 14(1): 27-33.
- Harkin, Michael 1995. Modernist anthropology and tourism of the authentic. *Annals of Tourism Research*. 22(3): 650-670.
- Hartocollis, Peter 1983. *Time and Timelessness. The Varieties of Temporal Experience*. New York: International Universities Press.
- Heidegger, Martin 1962. *Being and Time*. London: Macmillan.

- Herzfeld, Michael 1991. *A Place in History. Social and Monumental Time in a Cretan Town*. Princeton: Princeton University Press.
- Hirn, Yrjö 1924. *Erakoita ja vaeltajia*. Helsinki: Otava.
- Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism* 1989. 2d.ed. Toim. Valene L. Smith. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Howes, David ja Classen, Constance 1991. Sounding sensory profiles. Teoksessa: *The Varieties of Sensory Experience*.
- Huizinga, Johan 1984. *Leikkivä ihminen*. Porvoo: WSOY.
- Ilola, Heli Katariina 1994. *Pyhiinvaellukset ja turismi. Katsaus matkailun kahteen tyyppiin*. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Insight Guides, Turkish Coast* 1990. APA Publications.
- International Tourism. Identity and Change*. 1995. Toim. Marie-Françoise Lanfant, John B. Allcock ja Edward M. Bruner. London: SAGE (Studies in International Sociology 47, ISA).
- Jokinen, Eeva 1987. *Turismi nykyajan kulutuksena - näkökohtia suomalaisten ulkomaanmatkoihin*. Jyväskylän yliopiston yhteiskunapolitiikan laitoksen työpapereita, no.47.
- Jokinen, Eeva ja Veijola, Soile 1986. *Turismiko kulttuuria? Aiheita matkailun kulttuurisen tutkimiseen*. Kulttuurintutkimus 3(4): 30-32.
- Jokinen, Eeva ja Veijola, Soile 1990. *Oman elämänsä turistit*. Helsinki: VAPK.
- Jokinen, Eeva ja Veijola, Soile 1993. Turistin ruumis. *Naistutkimus* 2/1993: 4-21.
- Jokinen, Eeva ja Veijola, Soile 1994. The Body in Tourism. *Theory, Culture & Society* 11(1): 125-151.
- Julkunen, Raija 1989. Jokapäiväinen aikamme. Teoksessa *Aika ja sen ankaruus*.
- Järviluoma, Jari 1993. *Autenttisuus ja turismi*. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- de Kadt, Emanuel 1979. *Tourism - Passport to Development? Perspectives on the Social and Cultural Effects of Tourism in Developing Countries*. New York: Oxford University Press.
- de Kadt, Emanuel 1992. Making the alternative sustainable: lessons from development for tourism. Teoksessa *Alternative Tourism*.
- Karjalainen, Pauli Tapani 1987. Paikka ja maisema elettyinä ja esitettynä, teoksessa *Turismia tutkimaan*.
- Knuuttila, Seppo 1987. Aito asia ja eilinen nyt. Teoksessa *Turismia tutkimaan*.
- Kollias, Elias 1992. *The Knights of Rhodes*. Athens: Ekdotike Athenon.
- Koskiranta, Katarina 1995. Package tours - a luxury for the working-classes. *Ethnologia Scandinavica* 25: 108-114.
- Kramer, Dieter 1992. Kulturwissenschaftliche Tourismus-Forschung. Teoksessa *Reisen und Alltag*.
- Krippendorff, Jost 1989. *The Holiday Makers: Understanding the Impact of Leisure and Travel*. Oxford: Heinemann Professional Publishing Ltd.

- Kupiainen, Jari ja Sihvo, Hannes 1994. Turismi ja kulttuurit nykymaailmassa. Teoksessa *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Toim. Jari Kupiainen ja Erkki Sevänen. Helsinki: SKS.
- Köstlin, Konrad 1995. Wir sind alle Touristen - Gegenwelten als Alltag. Teoksessa: *Arbeit, Freizeit, Reisen*.
- Lanfant, Marie-Françoise 1980. Introduction: Tourism in the process of internationalization. *International Social Science Journal*, vol 32(1): 14-42.
- Lanfant, Marie-Françoise 1995. International tourism, internationalization and the challenge to identity. Teoksessa *International Tourism: Identity and Change*.
- Langholz-Leymore, Varda 1987. The Structure is the Message - The Case of Advertising, Teoksessa *Marketing and Semiotics. New Directions in the Study of Signs for Sale*. Toim. Jean Umiker-Sebeok. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Lash, Scott ja Urry, John 1994. *Economies of Signs and Space*. London: SAGE.
- Leach, Edmund R. 1982 (1961). *Rethinking Anthropology*. New York: The Athlone Press.
- Lehtonen, Turo-Kimmo 1994. Shoppailun mieli. Teoksessa *Kohti hyvän elämästä: sosioseioottisia näkemyksiä kulutuksesta*. Toim. Mika Pantzar, Liisa Perälä ja Mirja Kekki. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Lett, James 1983. Ludic and liminoid aspects of charter yacht tourism in the Caribbean. *Annals of Tourism Research* 10(1): 35-56.
- Lévi-Strauss, Claude 1973 (1955). *Tristes Tropiques*. London: Jonathan Cape Ltd.
- Lewis, Oscar 1951. *Life in a Mexican Village: Tepoztlan Restudied*. Urbana: University of Illinois Press.
- Lutz, Ronald 1992. Der subjektive Faktor. Ansätze einer Anthropologie des Reisens. Teoksessa *Reisen und Alltag*.
- Löfgren, Orvar 1985. Wish you were here! Holiday images and picture postcards. *Ethnologia Scandinavica* 15: 90-107.
- Löfgren, Orvar 1990. Längtan till landet annorlunda. Teoksessa *Längtan till landet annorlunda. Om turism i historia och nutid*. Värnamo: Gidlunds.
- MacCannell, Dean 1973. Staged authenticity. *The American Journal of Sociology*, 79(3):589-603.
- MacCannell, Dean 1989 (1976). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York: Schocken Books.
- Malinowski, Bronislaw 1961 [1922]. *Argonauts of the Western Pacific*. New York: E.P. Dutton & Co.
- Malinowski, Bronislaw 1989. *A Diary in the Strict Sense of the Term*. Stanford: Stanford University Press.

- Marcus, George E. ja Fischer, Michael M.J. 1986. *Anthropology as Cultural Critique. An Experimental Moment in the Human Sciences*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Marcuse, Herbert 1955. *Eros and Civilization*. Boston: Beacon Press.
- Matkailun vetovoimatekijät tutkimuskohteina 1994. Toim. Seppo Aho. Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- MEK 1992. *Matkailun kehitys 1991*. Matkailualan tilastojulkaisu, MEK B:23. Helsinki: Matkailun edistämiskeskus.
- MEK 1994. *Matkailun kehitys 1993*. Matkailualan tilastojulkaisu, MEK B:25. Helsinki: Matkailun edistämiskeskus.
- Michaud, Jean 1995. Frontier minorities, tourism and the state in Indian Himalaya and Northern Thailand. Teoksessa *International Tourism: Identity and Change*.
- Minh-Ha, Trinh T. 1994. Other than myself / my other self. Teoksessa *Travellers Tales*.
- Mintz, S. 1977. Infant, victim and tourist: the anthropologist in the field. *Johns Hopkins Magazine*, 27: 54-60.
- Montagu, Ashley 1971. *Touching: The Human Significance of the Skin*. New York: Columbia University Press.
- Murphy, Peter E. 1994. Tourism and sustainable development. Teoksessa *Global Tourism*.
- Nash, Dennison 1989. Tourism as a form of imperialism, teoksessa *Hosts and Guests*.
- Nash, Dennison ja Smith, Valene L. 1991. Anthropology and Tourism. *Annals of Tourism Research*, 18(1): 12-25.
- Nieminen, Eeva-Maria 1992. *Kupillinen kahvia? Vähän Ouzoa? Isäntien ja vieraiden väliset suhteet Rodoksella*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, kulttuuriantropologian laitos.
- Nietzsche, Friedrich 1956. *The Birth of Tragedy and The Genealogy of Morals*. New York: Doubleday.
- Nykysuomen sanakirja, vierassanojen etymologinen sanakirja* 1990. Kirjoittanut Kalevi Koukkunen. Porvoo: WSOY.
- Odouard, Albert 1989. Le tourisme aux Canaries: organiser l'acquis. Teoksessa *Iles et tourisme en milieux tropical et subtropical*. Collection Iles et Archipels no. 10. Talence: Agence de Cooperation Culturelle et Technique.
- Ong, Walter 1967. *The Presence of the World: Some Prolegomena for Cultural and Religious History*. New Haven: Yale University Press.
- Ong, Walter 1991. The shifting sensorium. Teoksessa: *The Varieties of Sensory Experience*.
- Parrinello, Giuli Liebman 1993. Motivation and anticipation in post-industrial tourism. *Annals of Tourism Research*, 20(2): 233-249.
- Patton, Michael Quinn 1991. *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Second edition. Newbury Park: SAGE.

- Picard, Michel 1992. *Bali. Tourisme Culturel et culture touristique*. Paris: L'Harmattan.
- Picard, Michel 1993. "Cultural tourism" in Bali: national integration and regional differentiation. Teoksessa *Tourism in South-East Asia*.
- Picard, Michel 1995. Cultural heritage and tourist capital: cultural tourism in Bali. Teoksessa *International Tourism: Identity and Change*.
- Przeclawski, Krzysztof 1993. Tourism as the subject of interdisciplinary research. Teoksessa *Tourism Research. Critiques and Challenges*. Toim. Douglas Pearce ja Richard Butler. London: Routledge.
- Redfield, Robert 1941. *Folk Cultures of the Yucatan*. Chicago: University of Chicago Press.
- Redfoot, Donald 1988. Touristic authenticity, tourist angst and modern reality. *Qualitative Sociology*, 7: 291-309.
- Reimer, Gwen Dianne 1990. Packaging Dreams. Canadian tour operators at work. *Annals of Tourism Research*, 17(4): .
- Reisekultur. Von der Pilgerfahrt zum modernen Tourismus* 1991. Toim. Hermann Bausinger, Klaus Beyrer, Gottfried Korff. München: C.H. Beck.
- Reisen und Alltag* 1992. Toim. Dieter Kramer ja Ronald Lutz. Kulturanthropologie-Notizen 39. Frankfurt am Main: Institut für Kulturanthropologie und Europ. Ethnologie.
- Relph, Edward 1986. *Place and Placelessness*. London: Pion Ltd.
- Ritzer, George 1993. *The McDonaldization of Society*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Rojek, Chris 1993. *Ways of Escape. Modern Transformations in Leisure and Travel*. London: Macmillan.
- Rojek, Chris 1995. *Decentering Leisure. Rethinking Leisure Theory*. London: SAGE.
- Schmidt, Catherine Joanne 1991(1980). *Tourism: Sacred Sites, Secular Seers*. Ann Arbor: University Microfilms International, diss.
- Sears, John F. 1989. *Sacred Places. American Tourist Attractions in the Nineteenth Century*. New York: Oxford University Press.
- Selänniemi, Tom 1992. Surkeat tropiikit - Claude Lévi-Strauss turistina. *Suomen Antropologi*, 4/1992: 50-56.
- Selänniemi, Tom 1993. Nähtävyyden monet kasvot - Ateenan Akropolis turistien silmin. *Suomen Antropologi*, 3/1993: 51-62.
- Selänniemi, Tom 1994a. *Pakettimatka pyhään paikkaan - suomalaisturistit Ateenassa*. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 25.
- Selänniemi, Tom 1994b. Antropologi etelän tähtitaivaalla. *Kulttuuritutkimus*, 3/1994: 50-53.
- Selänniemi, Tom 1994c. A Charter Trip to Sacred Places - Individual Mass Tourism. Teoksessa *Le Tourisme International entre Tradition et Modernité*. Actes du colloque international Nice, 19-21 novembre 1992. Laboratoire d'ethnologie - université de Nice, centre d'études tourisme et civilisation: 335-340.

- Selänniemi, Tom 1994d. Touristic Reflections on a Marine Venus. An Anthropological Interpretation of Finnish Tourism to Rhodes. *Ethnologica Fennica* 22: 35-42. (Ilmestyi 1995.)
- Selänniemi, Tom 1995. Mennään etelään - suomalaisturistit liminoiditilassa. Teoksessa *Matkailu alueellisena ilmiönä*. Toim. Seppo Aho ja Heli Ilola. Oulu: Oulun yliopisto, Pohjois-Suomen tutkimuslaitos.
- Sharaiha, Yazid ja Collins, Patrick 1992. Marketing Jordan as a tourist destination. Potential and complexity. *Tourism Management* 13(1): 64-70.
- Shields, Rob 1991. *Places on the Margin. Alternative Geographies of Modernity*. London: Routledge.
- Shilling, Chris 1993. *The Body and Social Theory*. London: SAGE.
- Siikala, Jukka 1989. Aika, historia ja myytti antropologian näkökulmasta. Teoksessa *Aika ja sen ankaruus*.
- Smith, Valene L. 1989. Introduction. Teoksessa *Hosts and Guests*.
- Stallybrass, Peter ja White, Allon 1986. *The Politics and Poetics of Transgression*. New York: Cornell University Press.
- Synnott, Anthony 1991. Puzzling over the senses: from Plato to Marx. Teoksessa *The Varieties of Sensory Experience*.
- Theobald, William F. 1994. The context, meaning and scope of tourism. Teoksessa *Global Tourism*.
- Tourism Alternatives. Potentials and Problems in the Development of Tourism* 1992. Toim. Valene L. Smith ja William R. Eadington. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Tourism in South-East Asia* 1993. Toim. Michael Hitchcock, Victor T. King ja Michael J.G. Parnwell. London: Routledge.
- Tourist Statistics Years 1986 and 1987* 1990. M:40, Transport and Communication. Athens: Hellenic Republic. National statistical service of Greece.
- Tourismus - Kultur, Kultur - Tourismus* 1993. Toim. Dieter Kramer ja Ronald Lutz. Kulturwissenschaftliche Horizonte, Band 1. Münster: LIT.
- Tourismus und Regionalkultur* 1994. Toim. Burkhard Pöttler ja Ulrike Kammerhofer-Aggerman. Wien: Selbstverlag des Vereins für Volkskunde.
- Travellers Tales. Narratives of Home and Displacement* 1994. Toim. George Robertson et al. London: Routledge.
- Tuan, Yi-Fu 1974. *Topophilia. A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Tuan, Yi-Fu 1977. *Space and Place. The Perspective of Experience*. London: Edward Arnold Ltd.
- Turismia tutkimaan: Humanistinen näkökulma matkailun tutkimukseen*. 1987. Seminaarialustukset, Savonlinna 27.8.1986, toim. Juha Könönen. Matkailun koulutus- ja tutkimuskeskus, julkaisu D1.
- Turner, Louis ja Ash, Jordan 1975. *The Golden Hordes. International Tourism and the Pleasure Periphery*. London: Constable.

- Turner, Victor 1978 (1974). *Dramas, Fields, and Metaphors*. London: Cornell University Press.
- Turner, Victor ja Turner, Edith 1978. *Image and Pilgrimage in Christian Culture*. Columbia University Press.
- Turunen, Ari 1993. *Maaailmanpiirin teatteri - keskustan ja periferian suhde maailmankartoissa*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, valtiopoliittinen laitos.
- Ulin, Robert C. 1992. Beyond explanation and understanding: anthropology and hermeneutics. *Dialectical Anthropology*, 17: 253-269.
- Urry, John 1990. *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*. London: SAGE.
- Urry, John 1992. The tourist gaze and the 'environment'. *Theory, Culture & Society*. Vol.9(3): 1-26.
- Urry, John 1995. *Consuming Places*. London: Routledge.
- Wagner, Ulla 1977. Out of time and place: mass tourism and charter trips. *Ethnos*, 42(1/2): 38-52.
- The Varieties of Sensory Experience* 1991. Toim. David Howes. Toronto: University of Toronto Press.
- Weber, Max 1990 (1904-05). *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*. Porvoo: WSOY.
- Veblen, Thorstein 1953 (1899). *The Theory of the Leisure Class*. New York: Mentor Books.
- Vesterinen, Ilmari 1991. Matkamuiistotaiteen piirteitä. Teoksessa *Kolme on kovaa sanaa. Kalevalaseuran vuosikirja 71*. Toim. Pekka Laaksonen ja Sirkka-Liisa Mettomäki. Helsinki: SKS.
- Wilson, David 1993. Time and tides in the anthropology of tourism. Teoksessa *Tourism in South-East Asia*.
- Vuoristo, Kai-Veikko 1986. *Suomalaisten seuramatkat Etelä- ja Kaakkoiseurooppaan*. Helsinki: Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-75.

SUMMARY

A JOURNEY TO THE ETERNAL SUMMER. THE ANTHROPOLOGY OF FINNISH SUNLUST TOURISM¹

1. INTRODUCTION

In this summary of my doctoral dissertation I have largely excluded treatment of the ethnographic material that fills the bulk of the text in the original. The main reason for this procedure is that the most visible part of the material, diaries written by tourists while on vacation, are in Finnish and would suffer significantly in translation. One diary has, however, been translated and stands as an example of the others. This summary focuses mainly on the findings and theoretical conclusions presented in the dissertation.

Since the upswing of mass tourism in Finland at the end of the sixties and beginning of the seventies, Finns have been very eager travellers. When a Finnish airline, the Kar-Air, opened the first "sunline" from Helsinki via Gothenburg, Luxemburg and Barcelona to Malaga on the April 8, 1961, the planes were very soon sold out for the season. From those times onwards, there has been a rather steady rise in the numbers of Finnish tourists travelling abroad yearly.

The culmination in the increase of tourism from Finland was reached in 1989 when over a million Finns made a charter trip to a tourist destination. The numbers are significant for a country with about 5 million inhabitants. The economic recession has profoundly cut people's possibilities of purchasing vacations in the sun, but today, after reaching the bottom in 1993 with around 500.000 charter trips, there is a slow recovery of the numbers of Finnish tourists travelling abroad with an estimated 650.000 charter trips for 1995. The above numbers count only for trips made by charter flight. Travelling by scheduled flights, by boat, by train and by car must be counted on top of these.

---

¹This summary relies heavily on three articles, two in the process of publication and one already published: "Heritage and the Tourist: From Quick Glimpses to Devotional Visits", "Pale Skin on Playa del Anywhere - Finnish Tourists in the Liminoid South", and "Touristic Reflections on a Marine Venus - an Anthropological Interpretation of Finnish Tourism to Rhodes"(Selänniemi 1994d). Large sections of these texts are reproduced here without reference to the above articles.

Tourism to the Mediterranean region and the Canary Islands has become an integral part of modern Finnish culture, which is indicated by the adoption of special terms into the spoken language. Finns very often refer to their holiday destinations with the concept "*etelä*" (=south) without clarifying more exactly what geographical place they are talking about. Common phrases are "*kävimme etelässä lomalla*" (we went to the south on our holiday), "*lähdän etelänmatkalle*" (I will go to the south) etc. In fact the term "*etelänmatka*" cannot really be translated into English without losing some of its connotations. Literally it means "a trip to the south", but the term refers to a trait very significant in modern Finnish culture: a charter trip to a holiday destination, where the climate is more favourable than in arctic Finland. The concept "*etelä*" is widely used also in tourism marketing, especially in newspaper advertisements, sometimes without any clear indications of where this "south" is.

The dissertation is based on ethnographic field work among Finnish tourists in five different holiday destinations: Athens (1991 and 1992), Rhodes (1993), Bodrum (1993), Playa del Ingles (1994), and Aqaba (1994). During the field work periods I was a tourist among tourists, i.e. my main observation method was participant observation. I participated in as many touristic activities as possible from sunbathing to bar-hopping recording the tourists behaviour and my own reactions. Instead of thematic interviews, which proved to be almost impossible to perform with the tourists - they didn't want to "waste" their valuable holiday time - I adopted the strategy of "spontaneous chatting" with the tourists. I talked with the tourists wherever I met them: in the bars, in discos, on the beach etc. and made notes afterwards. That proved to be a good solution, because I got much better accepted by the tourists when I was "one of them". To deepen the emic view of the tourist culture I asked people to write a diary of their holiday. On top of this qualitative data, my notes, the diaries, and my photographs, I also collected statistical data by distributing questionnaires and doing structured time-use interviews.

2. THE FINNISH TOURISTS

A questionnaire with questions concerning the background of the tourists and questions regarding the motives for travelling was distributed to all Finnish tourists arriving in the five tourist destinations chosen for study on a package trip organized by Finnmatkat-Finntours. The

results that are central for this summary are presented in the tables below.

Table 1.
Education level of the tourists. N=574.

Education n/%	Basic school or equivalent	Upper secondary education	Higher education (MA, equivalent or higher)
Athens n=127	15 12%	40 31%	72 57%
Rhodes n=150	56 37%	83 56%	11 7%
Bodrum n=58	8 14%	40 69%	10 17%
Playa del Ingles n=118	59 50%	54 46%	5 4%
Aqaba n=121	30 25%	67 55%	24 20%
Total n/%	168 29%	284 50%	122 21%
Level of educa- tion in Finland (31.12.1991)	49%	41%	10%

As the table shows, the level of education among tourists travelling to Athens is very high compared with the other destinations and also compared to the general level of education in Finland. In the other destinations only the tourists travelling to Aqaba and Bodrum have a level of higher education above the general level of 10%, while the Finnish tourists on Rhodes and especially in Playa del Ingles show a distinctively low level of education. The tourists with a high education seek places to travel to which have something more to offer than just the sun and beach, that are the main attractions (sometimes the only ones) of Playa del Anywhere's all around the world. That explains the popularity of Athens and Aqaba among educated tourists. Education gives the tourist also courage to travel to places off the beaten path or to places where Finns do not usually travel, like Bodrum. This cultural self-confidence (Graburn 1983) is typical for tourists coming from the middle class. This leads to a suggestion that there still is a distinction in types of tourism according to class, that is, the upper levels of the social

strata form the typical cultural tourists concerned with authenticity (see Cohen 1988) and the lower levels form the southbound masses. The democratization of tourism did not always lead to crowding in the places formerly frequented by the elite, but to crowding in places that were picked up in the process of touristification only a few decades ago (e.g. Playa del Ingles).

Table 2.

The number of holiday trips abroad. N=560.

n/%	This was the first	2nd-5th	6th-10th	Over 10th
Athens n=113	1 1%	5 4%	28 25%	79 70%
Rhodes n=150	13 9%	48 32%	26 17%	63 42%
Bodrum n=58	2 3%	18 31%	4 7%	34 59%
P.d.Ingles n=118	5 4%	32 27%	21 18%	60 51%
Aqaba n=121	1 1%	8 6%	25 21%	87 72%
Total n/%	22 4%	111 20%	104 18%	323 58%

As table 2. shows, the Finns are very experienced travellers. The most experienced tourists can be found in Athens and Aqaba. The explanation to this is that firstly the educated people with higher income and the cultural self-confidence of the middle class (Graburn 1983) travel more than less educated people, who prefer destinations like Playa del Ingles or Rhodes. Secondly, experience of different places, of different ways of life gives the tourist courage to choose a destination that is not like the typical ready-made package holiday resorts where you have a minimal risk of bumping into something new or strange. Aqaba in Jordan is not popular among uneducated unexperienced travellers, because the popular mythology of Arabs and Islam frightens the common vacationer, but for some tourists the Arabic culture functions as an attraction (table 3.).

Table 3.

The motives for choosing this destination. N=505.

n/%	Culture/ history	The sun and the climate	Familiar and safe	Charm of novelty
Athens n=63	42 67%	3 5%	0 0%	6 9%
Rhodes n=145	0 0%	18 12%	29 20%	21 15%
Bodrum n=58	0 0%	3 5%	0 0%	17 29%
P.d.Ingles n=118	0 0%	50 42%	18 15%	5 4%
Aqaba n=121	56 46%	38 32%	0 0%	10 8%
Total n/%	98 19%	112 22%	47 9%	59 12%
	Suitable flight or date	The group's choice	Recommendation by friends	Other (e.g. price)
Athens n=63	5 8%	0 0%	0 0%	7 11%
Rhodes n=145	29 20%	25 17%	10 7%	13 9%
Bodrum n=58	20 35%	1 2%	6 10%	11 19%
P.d.Ingles n=118	23 19%	9 8%	7 6%	6 5%
Aqaba n=121	7 6%	0 0%	0 0%	10 8%
Total n/%	84 17%	35 7%	23 5%	47 9%

The difference between the destinations as well as the tourists traveling to these destinations comes forth very clearly in the motives for choosing a certain destination. In table 3. you can see that only the tourists in Athens (67%) and Aqaba (46%) answered that their main singular motive for choosing the destination was the place's culture or history. For the tourists in the other destinations the culture and history had no importance. Instead, motives that are interchangeable between any tourist destination in the "south", were given as answers

to the open question in the questionnaire. The sun and the climate, familiarity of the place and suitability of the flight or date of departure are motives for destination choice that are not related culturally or geographically to any specific location.

3. THE HOLIDAY DESTINATIONS AND THEIR FINNISH TOURISTS: TWO EXAMPLES

In this section I present two of the five cases treated in the original text. Athens, Bodrum and Aqaba are excluded to save space, and Finnish tourism to Athens has been dealt with extensively elsewhere. For the main arguments in this summary the presentation of the cases on Playa del Ingles and Rhodes are sufficient.

3.1. Playa del Ingles

Gran Canaria is an almost circular island of 1.532 square kilometres located just 115 km off the Moroccan coast north of the Tropic of Cancer. The island has since the beginning of the 1970's been one of the most popular destinations for Finnish tourists during the winter season. In former years tourism was mainly directed to the capital city of the island, Las Palmas, but today Playa del Ingles in the southern part of the island, together with nearby Maspalomas and Puerto Rico, receive the majority of Finns travelling to Gran Canaria. In 1991 a total of 283.003 Finnish tourists travelled to the Canary Islands by charter planes. During the economic recession the number has decreased to 133.858 in 1993.

Playa del Ingles on Gran Canaria is probably one of the best examples of a tourist resort with minimal attributes of local cultural authenticity. It is also one of the most popular winter holiday resorts among Finnish tourists. In the area of Playa del Ingles and nearby Maspalomas there has never been any local habitation or local culture. The hotels and restaurants were constructed on the sand dunes of Maspalomas, where there was nothing but sand and sea in the early sixties, except for a couple of fishermen's huts. In the early days of tourism to the Canary Islands tourists sometimes took a taxi from Las Palmas to Maspalomas to enjoy the natural scenery and privacy of the place. Nowadays there are about 200.000 beds in the hotels of the area.

Recently Playa de Ingles had a facelift done to its street atmosphere. Today, what you see in the center of the town, is clean newly paved streets with bungalows of a very international style, and a couple of main streets where almost all restaurants and shops are located. In Playa del Ingles there still are many hotels, but in the more recently developed Maspalomas area apartment-hotels are in clear majority. During my fieldwork I lived in Maspalomas in an apartment complex of 800 apartments, three swimming pools, a gym, a sauna, multiple tennis courts and several restaurants, bars and shops (supermercados). It was not necessary for the tourist to leave the area during the vacation, and indeed, I observed that a majority of the apartments were occupied all the time whenever I strolled in the area. The Finnish tourists brought some foodstuffs with them, mainly Finnish dark rye bread (one elderly Laestadian man - a member of a conservative Finnish Christian revivalist movement - had elk meat in his luggage), and, of course, Finnish coffee - Finns are absolutely convinced that nobody else can roast and ground coffee beans as well as the Finnish coffee companies. The tourists very often make coffee and quite often also meals in their apartments. Some of the tourists who kept a diary for me never went to a restaurant for dinner.

The sand dune area of Maspalomas is clearly the most important single attraction in the Playa del Ingles region. The large sand dunes offers protection to nudist beaches and provides opportunities for tourists to stroll for hours in a desert-like environment just within a stone's throw from tourist facilities and the Atlantic ocean - or to ride a camel in a "caravan" amidst the dunes. Two other tourist attraction can be singled out in the region: Sioux City and Palmitos Park. The tourist resort of Playa del Ingles is, of course, attractive to suntourists in itself with it's services and quality. Sioux City is a Western theme park located outside the hotel area. Their flyer, which is readily available everywhere in Playa del Ingles induce people to visit the park with the following text:

Come on over and visit us! Every boy is a cowboy. "Sioux City", the authentic Western Town. Ride Back into the days of the "Roaring West" and find yourself in the middle of a bank hold up or a sudden shootout between cold-blooded cowpokes and the lawman of Six Gun.

It is not difficult to imagine what a MacCannellian (1973; 1989) view on authenticity and tourism would have to say about Sioux City. The other theme park, Palmitos Park, is a subtropical oasis with about 50 different types of palm trees and around 230 species of birds from all over the world. Alongside these, there is a butterfly house and a very popular parrot show. Both Sioux City and Palmitos Park, as well as

Playa del Ingles in its totality, are constructed to entertain and cater tourists without any disturbing elements of locality or reality.

The cleanly paved streets of Playa del Ingles are lined with supermarkets, fast food stalls, pubs and restaurants, and, of course, hotels. Alongside these there are several shopping centres or malls in the area of Ingles and Maspalomas. To cater the Finnish tourist, there are Finnish shops, bars, restaurants and nightclubs, like Casa Finlandia with karaoke-singing in Finnish, and Tiffany with Finnish popular music artists performing almost every night. These services, together with the large number of mostly retired Finnish tourists, probably make the Finns feel very much at home in Playa del Ingles. You are able to eat Finnish food, drink Finnish coffee (which seems to be incredibly important) and beer, talk Finnish with your neighbours (and not have to mingle with any local population), and all this in a very favourable climate compared with winter in Finland! In a way, Playa del Ingles could be described as an *extension of the tourists' home culture* (see Hanefors and Larsson 1989; 1993), the southernmost province of Finland. Similarly and simultaneously with the "little Finland" in Playa del Ingles there exists little Swedens, Englands, Germanies etc.

Alongside the "little Finland" of mainly middle-aged and retired Finnish tourists and the other extensions of the tourists' home cultures, Playa del Ingles hides another type of "subworld": the touristic subculture of sexual minorities. From a superficial point of view it is difficult to understand the co-existence of the "little Finland" with middle-aged and elderly, relatively uneducated tourists with apparently conservative values and the blooming culture of transvestites, transsexuals and homosexuals in Playa del Ingles. The big shopping center "Yumbo" that is frequented day-time by strolling and shopping tourists turns at night into an archipelago of gay bars and transvestite clubs. The two worlds meet only occasionally, when tourists go to shows to watch the performances of very skilful transvestites. After the shows the tourists go back to their own territory of the "white majority" - even though some intermingling of these two worlds occurs even in "little Finland". On several nights I witnessed the performance of a Finnish male transvestite in the Finnish karaoke bar, which was very popular among the "typical" Finnish tourists.

Very few of the tourists who walk at the Yumbo-center in the day-time can be seen there at night. It is very interesting that none of the Finns I interviewed or who kept a diary of their holiday for me mentioned anything about this side of Playa del Ingles. The two different tourist cultures are to such a degree separate that it is possible that those Finns were ignorant of the sexual minority tourists, even though

they weren't "hiding in the closets" - on the contrary, homo- and transsexualism was very open in Playa del Ingles. Another possible explanation is that they knew, but wanted to close their eyes, because this culture of alternative sexuality was something too different and strange for them to handle. A third explanation comes from the nature of the Finnish tourists' tourism itself: while in the south, they were themselves in a *different state of mind* compared with home, and maybe the *liminoid* aspects of the trip to the "south" that will be discussed below made it easier for them to accept overt homo- and transsexuality as well as the nudist beaches, which were giggled over at coffee-time on the balcony of the apartment.

To give the readers a deeper insight into the Finnish tourist's holiday in Playa del Ingles I have chosen one of the diaries I asked the tourists to write during their stay at the destination. The diary is of course written in Finnish, so I have translated and shortened it and, unfortunately, lost the misspellings and style that contributed to a large extent to my impression of a happy holiday in Playa del Ingles. The diary is written by a 52-year-old woman who works as a farmer's locum in a small municipality in central Finland. She was on holiday with her husband and they are both relatively unexperienced tourists (less than 10 holiday trips).

Day 1.

We took a bus from Jyväskylä to Tampere. From there we flew to Las Palmas. We have been here before, so it isn't so strange for us. At the airport girls dressed in green showed us the way to our bus that would take us to Ingles. We made some coffee and took a shower and went to bed. It is nice to come from the winter to the summer.

Day 2.

The morning was warm and sunny. After drinking our morning coffee we went out to take a look at Ingles. We looked for the way to the beach and found it. After 4 hours of sunbathing we came back to our hotel. We sat down in the sun and had a drink. In the evening we just wondered that here we are again.

Day 3.

The morning was windy but warm. We have already been on all the round trips, so we won't go this time. We walked down to the beach to look at the sea. It was impossible to stay there because the wind was blowing so hard. We came back to the pool to sunbathe, and stayed for 4 hours sitting and lying and dipping into the pool at times. We got hungry, so we went to Casa Finlandia for a meal. Then we took a nap and in the evening we went to sing karaoke. It was a good day.

Day 4.

The morning came windy, but it was nothing compared with the winds of Finland. We strolled in the malls. When the sun rose higher the beach and the sea started to tempt. We walked first to the beach and then to the dunes and to Maspalomas. It was wonderful to walk barefoot in the hot sand just like when I was a child. Tired but happy we returned to the hotel. It feels strange when it is summer and the evening gets dark so quickly.

Day 5.

The morning was warm. Today it is going to be a nice weather for sunbathing. Many people came to the pool. We lied down at the pool. The sun warmed nicely. It's wonderful that after a few hours flight you can be and feel like this. This is a place where all worries disappear. After 4 hours we were "ripe", so we went to make coffee. To celebrate Sunday we went out for dinner. The smorgasbord at Casa Finlandia offered a good meal.

Day 6.

The sun kept hiding all day. Still we had lots to do. We walked around and strolled in the mall. We took photos and wondered how many species of plants and cactuses grow here. We looked for our travel agent's office and finally found it. We strolled in the center and shopped a bit. In the evening we went singing karaoke. The Finns were having a party there. It was February when we returned to the hotel.

Day 7.

The sun was shining again. We went straight to the pool to sunbathe. The water in the pool was getting warmer. We stayed til afternoon, making coffee in between. In the afternoon we heard that we will have to change hotel tomorrow.

Day 8.

Today we moved. It felt a bit sad to leave the places that had already become familiar. We packed our bags and went for our new home. We settled down soon and found a nice sunbathing place on the roof. The travel agent has treated us well. These things happen and they can't help it. After we had finished our tax free bottle we were ready for bed.

Day 9.

The first morning without a cloud in the sky. Today is going to be hot, and it felt wonderful. We started to get to know other Finns. We went to the same restaurant to eat as earlier. At night we walked back to the same place to watch the karaoke contest. We know people there also.

Day 10.

Today we went to the sea in the morning. The sun was shining brightly but it was rather windy. We started walking along the beach and there was a lot of people coming and going. My skin started to burn so I took a quick swim in the sea. After 4 km we felt that today's exercise and sun was done. Tomorrow we will go on a sea trip. I hope it will be warm.

Day 11.

A bus picked us up at the agreed spot. We didn't understand a word during the whole trip, we were the only Finns. After the return we went to look at the "action" in town.

Day 12.

Sunday came with sunshine. We got a message that our neighbours from Finland had come here too. We went for a visit. Then we went walking together. They had not seen the camels so we took a look at them. We came back and had coffee together. We decided to go out to dinner together. The food is good here and I eat a lot. We sat chatting together until midnight.

Day 13.

I woke up at the same time with the sun. After coffee we went to the roof balcony to sunbathe. We had an invitation to visit our neighbours. We went to the shops before the siesta. We telephoned home, where the freezing cold had not eased yet and had broken the water pipes so the cows had to be watered by carrying the water from the well. This did sink the holiday mood a bit, but you thought that you cannot do anything from here. With our friends we sat in the sun and felt very relaxed.

Day 14.

The first thought today was that tomorrow we will return home. The presents and souvenirs had to be bought today. We bought jogging suits. The other ones zipper broke right away. We have kept close contact with our neighbours. We had coffee together and talked about going home. We agreed that one week is too short for a holiday over here. We hope to come back next winter.

The writer experiences Playa del Ingles mainly synesthetically with her senses of feeling and sight. The sun is a very central thing in the diary, except for the last day, when thoughts are already on the return. Playa del Ingles is sensed mainly as heat on the skin and under the bare feet, warm and beautiful weather, and a cooling sea. Alongside these primarily tactile sensations some visual perceptions also add to the picture of the place visited. Hearing, taste and smell have been largely filtered out from the experiences mentioned in the diary.

The writer's generic perceptions of Playa del Ingles include mainly things that in the touristic south strike her as most different from her home environment. These observations deal with the climate (one of the key features in the diary, except for the last day), the sea and the sand dunes, and also the hotel area, and they are often compared with home. The only places that are named in the diary, are shopping centres, hotels, restaurants and the sand dunes of Maspalomas. The generic perceptions of Playa del Ingles mentioned in the diary are, except for the sand dunes, interchangeable with any holiday resort in the "south".

The diary implies that spatial, temporal and in some cases even social boundaries get an altered meaning in the south compared with home. In some cases they even cease to exist or are at least very ethereal, as in the case of the boundary between inside and outside. The writer does not make any significant difference between these two, even though she refers to the hotel as "home". The ambiguity of these boundaries also affects the experience of the south, as well as culturally determined patterns of perception. This comes forth in the sentence where the lady writes that it feels so strange when it is summer and the night gets dark so early. The only time a Finn is used to experiencing a warm night is at midsummer time in Finland, and then it is light almost 24 hours a day.

The writer expresses the journey to Gran Canaria as a journey to the summer, away from the arctic winter in Finland. The thought of the south as eternal summer, like the summers of childhood when it was always warm and you seemed to have almost unlimited time at your disposal, is clearly present in this diary. Another way of returning to childhood on a trip to the south is expressed by the writer when she

writes about the enjoyment of feeling the heat under the bare feet, just the way it was when she was a child (cf. Game 1991, p.177).

In spite of the monotonous daily rhythm of these tourists' holiday they seem to be very happy. The change from the cold countryside of central Finland with hard agricultural labour seem to be absolutely wonderful. They do not express any kind of wish to get into contact with local people, not even to see other ways of life - they even dine either at the apartment or at the Finnish restaurant Casa Finlandia! These tourists are happy with the "south", where they can do as they please in their own rhythm. The writer expresses almost daily how wonderful the climate and the warmth is. An interesting feature is how she writes about their attachment to the hotel apartment on day 8. They created a little home in "little Finland" with even their real neighbours from central Finland. The recurring social activity very typical to Finns, coffee drinking, creates an atmosphere of safety and familiarity in the south by structuring the sojourn, and also by forming a link to the cultural practices of home. The diary quoted above, alongside the other field material from Playa del Ingles and other holiday destinations, is clearly in line with Richard Butler's remark that people in fact seem to enjoy being mass tourists:

They actually like not having to make their own travel arrangements, not having to find accommodations when they arrive at a destination, being able to obtain goods and services without learning a foreign language, being able to stay in reasonable and sometimes considerable comfort, being able to eat relatively familiar food, and not having to spend vast amounts of money or time to achieve these goals. (Butler 1992, p. 32.)

3.2. Rhodes

The island of Rhodes in Greece has been one of the most popular destinations for Finnish vacationers since the beginnings of mass tourism from Finland at the end of the sixties. According to the statistics of the Dodecanese branch of the National Tourist Organization of Greece 86.883 Finns spent their holiday on Rhodes in 1989. Finns were the third largest group of tourists on Rhodes by nationality after British and German tourists. From those days the number of Finns travelling abroad on holiday has decreased drastically, but Rhodes still receives about 50.000 Finnish tourists yearly.

The island of Rhodes is located just 20 km off the Turkish coast. It is the largest island in the Dodecanese archipelago and it is about 65

km long and 20 km wide. Rhodes is very rich in history and has a favourable climate - elements that have contributed to the development of one of the most popular tourist destinations in the Mediterranean region. The main historical attractions on the island are the acropolis of Lindos, the archaeological site of Kamiros and, of course, the medieval old town of Rhodes that is included in the UNESCO World Heritage list. Cultural history is, however, not what brings tourists to Rhodes. The attractiveness of the island and especially the town of Rhodes lies in good beach facilities, ample tourist services, a vital night life and, most important (at least for the Finnish tourists), almost secure sunshine during the six months of summer. The tourist influx has been so intense in the town of Rhodes that the northern tip of the town where most of the hotels, restaurants and bars are located, is more resemblant to the tourists' home cultures than anything Greek or Rhodian. The medieval old town and the vast areas of inland Rhodes have, however, preserved much of their originality and distinctiveness, much because of that the tourists visiting the island stay at relatively limited areas, and while moving around the island, seldom step outside the beaten paths.

The town of Rhodes with about 45.000 inhabitants has two touristic areas. The first one, where many locals also live, is the old town. The medieval old town that is one of the best preserved medieval milieus, is inside the walls of the fortifications of the knights of St. John. The Grand Master's palace restaurated by Italians to be the summer palace of Mussolini and the knight's street Ippoton lined with medieval buildings are the main attractions. Most tourists walk by taking an occasional snapshot of the Ippoton, and continue their stroll to the main street of the old town, Socratous. Most souvenir vendors, fur merchants and liquor sellers have their shops on Socratous alongside numerous restaurants, bars and cafés (of which there is a bigger concentration in the touristic northern part of town). Socratous street is almost always crowded, but you can walk the winding narrow alleys of the old town for hours meeting mainly local people and cats and only few tourists. Almost the same applies for Ippoton, the archaeological museum and the Grand Master's palace. The tourists have obviously not come to Rhodes for the history.

The northern tip of town is the tourist neighbourhood with almost no local people living there. The area is full of hotels, shops and English, Swedish, Danish and Finnish pubs, cafés, restaurants, discos etc. On some streets there is not a sign in Greek - all texts are in English, Swedish or Finnish (sometimes German). On a quick walk around the quarter in the touristic part of Rhodes one can spot the following signs

and advertisements in Finnish (that, unfortunately, cannot be translated without losing the style):

DEMIS SUOMALAINEN BAARI

Juhla Mokka kahvia, leivoksia, jäätelöä

voileipiä; -silli, -lohi, -kinkku

coktaileja, drinkkejä, olutta

TULE JA VIIHDY SEURASSAMME!

(THE FINNISH BAR DEMIS. Finnish coffee, pastries, ice-cream, sandwiches; -herring, -salmon, -ham, cocktails, drinks, beer. COME AND ENJOY YOURSELF IN OUR COMPANY!)

VÄVYPOJAN VIINAKAUPPA

EI TIPPA TAPA EIKÄ TULE KALLIIKSI!

(THE SON-IN-LAW'S² LIQUOR SHOP - A DROP WON'T KILL YOU AND IT WON'T COST MUCH!)

Anttilan hinnat - Stockmannin laatu! Ravintola Vikings.

(The prices of Anttila [an relatively unexpensive department store] - the quality of Stockmann's [a high quality department store]! Restaurant Vikings.)

SUOMALAINEN VIINAKAUPPA VASILIS VÄVYPOIKA

Suomalainen myyjä neuvoo teille tosihalvat ja vahvat eväät hotellihuoneeseen ja kotiin viemiseksi.

(THE FINNISH LIQUOR SHOP VASILIS THE SON-IN-LAW. A Finnish seller will tip you on extra cheap and strong drinks for your hotel room or to take back home.)

RAVINTOLA LINDOS

Maukasta kotiruokaa edullisesti. Ystävällinen suomenkielinen palvelu, suom. ruokalistat.

(RESTAURANT LINDOS. Tasty home made food for a good price. Friendly service in Finnish, menu in Finnish.)

SINIKAN SUOMALAINEN KAUPPA

(SINIKKA'S FINNISH SHOP)

VÄVY-VILLE

Meiltä saatte öljyvärimaalauksia tosi edullisesti.

---

²For some odd reason son-in-laws occur on almost every second sign in Finnish. The reason might either be the high frequency of intermarriages between Greek men and Finnish women or then a curious habit of the Finns to call Greeks they find pleasant their son-in-laws.

(SON-IN-LAW-VILLE. You can buy extra cheap oil paintings in our shop)

In the town of Rhodes you will have no problems in ordering your meal in Finnish from a menu written in Finnish. Shopping is easy, because many merchants know at least a couple of Finnish words and surprisingly many shops have Finnish women working there either as hired help or married into the business. On the beach the soft drink sellers shout as they walk around “Fanta, kola, hyvä kalja, kylmä kalja! (Fanta, cola, good beer, cold beer!)” so the Finns, dehydrated by intensive suntanning, have no trouble finding out what the boys are selling. In the hotels you can exchange your markkas into drachmas and ask for your key at the reception in Finnish. If you need a snack or lunch while sunbathing, the snack-bars and restaurants near the beach will serve you in Finnish or at least have a photo-menu from which it is easy to pick your choice. After lunch it’s nice to drop in to Demis’ Finnish Café for a cup of Finnish coffee (Finns are absolutely convinced that no-one is able to make a decent cup of coffee except the Finns themselves) where you will be served by a staff consisting entirely of Finnish women. After taking a nap in the afternoon it is time to buy some aperitifs from Vävypojan Viinakauppa (the Son-in-law’s Booze Shop) to drink on the balcony while contemplating on where to dine this evening. On the way to the restaurant you may stop at the fur-shop to have an extra ouzo with the Finnish shop assistant and discuss the prices (or anything else) before going to a Greek restaurant where your Finnish is often understood or, why not, to some of the Scandinavian restaurants, where you are sure to get familiar food so you won’t have to wonder what you are eating. After dinner there are many options open if you want to continue your evening in this manner. During my field work you could go to a place called Minuit, where Apukerho (a reader’s club of a Finnish weekly magazine) led by Heikki Hietamies met and enjoyed entertainment provided by a Finnish singer, Fredi. Another possibility was to go to Elli Nightclub, where Frederik, another Finnish artist performed. These examples indicate the existence of what could be called “little Finland”, an extension of the tourist’s home culture (cf. Hanefors and Larsson 1989; 1993). The touristic culture of Finns on Rhodes is familiar and in many details similar to the tourists home culture, but it exists outside its proper context, the place and time of Finnish culture.

I conducted time-use interviews with 61 Finnish tourists on Rhodes asking them what they had done the day before. The results are presented in Figure 1. As you can see, the tourists sleep relatively late and

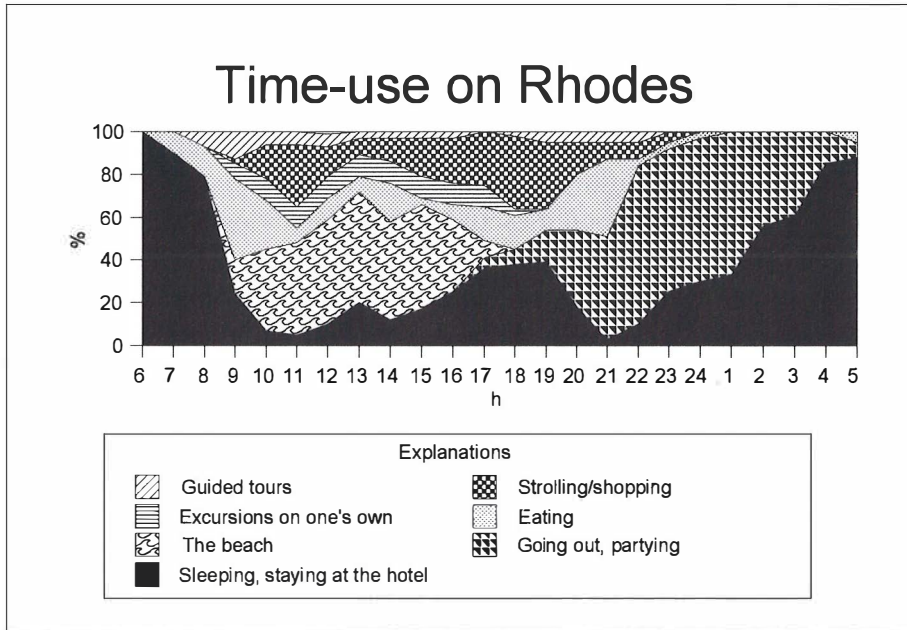

Figure 1. The results of time-use interviews on Rhodes.

have breakfast around 9 or 10 am. The beach lures already before noon. At 10 am almost 40% were at the beach and at 1 pm over 50% of the interviewed were sunbathing. From there on the number of sunbathers drop slowly but steadily so that at 4 pm 35% are still tanning themselves, but at 5 pm only 8% are at the beach. The tourist go out to dinner between 8 and 10 pm and continue partying and bar-hopping until late at night. At 1 am almost 70% were partying in the town, at 3 am 40% and at 5 am 7%.

The diaries that some tourists kept for me during their stay on Rhodes, and my observations, confirm that Finnish tourists enjoy the unstructured time usage while on holiday. The tourists do not have to conform to any time-tables, they have the freedom to eat, sleep, drink and do whatever whenever they please - and they use this freedom. The climate - the warm sun - is always mentioned in the diaries, often with at least an implicit comparison to the uncertainty of nice weather in Finland. The sun is clearly the most important entity in the holiday experience. All the rest is depending on the climate, as comes forth in the sections, where people write about rainy days or cold days and the trouble to find anything to do and, consequently, of the frustration about the lack of the thing they came all the way here to enjoy: the sun.

4. SENSING THE “SOUTH”

Art historian E.H. Gombrich has written that looking is to seeing what listening is to hearing (Gombrich 1979: 199). This metaphor comes well to hand when analysing the ways tourists look at their touristic environments on beaches, in museums, souvenir shops, etc. Different tourists look at their environment and objects in it in different culturally constructed ways and, consequently, see these things differently. Thus, the same tourist attraction is looked at in different ways and also perceived differently. The Acropolis of Athens, for instance, may for some tourists be seen only as a sight among others, a ruin, and for other tourists it can be seen as the perfection of classical architecture and a symbol of western civilization - a goal for a secular pilgrimage (Selänniemi 1994a). The way tourists look at their environment can be roughly dichotomized. The first type of looking could be called *the travelling eye* and the second type *the fastening gaze*. The travelling eye wanders over the landscape or view without fixing on details or objects if they are not special in some way or interesting to the tourist. This type of gaze looks for the impression of a place, not for specific information about a place. The fastening gaze focuses on details, looking for information and observing the objects. It does not wander like the travelling eye, it moves from one object or detail to another. In museums and on archaeological sites the fastening gaze is characteristic of the cultural tourists and the pilgrims, and the travelling eye of the holiday makers (Selänniemi 1993; 1994a; 1994b). In the old town of Athens, the Plaka, and especially on the streets with souvenir shops, on the hyperpolished streets of Playa del Ingles, and in the towns of Aqaba, Bodrum and Rhodes, almost all tourists have a travelling eye. The two ways of looking at objects are related to the different backgrounds of the tourists. In order to be able to read the display in a museum or the ruins e.g. on Acropolis, in Ephesus or Petra, the tourists need some kind of information about what they look at. The speech of the tour guide or the text in the guidebook, if used as the only information, produces mostly the travelling eye -type of looking. The more thorough the preparation for confronting the sight is the more intense the gaze will develop. An education in for instance art history or the history of ancient Greece in the case of the Acropolis gives more significance to the sight in the tourists eyes, and thus produces a gaze interested in details and information: the fastening gaze. (Selänniemi 1994b.) These observations on the way tourists look at objects and places surrounding them accord with what John Urry (1992) has presented on a more theoretical macro level. The fastening gaze is close to what Urry calls

the romantic gaze, and the travelling eye is related to the collective tourist gaze.

In Rhodes tourists very often walk around the old town with the travelling eye focusing only on objects for sale on Socratous street. Few tourists stop at the end of Ippoton, one of the best preserved medieval streets of Europe, and if they stop, it is only to take a photo with someone posing in front of the view. In the observation material from Rhodes there is only a few examples of tourists that obviously are aware of the historical importance of the medieval town of Rhodes and come for instance to the Ippoton in order to *see* it. Tourists very often walk through places like the old town of Rhodes, the Acropolis, Ephesus or Petra taking some snapshots with the companion posing in front of the view, and looking at something without really seeing anything, their eyes searching for the closest toilet or (to put it sarcastically) grieving over the loss of one sunny day on the beach (Selänniemi 1994b).

Thus, everything in mass tourism is not about looking at places, or to put it more exactly, to see places. The sense of sight is not exclusive in experiences of the vacation. The tourists seem to enjoy pleasures derived from tactile stimuli of a very basic nature, like heat or the cooling seawater on your skin. These are pleasures we do not necessarily experience or pay attention to in everyday life, or we do not have time to stop to enjoy them. As Pasi Falk (1994, p.2) has written: "the human body as a sensory and sensual being presupposes always (already) its counterpart, the 'sensible' body, that is, a body subsumed to a cultural Order - both symbolic and practical - defining its boundaries and its position in the larger whole (community or society). Maybe the transition from home to the south in sun-tourism could be understood also as a transgression of the boundaries of the sensible body. The diary of the 52-year-old lady from the countryside of central Finland, alongside with the other diaries included in my material about Finnish tourism to Playa del Ingles (and Rhodes and Bodrum) accentuate the point made by Soile Veijola and Eeva Jokinen (1994) that the tourist's body is largely absent in studies on tourism. Focusing on the tourist gaze (Urry 1990) or on MacCannell's (1973; 1989) theories based on the primacy of visual stimuli in the tourist experience are not sufficient in analysing this type of sun-tourism to beach resorts. They are, however, powerful tools in analysing sightseeing or cultural tourism - and what could be called 'secular pilgrimages' to sites like the Acropolis in Athens (cf. Selänniemi 1994a).

The tourist experiences the "south", in this case Rhodes, synesthetically. On different occasions different senses take priority over the others, but the tourist experience is very seldom purely aes-

thetical as the above mentioned theories largely claim (cf. Jokinen and Veijola 1993 and 1994). A simple example clarifies this well: Turn on your television set and video unit and play a tape with views from a strange location but turn the volume to zero. Have you experienced anything like this when you have been a tourist? The closest you might get would be touring a place in a fully air-conditioned bus just driving past places never stopping and getting outside the bus. As soon as the bus stops and opens its doors local odours, noise and temperature can be sensed. When you step out you can immediately feel the intense sunshine and heat on your skin (if we pretend that the bus is driving for instance in Rhodes at summertime), you can smell the wonderful odours of the nearby tavern preparing dolmades and moussaka alongside the smell of the neighbouring butcher's gutter that makes you a bit nauseous. You feel the grip of the souvenir seller, when he directs you into his shop and taste the ouzo he is offering you. After the round-trip you feel hot and dirty on your skin and decide to take a dip in the sea, which feels nicely cooling on the skin. You forget to take a shower after swimming in the sea water, so after a while in the sun you feel much more unpleasant sensations on your skin. After greasing your back (or somebody else has spread lotion on it = more tactile stimuli), you decide to leave the beach and have dinner, where your senses of taste and smell are once more activated. Finally you experience a "bodily communitas" in a nearby disco before returning back to the hotel, alone or with someone.

5. A CHARTER TRIP TO THE LIMINOID SOUTH

A good clue to understanding the phenomenon of mass tourism comes from the anthropological theories on the ritual process, especially the writings on transition rites by van Gennep (1960: 1908) and Turner (1978). In transition rites, of which initiations are a case in point, the ritual subjects go through phases that are called preliminal, liminal, and postliminal. The preliminal is the normal profane state of being, the liminal phase is sacred, anomalous, abnormal and dangerous, and the postliminal is the normal state of things to which the ritual subject re-enters after the transition. The liminal is a state and a process in the transition phase during which the ritual subjects pass a cultural area or zone that has minimal attributes of the states preceding or following the liminal. This "betweenness" has been compared to eg. death, bisexuality and invisibility. (Turner and Turner 1978.) Nelson Graburn(1989) has, by using Leach's (1982) refinements on van

Gennep's and Turner's theories, shown how tourism can be understood as a journey to the sacred in an analogy with transition s rites.

The stage in tourism that resembles the liminal stage or phase in rites of passage could be called the *liminoid* or *quasiliminal* in Turner's terms. The liminoid is related to the ritually liminal, but it is not identical with it. The main difference is that the liminoid is *produced and consumed by individuals* and the liminal is believed by the members of society to be of divine origin and is to its nature anonymous. The liminoid is also fragmentary compared to the liminal. Often elements of the liminal have been separated from the whole to act individually in specialized fields like art. (Turner&Turner 1978, p. 253.) In art, popular culture, entertainment and tourism products are made for consumption by individuals and groups that promise to remove the consumer away from the everyday experience. They promise a transition into a stage that resembles the liminal for a limited time-span. The attractiveness of mass tourism lies in the possibility to be transported and transformed for a moment into the liminoid where "everything is possible".

When tourists enter the *liminoid* some changes take place. Normal social time stops in the marginal state of liminality, and it seems to stop also in the liminoid south. People normally confined to the everyday timetables and routines forget the lapse of time and sleep late, eat whenever it suits them, follow no or flexible time schedules, party until they drop and so on. One of the freedoms of the "south" is that you do not *have* to do anything. (Selänniemi 1995.) Social antistructure or the so called *communitas* - undifferentiated, democratic, direct, and spontaneous social bonds or contacts - is characteristic of liminality. *Communitas* relieves the individuals from following the common norms. This has to be a temporary state so that society can continue its organized existence.(Turner&Turner 1978, pp. 249-250.) This liminal stage of the transition rite, the stage where social structure partly loses its significance, has inspired many anthropologists studying tourism (Nash and Smith 1991, p. 17). The *communitas*-type social contacts of the liminoid comes forth in the antistructure of the south when the normally reserved Finns chat eagerly with total strangers, even though these strangers most often are other Finnish tourists. On the holiday, social bonds are created without obligations. But after returning home there is no obligation to contact the people met on holiday.

In this liminoid "south" people behave in ways they wouldn't normally do at home. This could be interpreted as a result of the antistructure of the "south" that entices the latent Other in the tourist's self to come forth. On holiday the anti-self that drinks, hooliganizes, forgets safe sex etc. or an ideal self that is social, sensitive

and creative may take over. These selves may also alternate in the same person. In Playa del Ingles I met people who at home had a rather strict and conservative attitude towards alcohol consumption happily drunk. On Rhodes a young man became interested in the medieval old town and archeological museum, even though he was supposed to party day and night with the group of pals who together had bought a week in the “party zone”. He bought a drawing block and pencils and started sketching the objects in the museum while his companions were drinking beer on the beach.

6. TIME, PLACE AND THE TOURIST

In Finnish mass tourism to the “south”, i.e. the Mediterranean region and the Canary Islands, it seems to be more important *that you travel* than *where you travel*. The chosen destination is of marginal importance as long as it provides the tourist good opportunities to beach life and partying and that there are ample services for the tourist. In this type of tourism tourists travel more to a different state of being than to a different place. In an analogy to the anthropological theories of transition rites, mass tourists can be understood as striving to free themselves for a limited time-span from everyday life both at work and at home. Leaving home and going on a trip (anything from 24-hour cruises to nowhere to longer trips abroad) seems to be a prerequisite for some people to attain a desired state of relaxation. This is, of course, culturally determined. Only in our western societies has tourism become to such a degree a democratic and common activity that it is seen as a normal way of getting away from everyday for a while. It is positively sanctioned in our culture (cf. Smith 1989.) Thus, people buy time for themselves, their spouses and families, as much as they buy a place to visit, when they walk into a travel agents office to purchase a mass tourism trip to Rhodes or Playa del Ingles for instance. They buy time that is more their own than the time lived in everyday life, where you have to conform to the clock and the rational rhythm of work that do not synchronize with the natural rhythms of the body - and, consequently, this tension between the rhythms add another element of stress to our lives (cf. Adam 1995). The liminoid time of the “south” is like the time of our childhood summers that were always sunny and warm and lasted forever.

ABSTRACT

Tom Selänniemi

Matka ikuiseen kesään. Kulttuuriantropologinen näkökulma suomalaisten etelänmatkailuun (A Journey to the Eternal Summer. The Anthropology of Finnish Sunlust Tourism). Helsinki: SKS. 1996.

This study focuses on a peculiar trait in international tourism, the north-south flow of holiday makers from Finland to the Mediterranean countries and the Canary Islands. Finns very often refer to their holiday destinations in the above mentioned regions as “etelä”, the south, without clearly specifying which exact location they talk about. The backgrounds and motives of Finnish tourists who chose Athens, Rhodes, Bodrum, Playa del Ingles and Aqaba as their holiday destinations are presented. Material from participant observation and discussions with tourists in these destinations are used alongside material from questionnaires and structured interviews to build a framework for the inquiry on who is the Finnish sunlust tourist, and what is the south where this tourist travels. The main material of the study is diaries written by the tourists while on holiday. These diaries are used to build an emic picture on the tourist experience.

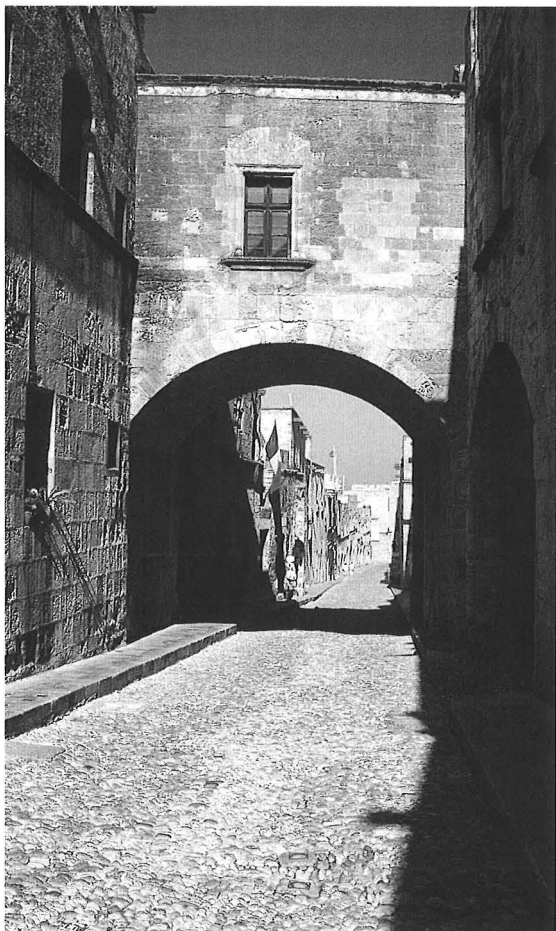
Very often critics of mass tourism as well as scholars in the field of tourism research express, either implicitly or explicitly, that mass tourism can not provide the tourists with authentic, real or profound experiences - mainly because the manufactured tourist destinations like Playa del Ingles on Gran Canaria are inauthentic in themselves. This study shows, however, that when one of the main reasons of travelling to such destinations is to get away from the context of everyday experience, the authenticity of the destination itself has little or no meaning. In fact, this analysis suggests that the more inauthentic or placeless the destination is the better are the chances for the tourist to “get away from it all”. But escape is not the sole reason for this type of tourism, even though it is a major motivator. The tourist travelling in this type of tourism could be said to enter a liminoid stage (a manufactured fragmentary liminality) where he or she is freed from the everyday constraints. Thus, a holiday in the “south” makes it possible for the person to behave in another manner than at home, and the relative freedom of the liminoid might even entice the latent Other in the person to come forth. This change seems to make us more aware of our senses and also more sensitive to ourselves and our companions. The “south” is not experienced mainly with our sense of sight, as most theories on the tourist seem to do. Tactile stimuli are very basic to the holiday experience, as one of the tourists, who wrote a diary, shows, when she writes how wonderful it is to walk barefoot on the sand, just like when she was a child. Our basic sense, the sense of touch, is something we might not have time to employ in the everyday experience, but

when we buy time for ourselves in the form of tourism, and are transferred to another state of mind, we may again feel things on our skin in a positively regressive manner. These experiences of the “south” are probably more of the subconscious type, and are rarely explicated, but they might be the reason why the Finns return year after year to the beaches of the destinations in the “south”. While walking on the beach, the tourist may accidentally stumble on his or herself and, thus, the journeys to the denounced and denigrated inauthentic tourist ghettos may well be significant for the tourist.

Key words: tourist, tourism, tourist experience, cultural anthropology, anthropology&sociology of tourism, liminoid, liminal, time, place, senses.

1. Rodos. 2220RV. Sokratous-katu Rodoksen vanhassa kaupungissa. Vanhan kaupungin turistipalveluista suurin osa sijaitsee tämän kadun varrella. Sokratous on vilkkain vanhan kaupungin kaduista, siellä on lähes aina runsaasti turisteja.

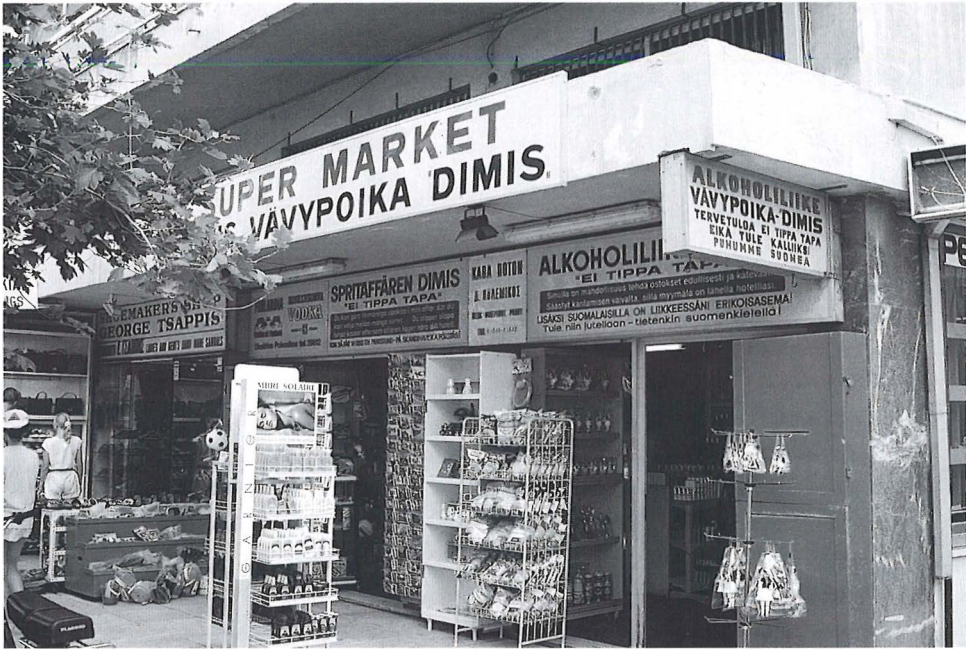

2. Rodos. 2023RV. Sokratous-kadusta vain noin 50 metrin päässä on keskiajalta lähes muuttumattomana säilynyt johanniittaritarien katu, Ippoton. Edellisen ja tämän kuvan ottamisajankohdilla on vain noin 5 minuutin ero. Silti kulttuurihistoriallisesti arvokas Ippoton on lähes autio. Näin oli myös muina havainnointiajankohtina. Turistit liikkuvat pääasiassa kauppakaduilla.

3. Rodos. 2104RB. Ellin ranta on Rodoksen kaupungin rannoista suosituin. Toisella puolella kaupungin kärkeä sijaitsee "Tuulinen ranta". Suuri osa turistien päivästä kuluu Ellin rannalla aurinkoa ottaen. Taustalla näkyy suomalaisten suosiossa oleva Elli Night Club, jossa usein esiintyy suomalaisartisteja. Kenttätyöni aikana kerran viikossa oli "humppatiistai".

4. Rodos. 2435R.. Tolppamainoksia Rodoksen kaupungin pohjoiskärjessä hotellialueella. Ylemmässä mainoksessa kerrotaan Frederikin esiintyvän Ellin "boksissa" ja alemmassa mainostetaan Heikki Hietamiehen vetämiä Apukerhon tansseja Minuit-yökerhossa. Samalla viikolla, kun Frederik esiintyi Ellin yökerhossa, esiintyi kilpailevassa Minuitissa Fredi.

5. Rodos. 2302R. Supermarket "Vävypoika Dimis". Suomalaisten suosiossa oleva alkoholiliike Rodoksen kaupungin pohjoiskärjessä. Dimikseltä saa ostaa Koskenkorvaa ja tarvittaessa pirtua kreikkalaisen ouden lisäksi. Mainoslauseena on jo Risto Jarvan Loma-elokuvasta tuttu "ei tippa tapa eikä tule kalliiksi".

6. Rodos. 2305R. Tuulisella rannalla sijaitseva ravintola Vikings käyttää mainoslauseita "Anttilan hinnat - Stockmannin laatu". Ikkunassa olevassa ruokalistassa on kreikkalaisherkut suomennettu tutun oloisiksi: stifado on lihasipulipata ja yuvetsi on lihamakaronipata. (seur. aukeama)

SCANDINAVIAN RAVINTOLA ANTTILAN HINNA

VILKING'S

Finnmatkat

KREIKKALASIA RUOKIA
 LAMPAANLIHA ARNAKI
 VASIKANPIHVI 4 SHAPAKI
 LHAVARPAS SOUTEAKI
 LHASIPULIPATA SIIJADO
 MOUSAKA
 MUSTEKALA KALAMARIS
 LINAMAKANDIPI TA KUNTSI
 LINALEITTO SGI TA
 KREIKKAI LEN
 MAK
 VIINI
 LAZ
 SPAN...

LAPPIN KUPA EXPORT
 PIZZA
 OPEN

SEA VIEW BAR
 BRUNCH
 KESTELI 400
 TA...
 K...
 K...

KREIKKALAINEN SEISOVA PÖYKÄ
 KL 18:30 - 1.00
 VARJE FREDAG GREEKISK
 SMORGASBORD BUFFET 11:00 - 12:00
 EVERY FRIDAY GREEK SELF SERVE
 BUFFET 11:00 - 12:00

[Menu board with multiple columns of text and prices, partially obscured by a white bar.]

GREEKISKA
 PASTA
 GREEK SALAD
 GREEK SAUCE
 GREEK...
 GREEK...
 GREEK...
 GREEK...
 GREEK...

EEK RESTAURANT VIKINGS STOCKMANNIN LAATU

VIKING

Tjaereborg FALKE REJSER

APOLLO RESOR

DANSK OG GRESKE
KVALI. ET

Larsen Rejser

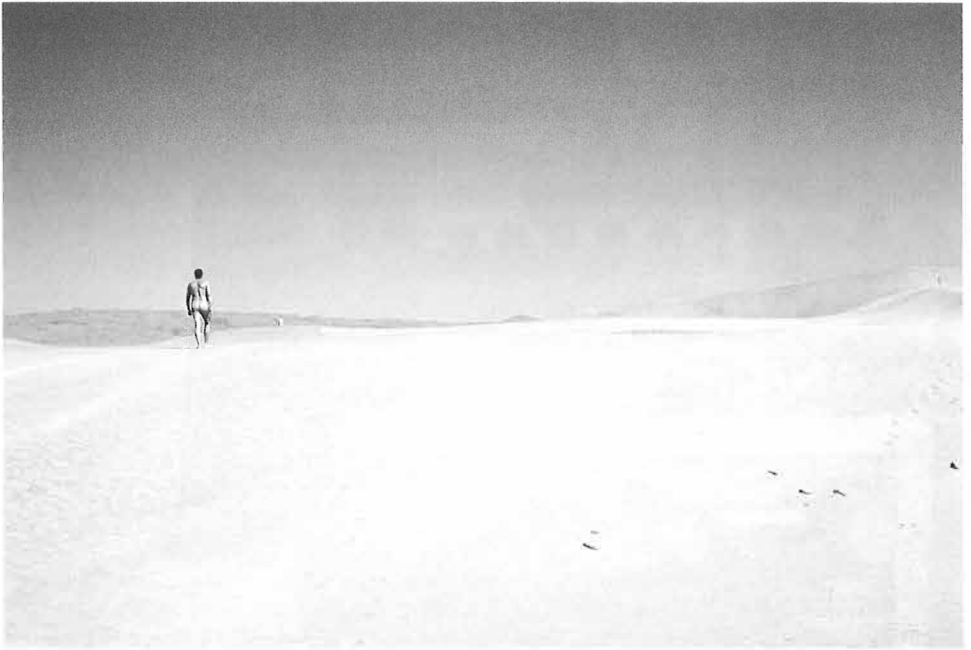
SPIES

MOUSAKA 7.00
STIFAIJO 9.50
LAZAGNE 18.00
SPAGETTI B. 8.00
CARBONARA 9.50
SOUVLAKI 10.50
PIZZA 6.80
KALAMARI

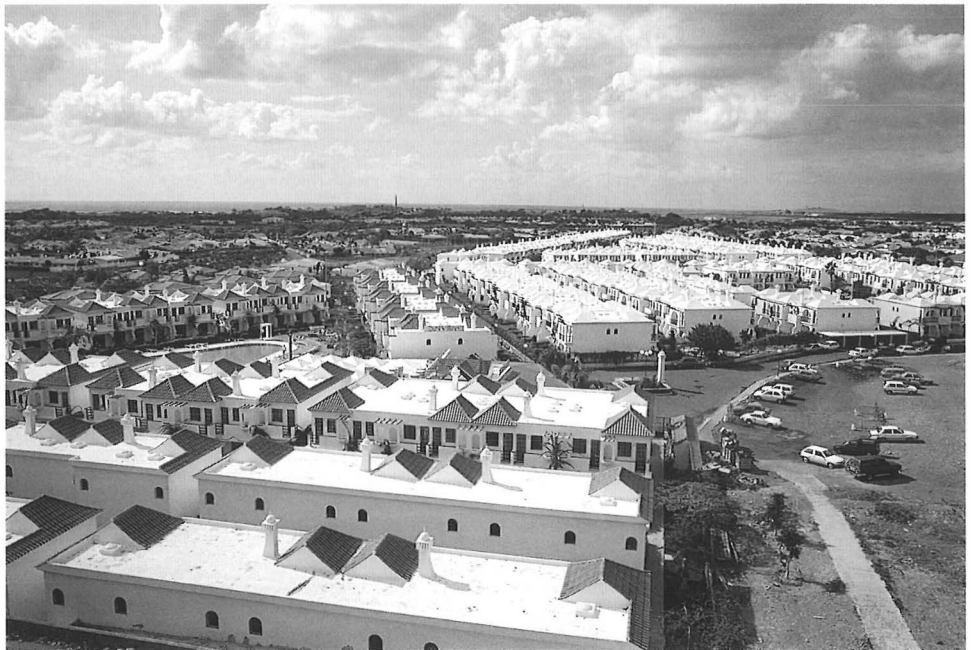
JOKA PERIANTAI
KREIKKALAINEN SEISOVA
POYTA 14.00 de ja 18.00-23.00
VERY FRIDAY SELF SERVICE GREEK
BUFFET 6.00-11.00 9.00 11.00
VARJE FREDDAG GREKISKT BUFFE
18.00-23.00 pr. 8.00 ORAR
TERTVETULO

HOME

7. Playa del Ingles. 4211D. Maspalomasin loputtomilta tuntuvat hiekkadyynit ovat Playa del Inglesin turisticalueen merkittävin yksittäinen nähtävyys. Hiekkarantaa on noin 7 km, josta osa on varattu nudisteille. Laajan hiekkadyynialueen kätköistä löytyy mm. nudistilentopallokenttä. Suurin osa turisteista liikkuu kuitenkin aivan meren rannassa.

8. Playa del Ingles. 4012M. Maspalomasin hiekkadyynien ja parin golfkentän jälkeen levittäytyy laajalle alalle huoneistohotellit, joista kuvassa Dunafloor. Tässä apartementokompleksissa on noin 800 huoneistoa, kolme uima-allasta, supermarketteja, baareja, ravintoloita, turistikauppoja, sauna, tenniskenttiä ym. Turistin ei halutessaan tarvitse poistua lainkaan alueelta lomansa aikana.

9. Playa del Ingles. 4506P. Playa del Inglesin keskustassa sijaitsevan suomalaisten suosiman Casa Finlandia -baari-ravintolan mainosauto. Casa Finlandian kellaribaarissa oli joka ilta suomalaiset karaoketanssit. Taustalla suomalaisten täyttämä hotelli Iguaçu.

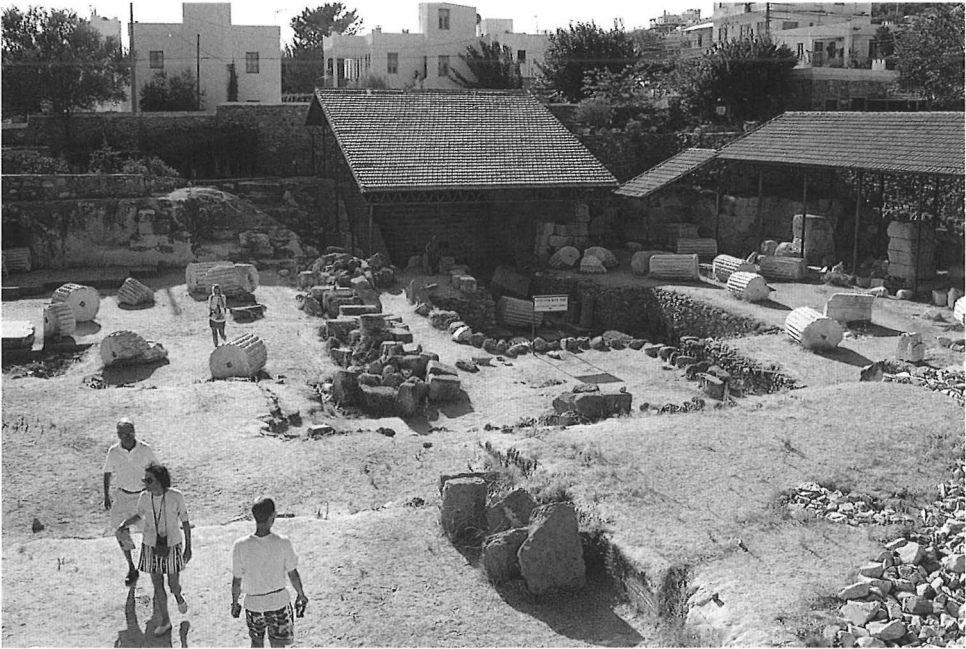
10. Playa del Ingles. 4226M. Suomalainen turistikulttuuri näkyy todella selvästi Playa del Inglesissä. Kenttätyöni aikana näin useaan otteeseen suomenkielistä lentokonemainontaa. Tässä LIFE-yökerho mainostaa tanssejaan, joissa esiintyy "Jämsän Paroni".

11. Bodrum. 3004B. Bodrumin profiilia hallitsee Johanniittaritarien keskiaikainen linnoitus. Linnoituksen ympärille levittäytyy kaupungin huvittelukeskusta diskoineen ja musiikkibaareineen. Satamasta lähtee päivittäin useita kymmeniä risteilyveneitä viemään turisteja Bodrumin edustan lähivesille.

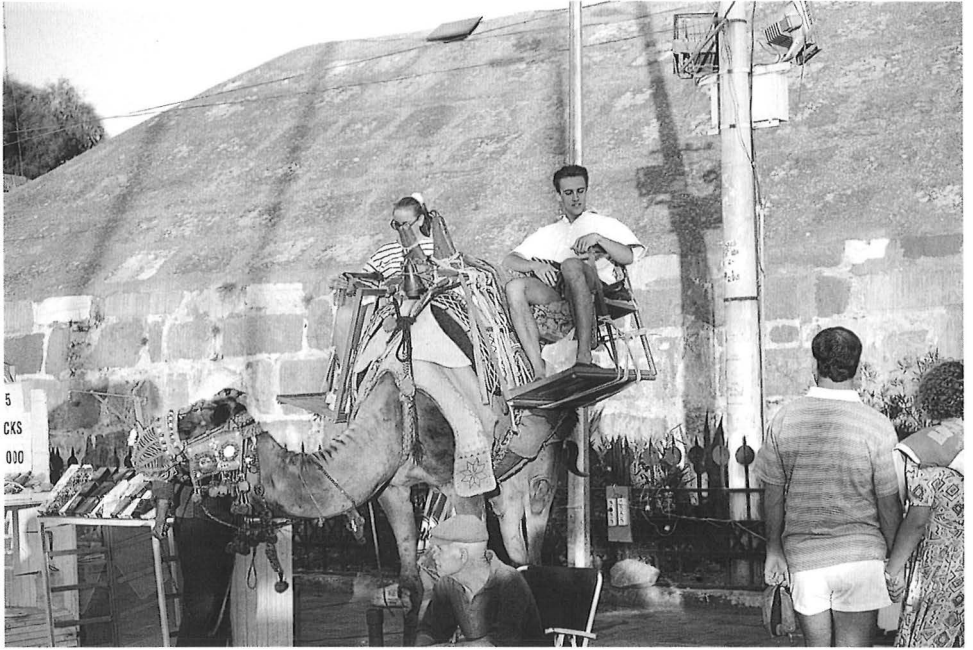
12. Bodrum. 3002B. Bodrumin keskusta on kuin minkä tahansa lomakaupungin keskusta baareineen, ravintoloineen ja matkamuistomyymälöineen. Häivähdyksen eksotiikasta tuovat kuitenkin kaupungin muutamat moskeijat, joiden minareeteista kajahtaa viidesti päivässä rukouskutsu.

13. Bodrum. 3111B. Nykyisen Bodrumin paikalla sijaitsi antiikin Halikarnassos, jossa oli yksi antiikin seitsemästä ihmeestä Mausoloksen hautamonumentti, mausoleum. Paljoakaan ei tuosta ihmeestä ole säilynyt, eikä arkeologinen kaivausalue vedä suuria määriä turisteja luokseen.

14. Bodrum. 3035B. Matkamuisto"taide" on kansainvälistä. Bodrumissa oli myytävänä "I love Bodrum" rintamukeja. Rob Shieldsin kirjassa "Places on the Margin" on kuva matkamuistomyymälästä Niagara Fallsilla, jossa on myytävänä samanlaisia rintamukeja (1991: 154, kuva 3.7.: "Mugs: souvenirs of the carnivalesque").

15. Bodrum. 3528B. Bodrumin Johanniitalinnoituksen kupeessa turistit saattoivat ostaa eksoottisen ajelun. Muurin vieressä oli rivistö kameleja, joilla turistit tekivät lyhyen kierroksen. Lopuksi otettiin valokuva todisteeksi kokemuksesta.

16. Bodrum. 3117B. Niille turisteille, joiden hotellit sijaitsivat Bodrumin kaupungin keskustassa, olivat uima-altaat vartenotettava päivänviettopaikka. Keskustasta oli matkaa lähimmälle, yleensä täydelle, Gümetin rannalle noin 4 km. Niinpä tapasinkin usein samat suomalaisturistit aamulla, päivällä ja iltapäivällä saman uima-altaan ääreltä.

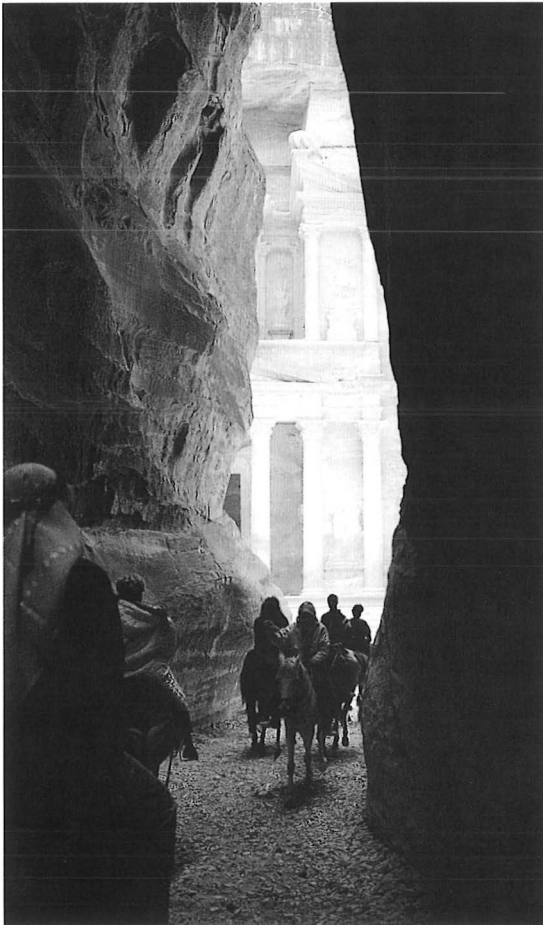

17. Akaba. 5235A. Akaban kaupungin keskusta poikkeaa muista tutkimuskohteistani selvästi. Se ei ole steriilin siisti, kuten Playa del Ingles, eikä liioin nuorison "menomesta" Bodrumin lailla. Akaba eli vielä keväällä 1994 omaa aikaansa turistien rinnalla, ja oli kenttäyökohteistani kaikkein selvimmän "oikea" paikka.

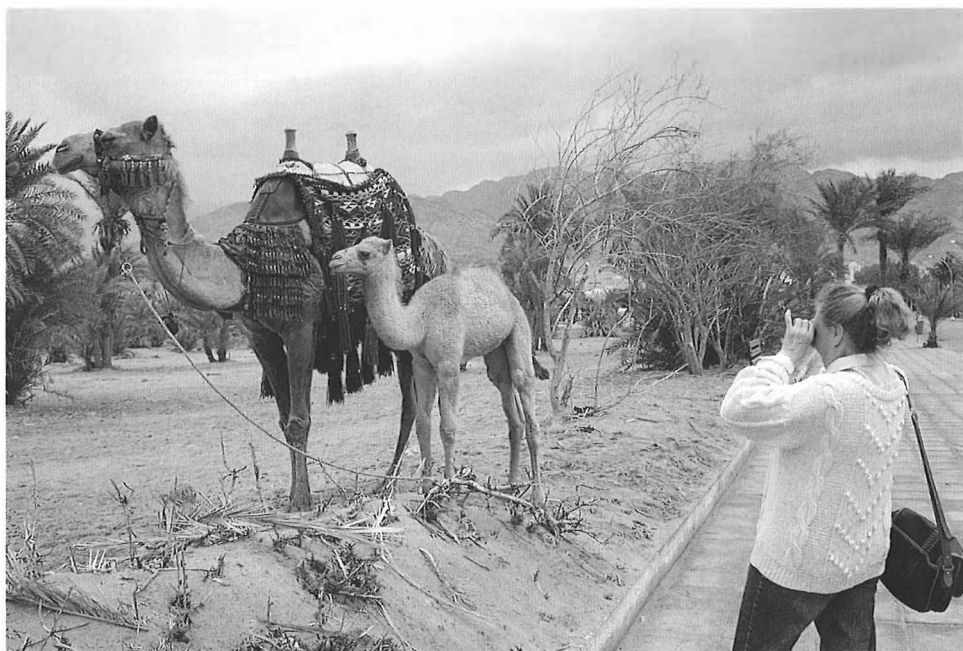
18. Akaba. 5504A. Akaban kaupungin yleisellä rannalla ei ollut juuri merkkejä kansainvälisestä rantaelämästä. Kuten kuvan naisten pukeutumisesta näkyy, on rantapukeutumiskäytäntö erilainen Akabassa kuin useimmissa muissa rantalomakohteissa. Hotellien rannoilla turistinaiset olivat toki bikiniessä, mutta sielläkään yläosaton ranta-asu ei olisi tullut kuuloonkaan.

19. Akaba. 5327W. Retkillä Akabasta turisti pääsi eksoottisiin ympäristöihin. Hyvin suosittu oli retki Wadi Rumiin, aavikolle, joka on tunnettu mm. elokuvasta Arabian Lawrence. Suomalaisturistille vieraiden maisemien lisäksi retkellä tarjottiin kurkistus - joskin turistisen pinnallinen sellainen - beduiinien elämään.

20. Akaba. 5117P. Monien suomalaisturistien mielestä retki Petran muinaiseen nabatealaiskaupunkiin oli matkan kohokohta. Retki tarjosi osallistujilleen dramaattisia näköaloja ja antiikin arkkitehtuurin kauneutta. Elämystä varmaankin lisäsi se, että sisään kaupunkiin ratsastettiin beduiinien johdattelemilla hevosilla parin kilometrin mittaisen solan, Siqin, kautta. Saavuttaessa ulos solasta avautuu eteen kuvan näkymä ns. aarekkammioista, joka on joillekin tuttu elokuvasta Indiana Jones ja viimeinen ristiretki.

21. Akaba. 5236A. Petran ja Wadi Rumin lisäksi oli tarjolla toisenlais-takin eksotiikkaa. Akaban kaupungin laidalle oli pystytetty turisteja varten "beduiinikylä", jossa sai tutustua beduiinien kotieläimiin, vieraila heidän teltoissaan ja maistella teetä. Paikka mainosti itseään kolmella kielellä: arabiaksi, englanniksi ja suomeksi: "Vieraile beduiinittelassa".

22. Akaba. 5634A. Suomen kieli oli yllättävän näkyvästi esillä Akaban kaupunkikuvassa. Monissa turisti-liikkeissä oli tekstit pelkästään arabiaksi ja suomeksi. Kuvassa on akabalainen vaatemyymälä, jonka mainoslause on tuttu Rodokselta (kuva 6. 2305R): Anttilan hinta - Stockmannin laatu. Mallinukkena on Sylvester Stallone.

23. Ateena. (Ei arkistonumeroa, oma lomakuva elokuusta 1988.) Todennäköisesti lähes kaikilla Ateenan Akropoliilla käyneillä kameran omistavilla turisteilla on tämänkaltainen valokuva Parthenonista. Jopa tuhannet turistit kiipeävät sesonkiaikana kukkulalle päivittäin.

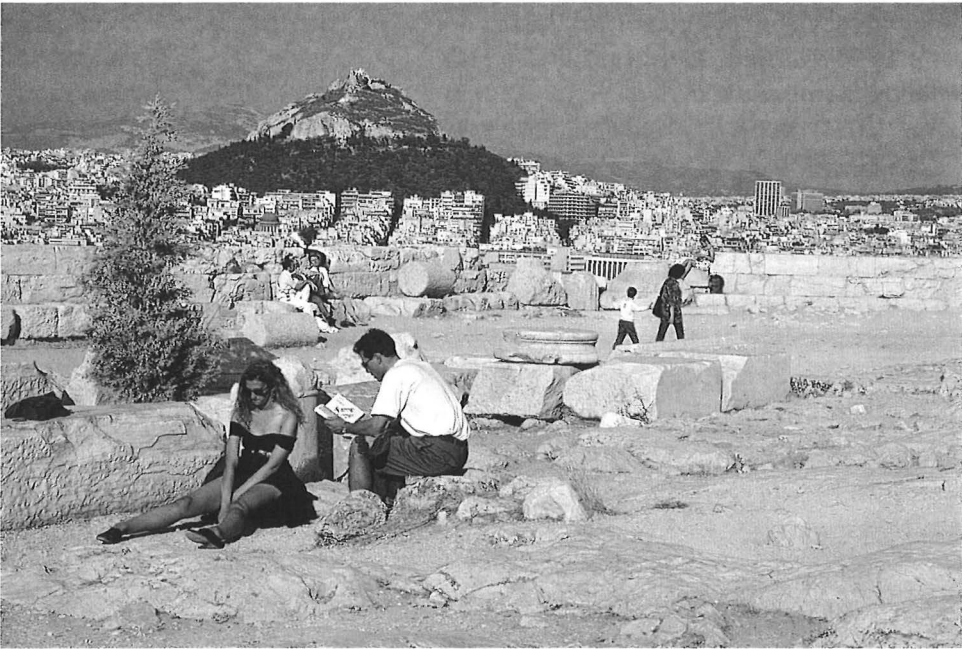

24. Ateena. 0923A. Parthenonin voi kuvata myös näin. Tempelin länsipääty oli ylivoimaisesti suosituin poseerausvalokuvauksen paikka. Joskus poseerausinto oli niin suurta, että turistiliikenne ruuhkautui tempelin eteen.

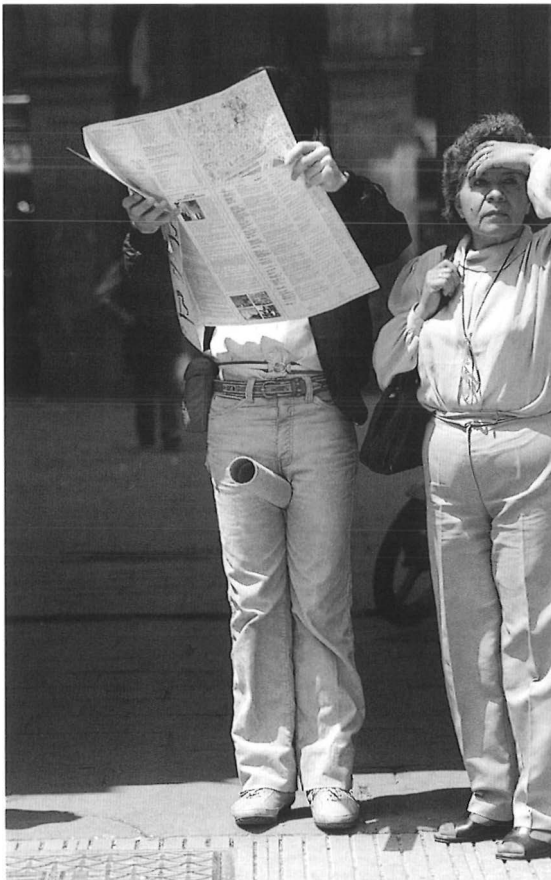
25. Ateena. 0919A. Eri puolilla Akropolista näkee innokasta opaskirjojen luentaa. Hyvin usein pariskunnittain liikkuvista turisteista mies lukee ääneen opaskirjaa naiselle. Tämä ääneen luku saattaa joissakin tapauksissa kestää hyvinkin pitkään...

26. Ateena. 1704A. ...eikä kumppanin tarkkaavaisuus helteisellä Akropoliilla aina ole terävimmillään. Yksityiskohtiin menevä opaskirjateksti on melko puuduttavaa kuultavaa.

27. Ateena 0825P. Plakan matkamuistomyymälöissä on tarjolla ällistyttävän laaja kirjo enemmän tai vähemmän antiikin Kreikkaan liittyvää esineistöä. Etenkin Adrianoukadulla on kuvan kaltaisia matkamuistomyymälöitä vierä vieressä. "Tavallisten" ruukkujen ja patsasjäljennelmien lisäksi myytävänä saattaa olla esim. muovista valettu Parthenon, jonka sisällä on sähkölamppu.

28. Barcelona. (Ei arkistonumeroa, oma lomakuva huhtikuusta 1988.) Lopuksi olen kuvakavalkadiin valinnut otoksen Barcelonasta. Suurkaupungissa voi turisti joskus olla todella hukassa...